

CAFER İYANİ BEY'İN TARİH-İ
GAZİ HASAN PAŞA (Cihadname-i Hasan Paşa)
ADLI ESERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ
Saltuk Seyhan ÖZTEKİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tarih Anabilim Dalı

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CAFER İYANI BEY'İN TARİH-İ
GAZİ HASAN PAŞA (Cihadname-i Hasan Paşa)
ADLI ESERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tarih Anabilim Dalı

OCAK-2017
BATMAN
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN tarafından hazırlanan “Cafer İyani Bey’in Tarihi Gazi Hasan Paşa(Cihadname-i Hasan Paşa) Adlı Eserinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması 30/01/2017 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof.Dr.Mustafa Nuri TÜRKMEN

Danışman
Prof.Dr.Mustafa Nuri TÜRKMEN

Üye
Yrd.Doç.Dr.Tekin İDEM

Üye
Yrd.Doç.Dr.Efe DURMUŞ

İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Şule AYDIN TÜKEL TÜRK
SBE Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN

Tarih: 30/01/2017

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CAFER İYANİ BEY'İN TARİH-İ GAZİ HASAN PAŞA (Cihadname-i Hasan Paşa) ADLI ESERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN

Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

2017, 231 Sayfa

Jüri

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Tekin İDEM

Üye: Yrd. Doç. Dr. Efe DURMUŞ

Cafer İyani Bey tarafından, Tiryaki Hasan Paşa daha hayatta iken, kaleme alınan “Tarihi Gazi Hasan Paşa” ya da “Cihadname-i Hasan Paşa” adlı yazma eser, Tiryaki Hasan Paşa'nın savaşlarını (1577-1606) sanatlı bir üslupla anlatmaktadır. Tiryaki Hasan Paşa'nın Divan Baş Defterdarı görevinde de bulunmuş olan İyani Bey, eserini sağlam bir cümle yapısı ve edebi bir üslup ile ortaya koymuştur. Tarihimizde Kanije Savunması olarak yer edinen ve askeri savunma taktiği ile ünlenen Hasan Paşa'nın gazalarını anlatan bu eserin transkripsiyonunun yanı sıra, günümüz Türkçe'sine çevirisi yapılarak, meclisler halindeki eserin değerlendirilmesine yer verilmiş, askeri-strateji açısından Tiryaki Hasan Paşa'nın karakter tahlili yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Bazfi
Bereznice
Kanije
Komar
Kozma
Mekomorya
Rabe
Tiryaki Hasan Paşa

ABSTRACT

Master of Art Thesis (MA Thesis)

**Cafer Iyani Bey's study named Gazi Hasan Pasha (Cihadname-i Hasan Pasha)
Transcription and Evaluation**

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN

**Batman University
Institute of Social Sciences
History Departments**

Advisor: Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN

2017, 231 Pages

Jury

**Advisor: Prof. Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN
Yrd. Doç. Dr. Tekin İDEM
Yrd. Doç.Dr. Efe DURMUŞ**

The handwritten manuscript "Historic Gazi Hasan Pasha" or "Cihadname-i Hasan Pasha" written out by Cafer Iyani Bey, while Tiryaki Hasan Pasha was alive, relates Hasan Pasha's wars (1577-1606) in a great artistic style. Iyani Bey, who also had a duty as the head of the Financial Department of the State and served for Tiryaki Hasan Pasha, put forward his study in a well-built sentence structure and literary style known as "Kanije Defence" in our history. The study, which tells Hasan Pasha's wars that are well-known in terms of military defence strategies and was translated into actual Turkish, includes the content of the examined study, which is in chapters, and Tirkayi Hasan Pasha's character analysis in terms of military strategy.

Key Words:

Bazfi
Bereznice
Kanije
Komar
Kozma
Mekomorya
Rabe
Tiryaki Hasan Pasha

ÖNSÖZ

Şanlı tarihimizde yapılan savaşlarda, gazalarda, fetihlerde veya saldırılara karşı koymada üstün gayret, çaba ve başarı göstermiş, tarihe isimleri altın harflerle yazılmış sayısız kahramanlarımız mevcuttur. Tiryaki Hasan Paşa da bu kahraman kişiliklerden biridir. Bu ünü elde etmesinde Kaniye Kalesi Savunması'nda, üstün düşman gücüne karşı gösterdiği seksen beş günlük savunması olmuştur.

Tiryaki Hasan Paşa'nın; bu bağlamda gazalarını ele almaya çalıştığımız bu metin de, gazavatname türünde olup, diğer gazavatnameler gibi tarihi ve edebi özellik taşımaktadır. Hem tarihi hemde edebi özellik taşıyan gazavatnameler, bu özellikleriyle çoğu zaman tarih ve edebiyat ile ilgilenen bilim ve araştırma insanları tarafından, hak ettikleri derecede inceleme konusu olamamış, iki bilim arasında kalmıştır. Bu durumu, başlıbaşına bu türün inceleme ve irdeleme konusu olmasına kâfi bir sebep olarak görmemizden mütevellid, böyle bir çalışmaya yöneldik. Transkripsiyonunu ve tahlilini yapmaya çalıştığımız Cafer İyani Bey tarafından el yazması olarak kaleme alınmış olan TARİH-İ GAZİ HASAN PAŞA (Cihadname-i Hasan Paşa) adlı eser; mezkûr kahramanın (1577-1606) yılları arasındaki askeri harekâtlarını, üslup olarak sanatlı bir şekilde kaleme almış, nazım ve nesir karışımı tarzında inşa edilmiştir.

Çalışmamızı üzerinde inşa etmeye çalıştığımız zemin ise esasında; eserden hareketle transkripsiyonuna bağlı kalınarak, tarihimizde önemli bir askeri şahsiyet olan Tiryaki Hasan Paşa'nın; askeri stratejik dehası, cesareti, cüreti, İslam inancına ve kitabına (Kur'an-ı Kerim) olan bağlılığı, sadakati ve Allah'ın inayetine olan sonsuz ve şüphesiz inancı ve müellifin Hasan Paşa'ya olan hayranlığını ve güvenini ortaya koymaktır.

Çalışmamızı; askeri deha Tiryaki Hasan Paşa ve eserin müellifi olan Cafer İyani Bey'in hayat hikâyesine yer verdikten sonra, orijinal metinlere sadık kalınarak; meclisler halinde metnin transkripsiyonu, günümüz Türkçe'sine çevrilmesi, ardından da sadeleştirerek değerlendirme, şeklinde sunmaya çalıştık. Ayrıca metnin tıpkıbasımını tez çalışmasının sonuna ekledik. Arapça diline, anadil ölçüsünde olan yatkınlık ve gündelik hayatta kullanabilme yetimizin de, eserin çevirisinin yapılması ve manalandırılmasında ciddi katkılar sunduğunun da altını çizmemiz gerekir. Bu çalışmamızın hatasız, eksiksiz ve mükemmelliği kesinlikle söz konusu değildir. Ancak uzun süren bir çalışmanın neticelerinin de göz ardı edilmeden görülmesi dileğimizdir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi birikimi ve yönlendirmeleriyle her türlü desteğini esirgemeyen mümtaz insan Prof.Dr. Mustafa Nuri TÜRKMEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN
BATMAN-2017

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xiii
GİRİŞ.....	1
I.BÖLÜM.....	12
A. METNİN TRANSKRİBİ,GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ VE SADELEŞTİRİLMESİ.....	12
A.a. BİRİNCİ BAB	12
A.a.1.Evvelki Bab'ın Transkripsiyonu	12
A.a.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi.....	18
A.a.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	24
1.Meclis-i Evvel Muhasara-i Bereznice.....	24
1.1. Bereznice Muhasarası Transkripsiyonu	24
1.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	26
1.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	28
2.Meclis-i Sani Muharebe-i Rabe	29
2.1. Rabe Muharebesi Transkripsiyonu	29
2.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	30
2.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	31
3.Meclis-i Salis Muharebe-i Mekomorya ve Halası Duhteri Kadı	32
3.1.Mekomorya Muharebesi ve Kadı Kızının Kurtarılması Transkripsiyonu	32
3.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	34
3.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	38
4.Meclis-i Rabi' Muharebe-i Kanije.....	39
4.1.Kanije Muharebesi Transkripsiyonu.....	39
4.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	40
4.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	41
5. Meclis-i Hamis Muharebe-i Kozma	42
5.1.Kozma Muharebesi Transkripsiyonu	42
5.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	47
5.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	51
6. Meclis-i Sadis Feth-i Kal'a-i Komar	53
6.1.Komar'ın Fethi Transkripsiyonu	53
6.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi	55
6.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme	58

7. Meclis-i Sabı' Muharebe-i Bazfi ve Feth-i Kal'a-i Miçend.....	59
7.1. Bazfi Savaşı ve Miçend Kalesi'nin Fethi Transkripsiyonu.....	59
7.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	60
7.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	62
8. Meclis-i Samin Muharebe-i Kal'a-i Hedvik ve Kestel ve Çak.....	63
8.1. Hedvik,Kestel ve Çak Kalelerinin Fethi Transkripsiyonu.....	63
8.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	64
8.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	66
9.Meclis-i Tasi' Muharebe-i Kıral-ı Bed Fi'al Göle Sancağı'na Tebdil Olduğudur	67
9.1. Hasan Paşa'nın Göle Sancağı'na Tayini ve Düşmanla Savaşı Transkripsiyonu ..	67
9.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	75
9.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	84
10. Meclis-i Aşır Muharebe-i Asker-i Erdel	85
10.1. Erdel Savaşı Transkripsiyonu	85
10.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	87
10.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	88
11. Meclis-i Ahdi Aşar.....	89
11.1. Transkripsiyonu	89
11.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	90
11.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	91
12. Meclis-i İsna Aşar	92
12.1. Transkripsiyonu	92
12.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	92
12.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	93
13. Meclis-i Selesa Aşar Hasan Beg Pojega Sancağı'na Tebdil Olunduktan Sigetvar'da Şehsuvar Paşa'nın İnhizamı ve Tekrar Sigetvar Sancağı Hasan Bege Verildiğüdür.....	93
13.1. Hasan Paşa'nın Pojega Sancağı'na Gönderilmesi ve Sonrasında Yerine Getirilen Şehsuvar Paşa'nın Mağlubiyeti Transkripsiyonu	93
13.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	95
13.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	97
14. Meclis-i Erba'a Aşar Muharebe-i Kal'a-i Kanije ve Giriftarı Kış Keçi	97
14.1. Kanije Savaşı ve Kış Keçi'nin Yakalanması Transkripsiyonu.....	97
14.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	101
14.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	106
A.b.İKİNCİ BAB.....	107
A.b.1. İkinci Bab'ın Transkripsiyonu.....	107
A.b.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	107
A.b.3 Sadeleştirme ve Değerlendirme	108
15. Meclis-i Hamis Aşar Muharebe-i Aynavar ve Katl-i Torı Kürek.....	108
15.1. Aynavar Savaşı ve Torı Kürek'in Öldürülmesi Transkripsiyonu.....	108
15.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	109
15.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	110
16. Meclis-i Sitte Aşar Muharebe-i Barbin Körek ve Hasan Paşa'nın Tamaşvar'a Tebdil Olduğudur.....	111
16.1. Barbin Körek İle Savaş ve Hasan Paşa'nın Tamaşvar'a Gönderilmesi Transkripsiyonu	111
16.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	112
16.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	113
17. Meclis-i Sab'a Aşar Muharebe-i Evraş	113
17.1. Mürted Mezled Fela Adlı Kafir İle Yapılan Savaş Transkripsiyonu.....	113

17.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	114
17.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	114
18. Meclis-i Semaniye Aşar Garet-i Kacet	114
18.1. Kacet'in Yağmalanması Transkripsiyonu	114
18.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	115
18.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	116
19. Meclis-i Tıs'a Aşar İcmal-i Ahvali Muharebe-i Vaç ve Muhasara-i Kal'a-i Budin	117
19.1. Vaç Savaşı Sonrası Budin Kalesi'nin Kuşatılması Transkripsiyonu	117
19.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	122
19.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	128
20 Meclis-i İşrin Muharebe-i Baluğ Petre ve Şemotorna	129
20.1. Baluğ Petre'nin Hasan Paşa'ya Pusu Kurması Transkripsiyonu	129
20.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	131
20.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	132
21. Meclis-i Ahdi ve İşrin Muharebe-i Kanije ve İnhizam-ı Asker-i Kiral-ı Bed Fial ve Amed-i Vezaret Be Hazret-i Hasan Paşa	133
21.1. Kanije Mudafaası Transkripsiyonu	133
21.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	144
21.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	157
A.c.ÜÇÜNCÜ BAB	160
A.c.1. Üçüncü Bab'ın Transkripsiyonu	160
A.c.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	164
A.c.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	167
22. Meclis-i Isna ve İşrin Muharebe-i Depedelen ve Feth-i Üstürgon	167
22.1. Depedelen Savaşı ve Estergon'un Fethi Transkripsiyonu	167
22.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	170
22.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	172
23. Meclis-i Selasete ve İşrin Polata Kal'asının Feth u Teshirün Bildirür	172
23.1. Polata Kalesi'nin Fethi Transkripsiyonu	172
23.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	175
23.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	178
24. Meclis-i Erba'eta ve İşrin Muşiri Muşarun İleyh Hasan Paşa Engürüs Vilayetine Serdar Olduğudur	178
24.1. Hasan Paşa'nın Macar Vilayetine Serdar Olması Transkripsiyonu	178
24.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi	181
24.3. Sadeleştirme ve Değerlendirme	184
II.BÖLÜM	185
B-METNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	185
C-SONUÇ	188
III.BÖLÜM	189
D-METNİN ORJİNALİ(TIPKIBASIM)	189
E-KAYNAKLAR	228
E.1. Yazma Eser	228
E.2. Sözlükler	228

E.3. İlahi Kutsal Kitaplar	228
E.4. Ansiklopediler, Kitaplar, Dergiler, Makaleler.....	228
F.EKLER.....	230
F.1. Haritalar	230
F.1.1. Zigetvar Beylerbeyliği-Budin Eyaleti -Macaristan.	230
F.1.2. Macaristan Budapeşte.....	231
G.ÖZGEÇMİŞ	231

KISALTMALAR

Age	Adı Geçen Eser
Agm	Adı Geçen Makale
Ans	Ansiklopedi
Bkz	Bakınız
C	Cilt
ev	eviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H.	Hicri
İA	İslam Ansiklopedisi
M.	Miladi
No	Numara
s	Sayfa
S	Sayı
TALİD	Türkiye Araştırmaları Listaretür Dergisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
Ünv	Üniversite
v	Varak
Yay.	Yayınevi
“ ”	Alıntı
‘ ’	Anlamlandırma
()	İkinci durumdaki bilgiler
(?)	Bilgisi kesin bilinmeyen
-...-	Ara cümle

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	
Osmanlıca Harfler	Türkçe Karşılığı(Transkripsiyonu)
ا	ā-â
ا-ء	a-ê-ç-i-u-û
ب	b-p
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c-ç
چ	ç
ح	h
خ	ħ
د	d
ذ	z-d
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş
ص	s
ض	z-d
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ğ
ف	f
ق	q
ك	k-g-n
ڭ(Nef, Sağır, Nazal)	ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v-u-û-o-ö
ه	h-a-e
لا	La-lā
ی	y-i-î-î
ء	o

GİRİŞ

Tanım ve Çerçeve

Türklerin İslamiyet öncesi temel, belirgin ve de başta gelen özellikleri olan savaşçı kimlikleri; İslamiyet'e fevç fevç katılışlarından sonra da devam etmiş “alp”, “alperen” savaşçı tipi; Müslüman olduktan sonra “Gazi ”ye dönüşmüş siyasi ve sosyal hayatlarında “gaza” ve “cihat” olarak temel teşkil ederek hayatlarının bütününe kapsayacak bir hal almıştır. Bu durum, kahramanlık gösteren asker ve komutanların hayatlarının savaşa ilişkin kısımlarının anlatıldığı “Gazavatname” adı verilen bir türün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Genel anlamda, düşmana karşı yapılan savaşların ve akınların tasvir edildiği eserlere gazavâtnâme denilmektedir. Bu tür eserler belli bir döneme ait olayları ayrıntılı bir şekilde anlattıklarından tarih araştırmacıları için de önemli bir kaynaktır. ¹

Anadolu'da ise bu türün ilklerine Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde dini kimlikleriyle öne çıkan kahramanların etrafında anlatılan destanlarda rastlanmakta olup, Osmanlı'nın tarihi de buna benzer destansı bir şekilde başlamaktadır. Bu bağlamda İlk Osmanlı Tarihi'nin de XV. yüzyılın başlarında Yahşi Fakih tarafından yazıldığını bildiğimiz, ancak mevcut olmayan Yahşi Fakih Menakıbnamesi'dir.² Tam anlamıyla devlet geleneği oluştuktan sonra menakıbnamenin yerini de kahramanların savaşlarını daha gerçekçi bir şekilde anlatan gazavatnameler almaya başlamıştır. Gazavatnamelerde esas itibariyle savaşlar ele alınmıştır. İlk örneklerine “megazi” adıyla Arap edebiyatında rastlanılan gazavatnameler daha çok gayrimüslimlerle yapılan savaşları anlatan eserlerdir.³ Özel tarihlerin gazânâme, fetihnâme, şehir tarihi gibi alt türlerine dair örnekler verenler arasında da İyânî Cafer gelir.⁴ Çalışmamıza esas olan da bu çerçevede Cafer İyani Bey tarafından el yazması olarak kaleme alınan ve Tiryaki Hasan Paşa'nın gazalarından bahseden eserdir.

Kaynak

Transkripsiyonunu ve değerlendirmesini yapmaya çalıştığımız eserin tek nüshası İstanbul-Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri Kısmı 190 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Eser 3Bab (kapı-bölüm) ve 24 meclisten (oturum) oluşmaktadır. Her

¹ Şahin,K.Ş.,*Gazavatnameler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/2 Spring 2012, p.997-1022 , Ankata/Turkey.

² Afyoncu,E.,*Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*,Yeditepe Yay.,İstanbul 2014,s.29.

³ Afyoncu,E.,a.g.e.,s.3.

⁴ Özcan,A.,*Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış*, Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi -1, İstanbul 2013-Bahar,s.279.

meclis ayrı bahislerden müteşekkildir. Metin 39 varak, 78 sahifedir. Her sahifede 23 satır vardır. Yazı ince nesih ile yazılmıştır. Bölüm başları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

Araştırma ve Bulgular

Metin; ilk olarak 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Saim İŞILDAK tarafından, bir mezuniyet tezine; dar çerçevede ve sadece Arap harfleriyle istinsah edilerek inceleme konusu olmuştur. Bu çalışmadan da faydalanma gayretimiz neticesiz kalmış, ilgili birimden temin edilememiştir. Ayrıca 1978 yılında Vahit ÇABUK, “Tiryaki Hasan Paşa’nın Gazaları ve Kaniye Savunması” adlı yüzeysel bir sadeleştirme çalışması ortaya koymuştur. Bu eserde de mezkûr metinlerin orijinali ve transkripti mevcut olmamakla birlikte tam anlamıyla bir sadeleştirmeden söz edilemediği gibi yanlış okumaların varlığı kesinlikle söz konusudur. Bunun dışında Osmanlı tarihiyle ilgili popüler olaylardan biri olması hasebiyle özellikle Tiryaki Hasan Paşa’nın Kaniye Müdafaası’nı hamasi menkıbevi bir mahiyette ve tahkiye bir şekilde nakleden eserler de ortaya konmuştur.

Çalışmanın Amacı

Biz ise bu çalışma ile tek nüsha olan metnin hassas bir Transkripsiyonunu ve Türkçe tercümesinin yansıra mezkûr kumandan Tiryaki Hasan Paşa’nın Kaniye destansı savunması, keskin askeri zekâsı ve olağanüstü harp hileleri ve askeri stratejik taktikleri ile güçlü karakterinin tahlilini metindeki tüm gazalarını gözönünde tutarak ortaya koymaya çalıştık.

Yöntem

Transkripsiyonunu hassas bir şekilde yapmaya çalıştığımız eserin tüm harfleri verilmeye çalışılmış, meclisler halinde ayrıca içerik incelemesi, değerlendirilmesi yapılmış, metnin orijinali (tıpkıbasım) de çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Sonuç

Eser tamamıyla Tiryaki Hasan Paşa’nın Rumeli’deki cihad ve gazalarından bahsetmektedir. Tiryaki Hasan Paşa’nın gazalarının kronolojik olarak dizildiği eserde, gazaların tümünde İslam dininin deruni sağlam referansı ile hareket edildiği, Kuran-ı Kerim ayetlerine sıkça yer verildiği, ciddi bir manevi güç ile harekâtlara girildiği görülmüştür. Eserin sonunda Tiryaki Hasan Paşa’nın sağlığının daimine yapılan atıf, eserin Hasan Paşa hayatta iken kaleme alındığını göstermesi açısından önemlidir.

Nazm ve nesir karışımı olan eserde çokça tekrara düşüldüğü ve müellifin Hasan Paşa’yı övme ölçüsünün boyutları ve sürekliliği de diğer bir husus olarak dikkatimizi

çekerken, sıkça övgü ve methiyelerin müsebbibi olarak; müellif Cafer İyani Bey'in, konu olan Gazi'nin Divan Baş Defterdarlığı'nı yapmış olmasından ileri geldiğini düşünmek yersiz olmayacaktır.

Hulasa; eserin tercümesi ile dört yüz yıl öncesinden, İslam dininin savaş meydanlarındaki manevi gücünün bir esinti şeklinde günümüze taşınması açısından öneme haiz olduğunu söylememiz pek de yanlış olmayacaktır. Bu çalışma tarih araştırmalarına olduğu kadar, edebiyat bilim insanlarına bir nebze de olsa katkı sağlayacağından eminiz. Çalışmamızı teşkil eden Osmanlı mücahidi Gazi Tiryaki Hasan Paşa'nın dışında kalan ve henüz tam anlamıyla önemi kavranamamış başta Hasan Paşa'nın gözde yardımcısı Hasan Voyvoda'nın; ayrıca Ahmet Kethüda'nın, Çerkes Ömer'in, Rıdvan Voyvoda'nın, Mehmet Voyvoda'nın, Kapoşvarlı Mehmet Ağa'nın, Yahyalı Vusli Bey'in ve de Azeri Musli Bey'in; tarihin tozlu raflarında bekleyen gazavatnameleri içeren yazma eserlerin çevirilerinin daha fazla yapılarak, irdelenmesi ile hak ettikleri değeri alabileceklerine inanıyoruz. Bu türün üzerinde lisansüstü hatta doktora tezlerinin yapılıyor ve devam ediyor olmasının Türk Tarihi açısından önemli olduğunu vurgulayarak ortaya konan sonuçların bu çerçevede sarf-ı nazar edilmeden ders kitaplarına intibaklarının ivedilikle sağlanmasının yerinde olacağı, kanaatimizdir.

Saltuk Seyhan ÖZTEKİN

BATMAN, 2017

TİRYAKİ HASAN PAŞA VE CAFER İYANİ BEY'İN HAYATI

Tiryaki Hasan Paşa'nın Hayatı ((?)-1611)

III. Murad (1574-1595) 21 Yıl

III. Mehmed(1595-1603) 8 Yıl

I.Ahmed (1603-1617) 8 Yıl

(Bu padişahlar zamanında görev yapmış olan Tiryaki Hasan Paşa;1609 yılında emekli olup 1611 de vefat etmiştir.)

Arnavutlukta 1530 da doğduğu⁵ bazı kaynaklarda belirtilse bile hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. II. Selim zamanında Enderun'da eğitim gördüğü belirtilir.⁶ III. Murad'ın şehzadeligi sırasında Manisa'da onun rikapdarlığı görevini yaptı. Ardından III. Murad'la birlikte İstanbul'a gitti ve bir süre sarayda kaldı. Peçuy'lu İbrahim, III. Murad'ın gelişi ve tahta cülusu ile ilgili olayları onun ağzından anlatır. Sarayda iken mîrâhurluk görevinde bulunduğu, daha sonra taşra görevlerine çıktığı, Bosna serhaddinde İzvornik, Kilis Sancak⁷ Beylikleri yaptığı, ardından Sigetvar'a tayin edildiği (985/1577) bilinmektedir.

Yirmi yıldan fazla Sigetvar Sancak Beyliği yapan Hasan Bey burada büyük bir güç ve itibar kazandı. Bir ara Pojega Sancağı'na nakledildiyse de kısa süre sonra Sigetvar'a döndü. Osmanlı-Habsburg Savaşları esnasında İstolni-Belgrad'ın muhafazasıyla görevlendirildi. (9 Safer 1002 / 4 Kasım 1593) Bu sırada Segedin Sancak Beyi idi. Ardından kendisine beylerbeyilik verildi ve tekrar Sigetvar'a gönderildi. Sinan Paşazâde Mehmed Paşa'nın serdarlığı döneminde meydana gelen Estergon⁸ bozgununda (1 Zilhicce 1003 / 7 Ağustos 1595) Hasan Paşa da Sigetvar Beylerbeyi olarak orduda yer aldı. Serdarın ric'at halinde Belgrad'a yöneldiği ve Lala Mehmed Paşa'nın mecburen kale içerisine kapandığı sırada ordugâhın kontrol altına alınması görevini üstlendi. Daha sonra Satırcı Mehmed Paşa'nın⁹ serdar olarak bölgeye gelmesi üzerine orduya katılan Tiryâkî Hasan Paşa (23 Ekim 1597) serdar tarafından Bosna Beylerbeyiliğine tayin edildi.

⁵ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,Gelişim Yay.,İstanbul 1985,C.19,s.11555.

⁶ Kılıç,A.,*Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi Hasan Paşa(Tiryaki)*,Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul 1999 C.1.s.546.

⁷ Kırkıl,Emin,*Namık Kemal Kanije Muhasarası*,Babıali Kültür Yay.,İstanbul 2010,s.28 “Günümüzdeki kaza,ilçe.”

⁸ Kâtip Çelebi, *Cihannuma*, Mardin Artuklu Üniversitesi, TTK, Ankara 2009.“Estergon, Budin'den yukarıda Bec tarafında Tuna kenarında sağlam burçları olan güzel bir kaledir. Budin'e üç günlük mesafededir.”

⁹ İbrahim, Peçevi, *Tarih-i Peçevi*, Mardin Artuklu Üniversitesi, C.2,s.213.215.224. “Kapıcı başı, Yeniçeri ağası ve Rumeli Beylerbeyidir.1597'debeşinci vezir ve Varata seferine komutan olmuştur.6 Temmuz 1599 da Belgrat'ta idam edilmiştir.”

Edirneli Mehmed'e göre bu sırada merkezden Hüdâverdi Paşa aynı göreve getirilmiş, Tiryâkî Hasan Paşa ile aralarında Banaluka yakınlarında bir kavga çıkmış, Hüdâverdi Paşa yirmi adamı ile birlikte öldürülmüştür. Ancak Hasan Paşa, Satırcı Mehmed Paşa'nın desteğiyle bu olaydan dolayı suçlanmadı. Pespirim (Wesaprim), Polata, Papa ve Tata kalelerinin elden çıktığı ve Budin'in varoşlarının kuşatıldığı muharebelerde (Eylül 1598) Bosna Beylerbeyi olarak görev yaptı. Bir ara asker takviyesiyle Budin muhafazasıyla görevlendirildi (Kasım 1597)

Üçüncü defa sadrazam olan ve serdâr-ı ekrem olarak bölgeye gelen Damad İbrahim Paşa döneminde (1599-1601) Tiryâkî Hasan Paşa siyasî gelişmelerde daha etkin biçimde yer aldı. Bu sırada Budin Beylerbeyiliği'nden mâzul olarak Peçuy'da¹⁰ oturan Hasan Paşa, Drava suyunu geçerek Ösek'te (Ezsek) orduya katıldı. Burada toplanan savaş meclisinde (11 Safer 1009 / 22 Ağustos 1600) Estergon'dan önce Budin'in emniyeti için Kanije'deki¹¹ düşman birliklerinin faaliyetini durdurmak üzere Bobofça Kalesi'nin ele geçirilmesi gerektiğini ileri sürdü. Kalenin zorlanmadan vire¹² ile teslim alınmasının (5 Eylül) ardından Bobofça'da yapılan istişarede Kanije'nin fethinin gerekli olduğunu savundu.

Aynı gün bütün beylerin ittifakıyla Budin'i muhafaza için buraya sevk edildi, oradaki Lala Mehmed Paşa da orduya davet edildi. Kanije Kalesi¹³ kırk günlük bir muhasaradan sonra vire ile teslim olunca (13 Rebülâhir 1009 / 22 Ekim 1600) Sigetvar, Peçuy, Sikloş ve Ösek'in bağlanmasıyla bir beylerbeyilik haline getirildi ve idaresi önce Alaca-illi / Alacaetli Arnavut Hasan Paşa'ya verildi. Ancak Bosna Beylerbeyi sıfatıyla Budin muhafazasında bulunan Tiryâkî Hasan Paşa kış sonunda Belgrad'da Sadrazam İbrâhim Paşa'nın yanına gidip kendini Kanije Beylerbeyiliği'ne tayin ettirdi. Yeni görevi için Kanije'ye geldiği sırada sadrazamın Belgrad'da vefatı haberini aldı (10 Temmuz 1601). Kethüdâsı İskender Bey'i Belgrad'a göndererek yeni serdar olacak kişinin Kanije'yi ihmal etmemesini ve askerle güçlendirmesini sağlamasını istedi.

¹⁰ İbrahim, Peçevi, *Peçevi Tarihi*, Mardin Artuklu Üniversitesi Kütüphanesi, C.1.s.226. "*Buranın kurucusu Avusturyalı bir kavimdir.*"

¹¹ Naima Tarihi, Nur-ı Osmaniye Kütüphanesi, C.1,s.238. Kanije'nin özellikleri ve muhasarası bölümünde: "*Berk Nehri'nin ortasındaki düz adada varoşu toprak dolma sağlam bir kaledir. İki tarafı sazlık ve bataklıktır. Bu nehir Macaristan'dadır.*"denilmektedir. Lehçe-i Osmani'de Kanice için "*Hırvatlıkta bir kaledir.*"denilmektedir.

¹² Doğan,M.,*Büyük Türkçe Sözlük*,BaharYay.,İstanbul 1996,s.1117 "*Amana gelip üzerine savaşılan şeyi verme, teslim alma.*"

¹³ Müneccimbaşı Ahmet Efendi, *Sahifü'l-Ahbar*,1285,İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, C.3,s.603. "*Berk Nehri, Kanije Kalesi'nin dört bir yanını kuşattığı için etrafı bataklık idi.Öyle ki köprü olmaksızın karşıya geçmek,lağım açmak ve siper almak mümkün değildi.Kalenin binası da gayet sağlam olduğundantop ve tüfek kar etmezdi.*"der.

Nitekim 9 Eylül'de Avusturya birlikleri Kanije önlerine geldi. Hasan Paşa 9000 kişilik kuvvetiyle kalabalık Habsburg ordusuna karşı büyük bir direniş gösterdi. Yapılan umumi hücumlara başarıyla karşı koydu. Ancak bir destek alamaması savunmayı giderek daha da zor hale getiriyordu. Hava şartlarının kötüleşmesi Habsburg ordusunu güç durumda bıraktı. Bunu gören Hasan Paşa bir huruç harekâtı yaptırıp Habsburg birliklerini iyice sarstı. Habsburg karargâhında bozgun havası hâkim oldu; ordularının ağır kayıplara uğramasının etkisiyle kuşatmayı kaldırıp geri çekildiler (22 Cemâziyelevvel 1010 / 18 Kasım 1601). Yetmiş gün süren bu kuşatma ve Tiryâkî Hasan Paşa'nın direnişi Osmanlı tarihlerinde türlü rivayetlerle ve hamâsî bir üslûpla nakledilir. Hersek Mathias'ın¹⁴ kumandasındaki düşman ordusu'nun Kanije'yi kuşatmasına karşın Tiryaki Hasan Paşa'nın ünlü savunması Osmanlı kaynaklarında anlatılmıştır.¹⁵ Avusturya Arşidükü Ferdinand'ın Kanije'yi geri almak amacıyla harekete geçip eylül ayı başlarında başlattığı kuşatma yaklaşık iki buçuk ay sürmüş, Kanije Beylerbeği Tiryaki Hasan Paşa'nın emrinde sadece yirmi bölük sekban¹⁶ ile üç bin civarında muhafız askerle kat be kat üstün Avusturya kuvvetleri karşısında çeşirli savaş hileleriyle mücadele etmeyi başarmıştır.¹⁷

Tiryaki Hasan Paşa bu savunma sürecinde yiyecek içecek malzemesi ve cephanesi tükenmeye başlamasına rağmen beklenmedik bir çıkışla düşman ordusunu berhava etmeyi başarmıştır.¹⁸ Hasan Paşa kuvvetlerine, düşmanı temizlemedikçe katiyen ganimete el uzatmamalarını sıkı sıkı tenbih etti. Çünkü Haçova Muharebesi'nde düşmanın galip gelmişken mağlubiyetine bu yağma sebep olduğu için bu hususta çok isabetli hareket etmişti.¹⁹ Tiryaki Hasan Paşa, Kanije müdafaası neticesinde elde ettiği harp levazımını iki ayda ancak kaleye nakledebildi. Muhasara esnasında hizmeti görülen Kara Ömer Bey'e kendi dirliği olan Peçuy Sancağı'nı verdi.²⁰ Bu muzafferiyeti müteakip olan garip hadiselerden biri de askerlerin gerek çadırlara ve gerek Ferdinand'ın karargâhına girdikleri zaman yağmaya hakları olan ganimet mallarına katiyen el vurulmayıp kumandanın taksim etmesi için sabaha kadar beklemeleridir.²¹

¹⁴ Münecimbaşı Ahmet Efendi, *Camiü'd-Düvel*, Umumi Kütüphane, Numara 5020/121 C.2. "Hersek Matiyâş" demektir.

¹⁵ İnalçık, H., *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar II*, Kültür Yat., İstanbul 2009, s.30.

¹⁶ Kırkıl, Emin, *Namık Kemal Kanije Muhasarası*, Babıali Kültür Yay., İstanbul 2010, s.72. "Yeniçeri Ocağı'na bağlı bir sınıf asker."

¹⁷ Gündüz, T., *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara 2016, s.233.

¹⁸ Gezici, A., *Osmanlı Tarihi*, Tutku Yay., Ankara 2013, s.257.

¹⁹ Uzunçarşılı, İsmail H., *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., C.3, s.88.

²⁰ Şimşirgil, A., *Kayı-V Osmanlı Tarihi Azamet Yılları*, Timaş Yay., İstanbul 2016, s.207.

²¹ Uzunçarşılı, İsmail H.a.g.e., s.89.

Tiryâkî Hasan Paşa bunun ardından Serdar Yemişçi Hasan Paşa²² ile buluşmak üzere Sikloş'a gitti ve büyük bir coşkuyla karşılandı. Ayrıca Kanije müdafaası İstanbul'da da yankı uyandırdı. Hasan Paşa'ya vezâret hasları tahsis edildi; üç kıymetli hil'at, kılıç ve üç at gönderildi. Ayrıca, “**Sen ki Kanije Beylerbeyi ihtiyar kulum ve müdebbir vezirim Hasan Paşa'sın**” hitabıyla başlayan hatt-ı hümayunla gerek paşa gerekse bütün gaziler kutlandı. Tiryâkî Hasan Paşa ve adamlarının gösterdiği cesaret ve inanca dayalı savunma başarısı bölgede her zaman canlı tutulmuş, serhad askeri için en önemli moral kaynağı olmuştur. Tiryâkî Hasan Paşa hemen Kanije Kalesi'nin tamirine girişti. Top güllerinden tamamıyla yıkılan kale duvarları öncekinden daha kalın yapıldı, yeni bir minare ve mescitle beylerbeyi sarayı ve cephanesinin binası inşa edildi. Ardından İstolni-Belgrad'ı istirdadı üzerine (17 Safer 1011 / 6 Ağustos 1602) karargâha giderek Serdar Yemişçi Hasan Paşa'yı tebrik etti; Kanije'de alınan topların burada tutulmayıp Belgrad'a, mümkünse İstanbul'a götürülmesi gerektiğini, bunların Boğaz'da tören ve şenliklerde kullanılacak evsafa toplar olduğunu söyledi.

Serdarın Erdel Seferi'ne niyetlendiğinde durumu görüşmek için 22 Eylül 1602 tarihinde topladığı savaş meclisine katıldı. Burada Erdel Seferi'nin zamanlamasının uygun görülmediğini, düşmanın Komaran, Yanık ve Estergon'da bulunduğunu, böyle bir hareketi haber almasıyla Budin ve Peşte'yi zorlayabileceğini söyledi. Ancak Erdel Seferi'nde kararlı olan Yemişçi Hasan Paşa onu Budin Beylerbeyi yaptı ve Kanije'ye Ali Paşa'yı tayin etti. Kısa bir süre sonra beliren askerî tehlike dolayısıyla Kanije'deki askerlerin ortak mahzarları ile bu iki paşa arasında görev değişikliği yapıldı ve Hasan Paşa yine Kanije Beylerbeyiliği'ne getirildi. Yemişçi Hasan Paşa'nın İstanbul'a gitmesi üzerine serdar olan Lala Mehmed Paşa güvenlik tedbirlerini arttırdı; çeşitli beylerbeyilik ve sancakların mevcutlarını gözden geçirirken Kanije'de Hasan Paşa'nın hizmetine 2000 yeniçeriyle sipahi ve kuloğullarından 700 asker verdi. Ardından onun sadrazamlığı esnasında Tiryâkî Hasan Paşa, Rumeli Beylerbeyi ve dördüncü vezir oldu (17 Aralık 1604)

Hasan Paşa, Uyvar Kalesi'nin alınması harekâtına katıldı (Ekim 1605), ayrıca Pespirim ve Polata Kaleleri'nin zaptıyla görevlendirildi. Lala Mehmed Paşa gelişen İran olayları yüzünden İstanbul'a çağrılınca serdar kaymakamı oldu. (16 Mart 1606) Zitvatorok Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Tiryâkî Hasan Paşa âcil bir durum

²² Naima, *Naima Tarihi*, Nur-ı Osmaniye Kütüphanesi, Numara 3160-3161 C.1,s.249,250. “Arnavuttur.1601'de sadrazam ve serasker olarak İstolni-Belgrat'ın düşman eline geçmesine sebep olmuştur. Ertesi sene burayı geri alarak İstanbul'a dönmüş,1603 Eylülünde idam edilmiştir.”

alan, Celâlî²³ meselesi ve özellikle Halep'te isyan halindeki Ma'noğlu Fahreddin ile birlikte hareket eden Canbolatoğlu Ali Paşa konusuyula ilgilenmek üzere Anadolu'ya geçti. 11 Aralık itibariyle sadrazam olan Kuyucu Murad Paşa²⁴ Üsküdar'dan hareket ederken (2 Temmuz 1607) yanında kuvvetleriyle o da bulunuyordu. Canbolatoğlu birlikleriyle Oruç Ovası'nda cereyan eden savaşta önemli rol oynadı ve ordunun sağ kolunun kumandasını üstlendi. Canbolatoğlu Ali Paşa'nın yaptığı saldırıyı ustaca bir taktikle püskürttü.

Meydandaki topları ovayı kapatan boğazın iki yakasındaki yamaçlara gizledi. Piyade ve süvarileri yavaşça boğaza ve top menziline çekecek şekilde bir savaş taktiği uyguladı. Top menziline girildiğinde Osmanlı askerleri sağa ve sola doğru yelpaze şeklinde açılınca bunları takip eden Celâlî birlikleri ortada kaldı. Aynı anda ateşlenen toplardan çıkan duman yüzünden Celâlîler birbirleriyle irtibatı bütünüyle kaybedip bozguna uğradı. Halep'in kontrol altına alınmasından sonra Hasan Paşa "Tekâüt ile vezir olup" İstanbul'a gitti ve Rumeli Beylerbeyiliği Maryol Hüseyin Paşa'ya verildi. Bu sırada Hasan Paşa'ya yeni haslar tahsis edildiyse de bunların yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. 1609 yılında emekli olan Tiryaki Hasan Paşa 1611 yılında üçüncü defa Budin Beylerbeyliği'ne gönderildi. Ancak buraya tayininden kısa bir süre sonra vefat etti. Muhtemelen ya keyif verici maddelere düşkünlüğünden veya işlerindeki fazla titizliğinden dolayı kendisine "Tiryaki" nisbesi verilmiştir.²⁵ Peçuyulu; beylerbeyi ve vezir olmasına rağmen bu dönemdeki gelirinin Sigetvar Sancak Beyliği sırasındakinin ancak üçte biri kadar olduğundan yakındığını ifade eder. Emeklilik yılları uzun sürmedi, tecrübesi dolayısıyla Budin Beylerbeyliği'ne tayin edildi. Ancak birkaç günlük hastalıktan sonra orada vefat etti ve Budin'de defnedildi.

Tiryâkî Hasan Paşa, çağdaşı Edirneli Mehmed tarafından olumsuz sıfatlarla nitelendirilirse de dönemin diğer müellifleri; kahramanlığı, cesareti, adamlarının çokluğu ve bunlar nezdindeki saygınlığı, sabrı, dikkat ve titizliğiyle onu överler. Tiryaki Hasan Paşa yetenekleri sayesinde yaptığı savaşlarda yaptığı savaşlarda kayda değer hiç yenilgi yüzü görmemiştir. Bu yüzden tarihçiler tarafından Osmanlı Devleti'nin o devirlerdeki en önemli kumandanlarından biri olarak gösterilmektedir.²⁶ Uzunçarşılı,

²³ Şemsettin Sami, *Kamus'ul-Âlam*, Meb İA., C.11 "Yavuz Sultan Selim Han zamanında Bozoklu Celal'in Tokat yakınlarındaki Turhal kasabasında mehdilik iddiasıyla ortaya çıktığında onun etrafında toplananlara verilen isimdir."

²⁴ Naima, "Kuyucu" diye anılmasının sebebi olarak "idam ettirdiği eşkıyanın cesetlerini özel olarak açtığı attırmasını." sebep gösterir. Asıl adı Diyarbakır Beylerbeyi Murat Paşa'dır.

²⁵ Çabuk, V., *Tiryaki Hasan Paşa'nın Gazaları ve Kanije Savunması*, Kervan Yay., İstanbul 1978, s.14.

²⁶ Süreyya, M., *Sicill-i Osmani, Tarih Vakfı Yurt Yay.*, İstanbul 1996, C.II, s.129-130.

Tiryaki Hasan Paşa'nın bir lakabının da "Alacaatlı" olduğunu belirtmiştir.²⁷ Gazâları için müstakil eserler yazılmış, Kaniye müdafaası romanlaştırılmış, ayrıca muhtelif çalışmalar gerçekleştirilmiştir.²⁸ Bunlardan bazıları ise; Ahmed Bin Osman Bin Şani tarafından "Menakıb-ı Tiryaki Hasan Paşa"²⁹; Faizi³⁰ ise Tiryaki Hasan Paşa'nın Kaniye Müdafaası ve zaferi üzerine "Hasenat-ı Hasan" adlı eseri inşa etmiştir.³¹ "Hasenat-ı Hasan" adlı eser şimdiki halde elde bulunmadığı için, sadece eserin yazarını, Faizi mahlaslı başka bir şair/yazar olarak kabul etmek en doğru yol olacaktır.³²

Konuya dair yakın dönem eserlerinden biri ise; Vatan şairi Namık Kemal'in Kaniye Muhasarası adlı eseridir. Şair bu eserinde; Tiryaki Hasan Paşa'nın şahsında din, devlet ve vatan uğrunda bütün imkânsızlıklara rağmen büyük kahramanlıkların nasıl başarılabileceği anlatılmıştır.³³ Ahmet Nafiz adıyla neşredilen Kaniye eserinde, Tiryaki Hasan Paşa'nın Kaniye Kalesi'ni çok kalabalık Avusturya ordusuna karşı madafaa edişini ve düşmanı türlü harp oyunları ile aldatıp bozguna uğratışını hikâyeye eder.³⁴

Cafer İyani Bey'in Hayatı (Tezkireci)

Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Hakkında bilinenler, eserlerinden çıkarılan karışık bilgilere dayanır. Bunlardan anlaşıldığına göre 1587'de Budin'de daha sonra da vatani olarak kabul ettiği Peçuy'da (Pecs) kadı naibliği yaptı. 1591-1592 yıllarında burada bulundu. Ardından meşhur Kaniye kahramanı Tiryaki Hasan Paşa'nın yanında Divan Baş Defterdarı oldu. Budin Beylerbeyliği Maliye Tezkireciliği ve Tezkire Eminliği vazifelerinde iken İstanbul'a gitti. Orada kendisine Rumeli Eyaleti Defter Eminliği görevi verildi ve 16 Ramazan 1001(16 Haziran 1593) tarihinde Budin Beylerbeyi olan Koca Sinan,³⁵ Paşazade Mehmed Paşa'nın maiyetinde Bosna'ya gitti. Aynı yılın ağustos ayında Sısk Kalesi'nin keşfiyle görevlendirildi. Sonra da bu kalenin fethine şahit oldu.

1002'de (1593-1594) Rumeli eyaleti Defter Emini olarak Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın Yanıkkale'yi fethinde bulunan Cafer İyani'ye, seferin sonunda hizmetine

²⁷ Uzunçarşılı, İsmail H.a.g.e.,s.83.

²⁸ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.41, s.205-207.

²⁹ Parmaksızoğlu, İsmet, *Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu*, Ankara 1952,s.32-33.

³⁰ Atallah Atai, Nevizade, *Hadaik'ül-Hakayık Fi Tekmiletü's-Şakaik*,1268, Devlet Matbaası Baskısı C.1,s.539. "Adı Abdulhay olup Kafzade olarak bilinir. Babası Sultan I.Ahmet Han dönemi kazaskerlerinden Feyzullah Efendidir."

³¹ Afyoncu,Erhan,a.g.e.,s.54.

³² Ünlü,Osman,*Kaniye Mudafaası ve Cihadname-i Hasan Paşa*,Ofis Yay.,İstanbul 2015,s.32.

³³ Kırkıl,Emin,*Namık Kemal Kaniye Muhasarası*,Babiali Kültür Yay.,İstanbul 2010,s.7.

³⁴ Aydoğarlı,Derya,*Namık Kemal*,www.ege-edebiyat.org.tr.

³⁵ İbrahim Peçevi,*Peçevi Tarihi*, Devlet Matbaası Baskısı 1283,C.2,S.235. "Peçuylu Koca Sinan Paşa ve Sinan Çavuş" olarak geçer.

karşılık olmak üzere vazifesine ilaveten Divan Müteferrikalığı verildi. 1595'te bu görevini bırakarak mukaddes yerleri görmek ve hac farızasını yerine getirmek üzere önce Mısır'a, oradan da Hicaz'a gitti. Mekke'de Şeyh Ahmed Sadık'ın tesiriyle Nakşibendi Tarikatı'na girdi. Oradan Sana'ya, Yemen Beylerbeyi Hasan Paşa'nın valiliği döneminde (1586-1607) yanına giderek “Zübdetü 'n- Nesaih ve Umdetü't- Tevarih” adlı eserini ona ithaf etti. 1602-1603 yılların da tercüme ettiği Nurname adlı eserinde Tımışvar'da Hazine Defterdarı olduğunu kaydeden Cafer İyani'nin ölüm tarihi için Bağdatlı İsmail Paşa 1020 (1611) yılını, Fehmi Ethem Karatay ise Zübdetü 'n -nesaih 'in istinsah tarihinden hareketle 1023'ten (1614) sonrasını vermektedirler. Cafer İyani Bey'in diğer eserleri ise; *Tevârîh-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürus*, *Zübdetü'n-nesâih ve umdetü't-tevârîh*, *Nurnâme ve Nesâihu'l-Mulûk*'tür.³⁶ Allah yolunda ceng ile cihad etmeye dair şiirinde İyani şöyle der;

Fevt olan dîn uğruna sanman gam-i firkatdedir
 Enbiyâ dîdârına vâsıl olup izzettedir.
 Kim ki havf etse Hüdâ yolunda kurbân olmadan
 Hakk bilür rûz-ı cezâda vâdî-yi hasrettedir.
 Bezm ü rezm içre iden câm-ı şehâdetden âyâ
 Verdi uyku ana dünyâ haşre dek gaflettedir.
 Kim ulü'l-emrin tutup emrin gazâyâ azm eder
 İki âlemde anı zanneylemen mihnettedir.
 Sanmanız müşkildir adûdan almak intikâm
 Her ne var ise cihânda Câferî himmettedir.

Din yoluna canını vereni ayrılık gamında zannetme! O, peygamberlerin yanına göçüp, izzet ve şeref içindedir. Kim ki Allah yolunda ölmekten korkarsa, Cenab-ı Hakk bilir ki mahşer gününde o, hasret ve pişmanlık vadisindedir. Eğlence ve neşe meclisinde bulunup da şehitlik kadehini içmekten kaçana, dünya öyle bir uyku vermiştir ki, hesap gününe kadar gaflettedir. Kim din büyüklerinin emrini tutup, Allahü Teâlâ yolunda gazaya niyet ederse, bu katlandığı zahmet ona iki dünyada dert ve sıkıntı değil, bilakis

³⁶ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, s.551-552.

iyilik ve güzelliştir. Ey Câfer! Düşmanı mağlup etmek zor iş değildir. Zira cihanda her şey Cenâb-ı Hakk'ın ve ona gönül verenlerin yardımı ve himmetiyledir.³⁷

Cafer Bey ve Cafer İyani Bey

Cafer İyani Bey'in; Rilase-i Mimariyye adlı eserin müellifi olan Cafer Bey ile aynı kişi olup olmadığı hakkında da ihtilafların olduğu bir vaka olup bu hususlara Gül KALE, "Osmanlı Mimarlık Tarihi Yazımında Risale-i Mimariyye" adlı eserinde yer vermiştir. Bu eserde farklı görüşlerden bahsederken; Orhan Şaik Gökyay'ın; "Risale-i Mimariyye" adlı eserin müellifi olan Cafer Bey'in, Cafer İyani ile karıştırıldığını, mezkur eserin müellifinin Cafer İyani Bey olduğunun söylendiğini; ancak bunun Cafer Efendi'nin İyani mahlasını metnin hiçbir yerinde kullanmamasından ve İyani'nin aldığı görevlerden hiç birisini anmamasından dolayı pek mümkün olmadığını ileri sürdüğünü söyler. Gökyay'a göre; Cafer Efendi, risaledeki kaside ve gazeller göz önüne alınınca edebiyat ile ilgili görünse bile şiirsel dili çok değerli görülmemiş ve ismi tezkirelerde anılmamıştır.³⁸

Babinger ise; Cafer Efendi'yi, büyük ihtimalle Mehmet Tahir'e de dayanarak, 16. Yüzyılda Macaristan'dan geldiği düşünülen Cafer İyani ile özdeşleştirir. Ancak Babinger Cafer İyani'nin, Osmanlı tarihçisi İbrahim Peçevi'nin torunu olarak kabul edilmesine karşı çıkar. Cafer İyani, defterdar olarak Temeşvar'da görev yapmış, Tiryaki Hasan Paşa üzerine bir kitap yazmış, Gazali'nin Mişkâtü'l-Envâr adlı kitabını Nurnâme ismiyle çevirmiştir. Babinger bunların yanında Macaristan seferi ile ilgili bir kitap yazmıştır ve Babinger'e göre Sultan Ahmet Camii mimarı Mehmet Ağa'nın yaşamı üzerine olan Risale-i Mimariyye'nin de yazarıdır. Burada kitap ile ilgili kaynağını 1918 yılında basılan Turan Dergisi olarak verir.³⁹

Fehmi Edhem KARATAY da Topkapı Müzesi Sarayı'nda bulunan yazma eserler için hazırladığı Katalogta; mimarlık başlığı altında tanıttığı Risale-i Mimariyye de, Babinger'den referansla, Cafer Bey'i; Cafer İyani Bey ile özdeşleştirir.⁴⁰ Cafer Efendi'nin Cafer İyani olma ihtimali tartışmalı olsa bile bu iddia, Cafer Efendi'nin entelektüel dünyasını anlamak açısından, Cafer İyani'nin Gazali'nin kitabını çevirdiği düşünüldünce daha da ilginç olmaktadır.

³⁷ Şimşirgil, Ahmet, *Gazilik ve Alplik*, www.ahmetsimsirgil.com.

³⁸ Kale, Gül, *Osmanlı Mimarlık Tarihi Yazımında Risale-i Mimariyye*, Türkiye Araştırmaları Litaretür Dergisi, İstanbul 2009, C.7,S.13, s.410.

³⁹ Kale, Gül, a.g.e., s.412.

⁴⁰ Karatay, Fehmi Edhem, *Türkçe Yazmalar Kataloğu*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, İstanbul 1961, C.1.

I.BÖLÜM
A.METNİN TRANSKRİBİ, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ,
SADELEŞTİRİLMESİ

A.a.BİRİNCİ BAB

Tarih-i Gazi Hasan Paşa⁴¹

A.a.1.Evvelki bāb'ın, Transkripsiyonu

Hamd-u sipās ve senā-yı bī-kıyās ol hāl-ı cinn-ü nāsa ki insānı ahsen-i takvīmde peydā vü inşā eyledi. Din-i ehl-i imānı kefer-i ehl-i nīrānuñ üzerine takdīm ü ta'zim eyledi ve salavāt-ı bī-gāye ve selām-ı bī-nihāye ol hayru'l-ıbad ve resūl-i ʿālī-nihādūn ravza-i mukaddeseleri üzerine olsun ki ümmetin rāh-ı dalāletden kurtarup “*el cihādu hırfetun*”⁴² hadīs-i şerīfın tebsīr ü ta'lim eyledi ve hazreti çehār-yār-ı guzīn (*riḍvānullāhi te'ālā ʿaleyhim ecma'īnuñ üzerine olsun*) ki her biri dīn-i metīn ü āyīn-i mubīnūñ ğazā-yı mevfūr ile me'mur olmuşlardır.

Nazm:

Ashābına hem dahı yüz biñ niyāz
 Kıym bulupdur ʿaşk hākkıyla imtiyaz

Āl u evlādına olsun hem selām

Rabbenā aḥşarnābihim yevme'l kıyām

Neşr: Baʿde ez-hamd-ı ḥuda ve teslīh-i resūl-i Kibriyā fuḫalā-yı faẓīlet-medār ve fuşahā-i şīrīn-güftār böyle rivāyet ü işʿār ederler ki:Ol ʿilm ü ḥikmet seyrāngāhı Eflātun –ilāhī Engürüs ve Latine kārib metānet-i ʿarib üzre olan Peçuy nām dil-cüy bünyād u icād eyleyüp ol şehir-i bī-hamtānuñ her gūşesi bir hazīre ve mesīreleri bāğ-ı cinān gibi ra'nā vü dil-gūşā ve niʿmet ü ʿilleti bī-hadd ü lā yuḥsā olduğundan māʿadā ol belde-i kadīmenūñ her gūşesi sarāy-ı ālī ve kaşr-ı cennet ḥavālisi taqrīr ü taḥrīrden bīrūn u efrūz eyledi.

Nazm:

Niçe ta'rīf ü tavşīf ola bu şehir
 Ki mişlin görmemişdür dehr

⁴¹ Eserin başlığı Tarih-i Gazi Hasan Paşa”olarak orijinal metninde geçse bile metin içinde asıl adı olan “*Cihadname-i Hasan Paşa*” olarak geçmektedir.

⁴² Cihad bir sanat, meslektir.

Binālar rabtludur içi kat kat
Bunuñ tafşiline olmaya tākāt

Derūnī gencile ma°mūr olmuş
Anuñçün mārđan bir sūr olmuş

Felek dērsem muħallīd diridūr
İçindeki mülekā ya perīdūr

Yeter oldı bunuñ evşāfi ma°dūd
Diyelüm anı ki oldur aşl-ı maķşūd

Nesr:İşbu turāb-ı aķdām-ı °ulemā ve ħāk-i rāh-ı fuķahā Ca°fer-i efķar ve bende-i aħķar
Ol belde-i °azīme ve şehri ķadīmede muķīm olmuşıdım ve rāh-ı ğazāda var maķdūrüm
bezl étmişidım.

Çün ki tārīh-i elf ħatmi bi'l ħayr ve'ş-şeref dāħil oldu,ħazret-i server-i enbiyā
pādişāh-ı her dü serā (*şalavātullāhi te°ālā °aleyhi fiş-şubħi ve'l mesā mā min °āmmīn
illā ve'llezī*) (*ba°dehu şerru*) buyurduĝı maźmūn-i dūreri-bār ve ħadīs-i gevher-nişār
°ıyān u āşikār olmaĝın seyr-i nucūmuñ te'şiri ve devr-i dūnuñ dıl-giri ile dünyāyı ğubār-
ı fiten ve āşār-ı miħen bürümüşdi ve zemīn ü āsmān ve kevn ü mekānda ķabā'il ü ikdām
ser-cümle ayaĝ üzre gelüp biri birinūñ ķaşdına yürümüşidi, ol zamān bu °abd-i nā-tevān
muħāfaza-i ser-ħadd-i erbāb-ı imān ve zābiť-ı emvāl-i sultān ve ser-defter-i divān iken
ser-ħadd-islāmuñ kıtāl u cidālde ve dünya-yı dūnuñ iħtilālinde bil bulunmaĝla vāķi° olan
veķāyiyi°u aħbār ve şühedā vü ebrārūñ ħüsn-i ħālleri °ala-sebīli'l iħtişār taħrīr-ü iş°ar
éylemişdüm ve kilik-i benān ile silk-i beyāna getürmüşidim.

Hüşüşan işbu sene-i seniyyede Rümeli eyāleti ile vezīr-i bi-nazīr olan düstūr-ı
ālī-himem müstaħdem-i aşħābu's-seyfi ve'l ķalem müsta°dü'l-aħrār bi'l luťfi ve'l kerem
vezīr-i dānā ve şir-i tevānā a°nī hazret-i Ħasan Paşa (*edāmallāhu te°ālā iclālehu ve
bellaĝahu kemā yeşā*) ħazretlerinūñ zamān-ı emāretinde ve avān-ı vezāretinde vāķi°
olan ğazā-yı ğarrāsı ve cihād-ı bī-hemtāsı cümleden ğarīb ü °acīb olmaĝın ümerā-yı
müslimīne ve ğuzāt-ı mücāhidīne ol vezīr-i rüşen-zamīrūñ ğazā vü cihādı ğuzāt-ı ehl-i
ķitāle ħarüb-emsāl ve fetħ ü nüşrata fāl olup bā°iş-i terĝīb-i ğazā olmaĝıçun sancaĝı
ħālinde zamān-ı vezāretine gelince vāķi° olan ğazāsın üç bāb ver her bābı niçe meclis-i
sa°adet enīs üzre tertīb ü intihāb éyledüm.

Tā kim ümerā-yı selef⁴³ ol hayru'l halkuñ üsrine yürüyüp şan^{at}-ı cihādı pīşe vü nīk ü bedi dā'imā endīşe édineler.

Nazm:

Hemān bir lafz şanma her mişāli

Ki olmaz bī-şadef hergiz leāli

Meşel ehl-i dile tezkār içündür

Ĥikāyet  ibret-i ebşār içündür

Anuñçün étdiler tārīhi inşā

Kin andan  ibret ala merd-i dānā

Ĥamu nīk ü bedi endīşe éde

Hemīşe  y lige pīşe éde

Neye vardı Cem n encāmı göre

Ne içün kodı elden cāmı göre

Sikender niçe étdi zindegānī

Ki dutdı gün gibi mülk-i cihānı

O dahı  oya ol nām-ı bülendi

Ki ola bunca beglerden pesendi

Şeri at emri ile  ā'im ola

Şalavat zikr-i Ĥa la dā'im ola

Ĥuta  adliyle şer -i Muştafiyi

Dilinden  omaya ĥall-i  Alīyi

Nesr:ve kitāb-ı mer m “*Cihād-nāme-i Hasan Paşa*” ile mevs m  ılındı tā-kim m tāla a éden  aşıklar ve  ırā'at éden şādıklar bu bende-i sadākatkārı ya ni Ca fer-i

⁴³ Metinde “selef”olarak yazılmıştır. Ancak “halef”olma ihtimali vardır ki, Hasan Paşa'nın verdiği mücadele tarzından Halef'lerinin(sonradan geleceklerin) faydalanması gereği söz konusu olabilir.

hāksārı duʿa-yı hayr ile yād étmege hüsn-i himmet édeler ve kitāb-ı merķūmda olan ğalat u saķımi müstaķım étmege bezl-i mürüvvet édeler.

Nazm:

Ĝaraz benden eğer kıala bu nāme

Sebeb ola duʿā vü nīk-nāme

Velī nāzır olan yārlar ve ihvān

Gerek kim ʿayıbın olmaya cūyān

Kerem kıla ʿuyūbın kıla mestur

Ki anuñ Haķ zünübın éde maĝfūr

Degül insān hālī hiç halelden

Daķı sehv ü haķā ile zelelden

Olur insān-ı kāmīl ʿayn-ı sātır

Hiç etmez kimseyi āzurde-hātır

Velīkin hāsīd ü bed-baħt u bed-ħū

Taarruzlar edüp olur alib-cü

Diler izhār éde fażl u feşāħat

Velī zāhir kıllur cehl ü fezāħat

O şahşā Haķ vére teşhīs u inşāf

Hem éde ğıll u ğısdan ķalbini şāf

Nüvīsende vü hānendeyi Allāh

Belālardan éde maħfūz her gāh

Buña tālib olan tullābı yā Rab

Murāda érgürüp éyle mü'eddeb

Nesr: E^cuzu billāhi'ş-şamed ellezī lem yelid ve lem yūled min şerri hāsidiñ izā hased⁴⁴

Evvelki Bāb

Ol Müşir-i Kāmyāb A^cni Emīr Ḥasan ^cĀlī-cenāb Ḥazretlerünüñ Sancağı Ḥālinde Mīr-i Mīrān-ı ^cĀşīkān Olunca Vāki^c Olan Ğazāsın ve Ḥüsñ-i Fezā'ilin Bildürür

Erbāb-ı fehm ü firāset ve aşḥāb-ı zihn ü kiyāset olanlara muḳaddemen veliyyehu ma^clūm ola ki Engürüs-i menḥūs ve Beç⁴⁵ ü Alaman-ı ma^ckūsūñ nıgehbānı ve ḥānı ve fırka-i naşarānuñ ḳral-ı ḍalālet- unvānı olan la^ctn u bed-āyīn, ^cilliyün-āşiyān ve Firdevs-mekān merḥūm Sultān Süleymān Ḥān ^caleyhi'l mağfiretehü ve'l ğufrānuñ zamān-ı salṭanatında ilā hazā'l-ān tığ-i selāfīn-i ^cOşmāniyāndan ḥavf u ḥaşyet édüp senesinde zimmetine lāzım gelen bāc u ḥarācın edā ve ḥidemāt-ı pādīşāhīyi ^calā vefki'l- merām tevḳīr-ü ihtirām ile ḳazā étmege farz-ı ^cayn ve ḳarz-ı deyn bilüp tığ-i ḥün-bār-ı zafer-medārdan ḥalāş bulurlardı.

Lakin ḳral-ı rü-siyāh ve merdūd-ı güm-rāh ḥazret-i pādīşāh-ı ṭab^cı ḥalīm Sultān Murād İbn-i Sultān Selīm eskenehumallāhu fī-dāri'n- na^cim ḥazretlerinüñ mezīd ^cināyet-i celiyyelerine mesrūr ve ḥazret-i sultān-ı ^cālīşānuñ ri^cāyet-i ^caliyyelerine mağrūr olmağıla *“felege kelek ve sīmurğ-ı ^cankāya sinek”* demeyüp gāh şarāb-ı ^cunfuvānī ile ḳan-zill ve gāh bade-i cihān-bānī ile mest-ü lā ya^cḳil olmağın maḳarr-ı pūr seferlerine ḥaşerāt-ı ^carż gibi keşret ü cem^cıyyet ve sevdā-yı salṭanat ḳılıp cānibi-i İslāma hevā-yı mażarrat ile ol bed-sīret şeqāvet üzre ḥareket éyledüğinden ğayrı bu sene vilāyet ser-ḥaddine ḥuşuşan Kelis sancağı ḥaddine muttaşıl aḳınlar étdürüp ğāret ü ḥasāretten ḥālī olmaduğı ecilden firdevs-mekān sultān-ı ğarīḳ-ı biḥār-ı raḥmet-i raḥmān Sultān Murād Ḥān bilād-ı erbāb-ı imāni ḥıfz u ḥırāset ve düşmen-i dīne ḳahr u ḥakāret etmege bir güzīde er ve ^cāḳıl u bahādur server kimesneyi emīr-i mu^cteber édüp bu sene diyārına göndermek muḳarrer olıcaḳ ol ferīd-i ferzāne-i feṭānat fāris-i feres-i firāset emīr-i humām nizāmu'l-İslām nūr-ı ^cuyūn-ı a^cyān ve server-i ḥudūd-ı erkān mażhar-ı eltāf-ı zū'l-metin İzvornıḳ sancağına vālī olan Ḥasan Beg ḥazretleri ^calem-i şabāvetden berü ḥurrem ü muḥterem-i pādīşāhī ve sarāy-ı āmire-i şehenşāhīden nevş ü nemā bulmuş şadāḳat-ı istikāmetle ḥidmetin mertebe-i kemāle iletmiş beyne'l ekābirīn ve'l-a^cyān muşārun ileyh bi'l-inān olduğı sebebden mīr-āḥūrbaşılığından münāsib-i celiyye-i sultānī ve ^cināyāt-ı ^caliyye-i ḥusrevānī ile mesrūr ve riḳāb-ı hümāyūn-ı ḥazret-i pādīşāhīde cümle-i mesā^ci-icemīleleri meşḳūr ve ḳarīn-i taḥsīn-i mevḥūr olmağın

⁴⁴ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.604. Kur'an-ı Kerim Felak(113)/Nas(114) sürelerine atf söz konusudur.

⁴⁵ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5,s.289. Avusturya-Viyana

meydān-ı şecā'atde merd-i çāpük-süvār ve °adl u istiķāmetde ķaviyyu'l- iķtidār olduđı ģazret-i sultān-ı °adil ve pādīşāh-ı kāmīlūn ma°lūm-ı hūmāyūnları olmađın fi'l-ģāl ģazret-i pādīşāh-ı deryā-nevāl ol ģoş-mend ü ģoş-ģışāl ģuccetehu manzar u ferģunde cemāl müşeyyed-i kavā'idü'ş şer° ve'l İslām mūmehhed-i bişātu'l-°adl ve'r re'feti bi-ģusni'l-ihitimām şāhibu'l luţf ve'l mürüvvet emīr-i hūrşīd menzelet zātı ģusn ģulķı ģasen müşārun ileyh ģasan Beg ģazretlerinūn zātı melikiyyü'ş-şīfātuñ zamīr-i münīr-i °ālem-ārāsına ve rā-yı dil-pezīr-i bī-hemtāsına Kelis sancađına tevcīh ü taķlīd buyurup ol diyār-ı celīlū'l-aķtāruñ aģvālīn ve tađallub-ı küffār-ı fuccār ile muģtell olan maģhallerin görüp şıyānet-i °ibad için Kelis sancađına teveccūh ü °azimet étmegi ģazret-i sultān-ı cihān emr-ü fermān éylemegin ol emīr-i nāmdār ve dilīr-i kāmķār yarar şecā'at –şī°ār kulları ile İzvornīķ sancađından ķalkup Kelis sancađına vāşıl u dāģil olduķda ol diyār –ı celīlū'l-aķtār āşār-ı ma°daleti ve envār-ı °atāfeti ile ģandān ve vazīfe-i in°āmı ve rābīta-i ikrāmı ile cümle-i enām şādān u şenā-ģān olduķlarından ģayrı memleket-i İslām cānibine mazarrat érişdüren düşmen-i bed-sīret vilāyetlerine °asker gönderüp ol ķavm-i ehl-i nifāķuñ zūkūr- u ünāşın esīr ü istirkāk étdürüp tamām küffār-ı bed encāmı mükédderü'l ģāl ve düşmen-i đalālet-me'ali pāymāl u bī-mecāl étdürmegin ķral-ı bed fi°āl var ķuvvetin ya°ni mekr u şevketin Sigetvar ser-ģaddine gönderüp cānib-i İslāmdan ķaşd-ı intiķām için niçe def'a Bereznice ve Boboģa ve Kapoşvar nām ģişār-ı üstüvārı ģāret ü ģasāret étdürüp ehl-i İslāma ģaķāret étmekle ģazret-i pādīşāh-ı heft-ı ķişver ve şehenşāh-ı adl-ģüster ol mīr-i hūnerveri Sigetvar sancađına vālī édüp umūr-ı cumhūr bī-ķusūr ol emīr-i bī nazīrūñ °izz u ģuzūrlarına tevfiż éyledi.

A.a.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Şükür ve sonsuz medihler, insanları ve cinleri yaratan Allah'a olsun ki, O, insanı Ahsen-i Takvim üzere meydana getirdi ve yarattı. İman sahibi müslümanları cehennem ehli kâfirlerin üzerine takdim etti ve yüceltti. Sayısız selam ve sonsuz salat, kulların en hayırlısı, yüce yaratılışlı Resul'ünün mukaddes ruhları üzerine olsun ki, ümmetini dalalet yolundan kurtarıp “ *Cihad benim san'atımdır.*” Hadis-i Şerif'ini tebşir etti ve öğretti. Ve yine selam ve salavat ciharyar-ı güzün hazretlerinin (*Yüce Allah onlardan razı olsun.*) üzerine olsun ki, her birisi dininde sağlam olup pek çok gaza ile muammer olmuşlardır.

Nazm:

Ashābına hem dahı yüz biñ niyāz

Kim bulupdur ʿaşk hāḳḳıyla imtiyaz

(Hakk aşkı ile mümtaz olan ashabına yüz bin selam olsun.)

Āl u evlādına olsun hem selām

Rabbenā aḥşarnābihim yevme'l kıyām

(Önce evladına selam olsun. Yarabbi, bizi kıyamet gününde onlarla birlikte haşr eyle.)

Allah'a hamd ve Hazret-i Resul-i Kibriya'ya salavattan sonra, fazilet- medar fazıllar ve güzel sözler söyleyen fasihler bu şekilde rivayet ve işaret etmişlerdir ki, her şeyi bilen Allah, ilahî aşk ile hikmetlerinin seyir yeri olan Engürüs ve Latin ülkesine yakın, acayip, garip sağlamlıkta Peçuy adlı gönül-arayan şehri bünyad ve icad eyledi. Aynısı olmayan bu şehrin her köşesi birer bahçedir. Mesirleri cennet bahçesi gibi, güzel ve gönül açıcıdır. İleti olmadığı gibi, nimetinin de haddi hesabı yoktur. Bundan başka bu eski beldenin her köşesi yüce bir saray ve cennet kasrı gibidir. Çevresini tavsif ve tasvir etmekten ve yazmaktan bizleri uzak eyledi.

Nazm:

Niçe taʿrîf ü tavsîf ola bu şehir

Ki mişlin görmemişdür dehr

(Nasıl tarif ve tavsif edilebilir ki, bu şehrin bir benzeri daha görülmemiştir.)

Binālar rabṭludur içi kat kat

Bunuñ tafşiline olmaya tākāt

(Binalar dıştan ve içten kat kat üzerine yüksek ve içeriden de kat kattır. Bunu anlatmaya takat yetmez.)

Derūnī gencile maʿmūr olmuş

Anuñçün mārđan bir sūr olmuş

(İçi hazinelerle mamur olmuş. Bu yüzden etrafına yılana benzer bir duvar çekilmiş.)

Felek dërsem muḥallîd diridür

İçindeki mülekā ya perîdür

(Buraya cennet dersem doğrudur. İçindeki ya melektir veya peridir.)

Yeter oldı bunuñ evşāfı maʿdūd

Diyselüm anı ki oldur aşl-ı maḳşūd

(Artık yetişir, bunun vasıfları çok söylendi. Biz asıl maksadımız ne ise onu söyleyelim.)

İşbu, önde gelen âlimlerin ayağının toprağı ve fakirlerin en fakiri ve hakirlerin en hakiri, kölesi, Cafer, bu büyük belde ve çok eski olan şehirde oturmuş idim.

Gaza yolunda bütün varımı harcamıştım. Çünkü tarih bin (1593) yılının sonuna hayır ve şeref ile ulaştı. Peygamberin serveri, dünya ve ahiretin padişahı'nın (**Allah sabah ve akşam selam ve salatu onun üzerine etsin**) buyurduğu (**Arkasından bir kötülük gelmeyen yıl yoktur.**)inci saçan mazmunu ve cevher dağıtan hadisi, ayan beyan ve aşikâr oldu. Yıldızların hareketlerinin tesiri ve alçak feleğin kalbe verdiği zorluk ile dünyaya fitne tozları ve hile eserleri yayılmıştı. Yeryüzü ve gökyüzü gün ve mekânda kandillerin hepsi ayağı üzere gayrete gelip birbirini helak etmek için yürümüştü.

O zaman, kimsesiz ve zayıf şahsım, serhaddin muhâfızı iman erbâbı, sultanın mallarını zabteden Tiryâki Hasan Bey'in Divân-ı Baş Derfterdârı görevlisi idim. Bu vazifede iken İslâm serhaddinin kıtâl ve cidalinde, fâni dünyanın karışıklığında beraber bulunmakla, vâki olan olayları, haberleri ve şehid olan yiğitlerin hüsn-i hallerini muhtasar bir şekilde yazmış, haber vermiş, kâmiş kalemin ucu ile izah etmeye çalışmıştım.

Hususiyle bu yıl içerisinde Rumeli Eyâleti ile benzeri bulunmayan ve himmeti yüce, akıllı, kılıç sahiplerinin hâdimi, lütf ve keremi ile hürriyete karşı kabiliyetli, her şeyi bilen, güçlü, kuvvetli vezir ve müşir Tiryâki Hasan Paşa (**Allahu Teâlâ iclâlini artırsın ve onu istediği şeye ulaştırırsın.**)hazretlerinin kumandanlık zamanında ve vezirliği sırasında vukua gelen büyük gazâları ve benzeri bulunmayan cihâdlarının, diğerlerin hepsinden garib ve acayip olması dolayısı ile müslüman kumandanlara ve gazi mücahidlere, savaş ehli gazilere darb-ı mesel ve fetihlere, zaferlere uğur getirmesi, gazâyâ rağbet vesilesi olması için sancak beyliğinden vezirliği zamanına kadar bütün gazâlarını üç bölüm ve her bölümü pek çok saâdet veren meclis olmak üzere seçerek tertip eyledim.

Tâ ki geçmiş⁴⁶ kumandanların, bu hayırlının izinde yürüyüp cihâd san'atına alışmış olalar. İyiliği her zaman öne alıp, zararlıyı endişe edinenler.

⁴⁶ Metinde “selef”olarak yazılmıştır. Ancak “halef”olma ihtimali vardır ki, Hasan Paşa'nın verdiği mücadele tarzından Halef'lerinin(sonradan geleceklerin) faydalanması gereği söz konusu olabilsin.

Nazm:

Hemān bir lafz şanma her mişāli

Ki olmaz bī-şadef hergiz leāli

(Her anlatılan şeyi bir söz-kelime zannetme. Çünkü sadepte her zaman bir la'l olmaz.)

Meşel ehl-i dile tezkār içündür

Hikāyet ʿibret-i ebsār içündür

(Söz gönül ehline bir uyardır. Hikâyeler ise, ikrâma ibret içindir.)

Anuñçün êtdiler târîhi inşā

Kin andan ʿibret ala merd-i dānā

(Bu nedenle, yâni bilgin insanın ibret alması için târih yazdılar.)

Ƙamu nîk ü bedi endîşe êde

Hemîşe ʿyüligе pîşe êde

(Herkes iyiyi ve kötüyü düşünsün ve daimâ san'at edinsin diye)

Neye vardı Cemüñ encāmı göre

Ne için Ƙodı elden cāmı göre

(Toplumun sonu neye vardı? Niçin kadehi elden bıraktığını görsün diye)

Sikender niçe êtdi zindegānī

Ki dutdı gün gibi mülk-i cihāmı

(İskender'in nasıl yaşadığını ve dünyayı güneş gibi nasıl kapladığını bilsin diye.)

O daħı Ƙoya ol nām-ı bülendi

Ki ola bunca beglerden pesendi

(Bu kadar beylerden çok daha makbul olduğu durumda, yüksek adını bırakıp gittiğini görsün.)

Şeriʿat emri ile Ƙā'im ola

Şalavat zıkr-i Hākla dā'im ola

(Şeri'atın emrini yerine getirsin ve her zaman namaz ve zikirde olsun diye.)

Ʀuta ʿadliyle şerʿ-i Muştafiyi

Dilinden Ƙomaya ħall-i ʿAlīyi

(Adâletle Hz. Peygamberin şeri'atini korusun. Dilinden "Sallâ alâ"yı düşürmesin diye.)

Ve bu kitap “*CİHÂD-NÂME-İ HASAN PAŞA*” olarak adlandırıldı. Tâki mütâlea eden âşıklar ve okuyan sâdıklar bu sadâkatkâr kullarını, yâni Cafer-i hâkirâhi hayır dua ile yâd etmeğe bir güzel himmet göstereler. Bu kitabta olan yalan ve yanlış doğrultmağa çok mürüvvet göstereler.

Nazm:

Ġaraz benden eŖer kıala bu nâme

Sebeb ola du°a vü nîk-nâme

(Bu isim ile benden eser kala, ve dua ile iyi Ŗöhrete sebep ola.)

Velî nâzır olan yârlar ve ihvân

Gerek kim °ayıbın olmaya cüyân

(Nâzır olan dostlar ve ahbablar, aybını arayıcı olmayalar.)

Kerem kıla °uyübün kıla mestur

Ki anuñ Hağ zünübün éde mağfûr

(Kerem kılıp ayıplarını örten Yüce Allah, onun bütün günahlarını da affeyesin.)

Degül insân hâlî hiç halelden

Dağı sehv ü hağâ ile zeleden

(KiŖi, bozukluklardan ve zilletten hali olmadığı gibi, Allah’ın yardımından da uzak değildir.)

Olur insân-ı kâmil °ayn-ı sâtır

Hiç etmez kimseyi âzurde-hâtır

(Olgun kiŖilerin aybı gizlenir. Onlar hiç kimsenin hatırını kırmazlar.)

Velîkin hâsid ü bed-bağt u bed-ğû

Taarruzlar edüp olur alib-cü

(Velakin, kötü huylu, bedbaht ve hasetçiler, sarhoŖ olup baskınlar ederler.)

Diler izhâr éde fağl u feŖâğat

Velî zâhir kıılır ceħl ü feğâğat

(Dilerse fazilet ve fesahatını gösterir. İsterse cahilliğini ve fasahatını aleni eder.)

O ŖağŖa Hağ vère teŖğîŖ u insâf

Hem éde Ėıll u Ėısdan ħalbini Ŗâf

(O kiŖiye Allah insâf versin ve kalbini kin ile hileden paklasın.)

Nüvîsende vü hânendeyi Allâh

Belâlardan êde maḥfûz her gâh

(Yazanları ve okuyanları Cenabı Allah her zaman belalardan muhafaza etsin.)

Buña t̄alib olan t̄ullâbı yâ Rab

Murâda êrgürüp êyle mü'eddeb

(Yarab, bunu isteyen isteklileri isteğine erdir, onları edepli kıl.)

Nesr:

E'ûzu billâhi's-şamed ellezî lem yelid ve lem yüled min şerri ḥâsîdin izâ ḥased ğınırım.

(Hased edenin hasedinin şerrinden, doğmamış ve doğrulmamış samed olan Allah'a sığınırım.)

Birinci Bölüm

Tiryaki Hasan Paşa'nın Beylerbeyi oluncaya kadar, sancakbeyliği zamanında vuku bulan savaşlarını ve faaliyetlerini bildirir.

Ferâset erbabının bildiği gibi, Üngürüs⁴⁷, Nemçe-Beç⁴⁸ ve Almanya ülkelerinin sahibi, Hıristiyan milletlerinin mel'un ve sapık kralı, cennet-mekân merhum Sultan Süleyman Han hazretlerinin saltanatı zamanından bu güne kadar, Osmanlı padişahlarının korkusuyla her sene taahhüt ettikleri bac ve haracı ödeyip, pâdişâha olan hürmetlerini büyük bir hürmet ve ağırbaşlılıkla yerine getirmeyi boyunlarının borcu bilip, onların hışmından kurtulmuş olurlardı.

Ancak kara yüzlü ve yolunu şaşırılmış Avusturya hükümdarı, hâlim yaratılışlı olan Sultan III. Murad'ın inâyet ve hüsn-i muamelelerinden mağrur olup **“Feleğe kelek ve ankaya sinek”** deyip gençlik ve hükümdarlık şarabıyla mest ve sızmış olup, etrafına haşarat gibi adam toplayarak, saltanat sevdâsıyla, Osmanlı ülkelerine şakavet kastiyle tecavüzlerde bulunduğu gibi, Bosna serhaddine ve hususiyle Kilis Sancağı sınırına durmadan akınlar tertip ederek, yağma ve talanlarda bulunuyordu.

Avusturya kralının yaptıklarına karşılık cenneti- mekân edinen ve rahmet deryasına gark olan sultan III. Murad Han, ülkesini korumak ve din düşmanlarını kahretmek için bir akıllı ve bahadır beyi, Bosna serhaddine göndermeye karar verip, İzvornik Sancağı Beyi bulunan Hasan Bey'i düşmanın galebesiyle bozulan Bosna

⁴⁷ Macaristan.

⁴⁸ Avusturya.

serhaddini düzeltmek ve korumak üzere Kilis Sancağı beyliğine tayin etti. Hasan Bey çok akıllı ve bahadır idi. Küçük yaşta sarayda eğitim ve terbiye görmüş, sadakat ve istikametle hizmet etmiş, devlet büyükleri arasında şöhret kazanmış; hizmetleri padişahın nazarına mazhar olmuş, mirahur-başılıktan itibaren mühim mevkilere getirilmiş, kahramanlık meydanının mahir süvarisi olmuştu.

Onun adalet ve istikameti, kudretle yürüttüğü malumu olunca, bu göreve getirilmişti. Görevi, serhad durumunu kontrol ederek Macar saldırılarını geri püskürtmek ve sancak ahalisini düşmandan korumaktı.

Hasan Bey cesur ve bahadır adamları ile İzvornik Sancağı'ndan Kilis'e gitti. Onun Kilis'teki adaleti, iyiliği, ikrâm ve in'âmı bütün halkı sevindirdiği gibi, Osmanlı ülkesine zarar veren düşman vilayetlerine kuvvetler gönderip büyük ölçüde esir aldirarak, ayaklar altında kalan düşmanı kudretsiz ve perişan ettirdi.

Bu vaziyet karşısında Avusturya kiralı, Sigetvar tarafına bütün ordusunu göndererek, müslümanlardan intikam almak için Türklerin elinde bulunan Bereznice, Bobofça ve Kapoşvar adlı müstahkem kaleleri nice def'a yağma ve tahrib ettirip, müslüman halka çeşitli hakaretlerde bulundu. Bunun üzerine, yedi iklimin padişahı, Hasan Bey'i, Sigetvar Sancağı'na tayin ve sancağın bütün işlerini üzerine tevdi etti.

A.a.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Müellif, her daim metinlerde görüleceği üzere Allah'a şükür ile başlayıp Hz.Peygambere salavat getirerek ve **“Cihad bir meslektir, sanattır”**hadisi şerifini zikrederek başlamaktadır.

Müellif bundan sonra Peçuy şehrinin güzelliklerini anlatır ve devamında, Divan Baş Deftarı iken de bütün olayları yazdığını, şimdi de Hasan Paşa'nın beylik ve vezirliği sırasında yaptığı gazaları üç bölüm ve değişik meclis sayılarında aktararak eserin adının **“Cihadname-i Hasan Paşa”** olarak adlandırıldığını aktarmaktadır.

1.Mecli-i Evvel Muḥāşara-i Bereznice

1.1.Bereznice Muharebesi Transkripsiyonu

Müşârun ileyh emîr-i zî-şân, ferman-ı ḥâzret-i sultân-ı ʿâlî-şân ile kendü yarar şecaʿat- şîʿâr biñden mütecâviz süvâr ü nîzedâr kulları ile Sigetvar ser-ḥaddine ılgâr ʿyleyüp sene ḥams ve şemânîn ve tısʿa mi'e bih (985) târîhinde vâḳîʿ olan evvel rebîʿi bedîʿuñ evâ'ilinde ol emîr-i ʿadil-dil Sigetvar ḳalʿasına vâşıl u dâḥîl oldığı gibi ḳânûn-ı

pādişāh-ı ve rūsūm-ı şehensāhī üzre edā-yı vezā'if ve hükümet-i tavā'ifi için dīvān-ı eyvān-ı sultānīye ol diyar-ı celilü'l-i^c tibāruñ tımār-güzārın ve ser-hadd-i nuşrat medāruñ yararların da^cvet edüp umūr-ı ser-hadd bi'l-fi^cl ma^clūmları ve aḥvāl-i hükümet gün gibi mefhūmları iken mücerred ḥazret-i server-i kā'inātuñ ve şefi^c-i mevcūdātuñ ^caleyhi efdalu's-şalavātuñ ve şāvırhum *fi'l-emr āyet-i şerīfesi*⁴⁹ ne telbi^cyyet için ser-hadd-i nuşrat-aḥvālī bābında meşveret eyliyecek müttefikü'l- kelām herbiri cevāp edüp eyitdiler ki:

Merhūmun mağfūrleh sultān Süleymān Ḥān Sigetvar ḳal^casın fetḥ u teşhīre getürdigi zamanda ilā hazā el-ān Sigetvara vālī-i vilāyet olan aşḥāb-ı devletüñ her biri Zerinoğlı ve Bekani ve Nedajdı nām boy begleri ve Hersekleri ile müdārā ve ekşer umūr-ı ser-hadde muvafakat-ārā etmeyince kendülerine feva'id ü zevā'id ḥāşıl ve māl-i dūnyāya vāşıl olmamışlardan *“lāyık olan oldur ki ser-hadd-i zafer- āşūr da olan ḳraluñ ümarā-i cehennem-medārlarına şüret-medār olunup ba^cdehu icāb u iktizā eyledugi üzre ḥareket olunmak enseb ü evlādur.”* dēyü rāy u cevāb eyledüklerinde ol ^cālī ḥazret ve emīr-i hūrşīd- menzelet bi'l muḳābele cevāb vērüp eyitdi ki:

“Düşmen-i bed-ra ile müdārā ve a^cdā-yı nāşırā ilie muvafakat-ārā ḥazret-i pādişāh-ı dīn-penāhtda za^cf u illet ve asker-i İslāmda ḡayret ve şevket olmaduğı taḳdīrcedür”.

Bi-ḥamdillāhi te^cālā pādişāh-ı zıllullāh ḥazretlerinüñ ḡayret ve ḥamiyyeti ve ^cāsākır-i nuşrat-mü'essriüñ kuvvet ü şevketi derece-i kemāle iken bir bölük kilāb-ı ^caḳūr ve ehl-i fücūr ile aḥvāl-i müdara-i tiğ-i İslam-ı nuşret-encām faşl eder dēyu ol emīr-i devlet-ārā fi'l-hāl ^casker-i İslam nefīr-i ^cam olmasiçün her diyara tenbīh ü iclan edüp müheyyā vü ḥazır ve bir vaḳt-i mubāreke mureraḳḳib u nāzır iken ḳral-ı hezimet-me'alüñ Güzīde boy beglerinden Zerinoğlı ve Bekani ve Nedajdı demekle ma^crūf ve ḳalālet ü şekāvet ile mevşūf begleri ḳral-ı ḳālluñ bir niçe Hersekleri ile nifāḳ u ittifāḳ üzre elbir edüp ol emīr-i dil-pezi^cre mekr ü ḥazer getürmege tedbīr edtiler. Zīrā āyīn-i küffār-ı ḥāksārda ḳānūn-ı mu^cayyene ve ^cadet-i ḳadīmeleri böyle idi ki; *“memālik-i İslāmiye ḥuşūşan ser-hadd-i zafer-encāme müceddeden añulan ḥükkām-ı zevi'l – iktirāmuñ ḫali^clerin tecribe ederlerdi ki aḫter-i devletleri iktirān-ı şa^cd üzre veyāḫūd iktirān-ı nahse mi muḳārin olur.”*

Eyāletleri dāḫiline ibtidā-yı vūsüllerinde her ḳanğısına kesr ü hezīmet ve ^cadem-i fursāt vāḳi^c olursa ol maḡlūb u ma^cyūb olur.Pes bu niyyet ü ḳalālet ile ol bed-siretle yēdi

⁴⁹ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.70. Kur'an-ı Kerim-Ali İmran 3/ 159 “...Onlar için Allah'tan bağışlanma dile.İş konusunda onlarla müşavere et. ...”

biñden ziyāde süvār u piyādelerin hāzır u āmāde ēdüp bir vaqt-i muʿayyenede Bereznice alʿasınıñ aşdına ʿümum u hücūmları muarrer olmağın emīr-i müşārun ileyh dağı serhadd-i Sigetvara vāşıl u dāhıl olduğı gibi şadākatkār u iʿtimād-şīʿār cāsūslar ihzār ēyleyüp küffar-ı fuccāruñ ümerā-i dalālat- medārları tarafından aşd-ı mazarratları ve ahvāl-i nā-hem-vārları naqtır-u kıtmır huzūr-ı ʿizzet- medārlarına taqrīr ēyledükleri gibi fi'l hāl ol emīr-i ferhunde hışāl guzāt-ı erbāb-ı kıtāl ile istiʿcāl üzre Bereznice alʿası tarafına ılgar u irtihāl ēyledi.

Hikmet-i hāzret-i rabbü'l -ʿizzet ile küffar-ı bed-kīş ile Bereznice palanasına vaqt-i temcīdde yürüşler ve enva'ı cünbüşler ēderken ol emīr-i dilīr ricālü'l -ğayb gibi yētişüb sell-i şemşīr-i düşmen **“gīr faqtulu'l- müşrikīne haysu ve cedtumūhum”**⁵⁰ nidāsın ʿasker-i zafer-encāma i'lām ēylemeğın ʿaskerān-ı bāb-ı kıtāl ol cünūd-ı bed-fiʿālī pāymāl ēdüp baiyetü's-süyūf olan düşmen-i hāksār birbirlerine bamayup tār u mār olduqdan şöñra küffar-ı nābe -kāruñ beglerinden Nedajdı nām matrūhu mecrūh ve bīrūh maarr-ı hāksārlarına varınca firār ēylediler.

Emīr-i müşārun ileyh ve dilīr-i medārun ileyh küffār-ı maʿyūbuñ meksūr u mağlūb olduqlarına ve kendünün fırsat u nuşratına dergāh-ı Hudāya hamd u şenā ēdüp işbu mevhibe-i hāzret-i rabbü'l-ʿizzetün şükkrin taqđīm ü edā ēyledi.

1.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Şanı yüce Tiyaki Hasan Bey, padişahın fermanını alıp, binden fazla kendi yarar cesur süvari ve kargılı adamları ile Sigetvar hududuna ılgar ile gitti. 985 (1577) yılının rebiül evvel (Mayıs- Haziran) ayı başlarında şehre ulaştı. Hasan Bey kaleye girer girmez, padişahın kanunu ve usulü üzere vazife yapmak ve halkı yönetmek hususunda bir divân tertip ederek, bu serhaddin itibarlı tımar erbabı ile yararlı serhad gazilerini çağırıldı. Serhad sorunlarını hakkıyla bildiğı ve idare keyfiyetini gün gibi anladığı halde, bu meşveret meclisinde serhad ahvalini **müşāvere etti**. Meşverete katılanlar aynı görüşle;

Merhum ve mağfur Kanuni Sultan Süleyman Hazretleri kaleyi feth ve teshir etmesinden bugüne kadar Sigetvar'a vali olan devlet mensuplarının her biri, Zerinoğlu, Bekani ve Nedajdı adlı boy beyleri ve Hersekliler ile dost gibi görünüp, serhad işlerinde, muvafakat ederek, kendileri için dünya malı biriktirmişlerdir.

⁵⁰ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.186.Tevbe 9/5 “Haram aylar çıkınca bu Allah'a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün...”

“Layıkı budur ki, serhadde kralın ümerasına suret-i medâr olunup, daha sonra icab ve iktiza eylediği gibi hareket eylemek münâşib ve evlâdır.” diyerek reylerini ve cevaplarını verdiler.

Bunun üzerine Tiryaki Hasan Bey, bil- mukabele cevap vererek:

“Kati fikirli düşmana müdârâ ve nâ-sezâ a’dâ ile muvâfakat üzere olmak, din kurtarıcı padişahın zayıflık ve hastalığı ile İslam askerinin gayret ve şevketinin olmadığı zaman mümkündür.”

Allah’a hamdolsun, Allah’ın gölgesi mesâbesinde olan padişah hazretlerinin gayreti ve güzel zaferler kazanan askerlerinin kuvvet ve şevketi son derece yüce iken, bir bölük kuduz köpek ve günâhkar ile İslam, zafer kılıcı muvaffak olup devlet donatan padişahın hemen İslam askerinin nefir-i âm olması için her diyara ilam göndererek ordusunu hazır edip, bir hayırlı vakit gözler ve beklerken, mağlup olan kralın seçkin boy beylerinden Zerinoğlu, Bekani ve Nedajdi adı ile bilinen, sapık ve haydutluk ile vasıflanmış beyleri sapık kralın nice Hersekliler ile elbirliği edip padişaha hile yapmaya zarar vermeye karar verdiler. Zira kafirler bilinen kanunları ve süregelen eski düzenleri üzere; *“İslam topraklarında, hususiyle serhad boylarına, yeni gelen itibar sahibi hakimlerin tâli’lerini tecrübe ederler ki, ikbâl yıldızları saâdet üzere mi, yahut uğursuz mudur?”*

İllerine ilk olarak, ulaştıkları zaman, kim olursa olsun hizmet ve fırsatı kaçırmış olursa, o mağlup olur ve ayıplanır. Ancak bu niyet ve sapıklık ile yedi binden ziyâde kötü yüzlü süvari ve piyadelerini hazırlayıp, muayyen bir saldırı yapmayı kararlaştırdılar.

Bunun üzerine Tiryaki Hasan Bey’de, Sigetvar serhaddine ulaşır, kaleye girdiği gibi sadık ve mutemed casuslar görevlendirdi. Bu casuslar, Macar kabilelerinin sapık emirleri tarafından Bereznice Kalesi için besledikleri kötü niyetlerini ve uygunsuz hallerini iğneden ipliğe kadar Tiryaki Hasan Bey’e anlattılar.

Hasan Bey, savaş erbabı gaziler ile acele ile Bereznice Kalesi tarafına ilgar ile hareket etti. Yüce Allah’ın hikmeti ile dinsiz kâfirler Bereznice palangasına⁵¹ sabah vaktinde, saldırılar ve çeşitli eğlenceler yaparken, Hasan Bey hızır gibi yetişip, düşmanı

⁵¹ Doğan, M., a.g.e., s.885 *“Halat ve makaralardan meydana gelen ve ağır yükleri kaldırmakta kullanılan cihaz.”*

tutan kılıçlarını çekti: *“Müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin”*⁵² nidâsını zafer kazanan askerlere bildirince, muharebe erbabı gaziler, kötü işler işleyen askerleri çiğnediler ve savaş artığı olan düşmanlar perişan bir halde birbirlerine bakmadan darmadağın oldular.

İşe yaramaz küffar beylerinden tarh edilmiş, yaralanmış ruhsuz olan Nedajdı, perişan olmuş çadırlarına kadar fırar ettiler. Yiğit Tiryaki Hasan Bey, kâfirlerin kırılmalarına ve ayıplanmalarına, kendisinin de, fırsat ve nusretine sebep olan dergâh-ı Hüdâya bu ihsânı için hamd ü senâ etti.

1.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bereznice'nin kuşatılması ile alakalı olup,1577 de padişahın fermanını alır almaz Hasan Paşa Sigetvar'a gelmiştir. Hasan Paşa ilk olarak ileri gelen tımar sahipleri ile yapılabilecekler hakkında istişarede bulunur.

Tımar sahipleri ve ileri gelenler, Zerinoğlu,⁵³ Bekani ve Nedajdı adlı beylerin kendilerine dost olmadıkları halde dost gibi görünüp zarar vermediklerini bu nedenle dahi olsa kendilerine zarar verilmemesi gerektiğini aktarırlar. Hasan Paşa ise bu görüşe katılmadığını ve devletin gücü yerinde iken bunlara göz yumulmaması gerektiğini dile getirir. Kesinlikle gerekli cevabın verilmesi hususunda gerekli hazırlıkların yapılmasını emreder.

Zerinoğlu, Bekani ve Nedajdı da adetleri ve gelenekleri üzere memleketlerine yeni gelen üst düzey yetkilileri denemek amacıyla güç testine girişmeye karar verdiler. Hasan Paşa'ya bir hile tertipleddiler. Yedi binden fazla süvari ve asker hazırlayıp Bereznice Kalesi'ne hücum etmeyi planlamaya başladılar. Hasan Paşa olayın gerçek yüzünü öğrenmek üzere casuslar göndererek düşmanın halini ayrıntısıyla öğrenir. Sabah vakti düşman Bereznice palangasını kuşatmış iken baskın düzenleyen Hasan Paşa düşmanı dağıtır, o kadar ki Nedajdı kendi topraklarına kadar kaçar.

⁵² Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.186. Tevbe Süresi 9/5 *“Haram aylar çıkınca bu Allah'a ortak koşanları artık buldunuz yerde öldürün,onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetletin.Eğer tövbe ederler,namazı kılıp zekatı da verirlerse kendilerini serbest bırakın.Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır,çok merhamet edicidir.”*

⁵³ İbrahim Peçevi,*Peçevi Tarihi*, Devlet Matbaası Baskısı 1283,s.419'da *“Zernoski Mikloş şeklindedir. Zigetvar Kalesi Kontu Kont Zirini Mikoş'un ailesindedir.”*

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın konu ile ilgili olarak fikri altyapısındaki askeri görüşü (Güç var iken gereğinin yapılması-ki düşmanın kati fikirli olduğu alenen belli iken-) söz konusu olduğu halde düşman unsurları ile ilgili de bilgi sahibi olmasına rağmen istişare yapması ve akabinde karar kılması askeri anlayışın bir tecellisidir.

“**Tedbirli**” olarak anılmasının bir yansıması olacak ki, genel anlamda bilgi sahibi olmasına rağmen casus gönderip yerindelik taktiği uygulaması da ayrı bir askeri stratejik nokta-i nazardır.

Yapılacak ile ilgili ileri gelenlerin fikirlerine karşı kendi fikrini ortaya koyup hayata geçirmesinin neticesinin olumluluğu, haklılığını ortaya koymuştur. Böylece Bereznice Kuşatması kırılarak düşmana korku, dosta güven salınmıştır.

2.Meclis-i Şānī Muḥārebe-i Rabe

2.1.Rabe Muharebesi Transkripsiyonu

Erbāb-ı ʿirfān ve eşḫāb-ı izʿan olan ihvāna meclis-i şānīnūn mefhūmu maʿlūm ola ki:Hālā Beç kralı olan ehl-i dālāluñ güzīde memālikinden Mekomorya nām ı ile meşhūr u mezkūr olan vilāyet küffār-ı dālālet-medāruñ batağı yatağında ve kavm-i ehli-fucūruñ beyne'n –nehreyn bir şaʿbu'l –murūr şügūrlarında vaқи olmağın vālī-i vilāyet olan aşḫāb-ı devlet meger düşmeni-bed-sīretten vilāyet-i mezbūrenūñ ğaret ü ḥasāret kaşdına gitmeği cūr'et eylemedükleri bā'ışden cānib-i ehl-i imāna ḥuşūşan ḥazret-i pādīşāh-ı devrāna niçe zamān ʿiṣyān u tuğyān memalik-i İslāma ḥaylī zarār u ziyān eylemeğin ol emīr-i ʿālī-himmet zıkr olınan küffārı-ı ehl-i dālālatūñ memleketlerin ğaret ü ḥasāsret eylemek için kendü bi'z-zāt kaķup teveccūh ü ʿazīmete niyet eyleycek fi'l –ḥāl Peçuy ve Kōpan ve Sigetvar sancağı ʿaskerin yanına getirüp bilā-tesvīf ü te'hīr ol emīr-i dil-pezīr ḫabl u ʿalemin ve ḥadem ü ḥaşemin kaldırıp ḥazret-i ʿālī-himem nehr-i Rabe kenārına kađem başdı.

Nehr-i mezbūr bālāda mestūr olduğu üzre şaʿb u mūrūr meşhūr geçid olmağın maḥall-i mezkūr-ı ʿasker-i ehl-i fücūrdan ḫıfz ve şiyānet için ziyāde tuğfeng –endāz piyāde koyup kendüsi üç biñden mütecāviz ve yarar ve nīzadār şecāʿat şīʿār süvāriyle memalik-i Macar-ı bed kirdārı tār u mār eylemek için Nedajdı vilāyetinden etrāfi cevānibe ılgār eyledi ve yemīn ü yeşara ʿasker-i –bī şumārın şalup ol diyārı ḫāksārı iḫrāk-ı bi'n-nār eđdüğünden ğayrı küffār-ı hezīmet- peyāmuñ vilāyetlerin āteşe urup fırsat u nuşrat ve küllī ğanīmet ile ʿavdet eđüp gelürken Kānija kaķasında sākin olan

küffar-ı düzaḥ qarîn ve fuccâr-ı bed-âyîn guzât-ı ehl-i dînuñ yollarına seyl-i belâ ve tîr-i kazâ gibi erişüp aınsuzın illerüye gelen erbâb-ı kıtâl ve aşḥâb-ı cidâlûñ üzerine yürüş étdiler.

Ya'ni  asker-i Osm aniy ana ve leşker-i ehl-i im ana cünbiş gösterüp iş étdiler.ve bi'l cümle  arefeynden  ateři –kıt l iştig l bulıcak muş run ileyh m r-i  l  miqd r ve dil r-i n md r iller de olan  asker-i ř r-şik ra takviiyet içun sekiz yüz yarar n md r guz t-ı zafer-med r  ale'l-isti c l irs l  tmekle niçe n md r ehl-i n ruñ başları kesilüp ḥayl  mel cin   bed  y n mihman-ser y-ı sicc n olmağın s 'ir k ff r-ı fucc r ḥiř r-ı n -hemv rları  arafına fir r  ylediler. Asker-i nuşrat-eşer ile ol em r-  hünerver maşarr-ı mu'teberi olan Sigetvar ḥiř rına env c-ı fırsat ve g nimet ile gelüp v şil u d ḥil oldu.

2.2.Günümüz Türkçesine  evirisi

 z'an ve irfan sahibi olan kardeşlerimize bu ikinci bölümün mefhumu ma'lum ola ki, sapık Avusturya kralının güzide bir memleketi olan Mekomorya adlı meşur vilayeti iki nehir arasında geçilmesi çok zor olan bir hudut kalesiydi ve g nahk r k firler burada eğlenirlerdi.

Bu vilayetin valisi kötü huylu düşmanın adı geçen memleketin yağma ve tahribine yanaşmamaları sebebiyle, Osmanlı topraklarına girip birçok zarar ve ziyan vererek uzun zamandan beri dünya padişahına isyan halinde bulunuyorlardı. Bu yüzden Tiryaki Hasan Bey, bu sapık k firlerin memleketlerini yağma ve tahrip eylemek için bizzat harekete karar verdi; hemen Peçuy, Kopan ve Sigetvar Sancakları'na bağlı askerleri yanına topladı. Hiçbir gecikmeye mahal vermeden tabi ve  lemini kaldıran Tiryaki Hasan Bey, bütün maiyeti ile birlikte Rabe Nehri kenarına geldi.

Bu nehir daha önce de anlatıldığı gibi çok g   geçid vermekte idi. Hasan Bey, burada askerini düşmandan korumak için fazlaca tüfekli piyade bıraktı ve kendisi    binden ziy de yarar ve kargılı cesur s v risi ile düşman memleketini dağıtmak üzere Nedajdi vilayetine doğru at sürdü.

Ülkenin sağına ve soluna sayısız asker salıp, perişan olan memleketi yakıp ateşe verdikten başka mağlup olan düşmana karşı zafere fırsat buldu ve pek çok ganimet ile döndü. Yolda gelirken Kanije Kalesi'nde oturan g nahk r ve cehenneme giresi k firler, bela seli gibi topraklarından geçmekte olan din gazilerinin ansızın yollarını keserek üzerlerine saldırdılar.

İman ehli olan Osmanlı askerine cünbiş gösterip onların başına iş çıkardılar. Her iki taraf da savaşa tutuşup çarpışmaya başlayınca, Tiryaki Hasan Bey, ileride bulunan arslan avlayıcısı askerinden sekiz yüz kadar gaziye acele ile destek için gönderdi. Gaziler birçok şöhretli düşman askerinin başlarını kestiler ve hayli mela'ini cehennemlik ettiler. Hayatta kalan kâfirler kalelerine doğru kaçtılar. Muzaffer asker ile malumatlı kumandan Hasan Bey, itibarlı karargâhları olan Sigetvar Kalesi'ne sayısız fırsat ve ganimetlerle döndüler ve içeri girdiler.

2.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Avusturya şehirlerinden biri olan Mekomorya'da yaşayan hainler, iki nehir arasında muhkem bir yerde olmalarının getirdiği avantajlarla sürekli çevre müslümanlarına zarar vermekte idiler.

Hasan Paşa bu sıkıntıya son vermek amacıyla Peçuy, Kopan ve Sigetvar Sancakları'nın askerleri ile birlikte Rabe Nehri'nin kenarına kadar gelir. Buraya tüfekli askerleri bıraktıktan sonra mızraklı süvari grubuyla Nedajdı'ya gelir ve bu vilayeti darmadağın eder. Elde edilen ganimetlerle geri dönerken daha ileride bulunan askerlerine, Kanije Kalesi kâfirleri tarafından saldırıya uğrarlar, ancak bu saldırıyı da püskürterek Sigetvar Kalesi'ne dönüş yaparlar.

Değerlendirme

Mekomorya şehrinin fethi amacıyla gerçekleştirilen bir harekât olup, bu sefer ile zikr olunan şehir halkına gözdağı verildiği gibi, Nedajdı'nın vilayeti darmadağın edilerek ganimet elde edilmiş, Kanije düşman askerlerinin belli bir kısmı da kılıçtan geçirilerek onlardan da alınan ganimetlerle Sigetvar'a geri dönmüştür.

Hasan Paşa ile ilgili olarak şunu hemen söyleyebiliriz ki, aldığı ihbarlara kayıtsız kalmayarak, bir an bile düşünmeden gerekli ön hazırlıkları ve tedbirleri alarak derhal icraata geçmektedir.

Rabe Nehri kenarına gelip tüfekçi askerleri buraya bıraktıktan sonra Nedajdı'ya doğru yol alması yine bir “**tedbirli**” özelliğini ortaya çıkarmaktadır ki; Nedajdı'ya yürürken Mekomorya'dan nehir geçilerek arkadan gelebilecek saldırıları önlemiştir. Nedajdı tahrip edilerek muhkem Mekomorya bir nevi yalnızlaştırılmaya çalışılmıştır.

3.Meclis-i Şāliḡ Muharebe-i Mekomorya ve Ḥalāş-ı Duḡter-i Kādī,

3.1.Mekomorya Muharebesi ve Kadı Kızının Kurtarılması Transkripsiyonu

Günlerden bir gün ol emīr-ī ḥürşīd- menzelet ʿulemā vü ʿuḡalā ile münāsebet ve kendü vükelā vü nudemāsı ile mulāḡafet ʿedüp āyīn-i İslām-ı hidāyet-encāmdan ḡayret ü ḡamiyyet bābında muşāḡabet ʿederken ittifāḡ fuḡalā-yı fażīlet-medār ve nüdemā-yı rast-ḡüftār ol emīr-ī kām-kār ḡazretlerinüñ ḡuzūr-ı ʿizzet-medārlarına eyitdiler ki:İrādet-i sübhānī ve ḡikmet-i yezdānī ile ʿulemā-yı şāḡip-fażīletden ve fuḡahā-yı ehl'ı maʿrifetden bir kādīnuñ bıkır-i nāz-perver bir duḡter-i muşterī-aḡteri küffār-ı ḡāksār yedine giriftār olup mücerred pederi ʿulemā-yı dīn ve fuḡahā-yı ümmeti ḡazreti-i seyyidü'l-murselīn oldıḡı ecilden yigirmi yıldan berü ḡavm-i maʿkuse yedinde maḡbūse vü me'yūse nālān u giryān ḡuşe-i zindān içre pinhān ḡılımsıdır.Dergāḡ-ı ḡazret-i Ḥudādan ḡayrı varıcaḡ ve bārgāḡ-ı kibriyādan ḡayrı yalvarıcaḡ yeri yoḡdır.

El-ān Mekamorya nām memleket-i ehli dalālet içre ḡalmışdır ve ḡasreti İslām cigerin yakmışdır dēyü ḡaber vērdükleri gibi ol emīr-ī ʿāḡıl ḡayret ü ḡamiyetden mest ü lā-yaʿḡıl oldı.Fe-emmā bu esrar-ı ḡafıyyeyi kimseye ifşā ʿtmeyüp zamān el vērince şadef-i sīnesinde mektüm u nihān ʿyledi.Daḡı hemān-dem Mekamorya vilāyetinde cāsūslar gönderüp ibrām iḡdam ʿyledi ki ol bī-ḡāre ḡanḡı ḡalʿada maḡbūs u maḡzūn ve ḡanḡı melʿūnuñ elinde baḡrı pür-ḡūndur.ʿAle't-taʿcīl bu emri mühimmüñ ḡaberi kendüye vāşıl olmaḡ murād-ı küllī ʿyleyicek irsāl ʿyledüḡi cāsūslar gelip ol esīr-i miḡnet ve giriftār-ı meşāḡḡat olan faḡire-i bākirenüñ aḡvālin iʿlam ʿylediler ve Mekamorya vilāyetinde bir metīn sarāyda rehīn-i siccīn olduḡın bildürdiler.

Fi'l-ḡāl ol ʿālī himem riḡāb-ı ḡamiyyete ḡadem başup düşmen-i bed-kirdār ḡaberdār omadın iki biñ miḡdār ḡuzāt-ı şīr-şıkār intihābı ihzār ʿyledi ki Mekamorya ḡaşdına ḡuşuşān ol bī-ḡāre bākirenüñ İhtihlāşına ʿale'l-ḡaflehu ılgār ile pes bu niyyet-i pür-himmet ol şāḡib-i saʿādet ve Aşaf-menzelet lillāḡ fillāḡ ʿadū-yı rū-siyāḡ memleketine ʿazm-i rāḡ ʿyledi ve Mekamorya nāmı ile şuşūr bulan memleketi-mezkūr on iki biñ pāre varoş ve ḡurā ile maʿmūr bilād-ı ehl-i fücūrı Rabe Nehri cevānibi – erbaʿadan ihāḡa ʿdüp erbāb-ı ehl-i nifāḡuñ bataḡı yataḡında olmaḡın iki yerden ḡayrı kuvvetde fil daḡı olsa niḡe yıl saʿy ʿylese mürūr u ʿubūr ʿylemek ihtimāli degül idi.

Nazm:

Uḡrarsa ol bataḡ içine pīl

ḡalur mürḡ ḡafes niḡe yıl

Neşr:Ol şāḡib-i devlet ve kām-ı ʿadālet işbu şevket ü sürʿat ile Mekamorya ḡaretine teveccūḡ ü ʿazīmet ʿyleyicek ʿasker-i ʿadūşıkārı ḡıfz u ḡırāset ve mekr-i ʿadū-yı bed-

siretten himayet için ol hürşid tal'at illerüye giden asker-i İslâma takviyet ve kalb-i kuvvet için kendüsi biñden mütecâviz yarar asker-i nizedâr ile zıkr olınan batağ yatağı mağallinde dümdâr kalup sâ'ir asker-i müslimîni ol bilâd-ı harâb- âbâduñ gâretine ol esir-i zindân ve mübtelâ-i hicrân olan bi-dermân istihlâşu için yarar ve nâmdâr kulları ve iş görmüş rüzgâr-dîde ağaları ile isti'câl üzre irsâl ü işâl êtdükten soñra illerüye ılgar ile gönderdüğü asker-i zafer-eşere inâyet-i bârî-i yârî ve tevfiğ-i llâhî medatkârı olmak için cenâb-ı kâdıu'l- hâcâta hezâr nâliş u sūzişler ile tazarru'u niyâza âgâz eyledi ve dergâh-ı mucîbu'd- da'avatdan istid'â-yı avn u inâyet êdüp acz u takşîr ü fütürın ve envâ'ı kuşürın arz eyledi.

Nazm:

Qoyup vech-i niyâzı rüy-ı hâke

Münâcât eyledi serdar-ı pâke

Ki ey dânenâ-i peydâ vü pinhân

Saña pinhân u peydâ cümle yeksân

Şu hidmet kim Süleymân oldu me'mûr

Aña yetmez bilürsin tâkat-ı mûr

Beni mahrûm gönderme tapuñdan

Çü sa'il nâ-ümîd olmaz kapuñdan

Bu nâmûs u bu ırz u bu sipâhî

Hağâlardan nigahdâr kıl ilâhî

Qılup lütfuñla mansûr u muzaffer

Sen eyle feth-i firûzı müyesser

Himayet eyle târâc u telefden

Nigehdâr ol adû-yı nâ-halefden

Sebeb kılduñ beni şermende kılma

Ser-efrâz eyleduñ efgende kılma

Bu nev'e kıldı çün efgân u zârî

Yetişdi °akıbet tevfiķ-i bārî

Êrişdi feth u nuşratlar Hudâdan

Mededdür rûh-ı pāk-i Muştafâdan

Neşr:Ve bi'l cümle ol emîr-i benâm canâb-ı rabbü'l enâmı çün münâcâtın tamâm èyledi, fi'l-hâl memâlik-i bed-fi°ali pâymâl etmek için muķaddemen illerüye irsâl èyleduđi °asker-i ehl-i nuşrata kuvvet ü taķviyet için tekrâr beş yüz miķdâr guzât-ı ser-bâz ve câna ve başa kalmaz tufeng-endâz gönderüp kendü °izzet ü sa°adetle sedd-i İskender ve kal°a-i Hayber gibi ol bülend-aķter maķarr-ı nuşrat-eşerinde durup karar ve ahvâl-i guzât-ı nâmdâr neye müncer ola dèyü habere intizârda iken nâgâh guzât-ı hayr-hâh memâlik-i küffâr-ı rû-siyâh-ı tebâh édürek ve Mekomoryada vaķi° olan varoş ve kurâyı gâret ü hasâret ile giderek bâlâda mezkûre olan kâđî kıızı maķbûse olduğı maķall-i maķbûsa guzât-ı şîr haşâ'il vâşıl u dâhil oldular.Ol bî-çâreyi zindân-ı belâdan ve kafes-i bend ü cefâdan kırtarup ol diyârı bi'l-külliyeye ihrâķ-ı bi'n- nâr ve târ u mâr ètdiler.

Κıt'a:

Zillet ile lezzeti olmaz hayâtuñ dostlar

Naķd-i cân şarf èyleyüp dünyâda kâm almak gerek

°Acz ile dönmek °adûdan sehldür himmed dutup

Ya şehîd olmak gerek ya intikâm almak gerek

Neşr:El-hâşılıu'l kelâm, guzât-ı İslâm sıhhat u selâmet ve enva-ı ganîmet ile ol ali rutbet ve emîr-i hürşîd-menzelet hazretlerine gelüp işbu haber-i mubeşerei teblîğ ètdiler. Ol °âlî-nihâduñ murâdı ve muhaşşılıu'l fu'âdı küffâr-ı dâlâlet-nihâd elinde esîr olan bî-çâreyi âzâd édüp dil-şâd èylemek idi.Pes bu deñlü murâd u fu'âdı hâşıl ve bu deñlü fırsat u nuşrata vâşıl olduğına hazret-i cenâb-ı kibriyâya şükr ü senâ èyleyüp ol emîrü'l-mü'minîn guzât-ı mücâhidîn ile şâlimen ü ganîmen maķall-i selâmete çıkup tahşîl èyledükleri zî-bahâ üserâyı ve târâc u yağma èyledükleri ganâ'imi °alâ-nehci'l müstaķım guzât-ı mücâhidîne tevzi° ü taķsîm èyledi.

3.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Günlerden bir gün, Tiryaki Hasan Bey, ulemâ ve diğer musahipleri ile latifeler yapıp, kırtarıcı İslam dininin gayret ve hamiyet hakkında sohbet ederken, fazıl ve nedimleri bir ağızdan huzurunda, Allah'ın hikmeti ve iradesi ile fazilet sahibi olan âlim ve marifetli fakihlerden bir kadının yıldız gibi genç ve güzel bir kızının düşman

memleketinde esir olduğunu söylediler. Babası din âlimi ve fâkihi olması dolayısıyla kızı, yirmi yıldan fazla bir müddettir, bu ma'kus kavmin elinde mahbus olup mey'us, nâlân ve zindân köşesinde saklı kalmıştır. Allah'tan başka varacak yeri ve yalvaracak kimsesi oktu.

Şimdi dahi Mekomorya adlı, sapıkların kalesinin içinde bulunmaktadır ve İslam dinine olan hasreti ciğerini yakmaktadır. Tiryaki Hasan Bey, bu haberi duyunca, kendinden geçti ve akli başından gitti. Bu gizli esrarı kimseye ifşa etmedi. Yalnız müsait bir zaman bulunca, mektup yazıp sinesinde gizledi. Sonra vakit geçirmeden Mekomorya vilayetine casuslar gönderip, bütün gayreti ile mes'elenin üzerine eğildi.

Çok acele olarak bu kızın hangi kalede hapis tutularak yıprandığını ve hangi mel'un kâfirin elinde bağı kan ile dolu olduğunu öğrenmek istedi. Bu mühim emrin çok acele ile yerine getirilmesini istediği için, casusları kısa zamanda gelip kendisine zorluk, zahmet ve eziyet içinde esir bulunan kadı kızının durumunu bildirdiler.

Kadı kızını Mekomorya vilayetinde çok müstahkem bir sarayda, idi. Himmeti yüksek olan Hasan Bey, hamiyet üzenğine ayakbastı ve düşmandan habersiz olarak iki bin miktarı gazi seçip hazırlandı. Bilhassa zavallı bakire genç kızın kurtarılması için himmet ve gayret ile kara yüzlü düşmanların memleketi olan Mekomorya üzerine ılgar ile azm etti. Mekomorya memleketinin on iki bin varoşu vardı. Burayı, Rabe Irmağı dört taraftan kuşatmıştı. Kale mamur bir belde idi. Nifak erbabının batağı ve yatağı olan kaleye iki yerinden başka, kıl inceliğinde bile olsa ve yıllarca uğraşılsa girip çıkma ihtimali yoktur.

Nazm:

Uğrarsa ol batağ içine pîl

Çalır mürğ kafes niçe yıl

(O batağ içine eğer rüzgâr uğrarsa, orada kafesteki kuş gibi çok yıllar kalır.)

Adalet ve menbâ'ı ve devlet sahibi Tiryaki Hasan Bey, şevket ve sürat ile Mekomorya'yı yağma etmek için hareket etti. Düşman avlayan askerini korumak ve kötü huylu düşmanın hilesinden himaye etmek için, ileriye giden müslüman askerlerini takviye etmek üzere kendisi de binden fazla yarar kargılı adamlarını Mekomorya yakınında artçı tayin etti. Diğer iş ve güngörmüş ağalarını yarar ve namdar askerlerini harab halde bulunan beldenin yağması ve zindanda ayrılık içinde çaresiz bir halde esir

bulunan kızın kurtarılması için acele ile ileri gönderdi. Sonra ilgar ile gönderdiği askerlerin, zafere ulaşmaları ve Allah'ın inayetine mazhar olmaları için cenab-ı Allah'a binlerce yanık inilti ile du'a ve niyâz etmeye başladı. Allah'ın, yüce Dergâhından yardım ve inâyet talep ederek, acz içinde çeşitli kusurlarını arz eyledi.

Nazm:

Çoyup vech-i niyâzı rûy-ı hâke

Münâcât eyledi serdar-ı pâke

(Yalvarıcı çehresini toprağın üzerine koydu ve pâk serdara yalvardı.)

Ki ey dânenâ-i peydâ vü pinhân

Saňa pinhân u peydâ cümle yeksan

(Ey gizli ve âşikâri bilen, sana gizli ve âşikar olan şeyler birdir.)

Şu hiğmet kim Süleymân oldu me'mûr

Aña yetmez bilürsin tākāt-ı mûr

(Süleyman'ın memur olduğu şu vazifeye, bilirsin karıncaların gücü yetmez.)

Beni mahrûm gönderme tapuñdan

Çü sa'il nâ-ümîd olmaz kapuñdan

(Bizi mahrum gönderme tapundan, çünkü dilenci kapından ümidini hiç kesmez.)

Bu nâmûs u bu ırz u bu sipâhî

Hatâlardan nigahdâr kıl ilâhî

(Bu namusu, bu ırzı, bu askeri, hatalardan koruyucu kıl İlahi.)

Kılup lütfuñla manşûr u muzaffer

Sen eyle fetḥ-i firûzı müyesser

(Lütfin ile mansur ve muzaffer edip, hayırlı fethi müyesser eyle.)

Himâyet eyle târâc u telefden

Nigehdâr ol 'adû-yı nâ-ḥalefden

(Yağma ve teleften himaye eyle, alçak düşmanlardan koruyucu ol.)

Sebeb kılduñ beni şermende kılma

Ser-efrâz eyledüñ efgende kılma

(Bizi sebep kıldın mahçup kılma, başımızı yükselttin, alçaltma.)

Bu nev'ce kıldı çün efgān u zārī

Yetişdi °akıbet tevfiķ-i bārī

(Böyle figan edip ağladı. Sonunda Allah'ın muvaffak kılması yetişti.)

Érişdi feth u nuşratlar Hudādan

Mededdür rûh-ı pāk-i Muştafādan

(Allah'tan fetih ve nusret erişti. Hz. Peygamber'in pak ruhundan mededdir.)

Tiryaki Hasan Bey, bütün mahlûkların yaratıcısına duâ ve münâcâtını tamamladı. Sonra, vakit geçirmeden düşman memleketini ayakları altında ezmek için, önce ileriye gönderdiği İslam aslerini takviye etmek üzere tekrar beş yüz kadar cesur tüfekdendaz gönderdi. Kendisi izzet ve saadetle, İskender seddi ve Hayber Kalesi gibi olan ve yıldız kadar yüksek karargâhında namdar gazilerinin karar ve keyfiyeti neye varır diye durup beklerken, ansızın, iyilik isteyen askerleri, yüzü kara kâfirlerin memleketini yakıp yıkarak Mekomorya'da bulunan varoşları yağma etmeye başladılar. Daha sonra, arslanca hasletleri olan gaziler yukarıda bahsedilen kadı kızının mahbus olduğu uğursuz mahalle ulaştılar ve içeri girdiler. Zavallı kadı kızını bela zindanından ve bağlı olduğu kafesinden kurtardılar. Mekomorya, diyarını da tamamen yakıp, tarumar ettiler.

Qıt'a:

Zillet ile lezzeti olmaz hayātuñ dostlar

Naķd-i cān şarf èyleyüp dünyāda kām almak gerek

(Dostlar, aşagılanmakla hayatın tadı olmaz. Gerekirse can nakdini harcayıp, dünyadan kām almak gerek.)

°Acz ile dönmek °adūdan sehldür himmed dutup

Ya şehīd olmak gerek ya intikām almak gerek

(Kolay bir gayrettir diyerek, düşmandan acz ile dönmek yerine ya şehid olmak, ya da intikam almak gerek.)

Sözün kısası, müslüman gaziler, sıhhat ve selamet ile çeşitli ganimetler alarak, o rütbesi yüksek ve menzili güneş gibi olan Tiryaki Hasan Bey'e varıp, bu müjdeyi tebliğ ettiler. Yüksek yaratılışlı olan Hasan Bey'in de arzusu, sapık huylu küffar elinde esir olan biçare kadı kızını azad edip gönlünü şād eylemekti. Ancak bu yüzden muradına nail olması ve zafere ulaşması dolayısıyla Cenabı Allah'a şükür etti. Düşman

tehlikesinden emin bir yere geldikleri zaman da, mücahid gazileri ile elde ettikleri çok kıymetli esirleri ve yağma eyledikleri ganimetleri müsavi olarak taksim etti ve askerlerine dağıttı.

3.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bu bölümde ise Mekomorıya Muharebesi ve bir mahpus kadı kızının kurtarılması ile ilgilidir. Bir hasbihal ortamında Hasan Paşa'nın “**Mekomorıya'da yirmi yıldan beri bir kadı kızının tutuklu bulunduğunu**” öğrenmesi üzerine, casusları muhkem korunaklı Mekomorıya'ya gönderir.

Casuslar olayın sıhhatini, doğruluğunu Hasan Paşa'ya bildirirler. Kızın çok korunaklı bir sarayda tutulduğunu aktarırlar.

İki bin kadar askeri Mekomorıya'ya gönderir, artlarında da beş yüz kadar tüfekçi asker ile destekler. Hasan Paşa'da arkadan bin kadar taze gücü ile geride kalır. Cesur askerleri kızını kurtararak alıp gelirler, şehri ateşe vererek müjdeyi Hasan Paşa'ya veriler. Hasan Paşa'da elde edilen ganimetleri dosdoğru adalet üzere askerlerine pay ettirir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın bir sohbet ortamında, mahpus olduğunu öğrendiği kadı kızını kurtarma girişiminde bulunmasında; cemiyet üzere değil de keyfiyet; nicelik değil de nitelik üzere hareket ettiğini görmekteyiz. Olaya sadece bir kadı kızını yani bir fert olarak bakmaktan ziyade, yirmi yıldan beri mahpus olan, muhtemeldir ki zulüm gören bir mazlumun kurtarılması gözü ile bakmaktadır.

Bu hususta sert, cesur ve kuvvetli bir kişiliğin yanı sıra duygusal bir yönünün de ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz.

Esasında Hasan Paşa daha önce de Rabe Nehri kenarına kadar gelmiş ve bu şehre(Mekomorıya'ya) gözdağı vermişti. Bu sebeple de olsa Mekomorıya'nın tamamen ele geçirilmesinin ve fethedilmesinin zamanı gelmişti. Kuşatma ve neticesindeki zabt ile müjdeyi Hasan Paşa'ya gelip vermeleri, taze bin kadar asker gücü ile Mekomorıya Muharebesi'ne dahil etmesine gerek kalmadığını göstermektedir.

Harekât esnasında bin kadar askeri ile geride kalması da yine “**tedbirli**” vasfının bir alameti olarak huruç etmekte.

Elde edilen ganimetleri bizzat savaşa dâhil olan askerlere adalet üzere dağıtmış olması da İslam hukukuna verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir.

4.Meclis-i Rābi^c Muhabere-i Kanije

4.1.Kanije Muharebesi Transkripsiyonu

Ve yine çok zamān geçmedin düşmen-i dīnūñ gözleri açılmadın küffār-ı bed-nāmun kal^a-i benāmlarından Kanije kal^asında sākin olan küffār-ı fuccārı ve fırka-i ehl-i nārı kahr u hāksār ēylemek için kā'im-maķāmları ve merci^c-i havāşş u ^cavāmları olan merdüm-i dānā Ahmed Kethudāyı re'īs-i guzāt-ı dil-āverān ve enīs-i gümān-ı pür-beyān naşb u ta'yīn ēdüp Genc Mehemmed Ağa nām gāzī ile ma^can ^casker-i zafer-eşerin Kanije kal^ası altına irsāl ēylediler.Muşārun ileyh kethuda-yı rüşen-dil guzāt-ı şīr-fezā'il ile kal^a-i mezbüreye qarīb vāşıl u dāhil olduklarından ^casker-i İslāmı cā-be-cā a^cdā-yı ehl-i fücūruñ ba'z mūrūr ēdicek yerlerinde puşuya koyup envā^cı tedārükle ol kavm-i ehl-i dālālete qarşu şevket için bir kaç gāzīyī kal^aları tarafına irsāl ēyledi ki kal^a-i ehl-i dālālete qarşu şevket üzre hareket ēyleyeler ve hīle ile ol melā^cin ü bed-āyīn puşuda olan guzāta getüreler.

Çün ol gāzīler bī-pervā kal^a-i a^cdā tarafına segirdüp ahālī kal^aanuñ taşrada bulunan ādemiyānın katl u tebāh ēylediler. Kal^aada olan cünūd-ı küffār-ı dālālet gāyret ü hamıyyet ēdüp bunlaruñ ardlarınca ilgar ile ērişdiler ve puşuda olan maħallere yētişdiler.Ol kavm-i bātil gāfil iken puşuda olan guzāt-ı hayr-hāh sadā-yı Allāh Allāh ile her tarafdān yürış ētdiler.Kuffār-ı ehl-i dālāl ^casker-i ehl-i kıtālīn işbu şevket ü ālı müşāhede ēdicek ol kavm-i bed-āyīn darb-ı cünūd-ı müslimīne tākāt u kudret getürmeyüp gūşe be-gūşe ol bī-^cārlar firār ēylediler.

Nazm:

Gördiler ^casker-i Rūm ētdi hücūm

Tersine döndi hemān düşmen-i şūm

Maħall-i mezbürede cünūd-ı ehl-i fücūruñ nāmdār ve meşhūr beg-zādelerinden Yerenci nām-ı la^cin ile niçe benām bed-āyīn hayyen alındıktan soñra haylī küffār-ı dūzah-mekīn kılıçdan geçüp mihmān-serāy-ı siccīn oldılar.

Henüz ol māl-i gānā'imi tevzi^c ü taķsīm ētmedin mücerred erbāb-ı dālāletūñ kalb-i fāsıdelerine ru^cb u dehşet düşürmek ve rāy-ı tedārüklerin şaşurmak için der-^caķab tekrār ol emīr-i kāmķār mevcūd bulınan ^casker-i şecā^cat şī^cār ile Sigetvardan ilgar ēdüp Kanije hişārına qarīb yerde üç mevzi^c-i mu^cayyenede puşular koyup envā^c-ı rāy tedārükle aşhab-ı ehl-i nirānı puşu maħalline çekmek için bir miķdār guzāt-ı dilirānı kal^aları tarafına segirdüp göndermişidi.Ol kavm-i bed-nihād mu^ctādaları üzre gelen guzāt-ı ehl-i imānuñ ardlarınca segirdüp puşuda olan gāzīlere geldükleri gibi her tarafdān guzāt-ı ehl-i dīn o kavm-i müşrikīnūñ üzerine aķın şalup ibram u ikdām

èyledüklerinde bi- ‘ināyetillāhi’l- meliki’l gaffār ol fırka-i ehl-i nār ‘uṣfūrvar tār u mār ve ekseri tu‘me-i tīg-i ğuzāt-ı nāmdār olduğdan sonra ğuzāt-ı ehl-i dīne ve kümāt-ı muvaḥḥidīne ḥaylī zamāndan berü zarar u ziyān erişdüren bed-gümānlarından Kiş Keçi nāmı benām kulağuzların ele götürüp giriftār èylediler ve yemīn ü yesārda vāki‘ olan ḥārların ḥarman ve ekinlerin iḥrāk-ı bi’n-nār ètdiler Li-nāmıkihi:

Nitekim devr ède felek devri
Her murādın ède Ḥudā fevrī

Ḥāfız u nāzırı olup Mevlā
Feth u nuşrat mülāzım ola aña

4.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Tiryaki Hasan Bey, bu seferden sonra, daha henüz düşman kendisini toparlamadan, ellerinde bulunan Kanije Kalesi’ni almak ve içinde oturan günahkâr cehennem fırkası kâfirleri kahr ve hakisar eylemek için, havas ve avam arasında mertliğiyle tercih ettiĝi kaimakamları Ahmed Kethüda’yı yiĝit gazilerin reisi nasb ve tâyin etti. Genç Mehmet Aĝa adında bu gazi ile birlikte muzaffer askerini, Kanije Kalesi üzerine gönderdi. Ahmet Kethüda arslanca faziletleri olan gaziler ile Kanije Kalesi’ne yaklaştılar. Kalenin çevresinde yer yer düşmanın geçebileceĝi mıntikalarda pusular kurdular. Gerekli ihtiyaçları görülen birkaç gazi, heybet gösterisi yapmak üzere, sapık milletin kaleleri tarafına gönderildi.

Gaziler kale yakınına düşmana heybet salarak yaklaştılar. Maksatları, düşmanı pusuda yatmakta olan gazi arkadaşlarının üzerine çekmek idi. Kale tarafına giden gaziler, perva etmeden dışarda bulunan halkın üzerine koşarak saldırdılar ve katletmeye başladılar. Kalede buluna sapık düşman askeri, gayret ve himmet ederek gazilerin peşine ilgar ile düştüler ve pusuda bekleyen askerlerin bulunduğu yerlere ulaştılar. Düşman gaflet içinde iken, pusuda bulunan hayır işleyici gaziler “*Allah Allah*” sadası ile dört bir taraftan harekete geçtiler. Düşmanlar, savaş erbabı gazilerin heybetini görünce, müslüman askerlerin saldırısına güç ve takat getiremediler ve köşe bucak firar etmeye başladılar.

Nazm:

Gördiler ‘asker-i Rüm ètdi hücum
Tersine döndi hemān düşmen-i şüm

(Anadolu askerinin hücum ettiğini görünce, uğursuz düşman hemen ters yüz döndü.)

Burada günahkâr düşman askerlerinin meşhur ve nâmdar beyzadelerinden olan Yerenci adlı lâin ile birçok şöhretli beyler alındıktan sonra, savaşla cehennemlik kâfirleri kılıçtan geçirerek zindan sarayına misafir ettiler.

Henüz ganimet malını taksim edip dağıtmadan önce, sapıklık erbabı olan düşmanın fesat dolu kalplerine korku ve dehşet düşürmek ve sâir tedbirlerini şaşırmak için hemen arkasından Tiryaki Hasan Bey, yanında bulunan şeci' askeri ile Sigetvar'dan ilgar edip, Kanije Kalesi'ne yakın muayyen mahallerde, pusular kurdu. Yine türlü tedarikle kaledekileri pusu mahalline çekmek için bir miktar gaziyi Kanije Kalesi tarafına gönderdi. Kötü huylu düşman, mütâdları üzere, gelen gazilerin ardlarına düşüp, pusuda bekleyen askerlerin yanına geldiler. Bu sırada ansızın her taraftan müşriklere akın eden, müslümanlar, bütün güçleri ile yüklenince, Allah'ın inâyeti ile cehennemlik olan düşmanlar târumâr oldular. Birçoğu nâmdâr gazilerin kılıcından geçtiler. Müslüman gazilerin birliğine hayli zamandan beri zarar veren fena düşünceli Kiş Keçi adlı kılavuzlarını ele geçirdiler. Sağda ve solda bulunan harman ve ekinleri ateşe verdiler.

Nitekim devr êde felek devri

Her murâdın êde Hudâ fevrî

(Nitekim felek devrini devr etsin Allah, her muradını hemen yerine getirsin.)

Hâfız u nâzırı olup Mevlâ

Feth u nuşrat mülâzım ola aña

(Mevlâ koruyucu ve gözleyicisi olup, fetih ve zafer ondan ayrılmasın.)

4.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Kanije'nin alınması ile ilgili olan bu bölüm; Hasan Paşa'nın çok güvendiği yakınındaki Ahmed Kethüda ve Mehmet Ağa'yı, gazilerin başında kalenin yakınına göndermesini ve kalenin alınmasını anlatır.

Kale yakınına kadar gelince, belli bazı noktalara pusu kurarlar ve düşman askerini kaleden çıkarıp üstlerine gelmelerini sağlamak ve pusuya düşürmek amacıyla birkaç gaziyi kale tarafına doğru bilerek gönderirler. Düşman bu oyuna gelir ve birçok kâfir kaleden çıkarak pusuya düşer ve katledilir. Bir kısmı da esir alınır ki Yerenci adında bir beyzade de esir düşer.

Bu arada Hasan Paşa'da Sigetvar'dan Kanije'ye doğru gelir ve üç yerde pusu hazırlar. Aynı taktikle kaleye doğru gönderilen birkaç gaziye takibe kalkan kâfirler pusuyu yerler ve kılıçtan geçirilirler. Müslümanlara uzun zamandan beridir zarar veren meşhur Kiş Keçi adlı kılavuzlarını da esir alırlar. Ekin ve harmanları da ateşe verirler.

Değerlendirme

Tiryaki Hasan Paşa'nın; ileride tarihte adının altın harflerle anılmasına vesile olacak "Kanije Savunması"nın tohumu sayılacak Kanije'nin Fethi'nde de üstün askeri taktik ve dehasını görmekteyiz.

Çok sıradan değerlendirilebilecek "**düşmanı üstüne çekmek ve darbeyi indirmek**" taktiğini gazi emirlerine uygulatmış ve uygulamıştır. Tekerrür etmesine rağmen düşman her defasında da oyuna gelerek kellesini teslim etmekten kurtulamamıştır.

Kanije'nin ele geçirildiğini bildirmek için Abdi Efendi İstanbul'a göndermiş, bu yüzden üç gün üç gece şenlikler yapılmıştır. Kanije Beylerbeyliği de kendisine verilmiştir.⁵⁴

Kâfirlerin psikolojisini olumsuz etkileyecek unsurlardan biri olan Yence adındaki beyzade komutanın ve Kiş Keçi adındaki kılavuzun, katledilmeyerek esir alınması da psikolojik harp ve askeri strateji açısından önemli bir taktik olarak uygulamıştır.

5.Meclis-i Hâmis Muharebe-i Kozma

5.1.Kozma Muharebesi Transkripsiyonu

Nazm:

Yine ey ta'ir-i kilik-i suhanver

Ma'ânî ucına pervâza aç per

Bülend olsun 'alâda âşiyânuñ

Mağâm-ı quds ola lâbüd mekânuñ

Lisân-ı gaybdan söyle kelâmı

Dêsün taşsîn aña rûh-ı Nizâmî

⁵⁴ Hammer,J.V.,*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*,Kumsaati yay.,İstanbul 2008,s.368.

Ġazāsın söyle ol kişver-keşānuñ

Şecā^{at} menba^{cı} kân-ı sühānuñ

Günlerde bir gün kefer-i hezimet-mağarruñ vilāyetinde maldār u cebbār ve anīd u bed kirdār küffār-ı hāksārdan Ķozma nāmı ile ma^cnün bir mel^cün zühūr èyledi.Mücerred ihānet-i ehl-i dīn ve hākāret-i müslimīn için diyār-ı Sigetvar-ı güzīdetü'l aqtāra yaqīn hişār-ı dalālet- medārlarında Bekanoğlı nām la^cinüñ vilāyetinde tavaṭṭun èylemişidi ve dīn-i İslām-ı hidayet-encāma ihānet ü hākāreti cānına minnet bilmişdi.

Bi'l-ittifāk küffār-ı ehl-i nifāk esīr ü istirkāk èyledükleri ehl-i imānı ve güzāt-ı dilirānı kaṭ^{cı} bahā ve qahr u cefā için mel^cün-ı mezbūra vèrüp teslīm ederlerdi ve ekşerin māl-ı bī-me'al ile iştirā èdüp cefā vü ezā èylerdi.Hattā diyār-ı küffārda ne deñlü āhen- gerān u neccār varısa getürüp ^cazāb-ı ^cazīm ve ^cuqāb-ı elīm için şan^cat-ı üstād ile ol bed nihād şāfi pūlāddan bir kiçirek şanduk bünyād u icād èyledi ve ol şandukanuñ içine pūlāddan şişler ve mıhlar ètdürüp giriftār olan müslimīn ol şanduka koyup ve mancılık ile havāya kaldırup niçe eyyām bī-nān u bī-āb işbu ^cazāb-ı ^cuqāb ile esīr olan bī-çāreleri harāp èylerdi.Bir kaç def^a zül-қadr ve'l-iktidār hāzreti emīr-i nāmdār Bekanoğlına ve sā'ir küffār-ı bed şi^cāruñ beglerine bu huşuş için yazup irsāl èyledügi mektüb-ı naşīhat-uslūbuñ şureti bu vech ile naql olunur.

Şureti Mektüb-ı Naşīhat-ı üslüb

“Siz ki güzīde-i Alaman u Macar ve zinde-i ümerā-yı kırsız.Müddet-i medīd ve zamān-ı ba^cidden berü ser-қadd-i zafer encām niżām u intizām bulalı tarafeynden giriftār olan fuқarā kaṭ^{cı} bahā ecličün ezā vü cefā olunmuş degül iken şimdi içüñüzde ba^cz zaleme-i fāsidi'l- mizāc giriftār olan gāzīlerümüzüñ dişleri ihrāc èdüp mengene ve mancılık ile bir şanduka koyup ol zümre-i kilāb gāzīlerimize ^cazāb ederlermiş.Sizüñ dahı diyār-ı İslāmda niçe giriftār u nāmdār adamlarunuz vardır.Lakin giriftār olan bī-çāreleri ^cazāb ètmek erlük ve hünerverlük olmaduğı ecilden muқaddemen size naşīhat işbu mektübümüz irsāl olındı.Hod ma^clūmuñuzdur ki hāzret-i pādişāh tūğ-i belīgi rub^{cı} meskūna kārger ve ne cānibe şalarsa fetḥ u zafer muқarredür.İmdi eger zerre қadar başuñuzda devletüñüz varısa sulṭān-ı şāhib-i serīrūñ isti^cane-i sa^cadetlerine gelüp izhār-ı ^cubūdiyyet eylersiz.Eger bed-nihādлуk ile ^cinād ederseñüz vaқtūñüze hazır olasız.Hāzret-i sulṭān-ı İslām zallullāh salṭanatına ilā-yevmi'l kıyāmuñ kuvvet ü қudretin ve kemāl-i şevketin ^can-қarīb hāzret-i Hāq naşīb èderse müşāhede èrdesüñüz.Bāqī ne diñle ki bu kelāmdan ma^clūm ve bu nāmeden mefhūm olına.”

Çün nāme ol bed-nāma varup vuşul buldı,tıg-i İslāmdan havf u haşyet èyledükleri bā^{ci}şden şuretā yaⁿⁱ muhabbet ve cemī^c ef^{al}-i dālāllerinde tevbe vü inābet èylediler.Lakin işbu naşihat-ı mu^{te}ber ol āyīn kār-gū ètmeyüp vardukça dimāg-ı hāmları fesād üzre olmağın hazret-i emīr-i ^{alī}-şān bir miqdar zamān fırsat el vèrince ve tedārükleri görilince şabr u ārām èdüp fe-emmā a^{dā}-yı bed-rānuñ mekr ü hīlelerinden ol ^aakıl bir er-i gāfil degül idi.

Nazm:

Merd olan fitne-i bed-hāhtan olmaz gāfil

Şīr olan hīle-i rubāhdan olmaz gāfil

Neşr:Muttaşıl esbāb-ı gāzāyı hazır u müheyya ètmekde ve rüz u şeb cenāb-ı rabbü'l-^{izzete} münācāt ètmekde idi.Huşuşan zümre-i gūzāt-ı mücāhidīn ve fırka-i gümān-ı muvaḥḥidīnden hazret-i pādīşāh-ı dīn penāhuñ hayr-hāhı Ürgüpli ^{alī}nām sipāhī taqdīr-i ilāhī ile ol kavm-i bed-kirdār yedine esīr ü giriftār olıcak fi'l-hāl cünūd-ı bed-fi^{al} giriftār olan bī-mecālī dīn-i İslāma rağmen icād èyledükleri işkence şandukına koyup katl u helāk èylediler.

İşbu haber-i āteş-efrüz ve eşer-i gayret-i ciğer-süz hazret-i emīr-i ^{adilūn} sem^{ci}-i şerīflerine vāşıl olıcak a^{yān} u eşrāf u gūzāt etrāf-ı huzūr-ı şerīflerine da^{vet} èdüp eyitdi ki :

“Bir bölük melāⁱⁿ-i düzaḥ- mekīn ümmet-i seyyidü'l-murselīne bu deñlü ihānet ü haḳāret èyleyeler,İslāmdan miqdar zerrisi ve imāndan şemmesi olanlara lāzım ve cümleden ehemmdür ki küffar-ı ḫāksār doñatumuzdan ḫaberdār olmadın vilayetlerine tekrār ^{asker-i} ^{adū}-şikār irsāl èyleyelüm ve fırsatı ganīmet bilelüm.Şāyet ki ^{ināyet-i} hazret-i rabbü'l-^{izzet} ve hidāyet-i resūl-i ^{alī} menzelet erişüp **Qozma ve dedükleri bed-kirdār cünūd-ı ebrāra esīr ü giriftār veya tu^{me}-i tıg-i ābdār ola.”**

Nazm:

Fevt-i fırsat büyük muşibetdür

Müriş-i ḫasret ü nedāmetdür

Fırsatı zāyī^c ètme elde iken

Gör ^{adū} hālını maḫalde iken

Neşr:El-ḫāşıl ol emīr-i ^aakıl Şekeş ve Kapoşvar ve Bereznice ve Sigetvar ^{askerlerin} ale'l- gāflehu ihzār èdüp kendü ketḫudāları olan merd-i meydān-ı veğā Ahmed Ketḫudāyı serdār èdüp küffar-ı fuccāruñ memālik-i nā-hemvārları kaşdına irsāl

eyledi.Müşârun ileyh Aḥmed Kethüdâ biñ beş yüzden mütacâviz ehl-i ğazâ ile geceyi gündüze ve şebi rûza katup ılğar eyledi ve Bekani vilâyetinden girüp kendü enâm-ı memleket-i mahşûşalarına âteş urup tahrîb-i bilâd ederken küffâr-ı dâlâlet-şî'ârûñ ümerâsından Bekani ve Kolanı ve Bazfi nâm re'îs-i füccâr ğuzât-ı İslâmuñ ğâret ü hasâretinden ḥaberdâr olup üç biñden ziyâde süvâr u piyâde ile kendü otağlarında ğuzât-ı ehl-i dînüñ yollarını bağladılar.

Çün asker-i İslâm küffâr-ı bed- encâm-ı görüp müşâhede eylediler,her biri şîr-i jiyân ve kağan arslan gibi cüş u ḥurûş eylediler.Fi'l-hâl kethüdâ-yı nîk-hışâl ğuzât-ı ehl-i kıtâl üç bölük edüp envâ-ı istimaller ile a'dâ-yı bed-fi'âlüñ üstine irsal eyledi ve kendüsi niçe yarar ve nâmdâr ğâzîler ile dümdârda yürüyüp düşmen-i bed-kîş u dâlâlet-endîşüñ şufûf-ı bî-şâflarına toĝrı yürîş eylediler.İki asker birbirine muĝâbil olup yakîn gelicek bir taraftan gelenüñ ehl-i dîn ve bir taraftan hüy u hây-ı müşrikîn ile âsmân u zemîn harekete gelüp güyâ ki bi-illet âlamet-i kıyâmet zâhir u bâhir olmuşıdı. Ḥuşuşan kim kılıç şakırdısından ve tufeng u naķîr şadâsından âlem serâsime olmuşıdı.

Nazm:

Ķılıç darbı ve kûzıñ çâk u çâkı

Bırakdı taķ-ı ayyûka tarâkı

Neşr:Asker-i Rûm umûm ile düşmen-i şüm ve a'dâ-yı merkümüñ üstine envâ-ı iĝdâm ile hücum eyleyicek ḥazret-i cenâb-ı rabbü'l izzetüñ inayet-i ezeliyesi ve ḥazret-i sultân-ı rusul ve hâdî sübül şallallâhu te'âlâ aleyhi ve sellemüñ mü'cizât-ı âli-menzelerleri ile asker-i İslâm-ı tamâm ĝâlib u manşür ve cünüd-ı ehl-i fücür maĝlûb u maķhûr olup ol maḥalde niçe nâmdâr küffâr-ı ḥâksârûñ başları kesilüp târ u mâr oldılar ve giriftâr olan erbâb-ı imânı azâp eylemek için işkence şandukın peydâ vü icâd eden Ķozma nâm şirk-mu'tâd ğuzât-ı ehl-i cihâduñ yedine giriftâr oldu ve ehl-i İslâma eyledüĝi ezâ vü cefâ ol nâ-sezânüñ yolına gelüp êtdüĝin buldı.

Ķıt'a:

Kişi ĝâḥt ne eyler kendözine

Derilip edemezdi anı biñ er

Ḥurûc emrini taķdîm et vulûca

Mücerreb nüktedür zirâ birez er

Hülâşa-i kelâm asker-i İslâm çün ol ḳavm-i bed-encâmı meksür u inhizâm eylediler,düşmen-i dînden alınan mu'allâ bayrağların ve ol kallâşlardan kelsilen başların a'dâ-yı dîne raĝmen Sekü üzerine tertîb ü tezyîn eyledüĝinden ĝayrı Ķozma nâm la'îni

bir niçe benām u bed-āyīn ile getürüp ol emīr-i ṭab^c-1 selīme teslīm èylediler.Ol kân-1 mürüvvet ya^cni emīr-i Āşaf- menzelet ḥazret-i cenāb-1 rabbü'l izzete şükr ü şenā èyleyüp güzāt-1 ehl-i dīnūñ her birine zībā ḥil^catler ve envā^c-1 teşrīfāt ile ri^cāyetler èyledükden şoñra fi'l ḥāl ğayret-i dīn ve ḥammiyet-i müslimīn için giriftār olan bed-kirdārı ihzār èdüp fermān èyledi ki:kendü diyārında ümmet-i nuşrat-1 ḥayru'l-beşer şallallāhu te^cālā ^caleyhi ve sellemūñ ^cazāb u ^ciķāb için peydā vü icād èyledügi şanduka-mānend āhen ü püladdan bir şanduk bünyād èylemek bābında ol ḍalālet şic^cārı mi^cmār èyledi ve ḥāh u nā-ḥāh ol rü-siyāh zıkr olınan şandukı peydā èdüp ḥāzır u müheyyā ètdükden şoñra ol emīr-i ^cālī-şān fermān èyledi ki ol bī-dīn ü bed-āyīn işkence şandukına koyup fırka-i kilāb ehl-i İslāma ^cazāb èyledükleri gibi ^cazāb u ^ciķāb èylediler.Fermān-1 emīr-i şāhibu'l- ^cunvān ile ol ehl-i sa^ciri der-zencir èdüp kendüsiçün peydā èyledügi ^cazāb şandukına koyup rüy-1 semāda niçe zamān hevāda ol bī-dīni rehīn-i siccīn ètdiler ve bi'l -cümle giriftār olan güzāta èyledügi işkence geregince kemā tedīnū tūdān mazmūnı ol bed-gümānda numāyān oldı:

Cihān içinde mücerrebdür intikām-1 zamān

Zamāne yaḥşıya yaḥşı vèrür yamana yaman

Ol zamān düşmen-i ehl-i şikākdan alınan bayrakları ve niçe bellü başlu yunaqları dil için ḥazret-i sultān-1 ādilūñ āsitāne-i sa^cadetlerine irsāl èyledi.Ḥazret-i pādişāh-1 heft-kişver ve şehensāh-1 ^cadl-ğüster ol servere zībā ḥil^catler ve envā^c-1 teraķķiler gönderüp ^culuvv-1 ^cināyet-i sultānī ve himmet-i bī-hemtā-i ḥākānīye mazhar düşüp gündün güne ḥüsn-i iltifāt-1 pādişāhiye sezāvār oldu.Ḥuşuşan ol emīr-i dilirūñ rüz u şeb ^cadl u dādı pīşe vü inşāf u sedādı endişe èdüp zaleme-i maziye- nūñ zulminden perākende vü perişān ve āḥer diyārda evṭān dutan re^cāyānuñ vüfūr-1 ma^cdeletinden ve şümül-i mekremetinden yerlerine gelüp vilāyet-i İslāma tamām nizām u intizām vèrdi.

Çü ^cākıl olan şehriyār-1 diyār

Dutar māluñ(1) dost nizām u qarār

5.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Nazm:

Yine ey ta'ir-i kilk-i suhanver

Ma'ânî ucına pervāza aç per

(Yine ey düzgün konuşan kalem, mânâların en yüksek noktasına uçmak için kanadını aç.)

Bülend olsun °alāda āşiyānuñ

Maḳām-ı ḳuds ola lābūd mekānuñ

(Yükseklerde yüce olsun senin yuvan. Mukaddes makam olsun şüphesiz senin yerin.)

Lisān-ı ḡaybdan söyle kelāmı

Dēsün taḡsîn aña rūḡ-ı Nizāmī

(Gaybın dilinden söyle sözlerini ki, ona Nizam'ın ruhu aferin desin.)

Ġazāsın söyle ol kişver-keşānuñ

Şecā°at menba°ı kân-ı sūḡānuñ

(O ülkeler açan(fetheden)ve cesaret ocağı olanın gazalarını söyle.)

Günlerden bir gün, mahfolmuş olan kâfir memleketinde, gayet zengin, zorba, inatçı ve kötü yollu Kozma adında bir mel'un ortaya çıktı. Kozma müslümanlara hakaret ve ihanet etmek için ülkenin güzide diyarı olan Sigetvar Kalesi'ne yakın ve Bekanoğlu adlı bir lanetlinin vilayetine yerleşmiş idi.

Burada İslam dinini koruyan müslümanlara ihanet ve hakareti canına minnet bilmişti. Nifak ehli olan bütün kâfirler, anlaşarak esir ve köle eyledikleri, iman sahibi yiğit gazileri, az kaza ve çok cefa etmesi için, lanetli Kozma'ya teslim ederlerdi. Birçoğunu ise, ucuz fiyatla satıp cefa ve eziyet ederdi. Hatta kötü huylu Kozma, daha büyük eza ve eziyet etmek için, küffar diyarında ne kadar demirci ve marangoz var ise, hepsini çağırıp sanatkârane bir ustalıkla, sâfi çelikten bir sandık icad etti. Bu sandığın içine, yine çelikten şişler ve çiviler çaktırdı. Ele geçirilmiş olan müslümanları bu sandığın içine koyup ve mancınık ile havaya kaldırıp günlerce aç ve susuz bu şekilde âzap ve eziyet içinde esir olan zavallıları harâb ve bitap eyledi. Kadri yüce olan muktedir Tiryaki Hasan Bey, birkaç def'a Bekanoğluna ve diğer kâfir beylerine bu hususla ilgili mektup yazıp göndermişti. Nasihat olarak yazılan mektubun sureti buraya aynen alındı.

NASİHAT YOLLU MEKTUBUN SURETİ

“Sen ki Almanların ve Macarların seçkin bir kralısın! Uzun zamandan beri hudud boyları nizâm ve intizama girdi gireli, iki taraftan da ele geçirilen, fakat para sızdırmak için eza ve ceza olunmamış iken, şimdi içinizde bazı zalim ve fesat huylu kimseler, yakalanan gazilerimizin dışlerini söküp mengene ve mancınık ile bir sandık içine konulup, bu köpek sürüsü, esir gazilerimize azab ederlermiş.

Sizin dahi İslam diyarı memleketinizde esir olmuş nice şöhretli adamlarınız vardır. Lakin esir olmuş biçarelere azab etmek bir marifet olmadığı için, önceden size nasihat olarak bir mektub yazıldı. Bildiğiniz gibi, Allah’ın gölgesi ve adaletine sığınılan padişahlarımızın, dünyanın dört tarafını tutan düzgün kılıcını hangi yöne salarsa fetih ve zafer mukarrerdir. Şimdi, eğer zerre kadar başınızda devletiniz varsa, taht sahibi sultanın bahtiyar eşiğine gelip kulluk izhâr eyliyesiniz.

Eğer kötü huylulukla inat ederseniz vaktinize hazır olasınız. Kıyamet gününün sultanı olan Allah’ın gölgesi padişahımızın şevket ve kuvvetini Hak Teâlâ nasib ederse, görürsünüz. Ba mektubdan anlaşılardan başka ne denebilir ki.”

Bu mektup, o kötü adlı krala hemen ulaştı. İslamın kılıcı korkusundan surete sevgi gösterip bütün sapık işlerini tevbe ve inayet eylediler. Lakin bu itibarlı nasihata o ayin-i kargir iltifat etmeyip mektup ulaşınca çiğ dimağları fesat üzere olduğu için aldırmadı. Şanı yüce Hazreti Tiryaki Hasan Bey, bir müddet sonra, fırsat elverince ve tedarikleri görülünce niyet ve istirahat ettiği gibi, düşmanın mekr ve hilelerine karşı daima uyanık idi.

Nazm:

Merd olan fitne-i bed-hâhtan olmaz gâfil

Şîr olan hîle-i rubâhdan olmaz gâfil

(Merd olan kimse fitne isteyenden gafil olmaz. Aslan olan kişi, tilki hilesinden gaflete düşmez.)

Tiryaki Hasan Bey, aralıksız, gazileri hazırlamakta ve gece gündüz cenâb-ı Rabbül-izzete dua etmekte idi. Hususiyle din uğrunda savaşılan gazilerden ve bilhassa din ehlinin koruyucusu padişahın hayır dua okuyucusu, okçular zümresine mensup olan Ürgüplü Ali adındaki sipahi, Allah’ın takdiri ile ellerine esir düşünce, hemen biçareyi icad eyledikleri işkence sandığına koyup katl ettiler.

Ciğer yakan bu acı haber Tiryaki Hasan Bey'in kulağına erişince, ayanı, eşrafı ve etrafta bulunan gezileri huzuruna davet etti. Onlara dedi ki:

Bir bölük lanetli cehennemlik, Hz. Seyyidü'l- mürsellin'in ümmetine bu denli ihanet edip hakaret edeler. Zerre miktarı müslümanlığı ve iman kokusu almış olanlara, lazım gelen ve hepsinden ehemmiyetli olan budur ki, kâfirler haberdar olmadan ülkelerine düşman avlamak için yeniden asker sevk edelim. Bu fırsatı ganimet bilelim. İnşallah Hz.Rabbül-izzet'in inâyeti ve Resül'ünün hidâyeti erişir. Kozma dedikleri kötü huylu, iyilik askerlerine esir olur veya kılıç altında kalır.

Nazm:

Fevt-i fırsat büyük muşibetdür

Müriş-i hasret ü nedâmetdür

(Fırsatı kaçırmak büyük musibettir. O hasret ve nedâmeti miras bırakır.)

Furşatı zâyi° etme elde iken

Gör °adū hâlini maḥalde iken

(Fırsat elde iken onu kaybetme, düşmanı ve halini mahallinde iken gör.)

Velhasıl, Tiryaki Hasan Bey, Şekeş, Kapoşvâr, Bereznice ve Sigetvar askerini kalabalık bir şekilde hazırlayıp kendi kethüdası olan yiğit Ahmed Kethüdayı kumandan tayin edip, kâfirlerin memleketlerine gönderdi.

Ahmed kethüda, bin beş yüzden fazla gazi ile geceyi gündüze katıp ilgar eyledi. Bekani vilayetine girib, uğursuz memleketlerini ateşe verdi ve tahrib etmeye başladı. Bu sırada sapık kâfirlerin beylerinden olan Bekani, Kolanı ve Bazfı adındaki günahkâr reisler, İslam gazilerinin yağma ve tahriplerinden haberdar olup, üç binden ziyade piyade ve süvari ile dağlık arazide Türk askerlerin yollarını kestiler.

Fakat müslüman gaziler, kâfirleri gördüler ve faaliyetlerini müşahede ettiler. Her biri, kükremiş aslan gibi coştular. Bu anda, iyi hasletli Kethüda Bey, gazileri üç bölüğe ayırdı ve çeşitli imkânsızlıklar içinde düşmanın üzerine sevketti. Kendisi birçok yarar ve namdar gaziler ile arkadan yürüyüp sapık ve dinsizlerin üzerine doğru harekete geçti. İki asker grubu karşı karşıya gelince, bir taraftan müslümanların gül bangı⁵⁵, diğer taraftan müşriklerin hay huyu ile yer gök harekete geldi. Güya bu, kıyamet alameti illeti

⁵⁵ Doğan,M.,a.g.e.,s.434 “Harpde hücum sırasında “Allah Allah”haykırmaları.”

gibi apaçık ortaya çıktı. Bilhassa kılıç şakırtısından ve tüfek seslerinden âlem serseme döndü.

Nazm:

Ꞑılıç darbı ve kûzıñ çāk u çākı

Bırakdı taç-ı °ayyūka tarākı

(Kılıç, darbelerini ve silah seslerini tarrakı gökyüzüne bıraktı.)

Osmanlı askerleri hep birden düşman üzerine her türlü güçlerini sarf ederek hücum edince, Cenâb-ı Allah'ın ezeli inâyeti ve Hazreti Resulallah'ın(S.A.V)ulu mucizeleri ile müslüman gaziler tam bir galibiyet elde ettiler. Cehennem ehli kâfirler hezimete uğrayarak kahr oldular. Savaş meydanında bir çok namdar kâfirlerin başları kesildi ve tarumar edildi. Eline geçirdiği müslümanlara azab ve işkence eylemek için sandık icad eden Kozma adlı dinsiz, cihad ehli gazilere esir oldu. Böylece layık olmadıkları halde müslümanlara yapmış olduğu eza ve cefa yoluna geldi. Kendi ettiğini kendisi buldu.

Ꞑıı' a:

Kişi gāht ne éyler kendözine

Derilip edemezdi anı biñ er

(Kişinin kendisine eylediğini, bin adam biraraya gelse edemezdi.)

Hurūc emrini taqđim et vulūca

Mücerreb nüktedür zirā birez er

(Bir veli gibi çıkış emrini takdim et, zira mücerreb nüktedir, bir ezer!)

Sözün kısası, İslam askeri, bu kötü kavmin boyunlarını kırdılar ve hezimete uğrattılar. Din düşmanlarından alınan yüksek bayraklar ile hilebazlardan kesilen başları, din düşmanlarına rağmen, tertip ve tezyin eyledikten sonra Kozma adlı haini, birçok hakaretler ederek, getirdiler ve yumuşak huylu Tiryaki Hasan Bey'e teslim eylediler. İyilik menbâ'ı ve menzili Hz. Süleyman'ın veziri mesabesinde olan Tiryaki Hasan Bey, Cenab-ı Rabbül- izzete şükür ve dua eyledikten sonra, İslam dininin yiğit gazilerine çok kıymetli hil'atler verdi; anları şereflendirdi.

Bundan sonra, bu savaşta, din gayreti ve müslümanların hamiyyeti ile ele geçirilen Kozma adlı kâfiri, huzuruna getirterek, kendisine, kendi ülkesinde, insanların en hayırlısı Hz. Peygamberin(S.A.V.) ümmetine azab ve işkence etmek için icad

eylediği sandığa benzer, demir ve çelikten acele bir sandık yapmasını emir etti. Yüzü kara Kozma, ister istemez o sandığı yapıp hazır etti. Tiryaki Hasan Bey kötü işler işleyen bu dinsizi işkence sandığına koyarak, köpekler zümresinin müslümanlara azap eyledikleri gibi azap ve işkence eylemelerini ferman buyurdu. Bu emir üzerine hemen Kozma'yı zincire vurup, kendisi için yaptığı işkence sandığına koydular ve yukarı kaldırıp asarak, havada uzun zaman tuttular. Bütün ele geçirdiği gazilere eylediği işkence aynen görüldü. Dünyada tecrübe edilmiştir;

Cihān içinde mücerrebdür intikām-ı zamān

Zamāne yahşıya yahşı vèrür yamana yaman

(Zamanının intikamı zamana, Yahşiye yahşi ve yamana yaman;

O zaman haydut düşmanlardan alınan bayrakları ve pek çok belli, başlı yunakların casus için padişahın saadetli eşiğine gönderdiler. Yedi iklimin padişahı ve adalet dağıtan şehinşah, Tiryaki Hasan Bey'e süslü hil'atler ve pek çok terakkiler gönderdi. Hasan Bey, padişahın yardımına ve benzeri bulunmayan himmetine mazhar olduktan başka, günden güne onun güzel iltifatlarına layık oldu. Tiryaki Hasan Bey gece gündüz adaleti, doğruluk mesleğini ve insafı kendisine iş edinip, kendisinden önce, gelmiş olan zalim idarecilerin zulmünden dağılıp perişan olan ve başka diyarlara yerleşen reayaya haddinden fazla adalet gösterilmesine ve ikram edilerek tekrar vilayetleri olan İslam topraklarına getirilmesine nizam ve iltizam verdi.

Çü ʿākııl olan şehriyār-ı diyār

Dutar mālūñ(1) dost nizām u qarār

(Eğer ülkenin padişahı akıllı olursa, onun mülkünün dostları nizam ve intizamı tutar.)

5.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bu bölümde Kozma adındaki zalim kâfirin yaptığı zulümler ve başına getirilenler anlatılmaktadır. Bekanoğlu adlı başka bir zalimin vilayetinde yaşayan Kozma, müslümanlara türlü türlü zulümlerinin yanı sıra sadistçe işkenceler yapmakta idi.

Kozma adındaki sadist; demirci ustalarına yaptırdığı demirden kafesin içine müslümanları koyarak şişler batırmak suretiyle mancınıkla yüksek bir yere asarak günlerce orda tutup işkence etmekte idi.

Bu zalimlere birkaç defa mektup göndererek yapılan bu tür zulüm ve işkencelerin doğru ve hak olmadığını belirten Tiryaki Hasan Paşa'ya tövbe eder gibi görünüp bağlılıklarını göstermiş olsalar da; Hasan Paşa, onların huylarını çok iyi bildiğinden, her an tetikte olmanın faydasına inanarak bekler ve hazırlıkları da sürdürür.

Bardağı taşıran son damla ise Ürgüplü Ali adlı bir askerin esir alındıktan sonra işkence sandığına konulmak suretiyle şehit edilmesi olur.

Tiryaki Hasan Paşa gazileriyle yaptığı istişarede **“Gizlice asker göndererek Kozma'yı esir alıp getirmek ya da öldürmek”** kararını alır.

Bu çerçevede Ahmed Kethüda önderliğinde Şekeş,Kapoşvar,Bereznice, Sigetvar dan oluşan bin beşyüz askeri ile Bekani(Bekanoğlu)vilayetine gelir ve şehri ateşe verdirtir.

Bekani, Kolanı, Bazfi adlı düşman beyleri üçbin askerleri ile İslam askerinin karşısına çıkarlar.

Ahmed Kethüda üçe ayırdığı askeri ile çatışmaya girer. Allah'ın yardımı ve Peygamberin mucizesi ile galip gelirler. Kozma nihayet esir düşer.

Tiryaki Hasan Paşa'ya ganimetler ve Kozma getirilir. Hasan Paşa ganimetleri dağıttıktan sonra muhtemeldir ki yine Kur'an-ı Kerim deki (Bakara 2/179) ayeti referans alarak**“Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki (bu hükme uyararak) korunursunuz.”**⁵⁶ Kozma'yı daha önceden yaptırdığı demir sandığın içine koydurur. Günlerce sandık havada asılı durur. Müslümanlara yaptığı işkencenin bedelini aynıyla öder.

Değerlendirme

Kâfir de olsa Tiryaki Hasan paşa, mektup ile gerekli uyarı ve hatırlatmalarda bulunduğu iç ruhlarını çok iyi tahlil ettiği zalimlerin; tabiiyetlerini bildirmelerine rağmen tedbiri-ki en önemli özelliklerindendir-elden bırakmaz ve takibini sürdürür ki akabinde Ürgüplü Ali adındaki askeri aynı usul işkence ile şehit etmeleri onu haklı çıkarır.

Sadist Kozma nihayetinde esir alınca; Tiryaki Hasan Paşa'nın ona verdiği cezada kısas olduğunu görmekteyiz. Bu davranışını da; iç tatminiyet veya sadistlikle açıklamak mümkün olmamakla birlikte Kur'an-ı Kerim- Bakara 2/179 ayetini hayata geçirmiştir.

⁵⁶ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.26 Bakara 2/179 *“Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki korunursunuz.”*

Zira Tiryaki Hasan Paşa; gazalarının tümünde İslam dininin düsturlarını, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini ilke olarak görmüştür.

6.Meclis-i Sâdis Feth-i Kal'a-i Komar

6.1.Komar'ın Fethi Transkripsiyonu

Ol emîr-i hünerver ve dilîr-i ʿadl-güster hâzretlerinüñ cümle-i ğazâ-yı ğarrâsından biri oldur ki müşârun ileyh emîr-i ʿâlî-şânuñ vücûd-ı şerîflerinde olan cü'reti fûrûzân ve lem'a-i şecâ'ati mâh-ı münîr gibi nümâyân olup ol ʿâlî-tebâr bir yerde otutup qarâr êtmegi ʿâr eylemegin Sigetvar-ı güzîdetü'l-aqtâruñ civârında olan küffâr-ı nâbe-kâruñ hişâr-ı nâ-hemvarlarından Komar demekle iştihâr bulan mağarr-ı dâlâlet-medârları memâlik-i İslâma haylî zarar u ziyân ve ʿâmme-i ehl-i îmâna noqşân u hüsran vèrdüğü ecilden ve ol kal'a-i metînuñ feth ü tesehğhûri içinde olan küffâr-ı ehl-i sa'îrûñ tedmîri bâbında tedârükin muqarrer eyledi.

Çopan ve Peçuy sancagı ʿaskerine mektûblar gönderüp *“mazmûn-ı dürer-bârında yat u yarağlar ve mükemmel mühimmât ve bayrağlar ile süvâr u piyâde hâzır u âmâde olup isti'câl üzre mektûbumuza imtisâl êdüp mağâm-ı ârâmgerden irtihâl eyleyeyüz.”* deyü iş'âr u ihbâr eyledüğinden ğayrı ol emîr-i âlî-mikdâr Sigetvar sancagında olan ğuzât-ı şecâ'at- şî'ârı ma'ân ihzâr eyleyüp sene seb'e semânin ve tis'a mi'e muhareminüñ on ikinci güninde ğuzât-ı dilîrân ve kümât-ı bir-beyân ile hâzır ve bir vaqt-i mubâreke muterağkîb u nâzır olmuş ıdı.

Nazm:

Seher vaqtinde kim zâl-i zamâne
Geyindi ve donandı Rüstemâne

Dağında hançerin mirrîh-i devrân
Çuşandı tîgini hürşîd-i rahşân

Getürdi âsumân altunlu sancak
Şafağ çekdi ufukdan al bayrak

ʿAlem çekdi revan ol şâh-ı ğâzî
Yanınca Kâf-ı kudret şâh-bâzî

Çadem başdı yola ser-bâzlarla
Bu yolda cân vèren şeh-bâzlarla

Ƙızıl bayrakları  aksinde ol yol
Y r oldu erĖuv n u l le v  g l

Y dildi  nlerince Şol yedekler
Ki gerdine  riŐmezdi felekler

Y y r Şağ u Şolında fetĥ u nuşrat
Gider  ollu  olunca ehl-i Şevket

Ric l-i Ėayb  r p oldu  afad r
Gerek bu leşkere ol resme d md r

Bu l tf u naşr u  izz u devletile
Bu kerr   ferr u mecd u Şevketile

Ƙomara  rdiler ol ĥaŐ erenler
Ėaz  dery sına Ėavv Ő erenler

Neşr:Ĥazret-i em r-i z -Ő n Ėuz t-1 dil r n  yayan ve niÇe erdv nlar nerdb nlar ile cümleten  al anuŐ ken rına geldiler.ĤiŐ r-1 mezb r Ė yet met net-i ĥiŐ net ile meŐh r bir s r-1 mezk r idi ki burc u b rus  r y-1 hev ya  ur c ve  ulel-i Őev bit 'l- ar r  t Ğ-1 sem ya v l c  d p ĥandaĖ-1  am Ğı baŐar-1  ibret ve nazar-1 ĥaĖ Ėat ile Ėr lmiŐ degüldür.

Nazm:

Hes b-1 t l  anuŐ bir  ameld r
 rişmek  um ına t l-i emeld r

Neşr:El-kiŐŐa, ĥazret-i em r-i fer d ve dil r-i sed d vağt-i temc dde emr   ferm n eyledi ki Ėuz t-1 b d-ĥur Ő birbirin c Ő  d p  al anuŐ  tr fına y riŐ  yleyeler ve nerdb nlar Şalup mel  n   bed- y ne çoğ iş  yleyeler.Ėuz t-1 zafer-Ői r kimi piy de ve kimi s v r Őurna ve k s-1  iy met- Ő r ile vağt-i temc dde her  arafdan ĥiŐ ruŐ üstine sa y-i bisy r ile y riŐ  tdiler.

Nazm:

Ebr s  Ė ziler  tdi ĥur Ő
Seyl-i b r n gibi leşler  ıldı c Ő

Nesr:Vaqtā kim hūy u hāy-ı haşmet-me'āb ve güft ü güy-ı hadem-i himmet-nisāb hişārda olan tuğāt-ı şeytānet-pişenüñ ve bağāt-ı müfsedāt-endişenüñ güş-ı hūşına vāşıl oldu,her biri ʿasker-i seyl-ḥaşā'iluñ ʿumūm u hucūmlarından gāfil bulunub ḥavf u haşyetlerinden mest ü lā-yaʿkıl oldılar.Fe-emmā gayret-i cāhiliyye ve ḥammiyet-i fāsıdeleri muḳtezāsınca tuḟeng-i ecdehā- şikār ve ālāt-ı kār-zār ile ol ḳadar muḥārebe vü muḳātele ʿylediler ki ḳābil-i ta'bīr ve mümkin-i taḳrīr degüldür.Ġuzāt-ı ḥayr-ḥāh her taraḟdan şadā-yı “*Allāh Allāh*” ile bedenler başına yürüdi ve dūd-ı muzlimāt āsmānı bürüdi.Tarafeynden niçe başlar ayağa düşüp farīḳu “*fi'l-cenneti ve farīḳu fi'n nāri*”⁵⁷ tefsiri āşikār olduḳdan soñra ʿināyet-i ḥazret-i rabb ile ğuzāt-ı ehl-i dīn zümre-i müşrikine gālib ü ḳāhir gelüp baḳiyatü's süyüf olan küffār-ı ḥāksār iç hişārları taraḟına firār ʿylediler.ʿAsker-i ebrār ʿaḳablarınca ʿrişüp iç hişārı ḳapusına yetiştiriler, ḥarb u ḳahren ol fırḳa-i ehl-i nāruñ hişārları ḳapusun daḫı ḳurtarup ol maḥalde ḥaylī ḳıtāl u cidāl olduḳdan soñra ḳral-i bed-fiʿālūñ beglerinden Ḳaya Firenç nām laʿinüñ baş kesilüp nār-ı caḥīme revān olmağın sār ehl-i nār olan küffar guşe-be-guşe firār ve ekşeri tuʿme-i şemşīr-i zafer-medār olup ol hişār-ı nāmdārı bi'l-külliyeye iḥrāḳ-ı bi'n-nār ʿttidiler. Ḥazret-i emīr-i ğazā guster ve dilīr-i hünerver niçe tuḥuf-ı muʿteber ve esbāb-ı mücevher ile bī-mānend ü bī-ḳıymet üserā-yı mālā-yuḥşā ile sālīm u emīn u ğānim ol eimīr-i kāmil server-i manşūr Sigetvar ḳal'asına vāşıl u dāḫil oldu.

Nazm:

İlāhī adl u dādın dā'im ʿyle
Serīr-i ʿizzet üzre ḳā'im ʿyle

Bu çarḫuñ çemberi devr ʿtdüğince
Semā seyyāresi seyr ʿtdüğince

Vucūd-ı cūdını sabit-ḳadem ḳıl
Seḫā vü luḫfını artur kerem ḳıl

6.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Tiryaki Hasan Bey'in parlak gazalarından birisi de Komar Kalesi'nin fethidir. Hasan Bey'in vücudunda ortaya çıkan yaralar dolayısıyla, bir yerde oturup kalmaya, ar ederek; ay gibi parlayan parıltılı şecaatı ile ülkelerin seçkini olan Sigetvar civarında

⁵⁷ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.482. Şura 42/7 “...Hakkında asla şüphelenen toplanma günüyle onları uyarasın.Bir grup cennette,bir grup ise cehennemdedir.”

bulunan işe yaramaz kâfirlerin uygunsuz kalelerinden birisi Komar adı ile şöhret kazanmıştı. Hasan Bey, sapıklık makamı olan kalenin kâfirleri İslam diyarına hayli hasar ve ziyan ile bütün müslüman halka, zarar ve noksan vermeleri dolayısıyla oldukça sağlam olan bu kalenin feth edilerek ele geçirilmesi ve içinde yaşayan kâfirlerin yok edilmesi hususunda alınması gerekli tedariki kararlaştırdı.

Kopan ve Peçuy Sancağı askerine mektuplar gönderdi. Bu mektuplarda “**Baş ve yarakları mükemmel mühimmat ve bayrakları ile, süvari ve piyade hazır olup çok acele mektubumuza imtisal edip bulunduğunuz yerden hareket edesiniz!**” diye işaret olundu ve haber verildikten başka, kendisi de daha önce Sigetvar Sancağı’nda şeci’ gaziler ile birlikte hazırlanıp (981) 1579 yılının 6 mart günü yiğit gazileri ile hayırlı bir zaman gözlemeye başladı.

Nazm:

Seher vaktinde kim zāl-i zamāne

Géyindi ve donandı Rüstemāne

(Zamanın zal’i seher vaktinde Rüstem gibi giyindi ve donandı.)

Daķındı hançerin mirrīh-i devrān

Kuşandı tīgini hūrşīd-i raḥşān

(Feleğin Merihi kılıcını takındı ve güneş parlayan kılıcını kuşandı.)

Getürdi āsumān altunlu sancaķ

Şafak çekdi ufukdan al bayrak

(Gökyüzü altın sancağını getirdi. Şafak ufukta al bayrak çekti.)

°Alem çekdi revan ol şāh-ı ğāzī

Yanınca Kāf-ı kudret şāh-bāzī

(Gazilerin şahı âlemini alıp yürüdü. Kaf dağının doğanı da yanında gitti.)

Kadem başdı yola ser-bāzlarla

Bu yolda cān véren şeh-bāzlarla

(Aslanlarla oynayan gazilerle ve bu yolda can veren şahbazlarla yola çıktı.)

Kızıl bayrakları °aksinde ol yol

Yér oldı erguvān u lāle vü gül

(Kızıl bayrakların aksiyle o yolda ergavan, lale ve gül yer aldı.)

Yédildi önlerince şol yedekler

Ki gerdine erişmezdi felekler

(Yedekler önleri sıra yola koyulduğunda, melekler onların tozuna erişemezdi.)

Yüyür sağ u şolında feth u nuşrat

Gider kollu kılınca ehl-i şevket

(Sağ ve solunda fetih ve başarı yanı sırada şan ve şevket sahibleri yürürdü.)

Ricāl-i ğayb ırüp oldu kafadār

Gerek bu leşkere ol resme dümdār

(Gaib ehli erişti ve onlarla kafadar oldu. Bu orduya, o adete uyanlar gerek.)

Bu lütf u naşr u izz u devletile

Bu kerr ü ferr u mecd u şevketile

(Bu lütuf, yardım, şeref ve devlet ile, bu hamle geri dönüp yeniden saldırılar, büyüklük ve şevket ile.)

Komara irdiler ol hāş erenler

Ġazā deryāsına ğavvāş erenler

(Gaza deryasına dalan bu has erenler Komar'a ulaştılar.)

Tiryaki Hasan Bey ve yiğit gaziler ile kalenin önüne geldiler. Komar Kalesi, gayet metin ve sağlamlığı ile meşhur surlara sahipti. Sur üzerinde bulunan burçlar gökyüzüne doğru yükseliyor ve şahit olan kuleleri semanın takına giriyordu. Derin hendeği ise ibret gözü ve hakikat bakışı ile şimdiye kadar görülmüş değildir.

Nazm:

Hesāb-ı tūlı anuñ bir  ameldür

 rişmek  umķına t l-i emeldür

(Onun uzunluğunun hesabı bir iş, derinliğine erişmek ise bir uzun emeldir.)

Kısacası, hakiki yiğit ve eşi bulunmayan emir, Tiryaki Hasan Bey, gazilere, coşkun esen rüzgâr yer yer hoş esip kalenin etrafına yürüyüş yapmalarını ve merdivenler dayayarak surlara çıkıp, mel'unlara ve kötü iş işleyenlere, akıllarına gelmeyen hareketleri yapmalarını emretti. Zafere alışmış olan gaziler, kimi yaya kimisi atlı sanki kıyamet gibi kös çalarak kısa zamanda her taraftan kalenin surları üzerine çok gayret sarf ederek çıkmaya muvaffak oldular.

Nazm:

Ebrāsā ğāziler  tdi ħurūş

Seyl-i bārān gibi leşler kıldı cūş

(Gaziler bulut gibi çoştı. Ordu yağmur seli gibi kaynadı.)

Her biri, sel gibi akın eden bütün askerlerin hücumlarından gafil bulunup korkularından sızdılar. Kaldı ki, cahilce gayretleri ve fesad dolu hamiyetleri gereğince, ejder avlayan tüfek ve savaş aletleriyle öyle bir muharebe ve mukatele eylediler ki, anlatmak ve tasvir etmek mümkün değildir. Hayır, işleyen gaziler her taraftan “**Allah Allah**” sedası ile surlara doğru yürüyüşe geçti. Karanlıklar gökyüzünü bürüdü. Her iki taraftan birçok baş, ayağa düşüp, **cennet veya cehenneme gark oldu**. Sonra, cenab-ı Allah’ın inayeti ile din gazileri, müşriklere galip ve kâhir gelip, kılıç artığı olan kâfirler iç kaleye kaçarlarırken hayır sahibi askerler peşlerinden yetişip, iç kalenin kapısını tuttular.

Kahredici vuruşmalarla cehennemlik olan bu fırkanın kalelerinin kapısını da ele geçirdikten sonra, orada da bir hayli vuruşma ve mücadele oldu. Kötü işler işleyen kralın beylerinden olan Kaya Firenç adlı hainin başı kesilerek, cehenneme gönderildi. Diğer cehennemlik kâfirler köşe bucak firar ettiler ve birçoğu zafer kazanan kılıçları altında can verdiler. Gaziler bu meşhur hisarı baştanbaşa ateşe verdiler.

Gazâ yayan ve hünerler gösteren yiğit Tiryaki Hasan Bey, pek çok değerli hediye ve mücevher ile eşî bulunmayan, çok kıymetli esirler alarak sâlim ve emin olarak tasavvur edilemeyecek kadar sürurla Sigetvar kalesine döndü.

Nazm:

İlâhî adl u dâdın dâ’im eyle

Serîr-i ‘izzet üzre kâ’im eyle

(İlahi adalet ve adını daim eyle izzetli tahtı üzre kaim eyle.)

Bu çarhuñ çemberi devr êtdügince

Semâ seyyâresi seyr êtdügince

(Bu âlemin çarkı döndükçe ve gökyüzünün gezegenleri dolandıkça.)

Vucūd-ı cūdını sabit-ka-dem kıl

Sehâ vü luḫfını artur kerem kıl

(Cömertliğin ile devamlı ol, cömertlik ve lütufta erken davran.)

6.3.Sadeleştrime ve Değerlendirme

Elinin uzanabileceği bir yerlerde; eziyet çeken, sıkıntı içinde olan bir müslüman var ise durup oturmayı kendine utanç sayan Hasan Paşa Sigetvar civarında müslümanlara sıkıntı veren Komar Kalesi’ndeki kâfirlere hadlerini bildirmek ve kaleyi fethetmek için Kopan ve Peçuy Sancakları’na mektup gönderip asker ve silahların hazırlanmasını talep ederek kendisi de Mart-1579’da kalenin önüne gelir.

Hasan Paşa temcid⁵⁸ vakti saldırı emrini verir ve askerleri surlara çıkarlar. Ansızın yakalanan kâfirler büyük bir şaşkınlık içinde mukavemet gösterirler. Meydana gelen çarpışmada karşılıklı çok kayıp verilir. Ama Allah'ın yardımıyla galip gelinir. Kralın Kaya Firenç adındaki beyzadesinin başı kesilir. Diğer kâfirlerin de bir kısmı öldürülür bir kısmı kaçar. Hasan Paşa çokça esir ve ganimetle Sigetvar'a döner.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın tez canlı olduğunu gösteren gazalarından biri olup; Komar Kalesi ile alakalı haber alır almaz hazırlıklara girişmiştir. Kendisi de bizzat kalenin önüne gelerek askerinin moral gücünü takviye etmiştir.

Harekât vakti de gerçekten iyi seçilerek düşman ansızın faka bastırılmıştır. Zira temcit vakti, düşman askerlerinin ve kale halkının en deruni uykuda olduğu vakittir. Eşi görülmemiş bir çarpışma neticesinde kale feth olunur. Ciddi manada esir ve ganimet ele geçirilir.

Allah'a olan inancı ve gayreti ile askeri-strateji hüneri Hasan Paşa'yı bir kez daha muzaffer kılmıştır.

7.Meclis-i Sâbı^c Muḥārebe-i Bazfi ve Feth-i Qal'a-i Miçend

7.1.Bazfi Savaşı ve Miçend Kalesi'nin Fethi Transkripsiyonu

Ve yine çok zamān mürūr eylemedin memālik-i küffār-ı şekāvet āşārdan Bazfi vilāyeti niçe zamān işyān u tuğyān edüp cizye-i pādişāhī rūsūm-ı sipāhīnuñ edāsına itā^aat eylemedükleri ecilden ḥazret-i emīr-i ḥūrşīd- menzelet ruḥşat u furşat variken tekrār memālik-i ḥāksāra müteveccih ü azīmet emrin muḥarrer eyledi.

Peçuy sancağı begi olan ḫudūtu'l-ümerāü'l- fehām Çerkes Ömer Beg ile niçe uḫalāyı da^evet edüp mamālik-i düşmen-i bed-sīretūñ gāreti ḫaşdına teklīf ü işāret eyleyicek ol iki emīr-i kāmran iki biñ guzāt-ı zafer-nişān memālik-i a^edā-yı bed-gümānuñ niyyetine müteveccih ü revān oldılar ve Ḳanije nām ḫışar-ı benāmuñ ardında düşüp leyl ü nehār niçe enhār geçüp Bazfi vilāyetine dāḫil oldukları gibi iptidā ḫazret-i emīr-i devlet-ārā iki biñ miḫdār süvār intihāb u müheyyā edüp küffār-ı ḫalālet-medāruñ memālik-i ḥāksārların iḫrāk-ı bi'n-nār ve tār u mār eylemek için irsāl eyledi ve zükūr u unāşın esir ü ḫūr u zār eyleyeler dēyü fermān eyledi.

Asākir-i nāmdār bi-^eināyetillāhi'l- melikü'l-ḡaffār memālik-i fuccarı bi'l-küllīye iḫrāk-ı bi'n-nar ve ḫavm-i ḥāksāruñ başlarında dünyāyı teng ü tār eyledükden soñra bu deñlü māl-i ḡanā'im ile emīn ü sālīm ol ālī-himmet izz u sa^eadetleriyle avdet ederken

⁵⁸ Doğan, M., a.g.e., s.1061 "Sabah ezanından sonra minareden okunan Allah'ı ululayıcı dua."

Çapornoğ nām hişār-ı üstüvārda sākin olan kilāb-ı °ağūr bir derbend maħallinde zuhūr edüp °asker-i şir-hişāli ħaylī cidāl ü kıtāl èylediler.

Lakin ħazret-i emīr-i dilīr sell-i şemşīr-i düşmen-gīr ile cenk ü cidālde olan erbāb-ı kıtāle taqviyet için ilerüye kendü bi'zzāt müteveccih olduğı gibi a°dā-yı dīn ve küffār-ı dalālet-āyīn °asker-i muvaħħidīnden bu mertebe şevket ü ğayret müşāhede èyledüklerinde muķāvemete mecālleri olmayup her biri birer ğāre yüzler ħara firār èylediler.

Ġuzāt-ı İslam ğanā'im-i tām̄ ile Miçend nām kāfir-i ile fācirūñ palanķaları yanından manşūr mürūr ederken ħal°a bedenlerden ol ħavm-i fācir top-ı şā°ıka-kirdār ile ğuzāt-ı İslāmuñ yollarına ħaylī ıztırāb belki niçe ğuzātı helāk u ħarāb èyledükleri bā°işden ħazret-i emīr-i dil-pezīr ğuzāt-ı ehl-i şemşīri fi'l-ħāl yayan indürüp ve bunlara taqviyet ve ħalb-i kuvvet olmağıçün kendü dağı piyāde ğuzāt-ı şecā°at-nihāda ħarşu küşāde yürüyüp düşmen-i şūmuñ palanķası üstine hücūm èylediler ve bi'l cümle tarafeynden niçe cidāl ü kıtāl olduğdan soñra °ināyet-i bārī ve hidāyet-i şamedānī mededkārı olup bir anuñ içinde palanķa-yı mezbūre fetħ u teshīre getirülüp içinde sākin olan ħavm-i rū-siyāh °asker-i ħayr-ħāh elinden cümleten ħatl u tebāh oldılar. İşbu fırsat u nuşrat ve °izz u şevket ile ola °ālī ħazret maķarr-ı sa°ādeti olan Sigetvar ħal°asına toğru teveccüh ü °azīmet èyledi.

Nazm:

Devr edüp durduķca bu çarħ-ı semā
Devleti olsun ziyāde dā'imā

Bu cihān bulduķca tā fetħ u küşād
Èylesün dā'imen anı ber-murād

7.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Yine çok zaman geçmeden, menzili güneş gibi yüksek olan Tiryaki Hasan Bey, kāfir memleketlerinden sayılan Bazfi vilayetinde uzun zamandan beri isyan edip taşkınlık gösterdikleri ve padişahın cizye vergisi ile sipahi vergilerini itāat ederek ödemedikleri için istirahatine ruhsat var iken, yeniden kāfirlerin ülkesine müteveccihen azimet etmeyi kararlaştırdı.

Peçuy Sancağı Beyi olan ve bütün kumandanların kendisine boyun eğdiği Çerkes Ömer Bey ile birçok akıllı kimseyi davet ederek kurduğu meşveret meclisinde kötü yüzlü düşman memleketinin yağma ve garet edilmesini teklif etti.

Bunun üzerine bahtiyar kumanda, iki bin muzaffer gazi ile, kötü niyetli düşmanların memleketlerini yağmalamak üzere yola koyuldular. Kaniye Kalesi'nin arka tarafına akın ederek gece ve gündüz hareketle birçok ırmağı geçtiler ve Bazfi vilayeti topraklarına girdiler. O gece önce devletin emiri, iki bin kadar süvari seçerek hazırladı ve sapık kâfirlerin perişan olmuş olan memleketlerini ateşe vermek ve darmadağın etmek için gönderdi. Kadın ve erkeklerini esir etmelerini emir buyurdu.

Namdar askerler, herşeyi affeden inayeti ile bu günahkârların memleketlerini ateşe verdiler. Yıkılışı başlarına dünyayı dar ve karanlık ettikten sonra, pek çok ganimet alarak, emin ve salim bir şekilde mesud ve izzeti yüksek kumandanları ile birlikte dönerlerken Kapornok adlı müstahkem bir kalede oturan kuduz köpekler, bir derbend⁵⁹ mahallinde önlerine çıkıp arslan gibi hasletli olan gazilerle mücadele ve çarpışmaya başladılar.

Lakin yiğit bir kumandan olan Tiryaki Hasan Bey, kılıcını kınından sıyırıp düşmanı zaptederek, ceng ve cidalde olan savaş erbabı gazilere takviye için, bizzat kendisi ileriye atıldı. Sapık işler işleyen kâfirler ve din düşmanları, birlik içinde olan müslüman askerlerinde bu derece şevket ve gayret görünce, kendilerinde mukavemet etmeye mecal kalmadı ve her biri bir mağaraya yüzleri kara olarak kaçtılar.

Müslüman gaziler bütün ganimetleri ele geçirdiler. Miçend adlı günahkâr kâfirin palangalarını muzaffer bir şekilde geçerlerken, kalede bulunan cehennemlik kavim, kale bedenlerinden yıldırım ateşi ile İslam gazilerinin yollarında bir hayli güçlükler çıkardılar ve hatta birçok gaziye helak ve harap eylediler. Bu yüzden Tiryaki Hasan Bey kılıç erbabı gazileri hemen atlarından indirip, onlara takviye ve cesaret vermek için kendisi dahi piyade olarak uğursuz düşmanın palangası üzerine açıktan yürüyerek hücum ettiler. İki taraf arasında uzun süre mücadele ve savaş olduktan sonra Allah'ın inayeti ve hidayeti müslümanların üzerine olup kısa zamanda palanga feth ve ele geçirildi. İçinde yaşamakta olan kara yüzlü düşman askeri hayır işleyen müslümanların elinde tamamen katledilerek mahf oldular.

Bu fırsat ve zaferden sonra Tiryaki Hasan Bey izzet ve şevket ile bahtiyar durağı olan Sigetvar Kalesi'ne doğru hareket eyledi.

Nazm:

Devr edüp durdukça bu çarh-ı semâ

Devleti olsun ziyâde dâ'imâ

⁵⁹ Doğan, M., a.g.e., s.268 "İki dağ arasındaki geçit, dar geçit, boğaz. Küçük kale, boğaz."

(Bu feleğin çarkı dönüp durdukça, devleti daima ve ziyade olsun.)

Bu cihân buldukça tâ feth u küşâd

Ëylesün dâ'imen anı ber-murâd

(Bu cihan feth olub açıldıkça onun muradını daimi eylesin.)

7.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bazfi Savaşı ve Miçend Kalesi'nin fethini anlatan bu bölümde; Bazfi vilayetindeki kâfirlerin uzun süredir isyan halinde olduklarından bahisle Peçuy Sancak Beyi Çerkes Ömer ve birçok ileri geleni davet ederek yapacağı harekât niyetini anlatır. Aynı görüşü paylaşan iki bey, iki bin İslam askeri ile yola koyulur.Hasan Paşa da sonradan onlara katılarak mezkur vilayeti yakıp yıkarlar.Elde edilen ganimetlerle geri dönerlerken Kapornok Kalesi kafirleri bir Osmanlı karakolunu baskınlarlar.Bu duruma aşırı sinirlenen Hasan Paşa bizzat ileri atılır. Düşman güruhu dayanamaz ve kaçarken, Hasan Paşa maiyetiyle yoluna devam eder.

Derken Miçend ismindeki kâfir, kale palangasının yanından geçilirken top atışlarına tutar Hasan Paşa ve gazilerini. Birçok İslam askeri şehit olur. Hasan Paşa mevcut askerleri ile yaya olarak kaleye saldırır ve tümünü kılıçtan geçirerek kaleyi fetheder. Böylece yolu açılan Hasan Paşa askerleriyle Sigetvar'a ulaşır.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın bu harekâtında da gerekçe olarak görülen şey; isyan halinde olup vergilerini ödemeyen Bazfi şehrine yönelik yaptığı gazadır. Hasan Paşa'yı harekâtından önce istişare yaptığını görmekteyiz. Gerekli altyapı ve hazırlıklarını almadan sefere çıkmadığı dolayısıyla yine "**tedbirliliğinden**" bahsetmemiz yerinde olacaktır.

İstişareye çağırdığı kişi ise tüm kumandanların değer verdiği, emrine girip canlarını hiç düşünmeden verdikleri Çerkes Ömer Bey. Bu davranışın da zaman kazanma amaçlı olduğunu söyleyebiliriz.

Zira sözü dinlenen bir kumandanın varlığı onlarcası ile istişare edip sonuca varmaktan daha efdal olduğunu daha iyi olacağını öngörerek zaman israfından da kaçınmıştır.

Hasan Paşa'nın üzerinde duracağımız askeri-kişilik yapısından biri de hiç şüphesiz ki cesaretli, yürekli biri oluşudur ki; Miçend Kalesi'nden geçilirken atılan top atışlarıyla şehit edilen gazilerinin durumunu görünce atlarından indirdiği askerleri ile yaya olarak kaleye girme girişimi ve başarısı fevkaladedir.

8.Meclis-i Şāmin Muḥārebe-i Ƙal'a-i Hedvik ve Kestel ve Çak

8.1.Hedvik,Kestel ve Çak Kalelerinin Fethi Transkripsiyonu

Sekizinci meclis müddet-i enīsūn sebep-i beyānı oldur ki Sigetvar ser-ḥaddine Ƙarīb ve mażarrat-ı ʿacīb ile ğarīb olan küffār-ı fuccāruñ Ƙılāʿ-ı ḍalālet-şiʿārlarından nehr-i Balatınuñ civār u kenārında olan Hedvik ve Kestel ve Setġarut vilāyetinde olan Çak nām Ƙılāʿ-ı ḥaksāruñ içinde olan küffār-ı fuccāruñ eşġıyāsı memalik-i İslāma küllī mażarrat ve dā'imā hevā-yı ḍalālet ile şeqāvet eyledükleri baʿıṣden ol emīr-i kāmġar yarar vev şecāʿat-şiʿār adamlarından Ḥasan Voyvoda nām ġāzīyi baş ve buġ édüp Sigetvar ʿasker-i ile Hedvik ḥiṣārı Ƙaşdına irsāl eyledi ve cānib-i İslāma kesel veren Kestel ḥiṣārı niyyetine beşyüz fedāyi ġāzī ile Rıḍvān Voyvoda nām ādemīsin ser-ʿasker édüp iṣāl eyledükden şoñra Çak nām Ƙal'ānuñ kamʿu Ƙal'ına daḥı üç yüz nefer ġuzāt-ı hünerver ile ḥāliṣī bir Azerī olan ġuzāt-ı dilīrānuñ begi Muşlı Begi taʿyīn ü tebyīn eyledi.

Mezkūr olan üç nefer re'īs-i mücāhidān ve enīs-i dil-āverān her birine taʿyīn u tebyīn olanlardan ʿasker-i zafer-ʿunvān ile Ƙalkup maḥallü maḥallerine müteveccih ü revān oldılar .Müşārun ileyh Rıḍvān Voyvoda Hedvik ḥiṣārına yaġın gelicek envāı ḥüsn-i tedbīr ile el bir édüp ḥiṣār-ı mezbūrı cevānib-i erbaʿadan muḥāşara édüp feth ü teşhīr étdiler ve içinde bulunan ehl-i saʿīri tedmīr ü kemīn tuʿme-i tiġ u tīr édüp ġuzāt-ı ehl-i şemsīr māl-ı ġanā'im ile şīr oldılar ve mūmā-ileyh Ḥasan Voyvoda nām merd-i mūmtāz cāna başa Ƙalmaz ġāzī ḥayāt-ı mecāziden geġüp ġāzīyān-ı dīn ve mücāhidīn-i hidāyet-āyīn ile Kestel ḥiṣārına érişüp gecenüñ bir vaġtinde küffār-ı bātıl mest ü la-yaʿqıl ġāfil iken añsuzın cevānib-i erbaʿadan nerdbānlar kurulup be deñlü ʿibādullāh şadā-yı “*Allāh Allāh*” ile Kestel Ƙal'asınuñ bedenlerine yüriş eylediler.

Küffār-ı bed-āyīn iġerüden ve ġuzāt-ı ehl-i dīn Ƙal'a bedenlerinden bir niġe zamān ṡarafeynden ceng-i firāvān olup ʿāġıbetü'l emr ḥazret-i cenāb-ı rabbü'l ʿizzetüñ ʿināyeti ve sultānu'l-enbiyā Muḥammed Muştafā *şalavātullāhi teʿālā ʿaleyhi fi'ş şubḥi ve'l mesā* ḥazretlerinüñ muʿcize-i şerīfeleri muġāreneti ile ḥiṣār-ı mezbūr ġuzāt-ı ehl-i manşūr yedine naşīb olup Ƙral-ı bed fiʿālüñ sancaġ begi nāmına olan mel'ün-ı ebed Ƙayd-ı bend ile ele girüp içinde bulunan mel'ēini cehennem-mekīn tuʿme-i tiġ-ı ġuzāt-ı müslimīn oldılar ve Çak ḥiṣār-Ƙaşdına irsāl olınan Muşlı Beg Setġarud vilāyetine toġru iki ġün ve iki ġeġe gereġince ılıġar éyleyüp Çak ḥiṣārına Ƙarīb gelince (*izā erādullāhu şey'en hey'en esbābehu*)⁶⁰ muġtezāsınca kefere-i ehl-i nārdan biri ele girüp ḥiṣār-ı

⁶⁰ Allah bir şey dilediğinde, onun için sebepler hazırlar.

üstüvāruñ aḥbārın istiḥbār étdiler ve ne tarīkla fetḥ u teshīri kābildür dēyü istifsār étdiler. Cevābında ol merd-i hidayet-nihād eyitdi ki:

“Eger beni āzād édüp ber-murād éderseñüz dīn-i sa‘ādet-āyīnūñuze girüp müselmān olayum ve ḳal‘aya duḥūl étmegi size yol bulayım dēyü” cevāb éyleyicek gūzāt-ı ehl-i ṣecā‘at ol merd-i ehl-i sa‘ādete istimālet vérdiler ve ḳal‘anuñ altına ‘ināyet-i ilāhī ile girdiler.

Li-mü’ellifihi:

Br iş kim olmaya ey dil muḳadder

Niçe sa‘y éyleseñ olmaz müyesser

Ḥudā vérdükde āsāndur her işler

Ḳıyās éyler ki insān kendü işler

Neṣr:Ve bi’l-cümle vaḳt-i temcīdde her cānibden gül-bang-ı Muḥammedī getirülüp nerdbānlar ile ḳal‘anuñ burç u bārūsın yürüş étdiler.Ḥikmet-i Ḥudā ile gūzāt-ı ehl-i gāzā ḥiṣār mezbūruñ bir cānibinden yol bulup ḳal‘anuñ içine girdiler.Ol maḥalde Çakı Firenç nām ḳapudānlarınuñ baş kesilüp ve ḥiṣār-ı mezbūrı yakup yıkup zīr ü zebaer ve ḥākile berāber étdükden soñra bunca esbāb u eskāl ve devvāb u iḥmāl ilşe Sigetvar cānibe irtihāl éylediler.Ḥāzret-i emīr-i dil-āver ve dilīr-i gāzā-güster cānibine üç yerden ḥaber-i beşaret-eşer geldugi gibi dergāh-ı ḥāzret-i Ḥudā ve bārgāh-ı kibriyāya ḥamd u ṣenā éyledi ve şükrāne-i ni‘met-i bī‘illet için gelen māl-ı gānā’imüñ ḥamısın çıkarup şuleḥā vü fuḳarāya ḥuşuşan vācibü’l-iḥtirām olan olan ‘ulemāya a‘tā éyledi.

8.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu sekizinci mecliste dostluk müddetinin açıklanmasına sebep budur ki Sigetvar serhaddine yakın ve acayip mazarratları ile zavallı olan günahkar kafirlerin sapık alametli kalelerinden Balatınun Nehri civarında ve kenarında bulunan Hedvik, Kestel ve Setgarut vilayeti dahilinde yer alan Çak adlı yıkılası kale içinde yaşayan cehennemlik kafirlerin eşkıyası İslam memleketine pek fazla zarar vermeleri ve her zaman sapıklık sevdasıyla haydutluk eylemleri yüzünden bahtiyar kumandan Tiryaki Hasan Bey’in yarar ve cesur adamlarından Hasan Voyvoda adlı gaziye başbuğ tayin ederek Sigetvar askeri ile Hedvik hisarını almağa göndermesidir. İslam tarafına gevşeklik veren Kestel hisarını ele geçirmek niyetiyle 500 kadar gaziye Rıdvan Voyvoda adlı adamı serdar tayin ederek gönderdikten sonra Çak adlı kalenin ezilmesine ve alınmasına da 300 maharetli gazi ile gazilerin yiğitlerinden halis bir Azeri olan Musli Bey’i tayin etti.

Mücahitlerin reisi ve yiğitlerin beyi olan bu üç kumandan her birine tayin olunan ve mahiyeti açıklanan mahallerine doğru unvanı zafer olan askerlerle yola koyuldular. Bunlardan Rıdvan Voyvoda Hedvik hisarına yaklaşınca her türlü tedbiri alarak bütün askerleriyle birlik olup kaleyi dört taraftan kuşattı ve feth ederek ele geçirdi. İçinde bulunan cehennem ehlini derdest edip ve kimisini kılıç ve ok ile yok ettiler. Kılıç erbabı gaziler ganimet malları ile geri döndüler. Yalan dünyadan vazgeçen canı başı almayan ve yiğitlerin mümtazı olan Hasan Voyvoda ise dinin gazileri ve Allah hidayetine mazhar olmuş olan mücahidler ile Kestel hisarına ulaştı. Gecenin bir vaktinde batıl küffarlar sızıp akılları başlarından gitmiş gaflet içindeyken ansızın dört taraftan surlara merdiven kurdurup Allah'a ibadet eden kullar olarak "**Allah Allah**" sedalarıyla kalenin bedenlerine hücumla geçtiler. İçeride bulunan kâfirler ile kale bedenlerine çıkmış olan gaziler arasında çok şiddetli çarpışmalar oldu.

Sonunda yüce Allah'ın yardımı ve enbiyaların sultanı Muhammed Mustafa (*Allahın selamı sabah ve akşam üzerine olsun.*) Hazretlerinin mucize-i şerifelerinin yaklaşması ile Kestel Kalesi muzaffer gazilerin eline geçti. Kötü krallarının sancak beyi namında olan mel'un kaçamayacak şekilde ele geçti. İçinde bulunan cehennem sakini mel'unlar müslüman gazilerin kılıcı altında mahf oldular. Çak hisarını alması için gönderilen Musli Bey de Setgarut vilayetine doğru iki gün iki gece at koşturup kaleye yakın gelince (*Allah bir şeyi isterse yapar.*)müktezası üzere kâfirlerin bu sağlam kalesini kendi aralarında ne şekilde feth edeceklerini birbirlerine danıştılar. Hidayet üzere yaratılmış olan bir yiğit şöyle cevap verdi:

"Bizi serbest bırakıp Ber- murad ederseniz mesut dininize girip müslüman olayım ve kaleye girebilmek için size yol bulayım."cesur gaziler bu yiğit adamın müslüman olmasına gönülden katıldılar ve kalenin altına girmeye Allah'ın inayetiyle muvaffak oldular.

Li-mü'ellifihi:

Br iş kim olmaya ey dil muqadder

Niçe sa'yeyleseñ olmaz müyesser

(Ey gönül eğer bir işin mukadder olmamışsa, ne kadar gayret etsen o iş sana müyesser olmaz.)

Ḥudā vèrdükde āsāndur her işler

Ḳıyās èyler ki insān kendü işler

(Allah isterse her iş kolaydır. Onu kıyas eyle. Çünkü insan ne yaparsa kendisi yapar.)

Hepsi birden sabahın erken vaktinde her canibden gülbang-ı Muhammedi getirerek merdivenlerle kalenin burç ve barularına hücumla geçtiler. Hikmet-i Hüda gaziler bu hisarın bir tarafından yol bularak kalenin içine girdiler. Orada Çakı Frenc adında bir kapudanlarının başını kestiler. Kaleyi yakıp yıkarak yerle bir ettikten sonra, pek çok ganimet alarak Sigetvar canibine dödüler. Yiğit kumandan ve gazi Tiryaki Hasan Bey'e, üç yerden de beşaret haberi gelince, Hazreti Allah'ın dergâhına ve ulu divanına hamd ü sena eyledi. Bir şükran nişanesi olmak üzere de, ele geçen ganimetin beşte birini⁶¹ ayırıp sulehâ ve fukaraya, bilhassa hürmet gösterilmesi vacip olan âlimlere dağıttı.

8.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Balatin Nehri yakınındaki Hedvik, Kestel ve Setgarut vilayetindeki Çak kalelerindeki kâfirler; Müslümanlara zarar verdiklerinden dolayı Hasan Paşa, Hasan Voyvoda adındaki gaziye Sigetvar askerinin başında Hedvik kalesine, Rıdvan Voyvoda adındaki gaziye de Kestel hisarına tayin eder. Azeri olan Musli Bey'i de Çak Kalesi'ne gönderir.

Rıdvan Voyvoda Hedvik hisarına gelinde kaleyi dört taraftan kuşatır ve fetheder. İçindeki kâfirleri öldürdükten sonra ganimetle döner.

Hasan Voyvoda Kestel hisarına gelerek kâfirler gafilken ansızın merdivenlerle kalenin burçlarına çıkarak kâfirlerle mücadele ederler. Kalenin beyi esir alınır.

Çak hisarına gönderilen Musli Bey ise iki gün iki gece yol aldıktan sonra hedefe ulaşır. Burada bir kâfir yakalarlar. Kaleyi nasıl girileceğini öğrenmeye çalışırlar. Kâfir ise şayet kendisini azat ederlerse hem müslüman olacağını hem de kaleye nasıl gireceklerini kendilerini söyleyeceğini söyler.

Gaziler ona inanırlar ve gerçekten onlara kaleye nasıl girileceğini gösterir. Gaziler gizlice kaleye sızarlar. Çakı Firenc adlı komutanlarının başı kesilir. Kale yerle bir edilerek bol ganimetle Sigetvar'a doğru yol alınır.

Hasan Paşa'ya üç yerden de müjde gelince, gelen ganimetlerin beşte birini ayırıp kalanını salih insanlara fakirlere ve ulemaya hediye eder.

⁶¹ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.181. Enfal Suresi, 8/41 "Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a Peygamber'e,onun yakınlarına,yetimlere,yoksullarave yolculara aittir...."

Değerlendirme

Bu mecliste konu olan kalelerin fetihleri olaylarında dikkat çeken iki husus var ki birincisi; Çak Kalesi'nin fethi vakasında yakalanan kâfirin, serbest bırakılması karşılığında hem Müslüman olacağını hem de kaleye nasıl girileceğini göstereceğini söylemesidir.

İkincisi ise Hasan Paşa'nın elde edilen ganimetlerin 5'te 1 ile ilgili kısım hakkında Kur'an-ı Kerim-Enfal Süresi'nin 41.ayetine göre muamele etmesidir ki, bu ayette elde edilen ganimetin 5'te 1'nin Allah'a, Resulüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara ait olduğu belirtilmektedir.

İlk husus ile ilgili gerçek ve asıl hedefe ulaşma cihetiyle, kâfir bir ferdin azad edilebileceğini görmekteyiz. Kâfirin Müslüman olma durumu ise; iç dünyası, batını bilinmeyeceğinden zahir olanla hareket edilmesi hususu önemlidir.

İkinci hususta ise Hasan Paşa'nın Kur'an-ı Kerim'i cihat, gaza ve neticeleri hususunda da canlı bir varlık gibi içselleştirerek yaşadığını bizlere göstermektedir.

9.Maclis-i Tâsi' Muḥārebe-i Kral-ı Bed-fi'āl Göle Sancağına Tebdil Olduğudur

9.1.Hasan Paşa'nın Göle Sancağı'na Tayini ve Düşmanla Savaşı Transkripsiyonu

Ol emîr-i şecâ'at-nihād zâtı gibi ḥulḳı ḥüsn-i pāk-i i'tiyād ve bu vechle şıyānet-i 'ibad ve ḥırāset-i bilād ederken ḥāzret-i sultān-ı cihān Sultān Murād Ḥān ibni Selīm Ḥān ol emîr-i 'ālīşān ri'āyet-i envā'-ı terāḳkī vü teşrīfāt ile Göle sancağın iḥsān buyurup Sigetvar sancağına nesl-i Yaḥyāludan Vuşulī Begi vālī vü ḥākim ta'yīn ü tebyīn eyledi. Çün emr-i zāt-ı ḥasene Göle sancağı iḥsān ve ri'āyet sultān-ı 'ālī-şān ile müşārun ileyh bi'l-benān oldı, biñden müte'āviz kendü yarar ve nāmdār kulları ile Sigetvar sancağından kalkup Göle sancağına mütecevcih ü 'azimet eyledi.Göle sancağı aḳtār-ı İslāmuñ güzīde ocağı olmağın ol ḥürşīd menzelet Göleye koyup geldükde ziyāde ğāyret ü ḥamiyyet édüp a'dā-yı dīne rağmen cümle kulların āyīne mişāl geyimler ve mücevher siperler ile müretteb ü müzeyyen eyledi.

Nazm:

Geyimlerle donandı at u ādem

Şu'arımdan münevver oldı 'ālem

Neşr:ve bi'l cümle ol emîr-i kāmīkār süvār-ı semend-i bād-reftār olup yemīn ü yesārında bahādırān-ı rüzgār ve ğuzāt-ı nīzedār mānend-i āftāb-ı 'ālem-tāb mücevher-fürüz siperler ve zībā geyimlerle sağ ve şol serveri ya'ni emîr-i mu'teberi kendü kulları iḥāta eyleyüp bu hoş- resm ve hoş-āyīn ile sene aḥdi ve tis'īn ve tis'ā mi'e(991) şa'bān-ı

şerîfün evāyilinde Göle ƙal'asına vāşıl u dāhîl olıcaƙ Gölede vāƙi° olan °ulemā vü şulehā ve °amme-i ehl-i ğazā ol mîr- livā-i sa°adet-edāyı istiƙbāl êdüp envā°-ı °izzet ü şevket üzere sarāy-ı sūrûrlarına getürdiler.

Fi'l-hāl zaleme-i māziyenün zûlm ü ta°addisinden pāy-māl olan bî-mecālün aĥvālin görmek için dîvān-ı eyvān-ı sultānî ve maĥkeme-i sedād u reşād-ı hāƙānî ƙurulup re°āyā vü fuƙarānuñ aĥvāllerin şer°-i şerîf üzere istifsār u istiĥbār èyledi. Anlar ki cebr u ƙahr ile maĥhûr u mazlûmdur ve şunlar ki cābir-i şûm ve zālîm-i mezmûmdur, şer°-i şerîf-i ilāhî ve ƙānûn-ı pâdişāhî ĥükmince her birine sezāsı ve her fırƙaya cezāsı vèrildükden şoñra ser-ĥadd-i nuşrat-mālik aĥbār u aĥvāli ile taƙayyüd ètmege başladı.

Fe-emmā ƙral-ı dāll ümerā-yı bed-fi°allerine mektûb gönderüp mażmûn-ı nā-merġûbında eyitdi ki:

“Ĥālā Göle sancaġına vālî vü ĥākim ta°yîn olunan Ĥasan Beg nām sancaġ begi ümerānuñ yükrügi olduġundan mā°adā bunca zamāndur ki Belġradı ĥûn ve ümmet-i İsevîyi ġayet zebûn èylemişdür. Mekk ü ālundan tegāfûl ve dîn-i İseviye etdüġi inhizāmuñ intikāmuñ almak bābında tekāsül èymeyeyüz dèyü ümerā-yı bed-ġümānlarına fermān èyledükden ġayrı ƙral-ı rû-siyāh ol emîr-i sa°adet destġahuñ ĥavfindan Göle sancaġına ƙarîb olan ser-ĥadlerine ĥuşuşan Egre ĥişārına on biñden ziyāde süvār u piyāde gönderüp ya°ni cem°iyyet ü ĥamiyyet ve ĥirāset-i memkleket ve ƙaşd-ı mażarrat-ı emîr-i ālî-menzelet èyleyeler.” dèyü ġayret ü ĥamiyyet èyledi.

Zîrā emîr-i ālî-şānuñ nām-ı sa°adet encāmı Alamanî-i bed-îmāna ve cemî° memalik-i küffār-ı dālālet-°ünvāna velvele salmışıdı. Ƙıral-ı dālluñ ser-ĥadd-i hezimet-me°alinde vāƙi° olan ĥişār-ı nāmdārlarından Egre ƙal°ası ki ġāyet metānet ü ĥişānet ve keşret-i °asker-i ehl-i dālālet ile vüs°at ü ƙudreti meşhûr-ı cihān olmaġın beyāna ihtiyāc degüldür ve bi'l-cümle ser-ĥadlerinde olan begleri ve Hersekleri Egre ĥişārına gelüp cem°iyyet ve nuşrat u şekāvet için meşveret èylediler ki °umūmen °asker-i ehl-i nifāƙ vifāƙ u ittifāƙ üzere ol emîr-i gerdûn-tāƙuñ üstine yürüyüp bilād-ı ehl-i îmānı vîrān èyleyeler.

Nazm:

Èdüben birbiriyle °ahd u Peymān

Kelām-ı incile ƙıldılar îmān

Ki ya°ni ètmeyüp buġz u nifāƙı

Ƙılalar her işe bir ittifāƙı

Aradan kaç° edüp ya°ni °avāmı

Alalar diri evvel mīr-i nāmı

Neşr:Ümerā-yı küffār-ı fuccār ve leşker-i bed kirdār bu minvāl süvār u piyādeleri hāzır u āmāde iken ser-ḥadd-i mezbūrda vāḳi° olan °asker-i ehl-i fücūruñ bu maḳūle keşret tuḡyānından bi'l külliye ol diyāruñ re°āyāsı °işyān ēyleyüp niçe zamān cizye vü rüsüm-ı sā'irenüñ edā-yı kazāsınada °inād u muḡālefet ve ḍalālet ü şeḳāvet üzre hareket ēyledükleri ecilden Şolnaḳ sancaḡı begi olan faḡru'l-ümerā-yı °azīmü'ş-şan Emīr °Oşmān dāma °izzehu ile Nayıḳ sancaḡına vālī ulā Yūsuf Paşaoḡlı Meḡammed Beg nām ümerā-yı benām adam ve nāme gönderüp mażmūn-ı dürer bārında küffār-ı ḡāksāruñ aḡvāl-i ḍalālet-āşārların ve cem°iyyet-i şikāḳların i°lām edüp memalik-i küffār-ı fūccāruñ ḳaşdına ve şeḳāvet üzre cem°iyyet eden düşmen-i bed-gümānuñ üstine varılmasıçün ol iki emīr-i dil-pezir tekliḡ ü işāret ēyledi.

Anlar daḡı ol ḡazret-i bā-rif°atüñ ya°ni emīr-i ḡurşid rütbetün ḡidmetini ētmeḡi cānlarına minnet bildiler ve her biri kendü sancaḡı °askeiyle °ale'l-isti°cāl ḳalkup ol emīr-i devlet-me'al cānibine irtihāl ēylediler. Müşārun ileyh emīr-i ḡusn-i kāmḳār kendü yarar ve nīzedār biñ beş yüz miḳdārı ḳulları ve Göle sancaḡınuñ ḡuzāt-ı şirkārları ile ḳalkup bir meḳān-ı mu°ayyenede ol iki emīrān-ı mu°teber ve dilrān-ı ḡünevver ile ḡazret-i emīr-i ḡazā- ḡüster buluşup birbirlerine °arż-ı maḡabbert edüp a°dā ḳişverinüñ ḳanḡı cānibine hareket ēyleyeceklerin meşveret ēylediler °Āḳıbetü'l-merām müşārun ileyh ḡasan Beg ḡazretlerinüñ re'y-i müniri ve ḳaşd-ı dil-pezirı bunuñ üzerine muḳarrer oldu kim Egre kal°asınuñ ardında doluşup Kalav nām ḳal°a-i benāmuñ etrāfında °işyān u tuḡyān üzre olan memālik-i küffār-ı şikāt-°unvāna amān u zamān vērilmeyüp ḡarāb u vīrān ve yerlerin nīrān edeler. Anda mevcūd olan zevi'l-°uḳül saḡ ve şol ḡuşuşan emīr-i °ālī-cenāb cevāb-ı pür-şavāb ēyledi ki:

“Egreye toḡru teveccüh ü °azīmet alınıcaḡ ḳral-ı bed-fi°āl tarafından gelen on biñden ziyāde süvār ve piyādeleri hāzır u āmāde olup °asker-i erbāb-ı cihāda muḳābele vü muḳātele ḳaşdına gelmekleri muḳarrerdür. Aña ḡöre emīr-i zevi'l-maḳdūr re'y-i dil-pezirlerinde ḳuşūr ētmeyeler” dēyiceḡ fi'l-ḡāl ol āsmān-ḳader ve derya-nevāl cevāb-ı şavablarına cevāb vērüp eyitdiler ki:

Nazm:

Er odur kim anda ḡayret bulna

Cāna başa ḳalmaya dīn yoluna

Durıŕuben karşı vara dıŕmene
Kim ħamiyyet seyfin ura dıŕmene

Dıŕmeni Efrāsiyāb ise dağı
Dıŕmeye karşı vara aña dağı

Kiŕi ħurbān kılsa yegdür özini
Döndürince dıŕmeninden yüzini

Neŕr:El-ħāŕıl-ı kelām işbu kelām-ı naŕıĥat-encām ile bunları ilzām eyleyicek ol üç nefer emir-i hünerver easker-i zafer-peyker ile ħalkup Egre ħal’asınıñ öñinden bi-pervā mütevekkil-i Ĥudā olup memālik-i a’dā ħaşdına yürüdi.Şöyle ki düd-ı zulümāt dünyāyı bürüdi.

Nażm:

Bir elde baŕ ve bir elde ise cān

Böyledür eaşĥ-ı tarık-ı canan

Neŕr:Üç gün üç gece easker-i ebrār ile ol eālī-tebār ılıĥar eyledi.Ķalav nām ħiŕār-ı ehl-i nāruñ ma’müresinde tuĥyān eyleyen varoŕ u ħurā’ ve işyān eyleyen re’āyāyı ħarb-ı ŕemŕir esir edüp ol diyār-ı ŕeĥāvet-āŕarı ĥüsn-i tedbir ile teŕĥir eyledi.Bī-hadd ü bī-pāyān ĥanā’im-i firāvān ile ol emir-i kāmran gerü memālik-i ehl-i imān tarafına müteveccüh u revān olıcaĥ altıncı gün ĥuzāt-ı zafer-maĥrūn Besperman nām mekāna vāŕıl u dāĥil olup giderken nāĥāĥ Ķalav ve Toĥay Ecdevan nām ħiŕār-ı nüĥüset-medāruñ kilāb-ı aĥūrı ve easker-i ehl-i fücūrı Besperman ŕaĥrāsında aŕıkar olup easker-i İslām ve leŕker-i ervām ile ceng u kıtāle cür’et ü iĥdām eyledükleri ecilden ĥazret-i mīr-i dilir ŕolnaĥ sancaĥına vālī olan eOsmān Begi ŕolnaĥ easkeri ile dümdāra tay’in etdükdüden ŕoñra bunlara taĥviyyet ve hem-pā olmaĥ için yemīn ü yesāra Yenuh easkerin irsāl eyledi ve āheste āheste yürüyüp a’dā-yı dīne yaĥın geldüklerinde ol ĥavm-i murdar ve dümdārda olan easker-i zafer-peykerüñ üstine eumüm ile ĥücüm eylediler.

Tarafeynden ceng ü cidāl ve ĥarb ü kıtāl iştiĥālinde iken ĥazret-i emir-i Ferĥunde-ĥiŕāl ceng ü kıtāl eden ĥuzāt-ı zafer-me’ale isti’cāl üzre mu’āvenet ü imdād için easker irsāl eylemekle melā’in-i düzaĥ-ĥarāruñ muĥāvemete mecālleri olmayup firār ve tār u mār ve ehl-i nāruñ ekŕeri ĥuzāt-ı ŕecā’at ŕi’āra giriftār olup ĥaĥāret-i bisyār ile ĥāksār oldılar.

Li mü'ellifihi:

Ƙıvāmı bozılup ehl-i caḥīmūñ

Yédiler darbını ceng-i elīmūñ

Neşr:Ḥazret-i emīr-i benām ʿasker-i İslām ile memalik-i küffār-ı hezimet-şiʿār tarafına muḳaddemen ılgār èyledügi aḥvāl ü aḥbāra küffar-ı nābe-kār ḥaberdār olup muḩḩaliʿ olıcaḳ ser-ḥadd-i nüḥüset-medārlarında olan küffārı ḥuşuşan ḥişārında olan cunūd-ı bed-kirdār-ı on biñden ziyāde suvār u piyāde ile yürüyüp ol ālī-nihāda zarar u gezend èrişdürmek ḳaşdına ılgār èylediler ve Sent İvan nām mekānda ol servere kemend-i ḥile ḳurdılar ki cevānib-i erbaʿadan añsuzın üşündi èdüp ʿasker-i İslāma inhizām vereler.

Pes bu deñlü aʿdā-yı bi-pāyān ve rubāh-ı bed-gümān puşuda ḥāzır ve ʿasker-i ʿOsmāniyāna muteraḳḳıb u nāzır iken ol emīr-i saʿādet- ʿunvān ʿasker-i erbāb-ı imān ile vaḳt-i zührda ol mekāna gelüp ḳadem başıcaḳ ḥarāret-i şems İslāma taʿb u elem vèrmegin emr ü fermān èylediler ki Sent İvan ḳurbında bir nehr-i ʿazīmūñ kenārına sağ ve şol erbāb-ı ʿuḳūl nüzül èdüp bir iki sāʿat istirāḥat èyleyeler ve ʿasker-i İslām ol maḥalde nüzül ètdükde Şolnaḳ ʿaskerin ḳaravul için taʿyīn ü tebyīn èylemegin Şolnaḳ ʿaskeri atlarına süvār olup yemīn ü yesāra reftār èderken nā-gāḥ ʿasker-i rü-siyāḥ tarafından biñ miḳdār ehl-i nār ḳarşudan görünüp āşikār oldukların şıḡār u kibār ʿaynen müşāhede èylediler.Hemāndem ol emīr-i ʿālī himem riḳāb-ı mey-ābına ḳadem başup sell-i şemşīr-i zafer-te'sīr ile ḳul “*fihī ḳıtālun kebīrun*”⁶² dèyü ceng-i ḥarbīler ḳalındı ve cidāl ü ḳıtāl için muʿallā sancaḳların ḳaldırdı.Ve her taraftan ʿasker-i ʿadū-şikār yemīn ü yesārında süvār olup meydan-ı ḳıtālet şaflar ve alaylar yıḡılup durdılar.

Li-mü'ellifihi:

Emīr-i kāmrān seyf-i āl-i ʿOşmān

Çeküp şeşper eline alı ol ān

Düzetdi meymene çün sedd-i Yūnān

Daḡı hem meysere vü şahn-ı meydān

Öñinde ol emīrūñ cümle şeh-bāz

ḩufengçi iki biñ er āteş-endāz

⁶² Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.33. Bakara 2/217 “Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar.Deki:O ayda savaş büyük bir günahdır. ...”

Olup çün şîr-i nerr gibi revâne

Şadâ-yı kûs erişdi âsumâne

Neşr:Ve cânib-i yemîne Şolnağ sancağına vâlî olan emîr-i devlet-ârâ ve re'îs ehl-i ğazâ
‘Osmân Begi dâ’im ‘izzehu ebeden Şolnağ қоçaқları ve ol ucuñ ocaқ erlerine baş édüp
ta‘yîn eyledi ve cânib-i yesâra Yenuh sancağı begi olan müşârun ileyh Yûsuf Paşa oğlı
Meĥammed Begi Yenuh ğazîleri ile irsâl étdükten soñra ilerüye bir miқdâr ğuzât-ı şîr-
şîkâr gönderüp ılgar étdürdi ki küffâr-ı fuccâr ne miқdâr idüğün görüp ĥaber getürdiler
ve kendüsi şâhînvâr biñden mütecâviz nâmdâr қulları ile tabl-ĥânelerin çaldurup ve tuğ
u ‘alemlerin қaldırup âheste yürüdi.

Nazm:

Birez kim gitdi ol cumhur âĝâh

Göründi qarşudan küffâr-ı nâ-gâh

Libâsı her birinüñ gök demürden

Seçilmez sûreti қара kömürden

İşitmüş ehl-i İslâmuñ çerisin

Öñin bağladı añmadı gerisin

Revân döndürdi serverler ‘inânı

Segirdüp geldiler emîre anı

Dédiler düşmenüñ ĥâlin ser-â-şer

Göge atıldı külâhın ol dil-âver

Buyurdi durdi leşker bir araya

Dürildi ğâziler tedbîr ü rāya

Cihân görmüş zamân sürmüş erenler

Bu yolda diққatile қıl yaranlar

Niçe meydâna girmiş pehlevânlar

Döne döne şinanmış cân-feşânlar

Yine söz dürrin açdı emîr-i nâmdâr
Yine biñ luţfila oldı güher-bâr

Ki ey cānān yolında cān vèrenler
Bu ıyda kendözin kırbān vèrenler

Cihānda cān hemîn cānān içündür
Velî erkek kızı kırbān içündür

Çün oldı mü'minüñ mevt armağanı

Niye şaklar kışı dünyāda cānı

Neşr:çün ol şahib-i sa'âdet ve Āşaf-menzelet işbu naşihatı tāmām ileydi, asker-i İslāmuñ her biri kağan arslan gibi meydān-ı rezimde cevelān iledüp uğur-ı dīn-i mübīne baş u cānların kırbān vèrmegi cānlarına minnet bildiler. Küffār-ı fuccār-ı bed-kirdār dağı asker-i hezimet-şî'ârların dört bölük iledüp evvel rüz-ı muşāff anlar dağı yemîn ü yesār şufûf-ı bî-şafıların düzüp asker-i İslāma karşı yürüdiler ve āyīn-i fāsıdelerince ya'ni şevket ü hamiyetlerin izhār ilediler.

Naẓm:

Anuñ yanında dağı cümle seg-bāz
Ki dört biñ kâfir idi āteş-endāz

Yüridi bir yanā muhkem sürüp rāh
O küffār-ı dalālet-ı hūy u bed-ı hāh

Piyāde dört biñi pür-nīze-i dest
Yüzi kıra süvār iki biñi mest

Qalanınuñ şümārı ıaqla şıgmaz
Hesāb-ı hendeseyle naqla şıgmaz

Emîrüñ sancağı naşrun minallāh
Ādūnuñ bayrağına la'netullāh

Uruldı cānla bile tabl-ı harbī
Gel imdi seyr kı1 gör harb u darbı

İki āteş bu vechile yürüdi
Cihānı dūdile zulmet bürüdi

İki ejder muķābil birbirine
Kı1lup hamle şarıldı birbirine

Neşr:Huşūşan kūs u nefir ve hāy u hūy-ı dār-gır ile gūş-ı āsmāna gūlgule ve zemīn u āsmāna velvele düşüp ra°d-āvāz ve bülend-pervāz tufeng ve zenberek şadāsı **yekādu'l-berķu yahtaful ebşārahum**⁶³ mażmūn-ı sa°ādet-maķrūnı mūcibince şanki zemin ü āsmān ve aķvām-ı kevn ü mekān ser-cümle ayağ üzre gelüp kıyāmet ķopmuşıdı

Li mü'ellifihi:

Dögüldi kūs uruldı tabl-ı İslām
°Adūnuñ ķaddini tekbīr édüp lām

Atıldı çün tufeng-i āteşīn-şer
Şanasın oldı ol gün rūz-ı maşşer

Neşr:Gah küffār-ı bed-kīş gūzāt-ı ehl-i cünbişūñ bir ķolına hamle édüp iķdām u ihtimām ile yüriş éderlerdi gerü ol emīr-i rūşen zamīri sell-i şemşīr édüp gūzāt-ı müslimīn ile recūmen li'ş şeyātīn éderlerdi. Tarafeynden niçe zaman hamle vü kıtāl olduķdan şoñra a°dā-yı şūm Şolnaķ begi ķolına °umūm ile hücūm éyledükleri ecilden kendülerinde nev°an fırsat u nuşrat ve °asker-i ehl-i şalābetūñ hezīmetin müşāhede éylemekle °asker-i ehl-i fücūr mesrūr maķrūr iken hāzret-i emīr-i °ālī-şān tīg-i zafer-nişānın eline alup meydān-ı ma°rekele olan °asker-i ehl-i imāna ve gūzāt-ı dilirāna taķrīb ü terģīb için eyitdi ki:

Nażm:

Ārzū-yı genç éden endīşe kılmaz mārđan
Bāl olmazmış belāsız māl olmaz rāygān

Kişi haşmından siper gibi çevirmez yüzini

⁶³ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.3. Bakara 2/20 "Şimşek neredeyse gözlerini alıverecek. ..."

Cismini sūrāh sūrāh aqıdur tır u sinān

Pārelenmedin siper kana bulaşmadın kılıç

Er olanlar yāresiz çıkmaz şavaşdan her zamān

Neşr:İmdi ğayret-i İslam ve ħamiyet-i seyyiüdü'l-enām °aleyhi efđalu's-şalavāt ve's-selām her biriñüzde be def°a ma°lüm olur deyü her taraftan cümle hücum ve ħamle olunup düşmen-i ħaksarı ortaya aldılar ve dīn-i İslām ğayretine küffār-ı bed-kirdāra kılıç çaldılar.°Asker-i şīr-i nerr ħuşūşan ol emīr-i hünerver işbu kerr ü ferr ile göz açdurmuyup ol taraftan °umüm u hücum èyledüklerinde ol kallāşlaruñ başları çagıl taşları gibi ğuzāt-ı ehl-i kıtālūñ atları ayağında pāy-māl olmağın ol vāsi° şahrā mānend-i Ceyhūn pūr-ħūn ve liva-yı devletleri ser-nigūn olup şalavāt-ı şerifden ürkmüş şeytānlar gibi ol kavm-i ile ehl-i saķar *eyne'l-ħalāş ve eyne'l-meferr*⁶⁴ maźmūnun ezber èdüp münhezim ü perīşān ve ğül-i beyābān gibi tağlara dağılıp ekşer nihān oldılar.

Tabl-u °alem şāhibi olan ehl-i nifāk ve aşħābı şikākdan Jeneyi ve Maķloş Diyat nām begleri tabl u °alemleri ile yarar ve nāmdār bellü başlu küffār-ı bed-kirdārları esīr ü giriftār ħazret-i rüşen-zamīre zencīr ile ħūr u zār getürüp teslim ètdiler.

Nazm:

Kimūñ kim °avn-ı Ħaķdur dest-gīri

Olur düşmen eli bağlı esīri

Neşr:Ol server-i °ālī-rütbet mübālağa esīrler ve ğanīmet ile maħall-i ma°releden °avdet èdüp sekizinci ğün Tor nām varoş-ı meşhūr civārında nüzül ve andan kalkup Şaroş nām kal°aya vüsül bulup duħül èyleyicek ol rüz-i pīrüzda °asker-i İslām istirahat u ārām èylediler.Yarındaşı ol şāhib-i kerem Göle kal°asına gelüp kağem başduğı dem küffār-ı ehl-i şikākdan alınan sancaķ beglerin tabl u °alemleri ile ve bellü başlu adamları ile fi'l-ħāl āsitāne-i sa°adet-i pādişāhiye dil içün irsāl ü işāl èyledi.

9.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Şecaat huylu, Tiryaki Hasan Paşa kendisi gibi, temiz itikadı olan güzel yaratılışlı kullarını ve beldelerini bu şekilde korur iken, Hazreti Sultan-ı Cihan, Sultan Selim Han oğlu Sultan Murad, kendisine pek çok hürmet, terakki ve teşrifat ile Göle Sancağı'na ihsan ederek Sigetvar Sancağı'na da Yahyalu neslinden Vusuli Bey'i vali ve hākim tayin eyledi.

⁶⁴ Kurtuluş ve kaçacak yer neresi?

Tiryaki Hasan Bey'e Sultan Murad Han tarafından Göle Sancağı ihsan ve riayet olununca binden fazla kendi yarar ve namdar adamları ile Sigetvar Sancağı'ndan kalkıp Göle Sancağı'na hareket etti. Göle Sancağı İslam diyarlarının seçkin bir ocağı olduğu için, menzili güneş gibi yüksek olan Hasan Bey, buraya yaklaşıncı, pek fazla gayret ve hamiyet gösterip, din düşmanlarına rağmen bütün kulları ile ayna gibi gemiler ve mücevher siperler mürettep ve müzeyyen eyledi.

Nazm:

Geyimlerle donandı at u âdem

Şu'arından münevver oldu  alem

(At ve âdemler gemilerle donandı. Parlaklığından dünya aydınlandı.)

O mutlu kumandan kul atına binip sağ ve solunda rüzgâr gibi bahadırları ve mızraklı gazileri ile âlemi aydınlatan güneş gibi parlak mücevher siperler ve çok güzel süslü donanmalar, çevresinde yer alan kulları, muhteşem bir merasim ile 991 senesinin şaban ayı başlarında (1583 yılı Ağustos Ortaları) Göle Kalesi'ne vasil oldu. Kaleye girince Göle'de bulunan ulema, suleha ve bütün gaziler bahtiyar emiri karşılayıp, pek fazla izzet ve şevket ile saray-ı serverlerine getirdiler. Hemen sonra, mazideki zalimlerin zülüm ve eziyetlerinden paymal olan ve mecalsiz kalanların durumunu görmek için sultana has yüksek divanı ve padişahın adaletli mahkemesini kuruldu; Hasan Bey reaya ve fukaranın keyfiyetini şer'-i şerif üzere sordu ve öğrendi.

Onlar cebir ve kahr ile kahrolmuş mazlumlardır. Bunlar ise cebretmiş, uğursuz ve zalim olmuşlardır. Allah'ın şer'-i şerifi ve padişahın kanunu hükümlerine göre, her birisine layıkı ve her fırkaya cezası verildikten sonra, Allah'ın nusretine mazhar serhaddin ahvalini öğrenmeye gayret sarfetti.

Kötü fiilleri olan sapık kralları bir mektup göndererek rağbet edilmesi mümkün olmayan mefhumunda **“Hala Göle Sancağı'na vali ve hâkim tayin olunan Hasan Bey adlı sancak beyi Osmanlı kumandanlarının cesuru olduğundan başka, bunca zamandan beri bağrımızı kan ve İsa ümmetini gayet zebun eylemiştir. Mekk ve hilesinden gaflette bulunmayıp, İsa dinine verdiği bozgunların intikamını almak hususunda gevşeklik göstermeyiniz.”** Diye fena düşünceli kumandanlarına ferman eyledi.

Bundan başka kara yüzlü kral, Tiryaki Hasan Bey'in korkusundan Göle Sancağı'na yakın olan hudutlarına, bilhassa Eğri hisarına 10.000'den fazla süvari ve piyade gönderdi. Yani kalabalık asker ile memleketi muhafaza ederek Tiryaki Hasan Bey'in mazarratına duralar, diye gayret ve hamiyet eyledi. Zira şanı yüce kumandanın

mesut adı imanı kötü kâfirlere ve bütün küffar memleketine korku salmıştı. Sapık kralın serhaddinde bulunan ve çok namdar hisarlarından biri olan Eğri Kalesi, gayet metin ve korunaklı idi. Ayrıca, sapık askerleri ile dünyaca meşhur olduğu beyana muhtaç değildir. Bütün serhadlerinde bulunan beyleri ve Hersekliler Eğri hisarına gelip toplanmışlar, haydutluk yapmak için aralarında meşveret tertip etmişlerdir. Nifak ehli olan bütün askerleri ile ittifak üze Tiryaki Hasan Bey'in üstüne yürüyüp müslüman beldelerini viran eylemeye kast ettiler.

Nazm:

Édüben birbiriyle  ahd u Peym an

Kel m-ı incile kıldılar  m n

(Birbirleri ile ahd ve yemin ederek  ncil'e iman kıldılar.)

Ki ya'ni  tmey p buğz u nif k 

 ılalar her işe bir ittifak 

(Bazı nifak   ıkarmasınlar ve her iŐte ittifak etsinler diye.)

Aradan  at'  d p ya'ni  av m 

Alalar diri evvel m r-i n m 

(Avam  aradan kesip  ıkaralar, o Şanlı kumandanı diri olarak ele ge ireler.)

Cehennemlik olan küffar kumandanları bu minval üzere süvari ve piyadeleri hazır ve amade iken bu hudut boylarında vaki' olan g nahk r askerlerin bu makule kalabalık ve taŐkınılıĖından bütün o diyarın halkı isyan ederek, uzun zaman cizye ve diğer vergilerini ödeme hususunda inad ve muhalefet ettiler. Ayrıca sapıklık ve eŐkıyalık yapmaya başladılar. Bundan dolayı Solnak Sancağı Beyi olan kumandanların övüncü, Şanı yüce, Osman ile Nayık Sancağı'na vali olan Yusuf Paşa-oğlu Mehmed Bey adındaki kumandana mektup göndererek inci yağdıran mazmununda, yıkılası k firlerin sapık hallerinin ve haydut topluluklarının öğrenilip g nahk r k firlerin memleketlerini ele geçirmek ve eŐkıyalık için toplanan düşmanın üstüne varılması için, teklif ve emir eyledi.

Bu iki kumandan da, Tiryaki Hasan Bey'in emrini yerine getirmeyi canlarına minnet bildiler. Her birisi kendi sancağı askeri ile hemen harekete geçip, devletli kumandanın tarafına yürüdüler. Tiryaki Hasan Bey, kendi yarar ve kargılı bin beş yüz miktarı kulları ve Göle Sancağı'nın aslan gazileri ile kalkıp, belli bir mahalde, o iki marifetli ve itibarlı kumandanla buluŐtu. Birbirine arz-ı muhabbet ederek, düşman

askerinin hangi taraftan hareket edeceğini aralarında danıştılar. Nihayet Tiryaki Hasan Bey'in muvafık ve herkesçe takdir edilen bu kararı, Eğri Kalesi'nin arka taraflarına geçerek Kalav adlı kalenin çevresinde isyan eden ve taşkınlık gösteren haydutlukla ün salmış kâfirlerin memleketine aman ve ferman verilmeyip, harap ve viran edip cehenneme çevirelim şeklinde oldu. Orada sağ ve solunda hazır bulunan tecrübeli askerlerden bilhassa birisi çok isabetli cevap verdi:

“Eğri’ye doğru yönelip harekete geçecek olursak, kötü fiilli kralları tarafından gönderilen 10.000’den ziyade süvari ve piyadeleri hazır ve savaşa amade olup mücahid askerlerimize karşı savaşa kasd edecekleri bellidir. Ona göre muktedir kumandanın, gönüllerin hoşlandığı kararlarında kusur etmeyeler.” dedi. Tiryaki Hasan Bey, kumandanın bu haklı izahatına cevap vererek dedi ki,

Nazm:

Er odur kim anda gayret bulına

Cāna başa kalmaya dīn yoluna

(Er odur ki, onda gayret buluna ve din yolunda cana-baş kalmaya.)

Durışuben karşı vara düşmene

Kim hamıyyet seyfin ura düşmene

(Karşı karşıya gelip düşmana hücum eyleye ve hamıyyet kılıcını düşmana vura.)

Düşmeni Efrāsıyāb ise dağı

Düşmeye karşı vara aña dağı

(Onun düşmanı Efrasıyab olsa bile, karşısında düşmeye ve kılıcını vura.)

Kişi qurbān kılsa yegdür özini

Döndürince düşmeninden yüzini

(Düşmandan yüz çeviren kişinin kendi kendini kurban etmesi daha yeğdir.)

Sonunda söz böyle bir nasihat ile bitince ve kendilerini susturunca, bu marifetli üç kumandan zafer yüzlü askerleri ile harekete geçtiler. Eğri Kalesi'nin önünden korkusuzca geçerek Allah'a tevekkül edip, düşman memleketlerini vurmaya niyet ettiler. Öyle ki gökyüzünü karanlık dumanlar bürüdü.

Nazm:

Bir elde baş ve bir elde ise cān

Böyledür ʿaşk-ı tarık-ı canan

(Bir elde baş, bir elde can olmalı, zira sevgilinin yolunun aşkı böyledir.)

Üç gün üç gece yeminli askerler ile soyu yüce kumandan at koşturdu. Kalav adındaki içi cehennemlikle dolu hisarın maverasında taşkınlık yapan, varoş ve

köylerinde isyan eden halkı, kılıç darbeleri ile esir ettiler. Eşkîya yatağı olan bu ülkeyi güzel tedbirler ile ele geçirdiler. Haddi hesabı olmayan ganimetler ile bahtiyar kumandan, iman diyarı olan ülkelerine doğru hareket etti. Seferlerinin altıncı günü muzaffer gaziler Besperman adlı yere ulaştılar. Buradan geçip giderken, ansızın Kalav ve Tokay ve Ecdevan adındaki uğursuz kalelerin kuduz köpek gibi cehennemlik olan askerleri, Besperman ovasında ortaya çıktılar. İslam askerleri ile ceng ve kıtale cesaret ettiler. Hemen savaşa tutuştukları için, Tiryaki Hasan Bey, Solnak Sancağı'na vali olan Osman Bey'i bu vilayetin askeri ile artçı tayin ettikten sonra, bunlara takviye ve destek olmaları için sağında ve solunda bulunan askerlerini gönderdi. Kendisi de askerleri ile aheste aheste yürüyerek düşmana yaklaştı. Düşmanlar artçı tayin edilen askerler üzerine hep birden hücumla geçtiler.

Her iki tarafta birbirleri ile vuruşmakla meşgul iken, uğurlu kumandan Hasan Bey, canla başla savaşan gazilerine aceleyle yardım ve imdad için asker gönderdi. Mel'unların karşı koymaya takatleri yetmedi. Darmadağın olup kaçıştılar. Birçoğu da şeci' gazilere esir düştü ve pek çok hareketler görüp ayaklar altında kaldılar.

Li mü'ellifihi:

Ḳıvāmı bozılup ehl-i caḥīmüñ

Yédiler ḍarbını ceng-i elimüñ

(Elim savaşın darbesini yeyince cehennemlik kavmin birliği bozuldu.)

Tiryaki Hasan Bey'in askerleri ile bozguna uğramış küffar memleketlerine, daha önce yürüdüğü keyfiyetini haber alan işe yaramaz kâfirler, işin mahiyetine muttali' olunca, uğursuz serhadlerinde bulunan ve bilhassa Eğri Kalesi'nde mevcut olan on binden fazla askerleri ile harekete geçip, Tiryaki Hasan Bey'e zarar ve ziyan vermek amacıyla ılgar eylediler. Sent İvan adlı mevzide Tiryaki Hasan Bey'e tuzak kurdular. Dört taraftan ansızın hücum edip İslam askerlerini bozguna uğratmayı planladılar.

Ancak bu denli tilki gibi fena düşünceli kalabalık düşman pusuda hazır olup Osmanlı askerlerinin gelmesini gözler iken, Tiryaki Hasan Bey, iman erbabı askeri ile öğle vaktine doğru, oraya yaklaşmakta idi. Bu arada güneşin aşırı hareketi müslümanlara meşakket ve elem verdiği için, Sent İvan yakınında büyük bir ırmağın kenarına, sağ ve sol tarafında bulunan askerlerinin varıp bir iki saat istirahat etmesini ferman buyurdu. İslam askeri buraya istirahat için kondu ve Solnak askeri karakol vazifesi ile görevlendirildi. Solnak askeri atlarına binip sağa ve sola yürüyüş yaparken, ansızın bin kadar cehennemlik düşman askeri karşıdan görüldü. İyice seçilmeye başlanınca, küffarları besbelli izlediler. Hemen Tiryaki Hasan Bey, atına binip, zafere doymuş

kılıcını kınından sıyırdı. Cenk marşları çaldırarak *cidâl ve kıtal için* yüksek sancakları kaldırttı. Her taraftan, düşman askerini avlamak için sağ ve solunda bulunan süvariler harp meydanında saflar ve alaylar tertip ettiler.

Li-mü'ellifihi:

Emîr-i kâmrân seyf-i âl-i °Osman

Çeküp şeşper eline alı ol ân

(Osmanoğullarının kılıcı olan bahtiyar kumandan, o anda kılıcını çekip eline aldı.)

Düzetdi meymene çün sedd-i Yünân

Dağı hem meysere vü şahn-ı meydân

(Ordunun sağ kanadı İskender seddi (Yunan) gibi olan düşman ordusunu ezdi. Aynı zamanda ordunun sol kanadı da savaş meydanına çıktı.)

Önünde ol emîrûñ cümle şeh-bâz

Tufengçi iki biñ er âteş-endâz

(O emirin önünde, hepsi şahbaz olan iki bin atıcı tüfek eri.)

Olup çün şîr-i nerr gibi revâne

Şadâ-yı kûs erişdi âsumâne

(Onlar erkek aslanlar gibi yürüdüler ve davulun sesi asumana erişti.)

Sağ tarafa Solnak Sancağı'na vali olan, gazilerin reisi ve devleti süsleyen kumandan Osman Bey'i (*Değeri ebedi olsun*) Solnak askerlerinin başına tayin eyledi. Sol tarafa da Yenuh Sancağı beyi olan Yusuf Paşa- oğlu Mehmed Bey'i Yenuh gazileri ile gönderdikten sonra, ileriye bin kadar aslan avcısı gazileri ılgar ettirdi ve cehennemlik kâfirlerin ne kadar olduğuna dair haber getirmelerini emretti. Kendisi şahin gibi binden fazla cesur ve namlı askerleri ile mehter çaldırdı, tuğ ve âlemlerini kaldırarak ağır ağır ilerledi.

Naẓm:

Birez kim gitdi ol cumhur āgāh

Göründi karşıdan küffâr-ı nâ-gāh

(Herşeyi bilen serdar biraz gittikten sonra, kâfirler ansızın karşıdan göründü.)

Libâsı her birinûñ gök demürden

Seçilmez sūreti kara kömürden

(Her birisinin elbisesi gök demirden olup yüzleri kara kömürden fark edilmezdi.)

İşitmüş ehl-i İslâmuñ çerisin

Öñin bağladı añmadı gerisin

(İslam askerinin adını işitmiş ve başka söz anmadan önünü bağlamış.)

Revân döndürdi serverler °inānı

Segirdüp geldiler emîre anı

(Giderlerken kumandanlar dizginlerini döndürünce hemen koşup emirlerine geldiler.)

Dédiler düşmenüñ hâlin ser-â-şer

Göge atıldı külâhın ol dil-âver

(Düşmanın halini baştanbaşa anlattıklarında külâhını göge doğru itti.)

Buyurdı durdı leşker bir araya

Dürildi gâziler tedbîr ü rāya

(Buyruğu üzerine asker toplanınca gaziler bu tedbir ve fikir üzerine dirildiler.)

Cihân görmüş zamân sürmüş erenler

Bu yolda diğkatile kı1 yaranlar

(Cihan görmüş ömür sürmüş erenler: bu yolda dikkatle kılı kırk yaranlar.)

Niçe meydāna girmiş pehlevānlar

Döne döne şınanmış cān-feşānlar

(Nice meydanlara girmiş pehlivanlar, döne döne sınanarak can katanlar.)

Yine söz dürrin açdı emîr-i nāmdār

Yine biñ luţfila oldı güher-bār

(Namlı kumandan inci saçarak söze başladı ve yine bir lütfile cevher yağdırdı.)

Ki ey cānān yolında cān vèrenler

Bu °ıyda kendözin kırbān vèrenler

(Ey sevgili yolunda can verenler ve bu bayrama kendisini kurban edenler.)

Cihānda cān hemîn cānān içündür

Velî erkek kızu kırbān içündür

(Cihanda can zaten sevgili içindir. Ancak erkek kuzu da kurban içindir.)

Çün oldı mü'minüñ mevt armağanı

Niye şaklar kışi dünyāda cānı

(Ölüm mü'minin armağanı olunca, kışi dünyada canını niçin saklar.)

Mutluluk sahibi ve menzili Tiryaki Hasan Bey, bu nasihatını tamamladı. Müslüman askerlerin her birisi ceng meydanında arslan gibi cevelan edip İslam dini uğruna başlarını kurban vermeyi kendileri için bir minnet bildiler. Günahkâr kâfirler dahi, hezimetini şîâr edinen askerlerini dört bölük ederek İslâm askerlerine karşı yürüdüler ve sapık âyinlerini, yani şevket ve hamiyetlerini gösterdiler.

Nazm:

Anuñ yanında dahı cümle seg-bāz

Ki dört biñ kâfir idi âteş-endāz

(Onun yanında da, hepsi köpekle oynayan dört bin kadar ateş edici kâfir askeri vardı.)

Yüridi bir yanā muhkem sürüp rāh

O küffār-ı dālālet-ḥūy u bed-ḥāh

(O bedbaht ve sapık huylu kâfirler bir tarafa doğru sağlamca yürüdüler.)

Piyāde dört biñi pür-nīze-i dest

Yüzi kara süvār iki biñi mest

(İki bin mest olmuş yüzü kara süvâri ile eli kargılı dört bin piyāde.)

Ḳalanınuñ şümārı  aqla şıǵmaz

Ḥesāb-ı hendeseyle nakle şıǵmaz

(Geride kalanların sayısı akla şıǵmaz ve hendese hasabı ile anlatılamaz.)

Emīrūñ sancaǵı naşrun minallāh

Ādūnuñ bayraǵına la netullāh

(Kumandanın sancaǵına başarı Allah'tan olsun. Düşmanın bayraǵına Allah lanet etsin.)

Uruldı cānla bile ṭabl-ı ḥarbī

Gel imdi seyr kıl gör ḥarb u ḍarbı

(Savaş davulu can beline vuruldu. Gel şimdi vuruşmayı seyret.)

İki âteş bu vechile yürüdi

Cihānı dūdile zulmet bürüdi

(İki ateş bu şekilde yürüdü, dünyayı duman ve zulmet bürüdü.)

İki ejder muḳābil birbirine

Ḳılup ḥamle şarıldı birbirine

(İki ejderha birbirine hasım oldu. Hamle edip birbirine sarıldı.)

Kös, nekir ve hay huy ile yeryüzüve gökyüzüne korku düştü. Yüksekten gök gürlemesi ve tüfek ile zemberek sadası **(O şimşek hemen hemen gözlerini kapıp alıverecek. Kuran-Bakara 2/20)** sanki yer ve gök de bütün kavimler günü mekân ayaǵa kalkıp kıyamet kopmuştu.

Li mü'ellifihi:

Dögüldi kūs uruldı ıabl-ı İslām

°Adūnuñ ıaddini tekbīr edüp lām

(Kös döğüldü ve İslamın davulu ıalındı. Tekbirler düşmanın boyunu lam gibi büktü.)

Atıldı çün ıufeng-i āteşin-şer

Şanasın oldı ol gün rüz-ı maşşer

(Başı ateşli tüfekler atılınca zannedersin o gün maşşer günü oldu.)

Bazan dinsiz, kâfirler, gazilerin bir koluna hamle kılıp, gayret ve itina ile yürüyüş yaparlardı. Tekrar Tiryaki Hasan Bey, kılıcını kınından sıyırıp müslüman gaziler ile şeytan taşlar gibi saldırırlardı. Her iki taraftan nice zaman saldırı ve vuruşma olduktan sonra, uğursuz düşman Solnak Sancağı beyi kanadına hep birlik hücum eyleyince zafere nusret buldular. Dayanıklı İslam askerinde, bozgunu gören günahkâr düşman sevinçli ve mağrur iken, Tiryaki Hasan Bey zafer kazanan kılıcını ele alıp, savaş meydanında olan imanlı askerleri ve yiğit gazileri coşturmak için:

Nazm:

Ārzū-yı genç eden endişe kılmaz mārđan

Bāl olmazmış belāsız māl olmaz rāygān

(Hazine arzu eden kişi yulandan endişe etmez. Belasız bal olmadığı gibi, bedava mal da olmaz.)

Kişi haşmından siper gibi çevirmez yüzini

Cismini sūrāh sūrāh akıdur tır u sinān

(Kişi cismi ok ve süngü ile delik deşik olsa bile siper gibi düşmanından yüzünü çevirmez.)

Pārelenmedin siper kana bulaşmadın kılıç

Er olanlar yāresiz ııkılmaz savaşdan her zamān

(Er olanlar, her zaman siper yaralanmadan ve kılıç kana bulanmadan savaştan yarasız ııkılmazlar.)

Şiirini söyledi. Şimdi İslam gayreti ve peygamber hamiyeti (S.A.V) her yerinizde bu defa biliniz diye her taraftan bütün askerler hamle ederek, düşmanı ortaya aldılar. Arslan askerler ve bilhassa maharetli kumandan Tiryaki Hasan Bey, savaş alanında biraz gerileyip tekrar saldırarak düşmana göz açtırmayıp, bir taraftan hepsi birden hücum ettiklerinde, hilebazların başları ıakıl taşları gibi gazilerin atlarının ayakları altında mahf oldu. Bu geniş ova, Ceyhun Irmağı gibi kan ile doldu ve

devletlerinin bayrakları baş aşağı oldu. Bu cehennemlik kavim, selavat-ı şeriften ürkmüş şeytan gibi “ *Ayn’al-halaş ve ‘ayn’al-mafarr*” mazmununu ezber edip mağlup ve perişan olarak gul-i beyaban gibi dağlara dağıldılar ve pek çoğu kayboldular.

Tabl u âlem sahibi olan ve bu fitne ehli ve bozgunculardan, Jeneyi ve Makloş Diyat adlı beyleri kendi tabl ve âlemleri ile yan damda bulunan belli başlı yarar ve haşmetli kâfirleri esir edip yakalayarak zincirlerle bağlı bir halde Tiryaki Hasan Bey’in huzuruna getirip teslim ettiler.

Nazm:

Kimûñ kim  avn-ı H akdur dest-g iri

Olur düşmen eli bağlı es ri

(Elinden tutanı Allah olan kişinin, düşman, eli bağlı esiri olur.)

Tiryaki Hasan Bey, sayısız esirler ve ganimet ile muharebe yerinden avdet ederek sekizinci gün Tor adlı meşur varoş civarında mola verdi. Oradan da hareket edip şaroş adlı kaleye ulaştı. İçeri giren askerler bu uğurlu günde istirahat ettiler ve dinlendiler. Ertesi gün cömertlik sahibi Tiryaki Hasan, Göle Sancağı’na gelip ayak bastığı zaman, uygunsuzluk ehli olan beylerinden bazılarını tabl ve âlemleri ile ve belli başlı adamları vasıtasıyla hemen padişahın mutlu eşiğine dil için gönderdi.

9.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa’nın Göle Sancağı’na atanmasını ve düşmanla savaşını anlatan meclistir. Bu arada Sigetvar’a da Yahyalı nesebinden Vusuli Bey atanır. Hasan Paşa 1583 (991)’de G le’ye girer. Buradaki k firler derdest edilir. Kral ise Hasan Paşa’dan ciddi bir biçimden çekindiğinden o mevkiye yakın Eğri Kalesi’ne on binden fazla askerini gönderir. Bütün k fir diyarına korku salmış olan Hasan Paşa’ya karşı tüm k fir beyleri Eğri’de toplanarak iştişare ederler ve Müslüman ülkesine saldırma kararı alırlar.

Bu k firlerin isyan ve tuğyanlarını, Solnak Sancağı ve Nayık Sancağı beylerine bildirilir. Bu iki sancağın beyi de Hasan Paşa’yla bir araya gelmek üzere kararlaştırdıkları bir yere gelirler. Hasan Paşa’da Göle’den kalkıp maiyetiyle aynı bölgeye gelir. İştişare yapılır. İştişarenin neticesi olarak; **“Eğri Kalesi’nden dolaşıp Kalav Kalesi’nin etrafındaki düşmana saldırma”** kararı alınır.

  gün   gece yol mesabesindeki Kalav Kalesi’ne gelinir ve düşman mahf edilir. Avdet edilirken, Besperman adlı mevkiye gelinir. Kalav, Tokay ve Ecdevan kalelerinden gelen k firlerle karşılaşırlar.

Hasan Paşa Solnak Beyi artçı tayin ederek sağa ve sola da Yenuh askerini refakat ettirir. Düşman ma’lum olduğu üzere darmadağın olur. Eğri deki k firler bunun

üzerine harekete geçerler ve Sent İvan denen bölgeye gelirler. Hasan Paşa askeri ile dinlenmede iken saldırıya uğrar. Çok büyük bir çarpışma olur, bir ara üstünlüğü sağlayan düşman nihayetinde düşman bertaraf edilir. Jeneyi ve Makloş Diyat Beyleri esir edilir.

Seferin sekizinci gününde Tor adlı bölgeye oradan da Saroş adındaki kaleye gelirler. Hasan Paşa esir alınan beyleri zafer müjdesi babında padişaha gönderir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın Göle Sancağı'na atanmasıyla mevcut korku ve endişe kâfirlerde en üst dereceye varmış, daha fazla önlem alma cihetine gitme gereği duymuşlardır. O kadar ki kâfirler, Göle Sancağı mıntikasına yakın Eğri Kalesi'nde toplanarak Hasan Paşa'ya karşı alınabilecek daha büyük ölçekli önlemleri görüşmüş ve güçlü kâfir beylerin tümüyle toptan bir saldırıya karar vermişlerdir.

Hasan Paşa da hemen gerekli önlemleri almak babında hazırlıklarını istişare neticesinde yapmıştır. Askeri stratejik açıdan önemli bir yer olan Eğri Kalesi'nin alınması için öncelikle Kalav Kalesi'nin alınmasının gerekliliğini gören Hasan Paşa bu askeri taktiğiyle düşmanı bertaraf eder. Esir edilen kâfir beyler padişaha müjde olarak gönderilir.

Hasan Paşa, Sent İvan denen yere yorulmuş askeri ile dinlenmek üzere geldiğinde, düşmanın ani saldırısıyla karşılaşmasına rağmen; gerekli mukavemet ve püskürtmeyi yorgun askeri ile yapabilmesi de; muhtemeldir ki dinlenme esnasında bile o önemli ve özelliği olan “**Tedbirlilik**” vasfı gereği çok ciddi önlemler almış olmasındandır.

10.Meclis-i ʿĀşir Muḥārebe-i ʿAsker-i Erdel

10.1.Erdel Savaşı Transkripsiyonu

Ol emīr-i muʿteber ve dilīr-i hūnerver ḥāzretlerinūñ cümle-i ḡazā vü cihādından bir dahı oldur ki mezkūr olan küffār-ı maʿyūb bu minvāl meksūr u maḡlūb olduḡdan soñra Erdel-i erzel kıralı olan Jaḡman nām ehl-i ḡalālet millet-i ʿİsānuñ bu mertebe ḥāḡaret ü ihānet ve ʿasker-i ehl-i nuşrat fırsat buldıḡına nedāmet ve teb-i ḡarāret ve ḡaşāvet çeküp ol sitemkār-ı bed-kirdār aʿyān-ı devletin ve erkān-ı ḡaşmetin dīvān-ı nekbet-ʿunvānına cemʿ edüp eyitdi ki:

“Bi- ḡamdillāhi teʿālā ḡāzret-i ʿİsānuñ ḡimmeti ile ümmet-i vāḡide ile beyne'l-edyān mümtāz u aʿyān olavuz.Bir avuḡ Türk tā'ifesi civar u cidārumuzda dīn u āyīnümüzü zebūn be baḡrımızı pürḡūn edüp livā-yı devletümüzü ser-niḡūn eylemek

neden lâzım geldi.Beher-hâl ol tâ'ife-i ehl-i kıtâli semm-i semend-i 'İsevîlere pây-mâl êtdürmek üzerümüze vâcip olmuştur.”düyü.

Fi'l hâl ol bed-fi'âl 'asker-i ehl-i dâlâlin cem' êdüp Göle sancağına vâlî muşârun ileyh emîr Hasan-ı 'âlî-şānuñ kaşdına ve Göle hişârınuñ kal'u kam'ına isti'câl ile irtihâl êyledügin mûmâ- ileyh hazretlerine i'lam êtdileri ve ol bed-nihāduñ fitne vü fesādları def'ine ibrām u ikdām êtdiler. Hazret-i emîr-i kāmkar kendü yarar ve nāmdâr kulları ve Göle sancağı 'askeri ile Göle hişârından kalkup kral-ı bed-fi'âli cidâl u kıtâl ile istikbâl êylemek için isti'câl u irtihâl êyledi.

Lakin kendüden muqaddem bir niçe yarar ve nāmdâr adamları ile kendü akribâlarından Mehemmed Voyvoda İle Kaposvarlı Mehemmed Ağa ve 'Ömer Beg nām gâzîleri ta'yîn êdüp 'asker-i ehl-i dâlâle ve cünd-i kral-ı bed fi'âle karşı irsâl êyledi. Zıkr olınan gâzîler ılgâr êdüp giderken nâ-gâh 'asker-i rû-siyâh ve leşker-i bed hâhuñ üzerine râst gelüp niçe ceng ü kıtâlden soñra muşârun ileyh Kara 'Ömer Beg irâdet-i perverdigâr ile küffâr-ı hâksâr yedine esîr u giriftâr olup fi'l-hâl dil için kral-ı bed-fi'âlün öñine getürdüler Kral-ı dâll hazret-i emîr-i ferhunde-hişâlün ahvâlin su'âl êyleycek ol gâzî hayât-ı mecâziden el yuyup eyitdi ki:

“Muşârun ileyh Hasan Beg on biñden ziyâde suvâr u piyâde ile hâzır u âmâde olup şimdi sizün kaşdıñuza gelüp erişdi” düyü.

Ehl-i İslāmuñ tağallub u keşretinden haber vërdügi gibi kral-ı bâtil ol emîr-i 'âdil-dili gâfil kıyâs êderken giriftâr olan gâzî ol server-i hünerver ya'ni emîr-i gâzâ-güster haberin vëricek hikmet-i hazret-i rabbü'l-'izzet ile 'asker-i ehl-i dâlâletün mâ-beynlerine ru'eb dehşet ve havf u haşyet düşüp birbirleri ile gavgâya başlayup bi'z-zarure vü nâçâr emîr-i dilirün nām-ı nuşrat-encāmı havfından 'asker-i ehl-i dâlâlet hür u haclet ile gerü 'avdet ü ric'at êylediler.

Nazm:

Nāmdur rağbet vëren bil şehlere

Sikkedür hâlet vëren sîm u zere

Neşr:Çün küffâr-ı hâksâr bi-'inâyetillâhi'l-melikü'l gaffâr firâr êyledüklerin emîr-i 'âlî miqdâra haber êylediler, yanında olan 'asker-i zafer-peyker ile ardlarınca ılgâr êyleyüp erişdi.ve bir der-bend maħallinde 'asker-i küffâr-ı fuccâra girişdi.Ol maħalde niçe benām küffâr-ı bed-fi'âlün başları kesilüp ve niçesi hayyen alındıktan soñra cünüd-ı kral-ı bed-fi'âlün esbâb u yād-gârları ve hıyam-ı nühüset-medârları alınup fırsat-ı tamm ile muħaşşılı'l merâm oldılar.

Nazm:

Yine ol gün dönüp mîr-i gazâyâ

Géce olmadın êrdiler Göleye

10.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

İtibarlı kumandan ve marifetli yiğit Tiryaki Hasan Bey hazretlerinin gazalarından birisi de budur. Ayıplanıp ve veçhile kırıldıktan sonra Erdel kralı olan Jagman, İsa milletinin sapık ehli bu derece hakaret ve ihanet gördüğüne, İslam askerinin ise bu derece fırsat bulduğuna kasavet çekip ayan ve devlet erkânını haşmetli divanına topladı.

*“Allah’a hamd olsun, Hz. İsa’nın himmeti ve birlik içinde olan ümmeti, dinler arasında seçkin ve ayan ola. Üç Türk taifesinin civarımızda din ve törenimizi zebun ve bağrımızı pür hun edip devletimizin bayrağını baş aşağı eylemeleri neden lazım geldi. Beherhal bu yüksek taifeyi İsevilerin kula atının zehri ile payimal eylemek üzere vacib olmuştur.”*dedi.

Bundan snra hemen kötü işler işleyen kral, sapık askerlerini toplayıp Göle Sancağı’na vali olan Tiryaki Hasan Bey’in kaskına ve Göle hisarına zapt etmeye ve yerinden sökmeye acele ile hareket etti. Adamları Tiryaki Hasan Bey hazretlerine hemen haber verdiler. Bu kötü huylu kralın fitne ve fesatlarının defi için gayret ve ısrar ettiler. Bahtiyar kumandan Tiryaki Hasan Bey, kendi yarar ve namdar kulları ve Göle Sancağı askerleri ile hisardan hareket edip, bu kötü fiilli kralı ceng ve savaş ile karşılamak için acele ederek yürüyüşe başladı.

Lakin kendisinden önce akrabasından Mehmed Voyvada’yı birçok yarar ve namdar adamları ile Kapoşvarlı Mehmed Ağa ve Ömer Bey adlı gazileri tayin edip sapık ve kötü işler işleyen kralın askerlerine karşı gönderdi. Bu gaziler at koşturup giderken, ansızın kara yüzlü ve bedbaht askerler üzerlerine rast geldiler. Vuku’ bulan birçok kıtâl ve cengden sonra, Kara Ömer Bey, Allah’ın irâdesi ile hali perişan kâfirlerin eline esir oldu ve yakalandı. Hemen dil için kötü kralın önüne götürdüler.

Kral, tâlihi uğurlu kumandanın ahvâlini sorunca, gazi Kara Ömer Bey, dünya hayatından el yuyup;

“Hasan Bey on binden fazla süvari ve piyade ile hazır ve amade olup, şimdi sizin üzerinize erişmesi yakındır.” Diye cevap verdi.

Sonra müslümanların üstünlüğünden ve kalabalıklığından haber verdi. Kral adaletli yiğit kumandanı gafil kıyas ederken, tutmuş oldukları mahir gazilerin reisi, yani gaza dağıtan kumandan bu haberi verince, Allah'ın hikmeti ile, dalâlet ehli askerlerin aralarında korku ve dehşet hâkim oldu. Birbirleri ile kavgaya başladılar. Mecburen ve çaresiz olarak yiğit kumandanın korkusundan mahcub ve itibarsız olarak geri dönüp gittiler.

Nazm:

Nâmdur rağbet vèren bil şehlere

Sikkedür hâlet vèren sîm u zere

(Padişahlara itibar kazandıran nam, altın ve gümüşe ise sikke değer kazandırır.)

Günahların affedicisi yüce Allah'ın inâyeti ile kâfirler firâr eyleyince, hemen Tiryaki Hasan Bey'e haber verdiler. O yanında bulunan zafer yüzlü askeri ile ardları sıra at koşturarak onlara yetiştii. Bir derbent mahallinde günahkâr kâfir askerlerine giriştii. Burada pek çok kötü sanlı kâfirin başı kesildi. Birçoğu yakalandıktan sonra, kötü işler işleyen kralın askerlerinin eşyaları ile uğursuz çadırları ele geçirildi. Gaziler bu güzel fırsat ile meramlarına nail oldular.

Nazm:

Yine ol gün dönüp mîr-i gazâyâ

Géce olmadın êrdiler Göleye

(Yine o gün devlet için gaza yolunu tuttular ve gece olmadan Göle'ye vardılar.)

10.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa'nın yaydığı korku ve aldığı kaleler karşısında Erdel ordusu ve komutanı Jağman bunun hesabını ağır bir şekilde sormak amacıyla divanının toplar ve Göle Sancağı'na doğru harekete geçer. Hasan Paşa güvendiği beylerinden Mehmet Voyvoda, Kapoşvarlı Mehmet Ağa ve Ömer Bey'i Jağman'ın askerine karşı gönderir. Bu ön çarpışmada Ömer Bey esir düşer.

Ömer Bey öldürülmeyi ve dünya hayatından göçmeyi göze alarak Jağman'a Hasan paşa'nın on bin askeri ile yola çıktığını söyler. Bunun üzerine Erdel ordusunda huzursuzluk, korku, endişe başlar, geri dönmeye karar veriler. Bunun haberi üzerine Hasan Paşa daha hızlı yürüyerek düşmana ulaşmış ve Erdel ordusunu darmadağın ederek birçoğunu esir alır.

Değerlendirme

Hasan Paşa korkusunun iliklere kadar hissedildiği ve kâfir ordu kumandanlarının da iyice köşeye sıkışmaya başladığı bir dönemde, Erdel ordusuna indirilen darbe Engürüs, Beç diyarlarında Hasan Paşa'nın mevcut namını iyice arttırır.

Hasan Paşa'nın bu savaşta izlediği askeri stratejik taktik olarak şunu görmekteyiz. Çok güçlü beylerini maiyetleriyle beraber bir dalgakıran olarak önden göndererek hem düşman askerini kırma hem de gerçek İslam askeri ordusunun gücünü bir taktik olarak geride hazır kıta bulundurma stratejisini izlemiştir. Bu taktik beylerine duyduğu güveni ortaya koyması açısından da önemlidir. Bu beyler ki hiç düşünmeden ölüme giden şehit olmaktan bir an bile endişe duymayan beylerdi. Esir alınan Ömer Bey'in kâfir askerlerin komutanı Jağman'ın karşısında şehit edileceğini bile bile geri adım atmamış, düşman sinesine korku salmaktan geri durmamıştır. İslam askerine bu gücü veren de inandığı din ve kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in olduğunu söylemek kesinlikle doğru olacaktır.

11.Meclis-i Ahdî-^cAşar

11.1.Transkripsiyonu

Ve ol cümle-i gâzâ-yı mağfîret-sezâsından gâzâ-yı garrâsı oldur li Sigetvardan ol emîr-i ^câkıl Göle sancığına tebdîl olunduğdan sonra küffâr-ı ehl-i dâlâlet bir miqdâr ruḥṣat u fırsat bulup Sigetvar ser-ḥaddine ḥaylî zarar u ziyân erüṣdürmegin tekrâr ḥazret-i pâdişâh-ı gerdün-vaḳâr ve şehensâh-ı ^cazmü'l-iktidâr ol emîr-i nâmdâra Sigetvar sancığın iḥsân edüp zîbâ vu zî-bahâ ḥil^catler gönderüp merâm u fu'âdı ile muḥaṣṣulu'l-merâm eyledi.

Muşârun-ileyh emîr-i zî-şân ferman-ı ḥazret-i sultân-ı ^câlî-şân ile Göle'den kâlkup envâ^c-ı şevketü şalâbet ile Sigetvar kal^casına gelüp vâşıl u dâḥîl olduğu gibi küffâr-ı füccâr-ı tâli^c-i nüḥüset-medârların tecribe eylemek için ^casker-i ebrâr ḥaberdâr olmadın aḥsuzın Şekeş ḥişârı kaşdına Kanije kal^casından toplar çıkarup bir gece nâ-gehân ol ^casker-i hezîmet-^cunvân Şekeş cānibine müteveccih ü revân oldılar.Ol ḥînde dil için ḥazret-i emîr-i ^cadil Kanije kal^casının altına beş yüz nefer guzât-ı şîr-ḥaşâ'il gönderüp Kanijeye togru giderken ḥikmet-i rabbü'l-^cizzet ile birbirlerinin ḥareketinden ḥaberdâr degül iken aḥsuzın gecenün bir vaḳtinde iki ^casker birbirine buluşup cenge âheng êtdüklerinde Ḥaḳ subhānehu ve te^cālā ḥazretlerinin ^culuvv-ı ināyeti ve ḥazret-i server-i enbiyâ ^caleyhi's selāmuñ mu^ccizâtı muḳāreneti ile guzât-ı İslāmuñ ḥareket e cür^cetlerin cünüd-ı nâ-sezâ istimā^c eyledikleri birle kalb-i fâsîdelerine ru^cb u dehşet ^carîz olmağın cümle topların ve yat u yarakların bırağup ḥişârlarına varınca firâr eylediler.Ġuzât-ı nâmdâr bisyâr küffâr-ı ḥâksârı esîr ü giriftâr eylediler.

Nazm:

Devletü şem'î kıldı nūrānī
Hānedān-ı 'azīm-i 'Osmānī

Ol Sigetvara varıcāk tekrār
Dédiler aña Haydar-ı kerrār

Zü'l-feķār oldı elinde şemşīrī
Érdi her yaña tīg-i teshīrī

Hak dērüp şimdi baht-ı pīrūzı
Oldı iķbāl-i zātına rūzı

11.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi

Tiryaki Hasan Bey'in övülmeye layık, parlak gazalarından birisi de budur ki; kendisi Sigetvar'dan Göle Sancağı'na tayin olunduktan sonra, dalâlet ehli kafirler bir derece ruhsat ve fırsat bularak Sigetvar hududuna bir hayli zarar ve ziyan erıştirmeye başladılar. İktidarı çok olan şahlar şahı hazreti padişah, Tiryaki Hasan Bey'e yeniden Sigetvar Sancağı'nı ihsan etti ve çok güzel pahalı hil'atler göndererek, gönlünün meramını muhassal kıldı.

Tiryaki Hasan Bey, şanı yüce padişah hazretlerinin fermanı ile kalkıp şevket ve haybet ile Sigetvar Kalesi'ne geldi. Kaleye girdiği sırada, günahkâr kâfirler uğursuz tali'lerini tecrübe etmek için, dindar gaziler haberdar olmadan, ansızın Şekeş hisarını vurmak gayesiyle Kanije Kalesi'nde bulunan toplarını çıkardılar. Bir gece ünvanı hezimet olan askerler, ansızın Şekeş tarafına doğru yola koyuldular. O vakitte casus yakalamak için adil kumandan Tiryaki Hasan Bey, Kanije Kalesi'nin altına beş yüz arslan hasletli gazi asker gönderdi. Bu askerler Kanije'ye doğru giderlerken, Allah'ın hikmeti ile birbirlerinin hareketinden haberdar olmayan iki tarafın askeri, gecenin bir vaktinde ansızın birbirleri ile karşı karşıya geldiler ve cenge başladılar. Hak sübhanehu ve Teâla hazretlerinin yüksek inayeti ve enbiyanın serveri Hz. Muhammed'in mucizesi ile İslam gazilerinin hareket ve cür'etlerini işitir işitmez liyakatsiz düşman askerlerinin fesat dolu kalplerine korku ve dehşet düştü. Hepsi toplarını, sancak ve bayraklarını bırakıp hisarlarına kadar kaçtılar. Namdar gaziler pek çok kâfiri esir aldı.

Nazm:

Devletü şem'î kıldı nūrānī
Hānedān-ı °azīm-i °Oşmānī

(Onun ışığı, büyük hanedan olan Osmanlı Devletini aydınlattı.)

Ol Sigetvara varıcāk tekrār
Dédiler aña Haydar-ı Kerrār⁶⁵

(Sigetvar'a tekrar gelince, kendisine Haydar-ı Kerrar, dediler.)

Zü'l-feķār oldı elinde şemşīrī
Érdi her yaña tīg-i teşhīri

(Elindeki kılıcı Zülfikar oldu ve ram edici kılıcı bir yana ayırdı.)

Hāk dērüp şimdi baht-ı pīrüzı
Oldı iķbāl-i zātına rüzı

(Allah şimdi ona başarı talihini verince, zatının ikbaline azık oldu.)

11.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bu meclis Hasan Paşa'nın bir gece ansızın düşmanla karşılaşmasını ve savaşımını anlatmaktadır.

Sigetvar'da iken sinmiş çevredeki düşman askerlerinin, Hasan Paşa Göle'ye atanınca tekrar azmaya başlamaları üzerine, Hasan Paşa padişahın emri ile tekrar Sigetvar'a tayin edilir.

Şekeş hisarına gitmek üzere Kanije Kalesi'nden toplarını gizlice çıkaran kâfirlerin; gerçek durumunu ve niyetini öğrenmek üzere Hasan Paşa beş yüz kadar askeri, öncü olarak gönderir. Bu birlikler bir gece ansızın düşman askeri ile karşılaşır, düşman mağlup edilir. Birçoğu da esir edilir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın tekrar Sigetvar'a tayinini gerektiren husus, kâfirlerin azgınlığı olup; Hasan Paşa'dan duydukları korku ve sinmişliğin; Göle Sancağı'na atandıktan sonra tekrar düşmanca tavırlar ve saldırılar şeklinde su yüzüne çıkmasıdır.

Bu durum karşısında ciddi kalkışmalarının olabileceği haberleri üzerine haklarından ancak Hasan Paşa'nın gelebileceği fikri ile Hasan Paşa'nın tekrar Sigetvar'a atanması, onun ne ölçüde cesur, korkusuz, sinelere korku salıcı, sindirici bir İslam kumandanı olduğunu göstermektedir.

⁶⁵ Doğan,M.,a.g.e.,s.636 “Savaşta çekilip tekrar tekrar hücum eden(Hz.Ali'nin Lakabı)”

Hasan Paşa bu çarpışmasında da öncü birlik olarak bir miktar askeri göndermiş, önlemi elden bırakmamış; gerçek gücü ile kâfirleri kılıçtan geçirmiştir.

12.Meclis-i İsnâ-^cAşer

12.1.Transkripsiyonu

Bu cihād-ı ālī-nihādından soñra cüz’i zamān geçmedin tekrār ol ālī-tebār kendü kullarından Rıdvān Voyvoda nām gāzīyi bir miqdār şecā^cat-şi^cār ademīleri ile dil için Kanije kal^casınıñ altına irsāl eyledi. Hikmet-i Hüdā ve irādet-i kibriyā ile ol zamān kral-ı bed-gümān tarafından kapudan olan Temud Ferik nām la^cin-i saķar-mekīn āyīn-i dālālet-ķarīnlerinde haylī yarar ve nāmdār ümerā-yı ^cālī-miqdār-larından olmağın memālik-i İslāmiyye cānibine şekāvet ü dālālet üzre dā’imā hareketler ve zu^cmlarınca dilirāne cür’etler göstermiş bī-dīn ü bed-āyīn idi. Kapudan-ı mezkūr ol rüz-ı mezbūrda mu^ctād-ı dālālet-nihādı üzere ^casker-i hezimet-eşerlerin yanına alup Sigetvar hişārına toğru ılgar ederken gecenüñ bir vaktinde añsuzın dil kaşdına müteveccih olan RıdvānVoyvoda nām gāzīye rāst gelüp mülākī olduklarında guzāt-ı mücāhidīnüñ şevketinden ve İslām-ı hidayet-encāmuñ heybetinden düşmen-i bed-āyīnüñ mā-beynlerinde ürküñdi ve ğavġa peydā olmağın Sigetvarda re’is-i ehl-i ğazā olan mīr-livā gelüp erişdi ve ^casker-i İslām ile yetişdi deyü kaçarken ve niçe tilāl u cibāl geçerken kapudan nāmında olan bed-gümānuñ başı kesilüp cānib-i nīrāna revān ve sā’ir ^casker-i hezimet-^cunvānları münhezim ü perīşān oldılar. Ol maħalde alınan nāmdār küffār-ı bed-kirdārdan niçe diller intihāb olup rikāb-ı kām-yāb-ı şulṭānīye irsāl ü işāl eyledi.

12.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Tiryaki Hasan Bey, bu gazasından sonra, çok zaman geçmeden tekrar kendi kullarından olan Rıdvan Voyvoda adındaki gaziyi bi miktar cesur adamlar ile dil ele geçirmek için Kanije Kalesi’nin altına gönderdi. Allah’ın hikmeti ve iradesi ile o zamanlar kötü zanlı kral tarafından, kapudan tayin edilen Temud Ferik adındaki cehennemlik la’in dalalette bulunan yarar ve şöhretli kumandanlardan olup İslam memleketi tarafına haydutluk ve sapıklık yapmak üzere devamlı saldırılarda bulunarak kendü batıl zanlarınca dilirane cesaret gösteren dinsiz kötü filli bir kumandan idi. Bu kapudan o günlerde sapıklık ile sıfatlanmış, huyları gereğince daima hezimete uğrayan askerlerini yanına alıp Sigetvar hisarına doğru ılgar ederken, gecenin bir vaktinde ansızın dil ele geçirmek üzere hareket eden Rıdvan Voyvoda’ya rast geldi. Birbirlerine

kavuştuklarında, mücahid gazilerin şevketinden ve hidayete erişmiş müslümanların heybetinden kötü düşmanın kendi aralarında ürküntü ve kavga peyda oldu. Sigetvar'da gazilerin reisi olan mirliya gelip yetişti. İslam askeri ulaştı diye kaçan düşman askerleri, bir çok tepe ve dağları geçerken, kapudan Temud Ferik'in başı kesildi ve cehenneme havale olundu. Hezimet, ünvanı olan diğer askerler münhezim ve perişan oldular. Burada ele geçirilen tanınmış kâfirlerden birçoğu seçilerek padişahın eşğine gönderildi.

12.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Rıdvan Voyvoda'nın bir seferinin anlatıldığı meclis olup, Hasan Paşa'nın adamlarındandır. Temud Ferik adlı bir kâfir, askerleriyle Sigetvar'a doğru giderken, Kanije'ye yol almakta olan Rıdvan Voyvoda'ya rast gelir. Bu karşılaşma kâfir askerlerin arasında korku ve endişe oluşturur. Sigetvar Beyi'nin yetişmesiyle düşman iyice bozulur, kaçar. Temüd Ferik öldürülür.

Değerlendirme

Avrupa'da özellikle Macaristan ve Avusturya mıntikasında zulmeden kâfirleri titreten Hasan Paşa'nın ve adamlarının, saldıdığı korkunun bir örneğinin anlatıldığı meclistir.

13.Meclis-i Şelāse-^cAser Muşārun İleyh Ḥasan Beg Pojeğa Sancağına Tebdil Olınuğdan Sigetvarda Şehsüvār Paşanuñ İnhizāmı ve Tekrār Sigetvar Sancağı Ḥasan Bege Vêrildügidür

13.1.Hasan Paşa'nın Pojeğa Sancağı'na Gönderilmesi ve Sonrasında Yerine GetirilenŞehsuvar Paşa'nın Mağlubiyeti Transkripsiyonu

Ve ol sene-i seniyyede gāh birer serdār-ı nāmdārların seriyye ile ve gāh kendü bi'z zāt asker-i zafer-peyker ile ƙalkıp bi'd-defat ve't-tekrār memalik-i küffār-ı bed-kirdāra ılgar edüp düşmen-i bed-sirete niçe haƙāret ü haşāretler êtdükten soñra hıfz u hırāset-i bilād ve zabt u şiyānet-i ibād ile ol ālī-nihād adl u dād üzre iken hażret-i emīr-i mükerrrem a'nī emīr Ḥasan-ı ālī-himem hażretlerine Pojeğa sancağı inābet ü ihsān olunup Sigetvar sancağı sâbıķan Bosna Beglerbegisi olan Şehsüvār Paşaya vêrilmegin ol emīr-i nāmdār Pojeğa sancağı ser-ħaddine varup ƙarar ve a'dā-yı bed-kirdār ile muħāşame vü kār-güzāra başladı.

Bu eşnāda müşārun ileyh Şehsüvār Paşa Mekomorya nām maħalle "*Ḥasan Beg varup bi'd-defat gāret ü haşāret êylemeye,baña dahı ar u ğayret ve mücebb-i ħaimyyet degül midür ki ben dahı varup ber-nām ve ol ƙavm-i bed-encāmı inhizām êtmeyem.*" dëyü Peçuy ve Sigetvar ve Mohaç askerinin yanına alup doyumluğ hevāsı ve nīk nāmluğ sevdāsı ile sene ħams ve tis'ine ve tis'a mi'e ve ramazān-ı şerīfün on beşinci

güninde niçe biñ küffāra ġarīm olan sipāh u za‘īm ile ƙalkup Mekomorya vilāyetine aƙın ēyledi ve ol diyārda bir miƙdār varoş ve ƙura ġāret ēdüp ġanīmet ile dāru’l İslām cānibine ‘avdet ēderken meger küffar-ı fuccār muƙaddemen ol mīr-i mīrān-ı kāmƙāruñ hareketinden haberdār olmagın Berk nām nehr ile Peleşke mā-beyninde bir şa‘b derbend-i şedīdde ‘asker-i İslāma mekr ü zarar ēylemek için yer yerin puşular ve cā-be-cā top ve darb-zenler ƙurup ol ƙavm-i bed-kirdār leşker-i ebrāruñ ol maħalle gelmesine müterakƙıb u intizārda iken nā-ġāh mīr-i mīrān-ı kāmƙāruñ ve ‘asker-i cerrār ġanā’im-i bisyār ile ġaflet ü ġurūr üzre mūrūr iken ol ƙavm-i bed āyīn ‘asker-i muvaħħidīnūñ üstine añsuzın yürüyüp cenge āheng ētdiler ve top u tuƒeng u tīr ü zenberek ile ‘azīm ceng ētdiler.

Ol ma‘rekede ümerā-yı ‘azīmü’ş-şān ve ‘adīmü’l aƙrān Peçuy Begi Maħmūd Beg ile Mohaç sancaġına vālī olan Mışırlı Sinān Beg nām ümerā-yı şāhibü’l- ‘unvāna şerbet-i şehādet naşīb olup ehl-i cinān olduƙlarından mā‘adā Ƙopan sancaġına beg olan Ğasan Beg cünūd-ı küffār-ı bed-kirdār yedine esīr ü giriftār olmaġıla ‘asker-i İslāma bi’t-tamām şikest ü inhizām vaƙi‘ olup Peçuy ve Sigetvasr ve Ƙopan ve Mohaç sancaġlarında vaƙi‘ olan ƙoçak ve ocaƙ erleri kim şehīd ve kimisi giriftār u nā-bedīd olup ‘asker-i erbāb-ı ƙıtāl leşker-i bed-fi‘āl elinde bu minvāl pāy-māl olduƙdan soñra paşa-yı mezbūr cünūd-ı ehl-i fücūr elinden ħalāş olup Sigetvar cānibine maħzūn u maġbūn gelüp dāħil oldı.

Nazm:

Budur ‘adet ezel sākī-i devrān
Şunar vuşlat demi cām-ı firākı

Murādı şehdine yol bulmuş iken

Başına dar ēder Şām u ‘Irākı

Neşr:‘Asker-i ehl-i fücūr işbu ġurūr u sürūr ile zaman-ı ƙalīlde Bosna beglerbegisi olan mīr-i mīrān-ı ƙişver-ġüşā ve paşa-yı ehl-i ġazā sābıƙan ƙaƙırcı başlıƙdan ƙıƙan Ğasan Paşanuñ üstine yürüyüp ol ‘ālī-rutbet niçe ümera-yı ehl-i sa‘ādet ile şerbet-i şehādet nūş ēdüp dünyāyı ferāmūş ēyledüklerinden ġayrı Bosna ‘askerine şikest ü inhizām vāƙi‘ olmagın küffār-ı ehli şekāvet cā-be-cā hareket ü cem‘iyyet ēdüp mażarrat hevāsı ve riyāset sevdāsı ile bilād-ı İslāmuñ üstine ol ƙavm-i şūm ‘umūm ile hücumları muƙarrer olup cünūd-ı merdūduñ fesād u şenā‘atları mumetted ü müşetted olmagın ħāzret-i şehryār-ı cihān-keşānuñ ve kāmƙār-ı meserret-efzānuñ sem‘-i şerīflerine işbu ħaber-i hā’il vāşıl u dāħil olıcaƙ ħāzret-i sultān-ı a‘zam ve ħāƙān-ı ekrem vāriş-i mülk-i

Keykübād hāriş-i iklīm-i ʿadl u dād hazret-i Şultān Murād zādallāhu salţanatuhu bi-ʿizzeti'l-evtād hazretlerinin āyine-i zamīr-i münirlerinde çehre-i ʿarūs-ı cihād u ğazā cilveger ve küffār-ı füccāruñ kamʿu kalʿına bir güzide er naşb u tayʿin olup göndermek ʿuhde-i saʿadetlerine farz-ı ʿayn ve farz-ı dīn idüĝi mülāhaza-i ʿālileri olmaĝın fi'l-hāl dīvān-ı eyvānına vüzerā-yi ʿizāmın ver vükelā-yi vācibü'l-ihtirāmın cemʿ edüp ve emr-i muhimmüñ tedārüki görülmek bābında fermān ʿyledüĝinden māʿadā vezīr-i aʿzamı ve müşīr-i efhemî olan muĝarrebü'l-hazret-i ʿaliyyetü'l-hākāniyye emīnü'd-devletü's-seniyyetü's-sultāniyye vezīr-i dānā vü dilīr-i tevānā Sīnān Paşa hazretlerinin ʿasākir-i İslāmiyesi dār ve vekīl-i muhtār edüp ol zamān emr ü fermān ʿyledi ki: Ser-hadd-i zafer-medārda şecāʿatde nādir ve defʿ-i fesāda kādīr ümerā-yı vācibü'l-ihtirāmından kimler vardur dēyü suʿāl ʿyleyicek cemīʿ vüzerā-yı ʿizām ve mevālī-i kirām müttefikü'l kelām cevāb vērüp eyitdi ki:

“Harem-i muhterem-i sultānīde neşv ü nemā bulan meşharu'l-ümerā-yı devlet-ārū Pojeĝada mīr-livā olan Hasan Beg kulları yarar ve nāmdār ve kılıcdan kan tamlar bahādur u server kimesnedür.” dēyü ol şāhib-saʿadet ve Āsaf-menzerlet hakkında aʿyān-ı devlet ve erkān-ı saʿadet hūsn-i şehādet ʿyledükleri ecilden hazret-i pādīşāh-ı gerdūn- iktidār eʿazallāhu teʿālā enşārahu ilā yevmi'l-karār ol emīr-i nāmdāra tekrār Sigetvar sancaĝın ihsān ʿtdiler.

13.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu yüce yılda, bazan yiĝit kumandanları ile ve bazan da bizzat kendisi zafer yüzlü asker ile hareket edip, defalarca ve tekrar tekrar küffar memleketlerine at sürüp kötü yüzlü düşmana nice hakaret ve hisaret ettikten sonra, beldelerini muhafaza ve halkı zaptu siyanet ile adalet üzere iken kendisine Pojeĝa Sancaĝı inayet ve ihsan olundu. Sigetvar Sancaĝı daha önce Bosna Beylerbeyisi olan Şehsüvar Paşa'ya verildi. Bu Şehsüvar Paşa: **“ Tiryaki Hasan Bey, Pojeĝa Sancaĝı serhaddine varıp oralarda defalarca yağma ve hisarette bulunan, banada ar, gayret ve hamiyet gereĝi deĝil midir, ben de varıp namstız ve kötü işler işleyen bu kavmi hezimete uğratayım ”**diyerek Peçuy, Sigetvar ve Mohaç askerini yanına alıp doyumluk hevesi ve meşhur olma sevdası ile 995 (1587) Ramazan'ının on beşinci gününde, nice bin kâfire rakip olan sipahi ve zaim ile hareket edip Mekomorya vilayetine akın etti. Bu diyarda bulunan bir mikdar varoşu ve köyleri yağma etti. Aldıĝı ganimetleriyle İslam diyarına dönmeye başladılar. Meĝer günahkâr ve kötü iş tutan kâfirler daha önce, Şehsüvar Paşa'nın bu hareketinden haberdar oldukları için, Berk Nehri ile Peleşke arasında geçilmesi çok güç bir derbende İslam askerlerine hile yaparak zarar vermek kasdıyla, yer yer pusular

kurdular ve çeşitli mevkilere top ve darp-zenler yerleştirerek, hayır işleyen askerlerin gelmesini beklemeye başladılar. Bahtiyar kumandanın kalabalık askeri ve pek çok ganimet ile dalgın, fakat gururlu, habersizce geçerken, kötü huylu kavmin askerleri, Allah'ın birliğine inanan gazilerin üzerine birdenbire saldırdılar ve cenge başladılar. Top ve tüfenk ile hayli savaştılar.

Bu savaşta şanı yüce ve benzeri bulunmayan kumandanlardan Peçuylu Mahmud Bey ile Mohaç Sancağı'na vali olan Mısırlı Sinan Bey'e şehidlik şerbeti nasib oldu. Bu iki kumandan cennet ehli olduktan başka, Kopan Sancağı Beyi Hasan Bey, düşmana esir düştü. Hasan Bey'in yakalanması ile İslam askerlerine tamamen bozgun ve inhizam vaki oldu. Peçuy, Sigetvar, Kopan ve Mohaç Sancakları'nda bulunan Kopak ocak askerlerinin kimisi şehid ve kimisi de düşmana esir oldu. Savaş erbabı askerlerimiz, bu şekilde kötü işler sahibi düşman elinde payimal olduktan sonra Şehsüvar Paşa cehennemlik kâfirlerin elinden kurtulup Sigetvar hisarına mahzun ve şaşkın bir halde döndü.

Nazm:

Budur °adet ezel sâķī-i devrān

Şunar vuşlat demi cām-ı firākı

(Eskiden beri adet budur. Âlemin sâķisi kavuşma zamanı ayrılık şerbeti sunar.)

Murādı şehdine yol bulmuş iken

Başına dar eder Şām u °Irākı

(Arzunun balına yol bulmuş iken Şam'ı ve Irak'ı başına dar eder.)

Günahkâr kâfirler bu sevinç ve gurur ile az zaman içinde Bosna Beylerbeyi'si ve daha önce çakıcı-başlıktan çıkan gaza ehlinin paşası ve ülkeler açan beylerbeyi, Hasan Paşa'nın üstüne yürüdüler. Makamı yüce nice kumandanları ile Hasan Paşa, şehadet şerbetini nuş ederek dünyayı unuttu. Bunun üzerine Bosna askeri de bozuldu ve hezimete uğradı. Haydutluk sahibi uğursuz kâfirler yer yer hareket ve cemiyet edip hepsi birden zarar vermek ve üstünlük kazanma sevdası ile İslam memleketlerine hücumu karar verdiler. Kovulmuş askerlerin fesat ve alçaklıklarının bütün şiddetiyle uzun zaman devam etmesi haberi, cihanı fetheden ve meserret dağıtan bahtiyar kumandan ve cihan açan padişah hazretlerinin kulağına vasıl oldu. İmparatorluğun varisi, saltanatın direği ve adalet ikliminin koruyucusu olan Sultan-ı Azam ve Hakan-ı Ekrem Sultan Murad Han hazretlerinin nurlu gönüllerinin aynasında, gaza ve cihadın cilve yapan güzel çehresine, günahkâr kâfirlerin ezilmesi ve yerlerinden sökülüp atılması için, yiğit bir kumandan nasb ve tayin ederek göndermek, mes'ud uhdelerine

farz-ı ayn ve farz-ı din olduğunu mülâhaza ve kabul etti. Hemen yüce divanına, vezirlerini ve diğer yüksek rütbeli devlet görevlilerini toplayarak bu mühim görevin gereğini yapmak için emir verdi. Ayrıca devletin ve saltanatın emini, güçlü, cesur, bilen ve anlayışlı sadrazamı olan Sinan Paşa hazretlerini İslam askerinin başına serdar ve her türlü selahiyet ile kendi vekili tayin ettikten sonra serhadde, kumandanlar arasında cesaretle nadir ve fesatın def'ine kadir, saygıdeğer kimler vardır diye hazır bulunanlara sordu. Vezirler ve diğer hazır bulunanlar ittifakla;

“Muhterem padişahımızın haremindedir yetişen devleti donatan kumandanların övüncü olan Pojega Mirlivası Hasan Bey kulları, yarar ve namdar kılıcından kan damlayan yiğitlerin başı bir kimsedir.” Diye cevap verdiler. Devlet ayanı ve mutlu erkan, Hasan Bey hakkında iyi şهادetde bulundular. Bunun üzerine dünyaya hâkim ve kıyamete kadar Allah'ın yardımına nail olan padişah hazretleri bu yiğit kumandanı yeniden Sigetvar Sancağı'na tayin eyledi.

13.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa Pojega'da görevini ifa ederken; Şehsüvar Paşa da 1587'de Mekomorya vilayetine akın başlatır. Varoşları yağmalayıp geri avdet ederken haberi alan kâfirler; Berk Nehri ile Peleşke arasında pusu kurarlar. Pusuya ansızın yakalanan İslam askerlerinden Peçuy Beyi Mahmud Bey ile Mohaç Valisi Mısırlı Sinan Bey şehit düşer. Kopan Beyi Hasan Bey, esir düşer. Şehsüvar Paşa perişan halde Sigetvar'a geri döner.

Kâfirler bu heyecanla Bosna'ya doğru yürür. Bosna Beylerbeği Hasan Paşa da şehit olur. Bosna askeri de dağılır. Haberi alan Murad Han, Vezir Sinan Paşa'yı görevlendirir. Ancak divan hep bir ağızdan Pojega Sancak Beyi Hasan Paşa'nın ismini öne çıkarırlar. Bunun üzerine Hasan Paşa tekrar Sigetvar Sancağı'na tayin edilir.

Değerlendirme

Tiryaki Hasan Paşa'nın üzerinde ittifakla tekrar Sigetvar'a tayini bile, padişahın ve İslam ordusunun vazgeçilmezlerinden biri olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca padişahın Vezir Sinan Paşa'yı görevlendirmesine rağmen, divan üyelerinin ittifak ile Hasan Paşa'yı önermeleri ve bu önerinin kabul görmesi de ayrıca dikkate şayandır. Şehsuvar Paşa ve maiyetindeki beylerin şهادetleri ise üzüntü kaynağı olmuştur.

14.Meclis-i Erba'a-ı Aşer Muharebe-i Kal'a-i Kanije ve Giriftar-ı Kiş Keçi

14.1. Kanije Savaşı ve Kiş Keçi'nin Yakalanması Transkripsiyonu

Muşârun ileyh emîr-i hürşîd-vaķâr kendü nîzadâr kulları ve şecâat-şîâr adamları ile Pojeĝa sancaĝından Sigetvar ser-haddine gelüp ķadem başıdı.Ol hînde Sigetvar ser-haddinden ba'z ĝâzîler şehâdet sa'âdetine tâlip ü râĝıplar Bazfî vilâyetine ĝazâ vü cihâd niyetine çıkup gitdiler.Müddet-i eyyâm ile ol ĝuzât-ı ehl-i dîn memalik-i şeyâfîn- düzah ķurbına girüp dâhil olduklarında

Nazm:

Ne deñlü cehd kılsan bir murâda

Naşîb olmaz mıkadderden ziyâde

Neşr:mazmûnınca ellerine bir â'ide vü fâ'ide girmedüğinden ĝayrı

Nazm:

Zamâne kim kişiden döndüre yüz

Ziyânına dürişür ĝece gündüz

Neşr:medlülünce ol ĝuzât-ı şîr-şikâr küffâr-ı hâksâr yedine esîr ü giriftâr oldılar.Bazfî nâm la'în ihânet-i dîn ve hâķâret-i seyyidü'l mürselîn için ol bî-çâreleri ķazıĝa urup ķatl u helâk eyledi ve ol ĝuzât-ı dîne bu deñlü hâķâret ve kîn eyledüklerin hâzret-i emîr-i dil-pezirûñ ma'lûm-ı sa'âdetleri olıcaķ ĝayret ü hamıyyetlerinden niçe êdeceĝin bilmeyüp kaşd eyledi kim zîr-i destinde ve kendü habsinde olan harbî dutsaķlara anlar eyledükleri minvâl ihânet ü hâķâret eyleye.

Lakin müddet-i medid ***âlât-ı hadîd niçe giriftâr olan bî-çârelerüñ ihâneti er olanlara âr gelmegin*** diledi kim kendü bi'z-zat kalkup Ķanije ķal'asınıñ altına ıĝar eyleye daĝı her ne maķûle nâmdâr hâksâr ele girüp giriftâr olursa 'ahd eyledi kim melâ'inüñ ķal'aları ķapusında ķazıĝa urup ihânet ü edüp hâķâret eyleye.

Bu niyyet ile ol şâhib-i sa'âdet ańsuzın Ķanije kal'asına toĝru teveccüh ü 'azîmet êdüp ķal'anuñ etrâfında câ-be-câ puşular vaz' eyledi ve bir kaç şeci' ü bahâdır yigitler sekr-i dem için ayırup ķal'aları tarafına irsâl eyledi ve kendüleri puşu ķonulan maķâllerde durup ķarâr ve sekr-i dem için irsâl olınan ĝâzîlere intizâr êderken Miçend ķapudanı olan Kiş Keçi nâm la'în biñden mütecâviz bed-âyîn ile ol ĝazîlerüñ ardlarına düşüp puşu olan mahalle doĝru êrişdi. Ya'ni âyînlerince ĝayret êdüp ol ĝâzîlere girişdi.

Emîr-i kâmkâr puşuda olan ĝuzât-ı düşmen şikâr ile her tarafdan âşikâr olup a'dâ-yı dînüñ üstine iķdâm u ihtimâm ile yürüyicek ol ķavm-i bed-fi'âl ĝuzât-ı zafer-melik işbu hâreket ü şevketin gördükleri gibi niçe benâm-ı bed-nâmları tîĝ-i ĝuzât-ı zafer-medâr ile târ u mâr olduķdan soñra mezkûr olan Kiş Keçi nâm ķapudanları ĝuzât-ı ehl-i imâna esîr ü giriftâr olup keşân-ber-keşân hâzret-i emîr-i 'âlî-şâna getürüp teslim eylediler.Emîr-i 'âlî-rütbet bundan evvel giriftâr olan bî-çârelerüñ ihânet ü hâķâretine

bedel fermān ʔyledi ki giriftār olan bed-fiʔali yine hiřārları apusunda azıa urup atlı u helāk ʔdeler.

Melʔun-ı mezbūr māl-ı mevfūr ile meřhūr u mezkūr olmaın ol alālet nihād āzād olınma için muřārun ileyh azret-i zāt-ı asana on biñ asene irār u ihzār ʔylemiřiken abūl ʔtmeyüp mucerred ayret-i İslām ve amiyyet-i seyyidü'l-enām ʔaleyhi'ř-řalavātu ve's-selām için ol pelidi ve merdūd-ı ʔanidi anije alʔası apusunda azıa urup atlı u helāk ʔyledi.ün azret-i sultān-ı cihān ebedallāhu salanatuhu ilā-yevmi'l-mizān vezir-i azam ve müřir-i ekrem Sinān Pařayı Engürüs seferine serdār ve vekil-i mümtāz ʔyledi.Baz ařhāb-ı araź “*ellezi fi ulūbihim marazan*”⁶⁶ ol emir-i saʔadet-ebed azretlerine buz ased ʔylediler.

Nazm:

arındařuñ daı ʔyeler ʔadāvet
Görürse sende ikrāma liyāat

iřinüñ olsa gün gibi kemāli
Olur her gün asūduñ pāymālı

Neş:Ve ol řāhib-i devleti yaʔni emir-i ʔālī-rütbeti dürü-ı bī-fürü ile Segedin sancaına tebdil ʔylediler.

Nazm:

Felek mirʔat-ı alb-i ʔarifi geh bī-řafā ʔyeler
Döner gāhı olur āyine-i ʔālem-nümā ʔyeler

arı-ı ada ařhāb-ı resūle öykünen kimse
Ne am yer āña mevlā evliyāyı reh-nümā ʔyeler

Sitāruñ zir-i ebr-i dūna mahfi olsa incinme
Erenler himmeti bir gün anı şems-i uā ʔyeler

Kemend-i kizb ile dūřmen ʔuruc ʔylerse eflāke
Döner bir gün ki ar anuñ yerin tate'ř-řerā ʔyeler

Bu refi bāiʔs-i rifʔat ılıp emirine ol řāh

⁶⁶ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.116 Maide 5/52
“İşte kalplerinde bir hastalık bulunanların...”

Ümîdüm bu yakînde mîr-i mîrân-ı zamân eyler

Neşr: hâzret-i serdar-ı kâmkâr ve müşîr-i ekrem-i nâmdâr Bespirim ve Polata kal'arın feth edüp vaqt-i şitâ ve zamân-ı sermâ erişmegin müşîr-i muşârun ileyh 'asâkir-i İslâm ile kışlağa 'avdet êtdüğü zaman 'asker-i kral-ı dalâlet-mu'tâd ve leşker-i küffar-ı ehl-i 'inâd ile İstolni Belgrad kal'asın mihâşara êylediler. Vilayet-i Budin muhâfazasından olan vezir-i dâna ve müşîr-i devlet-ârâ Mehemmed Paşa oğlu vezir Hasan Paşa İstolni Belgrad şahrâsında dilîrâne cihâd edüp küllî bed-nihâdlar semm-i semend-i gûzât-ı ehl-i kıtâle pây-mâl olmuşken hikmet-i Hudâ ve irâdet-i Hudâ ile

Nazm:

Her kaçan gökden kazâ peydâ olur

Dîde-i ehl-i nazar a'mâ olur

Neşr: mefhûmınca ol vezîr-i vâcibü'l-ihtirâma 'asker-i İslâm ile şikest ü inhizâm vâқи olmağın muşârun ileyh Hasan Paşa ve Budin muhâfazasından olan Sinân Paşa oğlu vezîr Mehemmed Paşa ve sâ'ir mîr-i mîrân-ı milket-ârâ bir yere gelüp meşveret için cem'iyet edüp re'y ü ittifağ êylediler ki Segedin sancağına vâlî olan emîr-i muhretem Hasan Beg bu ser-hadde kadem başmayınca işümüz illerü gitmez ve anuñ tabl-ı zalî-i sa'âdet-i 'adîleri bu diyâra sâye şalmayınca iş bitmez dëyü ol emîr-i dil-pezirî ve dilîr-i şahip-şemşiri Segedin sancağından da'vet edüp İstolni Belgrad muhâfazasına ta'yîn ü tebyîn êtdiler.

Bu esnâda 'asker-i kral ve cünüd-ı ehl-i dalâl emîr-i sa'âdet me'alûñ geleceğinden haberdâr oldukları ecilden İstolni Belgrad kal'asın birağup Üstürğon kal'asınıñ üstine ejderd mişâl toplar çeküp muhâşara êylediler. Ol ümerâ-yı nâmdârıñ yükruğı Segedin sancağı begi muşârun ileyh Hasan Beg kendü kulları ve Segedin sancağı 'askeri ile kalkup imdâd için İstolni Belgrad kal'asına müteveccih ü revân oldukdan soñra ol 'âdil-dil mağall-i mezbûra vâsıl u dâhil olduğı gün Üstürğon şahrâsında olan 'asker-i kral-ı bed-fi'âlûñ üstine yürüyip niçe benâm ve yarar küffar-ı hâksârıñ başları kesilüp ve niçe nâmdâr diller getirüp 'asker-i ehl-i fücûrı haylî meksür u mağhûr êylemekle melâ'in-i hezîmet-rehîn havflarından yedişer biñ bî-dîn ile tabur-ı nuhûset- zuhûrların bekledüp bu minvâl 'asker-i bed-fi'âl havf u hîrâs üzre iken gerü ol şahib-i sa'âdet ve lâyıq-ı şadâret gayret ü hamîyyet edüp gâh gâce ve gâh gündüz darb-ı harb ile qaravulların başup cünüd-ı bed-gümânı tamân zebûn u mağbûn êylemekle kemal-i vus'at ü ruşat ile Üstürğon kal'asın muhâsaraya amân u imkânları olmayup hâzreti serdar-ı benâm ve vezîr-i a'zam-ı âlî-mağâm 'asker-i İslâm ile gelüp erişince ol

hürşid-menzelet dîn-i İslâma hizmet eyledügin ʿamme-i ʿasâkir-i müslimîn ve kâffe-i leşker-i muvaḥḥidîn taḥsîn ü âferînler édüp her biri ol mîr-livâ ve dilîr-i saʿâdet-ârâya medḥ u şenâ ḥayr duʿâ eylediler.

Bu deñlü ʿibâdullâh ve ümmet-i resûlullâh şallallâhu ʿaleyhi ve sellemüñ ḥüsn-i himmet-i bî-hemtâları muḳâreneti ile muşârun ileyh emîr-i nâmdâr ve dilîr-i kâmkâra ferîd-i ʿinâyet-i sultânî ve ʿuluvv-ı himmet-i ḥâkânîden tekrar Sigetvar sancağı beglerbegilik lik şadâreti ile ʿinâyet ü iḥsân ve mîr-i mîrân-ı zî-şân nâmı ile şâhibü'l-ünvân eylediler.

Kıtʿa:

Ne cevherde kim ola ḳâbiliyyet

Éder ḥakkâk-ı devrân anı ıslâḥ

Zulâm-ı perde-i ḥaşyetde ḳalmaz

Éder kendözini gün gibi izâḥ

Neşr:Çün ol şâhib-i saʿâdet ve ʿâlî-himmet ḥâzretlerine bilâd-ı Sigetvarı mîr-i mîrânlık sadâreti ile iḥsân étdiler, günden güne fırsat u nuşratı ziyade ve şevket ü devleti küşâde olup avâz-i heybeti düşmen-i dîne velvele ve bilâd-ı ehl-i ʿinâda zelzele vermişidi.İrâdetullâh ile çün ḥâzret-i pâdişâḥ mazḥar-ı ilâḥ ve şehensâḥ-ı dîn-penâḥ serîr-i şaltanatından el çeküp ve “*Sâriü ilâ mağfiretin min rabbikum*”⁶⁷ emrine itâʿat ve serîr-i dünyadan saray-ı cennete mürâcaʿat buyurdılar.

Nazm:

Ḥâḳ anı hem-dem-i gufrân étsün

Raḥmeti ḥânına miḥmân étsün.

14.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Güneş gibi vakar sahibi olan Tiryaki Hasan Bey, kargılı kulları ve cesur askerleri ile Pojega Sancağı'ndan Sigetvar serhaddine geçti. O sıralarda, Sigetvar serhaddinde bulunan bir kısım gaziler şehitlik mertebesine talip ve istekli olup Bazfi vilayetine gaza ve cihad niyetiyle çıkıp gittiler. Din gazileri bir gün giderek cehenneme yakın şeytanlar ülkesine girdikleri sırada:

⁶⁷ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.66. Ali-İmran 3/133 “Rabbimizin başışına,genişliği göklerle yer arası olan ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennete koşun.”

Nazm:

Ne deñlü cehd kılsan bir murāda

Naşīb olmaz mıķadderden ziyāde

(Bir arzuya kavuşmak için ne kadar gayret etsen, mukadder olandan ziyadesi nasīb olmaz.)

Neşr:maẓmūnınca ellerine bir ā'ide vü fā'ide girmedüğinden ğayrı

(Mefhumu üzere ellerine hiçbir şey geçmediğinden ve bir fayda görmediklerinden başka)

Nazm:

Zamāne kim kişiden döndüre yüz

Ziyānına dūrişür gece gündüz

(Eğer zaman bir kişiden yüz çevirirse, gece gündüz onu zarara sokar.)

Medlülünce, arslan avlayan gaziler, yıkılası kâfirlerin eline esir düştüler ve yakalandılar. Bazfi adlı lanetli, dine ihanet ve Hazreti Muhammed'e hakaret için bu zavallıları kazıklara vurdu, katlederek hepsini öldürdü. Bu din gazilerine, bu şekilde kin ve hakaret eylediklerini, gönlü yüce kumandan Tiryaki Hasan Bey duyunca, vatanseverlik gayretlerinden ne yapacağını bilemedi. Elinin altında ve kendi hapsinde bulunan tutsakların her birine kâfirlerin yaptıkları gibi hakaret ve kötülük yapmak kast eyledi.

Ancak uzun müddet *“âlât-ı hadid nice giriftar olan bi-çarelerin ihaneti az olanlara âr gelmeğın”* kendi bizzat harekete geçerek Kaniye Kalesi'nin altına ılgar eyledi. Kadın, erkek, yaşlı, genç ne olursa, ne kadar düşman ele geçirir, yakalarsa, mel'unları kalelerinin kapısında kazığa vurarak, kötülük ve hakaret etmeye aht etti.

Tiryaki Hasan Bey, bu niyyet ile ansızın Kaniye Kalesi'ne doğru teveccüh ve azimet etti. Kalenin etrafında yer yer pusular kurdu. Birkaç cesur ve bahadır yiğitleri seğirdim için ayırıp kaleleri tarafına gönderdi. Kendileri pusu kurulan yerlerde durup karar ve seğirdim için gönderilen gazileri beklerken Miçend kapudanı olan Kiş Keçi adlı lâin, binden fazla kötü işler işleyen âdemleri ile bu gazilerin ardına düşüp pusu kurulan bölgeye doğru yaklaştı. Onlar gibi gayret edip bu gaziler de savaşa tutuştu.

Bahtiyar kumandan ve pusuda bulunan, düşman avlayıcı gaziler, her taraftan ortaya çıkıp din düşmanlarının üstüne ikdâm ve iktihâm ile harekete geçtiler. Kötü işler işleyen o kavim, zafer kazanan gazilerin bu hareket ve şevketini gördükleri gibi, birçok namdar kumandanları İslamın kılıcı altında mahf olduktan sonra, Kiş Keçi adındaki

kapudanları imanlı gazilere esir ve griftar oldu.Çeke çeke şanı yüce kumandan Tiryaki Hasan Bey'in yanına getirip teslim eylediler. Rütbesi yüce olan kumandan, kendisini kalelerinin kapısında kazığa oturtarak katl ve helâk eylemelerini, dolayısıyla eline esir düşen zavallı Türklere yaptığı kötülük ve hakaretlerin intikamının alınmasını emretti.

Sapıklık üzere yaratılmış mel'un kumandan çok zengin ve varlıklı olduğu için esir olunca, kurtulmak gayesiyle Tiryaki Hasan Bey'e on bin altın vermeyi kabul etti. Parayı hazırladı. Ancak zatı güzel kumandan bu teklifi kabul etmedi ve İslamın gayreti, hazreti Peygamberin şerefi için, atılmış inatçı İaini Kanije Kalesi'nin kapısında kazığa vurarak katl ve helâk eyledi. Diğer taraftan cihan padişahı, Sultan Murad Han, vezir-i azamı ve müşiri ekremi Sinan Paşa'yı Macaristan seferine serdâr ve kendisine mümtâz vekil tayin etmişti. Ancak bazı kimselerin bu tayine itirazları oldu ve **kalpleri kötülükle dolu olanlar** haset eylediler.

Nazm:

Karındaşuñ dahı eýler °adâvet

Görürse sende ikrâma liyâkat

(Sende ikrâma liyâkat görürse, kardeşin dahi sana düşmanlık eýler.)

Kişinüñ olsa gün gibi kemâli

Olur her gün hasüduñ pâymalı

(Kişinin olgunluğu güneş gibi olsa bile, yine de hasetçiler onu ayakaltına alırlar.)

Neşr:Ve ol şâhib-i devleti ya°ni emîr-i °âlî-rütbeti dürüg-ı bî-fürüg ile Segedin sancağına tebdîl eýlediler.

(Devlet sahibi ve rütbesi güneş gibi yüce bir kumandan olan (Sinan) Paşa'yı aslı olmayan yalanlar ile Segedin Sancağı'na tayin ettirdiler.)

Nazm:

Felek mir°at-ı kalb-i °arifi geh bî-şafâ eýler

Döner gâhî olur âyine-i °âlem-nümâ eýler

(Felek bazan ârifin kalbinin aynasını safâ üzere kılar, bâzan da döner dünyayı gösteren ayna eýler.)

Tarîk-ı Hâkda aşhâb-ı resüle öykünen kimse

Ne gam yêr aña mevlâ evliyâyı reh-nümâ eýler

(Allah yolunda Hazreti Muhammed'in ashâbına öykünen kimse gam yemez; çünkü Allah ona evliyâyı yl gösterici kılar.)

Sitâruñ zîr-i ebr-i dūna mahfî olsa incinme

Erenler himmeti bir gün anı şems-i duhâ eýler

(Eğer yıldızın bir gün alçağa saklanırsa, sakın incinme, çünkü bir gün erenlerin himmeti onu sabah güneşi gibi yapar.)

Kemend-i kizb ile düşmen  ur c  ylerse efl ke

Döner bir gün ki çarh anu n yerin tahte's-ser   yler

(Yalan kemendi ile e er düşmanlar göklere yükselse bile bir gün  ark döner ve onun yerini toprak altı eyler.)

Bu ref'i b i's-i rif'at k lup emirine ol Ő h

 m d m bu yak nde m r-i m r n-ı zam n  yler

( midim budur ki, o Şah, yükselmesine engel olan bu bel y  def' eder ve onu yakında zamanın emirler emiri eyler.)

Bahtiyar ve ikrama layık yi it serdar hazretleri Bespirim ve Polata kalelerini feth ettikten sonra, kış mevsimi yaklaşıp so uklar başlayınca İslam askerleri ile kışlağına döndüğü sırada, sapıklığı mutad edinen kral, in t ehli olan kafir askerleri ile İstolni-Belgrad Kalesi'ni muhasara eyledi. Budin vilayetinin muhafazasına me'mur olan devlet süsleyici müşir ve bilgili vezir Mehmed Paşa-oğlu Vezir Hasan Paşa, İstolni-Belgrad Ovası'nda kahramanca cih d ederek pek çok k firi gazilerin zehirli kılıcı ile p yim l eylemiŐken, Allah'ın hikmeti ve ir desi ile:

Nazm:

Her kaçan gökden ka a peyd  olur

D de-i ehl-i nazar a'm  olur

(Her ne zaman gökden bir kaza eriŐse, nazar ehlinin gözleri k r olur.)

Mefhumunca saygıdeğer isl m askeri ile vezir, kırılıp mağlub oldular. Hasan Paşa ve Budin muhafazasında bulunan Sinan Paşaoğlu vezir Mehmed Paşa ile diğer ülkenin Şerefi sayılan kumandanlar bir yere toplanarak müşavere tertiplemek üzere hazırlandılar.Segedin Sancağı'na vali olan muhterem kumandan Hasan Bey bu taraflara ayak basmayınca iŐimiz ileri gitmez ve onun tablının gölgesinin saadet veren adaleti bu diyara saye salmayınca iş bitmez diyerek gönül okŐayan, kılıç sahibi yiğidi Segedin Sancağı'ndan davet etmeye ittifakan karar verdiler. Böylece kendisin İstolni- Belgrad muhafazasına tayin ettiler.

Bu esnada dalalet ehli olan kırılın askerleri, Tiryaki Hasan Bey'in geleceğinden haberdar oldukları için, İstloni-Belgrad Kalesi'ni bırakıp Estergon Kalesi'nin üzerine ejderha misali toplar çekip muhasaraya başladılar. Orada bulunan kumandanların birincisi olan Segedin Sancağı beyi Tiryaki Hasan Bey, kendi kulları ve Segedin Sancağı askerleri ile harekete geçerek yardım için İstolni- Belgrad Kalesi'ne doğru yola

koyuldu. Gönlü adaletle dolu Tiryaki Hasan Bey, İstolni- Belgrad'a ulaşım şehre gittikten hemen sonra, Estergon Ovası'nda bulunan kötü fiilli kralın askerleri üzerine yürüdü ve pek çok namlıperişan olmuş kâfirlerin başlarını kesti; birçok meşhur casus ele geçirdi. Günah sahibi askerleri bir hayli kırdı. Onları mahkur eyledi. Mağlub olan mel'unlardan ve rehin olarak ele geçirilen korkaklardan yedişer bin dinsiz ile uğursuzluk yaratan taburlarını bekletip bu şekilde düşman askerlerini korku ve endişe içinde bıraktı. Bahtiyar ve sadarete layık olan Tiryaki Hasan Bey, gayret ve hamiyet edip gâh gece ve gâh gündüz, savaş ve uğraş ile düşmanın karakollarını basıp kötü huylu askerlerini zebun eyledi. Onları şaşkına çevirmeye büyük fırsat ve ruhsat buldu.

Düşmanın Estergon Kalesi'ni muhasaraya aman ve imkânları kâfi gelmedi. Makamı yüce veziriazam ve serdâr-ı benâm hazretleri İslam askeri ile gelip erişince, menzili güneş gibi ulu olan Hasan Bey'in İslam dinine yaptığı hizmeti, bütün müslüman askerleri ve hak yolunda birleşen mücâhidler medh ü senâ ettiler.

Güzel sözler söylediler. Bahtiyarlık dolu yiğit mirlivâ Hasan Bey'e pek çok hayır dua eylediler. Bu derece Allah'a ibadet edenlere ve onun resulü olan Muhammed (S.A.V)'e ümmetlik vazifesi yapanlara hayırlı yardım ve hizmetler ile yakınlık kazanan yiğit kumandan ve mutlu kahraman Tiryaki Hasan Bey'e padişahının yegâne inayeti ve hakanlığının yüce himmeti neticesinde tekrar Sigetvar Sancağı sadaret ve beylerbeyilik ünvanı ile inayet ve ihsan olundu. Ayrıca şanı yüce beylerbeyi ünvanı ile şereflendirildiler.

Қытса:

Ne cevherde kim ola kâbiliyyet

Éder hakkâk-ı devrân anı ıslâh

(Eğer cevherde kabiliyet varsa, zamanın üstü (Allah) onu ıslah eder.)

Zulâm-ı perde-i haşyetde kalmaz

Éder kendözini gün gibi izâh

(Kapalı sözleri korku içinde olamaz, zirâ o onu gün gibi ortaya çıkarır.)

Mutluluk sahibi ve gayreti yüce Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine Sigetvar Beldesi'ni beylerbeyilik ile ihsan eylediler. Tiryaki Hasan Paşa'nın gündün güne düşmana olan fırsatı ve üstünlüğü arttı. Şevket ve devleti açıldı. Arâze-i heybeti din düşmanlarının ülkelerine velvele ve inâd ehlinin beldelerine zelzele vermişti. Allah'ın iradesi ile dinin sığınağı ve Allah'ın nazarına nâil olan padişah hazretleri saltanat tahtından el çekip “ *Rabbimizin mağrifetine koşusun*”. (Kur'an-Ali-İmran 3/133) emrine itâat edip, dünya hayatından ahiret sarayına göçtüler.

Nazm:

Hak anı hem-dem-i gufrân etsün

Rahmeti hânına mihmân etsün.

(Allah onu affına yoldaş ve rahmetinin cömertliğine misafir etsin.)

14.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa Sigetvar'a gelince bundan güç alan bazı İslam askeri gaziler Bazfi'ye akın düzenlerler ve orada esir düşerler. Esir düşen bu beyleri, Bazfi adlı kâfir kazığa oturtarak öldürür.

Bunun üzerine elindeki esirlere aynı muameleyi yapmaya niyetlenmişken vazgeçer ve bizzat Kanije etrafına giderek orada kimi yakalarsa aynı şekilde öldürmeği aht eder. Harekete geçen Hasan Paşa'ya Kiş Keçi adlı kâfirin pusu kurduğu yere gelinir. Büyük bir kıtal-ı ceng başlar. Kiş Keçi esir alınır. Hasan Paşa bunu kazığa oturtarak öldürme niyetini ifaya geçerken, zengin olan Kiş Keçi on bin altın vermeği teklif eder. Hasan Paşa ise onu Kanije Kalesi'nin kapısına kazığa oturtarak öldürür.

Sultan Murad Han, büyük vezir Sinan Paşa'yı Macaristan Seferi'ne görevlendirdiğinde, Hasan Paşa da Segedin Sancağı'na gönderilir.

Sinan Paşa Bespirim ve Polata Kaleleri'ni alır. Bunun üzerine Kâfir kral İstolni-Belgrad Kalesi'ni kuşatır. Budin vilayetini koruyan Vezir Mehmet Paşaoğlu Vezir Hasan Paşa kahramanca çarpışır ama mağlup olur.

Mezkûr beyler istişarede bulunarak, Hasan Paşa'yı İstolni-Belgrad Kalesi'ni koruması için görevlendirirler. Bunu duyan düşman İstolni-Belgrad Kalesi'nden vazgeçip, Estergon Kalesi'ne yönelir.

Hasan Paşa İstolni-Belgrad'a doğru gelirken düşman ile Estergon'da karşılaşır. Onlara ağır kayıplar verdirterek bu sevdalarından da vazgeçirtir. Bu başarılar padişaha intikal ettirilince, padişah Hasan Paşa'ya Sigetvar Sancağı Beylerbeyliği'ni verir.

Değerlendirme

İslam askeri ve beylerine reva görülen şehadet şekli (Kazığa oturtarak şehit etme) karşısında bir an insani hasletince hiddetlenen Hasan Paşa, ivedilikle sakinleşerek esas olanın bataklığı yerinde kurutmanın olduğunu anlar.

Can bağışlaması için kendisine sunulan on bin altını da red ederek daha önce Kozma'ya uyguladığı "Kısasa kısas" yöntemini Kiş Keçi'ye de uygulayarak cezasını verir.

Tabiri caiz ise zora düşülen bölgelere bir an önce Hasan Paşa'nın intikal etmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Düşmanın korkulu rüyası haline gelmiş olan Hasan Paşa

gücü yettiğince her yere ulaşmaya çalışmakta bunun karşılığını da padişahtan rütbesi yükselttilerek almaktadır. Nihayetinde Sigetvar Sancağı Beylerbeyliği'ne kadar yükselir.

A.b.İKİNCİ BAB

A.b.1.İkinci Bâb'ın,Transkripsiyonu

Ol Emîr-i Âlî cenâbuñ Beglerbegiligi Zamânında Zamân-ı Vezâretine Gelince Vâki° Olan Cihâd-ı Zafer-Nihâdın Bildürür

Nevbet-i mülk-i verâset ü hilâfet ü saltânat hazret-i pâdişâh-ı hürşid-menzelet şehensâh-ı âlî-rütbet sultân-ı selâtin-i cihan Sultân Mehemmed Hân ibni Sultân Murad Hân hazretlerine müyesser olup sene şelâse ve elf cemâziye'l-evvelinüñ on beşinci gününde cülüs-ı hümâyün-ı saâdet-maqrûnları vâki° olduğda fi'l-hâl hazret-i pâdişâh-ı ferhunde hışâl ser-hadde vâki° olan kullarına beş yüz akçe çıkarup âsitâne-i saâdet ağalarından ve der-i devlet-me°abları kapucı başlarından Veli Ağa (*zîd meclehu*) ile irsâl ü isâl èyledi.Mümâ ileyh ser-bevvân Evsek nâm mahalle hazîne-i sultânî ile gelüp dâhil olduğı zamân Budin yoları gâyet muhavvef ü haşarnâk olmağın südde-i saâdet-medâr ve bargâh-ı gerdün-vaqâr tarafından Sigetvar beglerbegisi olan emîrî'l-ümerâ muşârun ileyh Hasan Paşa (*yesserellâhu te°âlâ mâyurid ve mâ yeşâ*) hazretlerine ferman-ı şerîf-i pâdişâhî vârid olmuşıdı ki mazmûnı beyan u °ıyân kılınur:

“Sen ki sipâh-ı nuşrat-penâhuñ re°isi ve ecnâd-ı zafer-mu°adumuñ en°isi Sigetvar beglerbegisi Hasan Paşasın.Hâlâ bi-°inâyetillâhi te°âlâ mülk-i verâset ve taht u zalâfeti hazret-i cenâb-ı rabbü'l-°izzet benüm zât-ı şerîfüme ve °unşür-ı laţîfüme lâyıq u erzânî èyleyicek ben dahı mezîd °inâyet-i pâdişâhânemden ser-hadde vâki° olan kullaruma dergâh-ı mu°allâm kapucı başlarından Veli Ağa nâm kulum ile beş yüz yük akçe hazîne irsâl èyledüm. Zîkr olunan hazînemüñ yanınca Budine varınca kendüñ bi°z-zat varup Budin muhâfazasında olan vüzera-yı °izâmuma ve vükelâ-yı vâcibü'l ihtiramuma varup edâ vü teslim èyleyesin.” deyü ferman olunmuşıdı.

A.b.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu bölüm şerefi yüce kumandanın Beylerbeyliği zamanından Vezirlik zamanına kadar yaptığı gazâlardan ve muzaffer olduğı cihadlardan bahseder.

Sultanlık, halifelik ve devlet mülkünün varislik nöbeti menzili güneş gibi ulu ve padişahlık rütbesi yüce olan cihan padişahlarının sultanı, Sultan Murad Han oğlu Sultan Mehmed Han hazretlerine müyesser olmuştu. Bin üç yılının cemaziyel âhirinin on beşinci günü (25 Şubat 1595) cülüs-ı hümâyün vâki° oldu. Ahlakı güzel padişah hazretleri, serhadde cihâd ile meşgul olan kullarına hemen beş yüz yük akçe çıkararak Astane-i Saâdet ağalarından ve Der-i Devlet Kapucubaşları'ndan olan Veli Ağa

(*yüceliği artsın*) ile irsâl etti ve ulaştırdı. Veli Ağa, padişahın hazinesi ile Össek adlı yere çadırını dikip şehre girdi. Bu sırada Budin yolları gayet tehlikeli ve korkulu olduğu için, mutluluğa lâyık bârgâh-ı gerdun-vakâr tarafından Sigetvar Beylerbeyisi olan mir-miran Hasan Paşa hazretlerine (*Allahü Teala istediğine ve arzu ettiğine işi kolaylaştırır.*) padişahın bir ferman-ı şerifi gelmiş idi. Bu ferman Hasan Paşa tarafından açıldı ve manası beyan olundu.

“Sen ki sipâh-ı nusret-penâhın reisi ve ecnâd-ı zafer mutâdın enisi Sigetvar beylerbeyisi Hasan Paşa’sın. Hala biinâyettullahı Teâlâ mülk-i verâset ve taht ve hilafeti, hazreti Cenab-ı Rabbü’l-izzet, benim zât-ı şerîfime ve unsur-ı latîfime layık ve erzânı eyleyicek, ben dahi mezid-i inayet-i padişahanemden serhadde vaki’ olan kullarıma dergâh-ı muallam kapıcıbaşularından Veli Ağa nâm kulum ile beş yüz yük akçe hazine irsal eyledim. Zikr olunan hazinenin yanınca Budin’e varınca kendin varıp Budin muhafazasında olan vüzera-yı izama ve vükela-yı vacibü’l-ihritama varup eda ve teslim eylesin” diye ferman etmiştir.

A.b.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Bu bölüm şerefi yüce kumandanın Beylerbeyliği zamanından Vezirlik zamanına kadar yaptığı gazâlardan ve muzaffer olduğu cihadlardan bahseder.

III. Mehmed’in cülustan sonra sınırda duran askerler için intikal ettirilmesi için hazırlanan beş yüz akçenin korunması için o sırada Sigetvar Beylerbeği olan Hasan Paşa’nın görevlendirilmesi ile başlar.

15.Meclis-i Hams-^cAşer Muḥârebe-i Aynavar ve Ḳatl-i Torı Kürek

15.1.Aynavar Savaşı ve Torı Kürek’in Öldürülmesi Transkripsiyonu

Muşârun ileyh mîr-i mîrân-ı ‘âlî-şân kendü kulları ve Sigetvar ‘askeri ile Sigetvardan ḳalkup ḥazîne-i mezbûreyi emîn ü sâlim maḥall-i ma’mûreye edâ vü teslîm êtdükden şoñra tekrâr ‘avdet êdüp Seksar nâm hisar-ı üstüvâra geldügi sâ‘at ol şâhib-i sa‘âdet ve ‘âlî-himmet ḥazretlerine feryâdcılar gelüp erişdi kim Torı Kürek nâm la‘în beş yüz bed-âyîn-i cehennem- mekîn ile Şarviz nâm nehrüñ kenârında ebnâ-yı sebîlün yolların başup bir alay ehl-i îmânı perîşân êtdi dëyü ḥaber êyledükleri gibi ol Āşaf- mertebet ya‘ni mîr-i mîrân-ı ḥürşîd-menzelet kemâl-i gayret ü ḥamiyyetinden şâhînvâr esb-i tîz-refîârına süvâr olup küffâr-ı bed-kirdârüñ ardınca maḥall-i ma‘rekeye varınca ılgar êyledi ve kendüden muḳaddem nehr-i Şarvizüñ öte yaḳasına melâ‘în-i mezbûrenüñ mürûr u ‘ubûr êdicek maḥallerine Ḥasan Voyvoda nâm benâm âdemîsin iki yüz nefer-i dil-âver ile irsâl êyledi ki eşḳıyâ-yı ehl-i fücûr güzât-ı ehl-i mansûrdan ḳaçup öte yaḳaya mürûr u ‘ubûr êderse ḫarafeynden el bir êdüp ele getürmege ḥüsn-i tedbir êdeler.

Ḥazret-i mīr-i mīrān nāmdār ğuzāt-ı nīzedār ile ılgar edüp Aynavar nām maḥalle geldükde küffār-ı bed-kirdāruñ izin sürerek ve ılgar ile giderek Aynavar ḳurbında iki şa°bu°l-mürür geçüd mā-beyninde zıkr olınan eşḳıyāya rast gelüp cenge āheng etdiler.Ḥazret-i mīr-i mīrān-ı °ālī-miḳdār ğuzāt-ı şecā°at-şī°ār ile ol ḳavm-i murdāruñ gözin açdurmayup yürüdi ve öte yaḳaya irsāl olınan iki yüz fedāyi ğāzīler öte yaḳadan yürüyüp ḫarafeynden °azīm cidal ü ḳıtāl olup tufeng ve ālāt-ı ceng şadāsın ve ğuzāt-ı mücāhidīnūñ nidasından °ālem serāsime olup dünyāyı ḳarañu dutmuşıdı.

Ol maḫalde niçe yarar ve nāmdār ğuzāt-ı dilīrānuñ āftāb-ı hayātlarına küsūf-ı memāt erişüp şehādet sa°ādetlerine yetişdüklerin ḫazret-i paşa-yı kāmḳār re°aynen müşāhade eyleyicek sell-i seyf edüp kendü bi°z-zāt illerüye yürüyüp ziyāde iḳdām u ihtimām eylemegin fi°l-ḫāl iki yüzden ziyāde ve tufeng-endāz piyādeleri ḳılıçdan geçüp maḡlūb u meksūr bir kilisanuñ içine girüp mütemaşşıl oldılar.Lakin ğuzāt-ı İslām ol ḳavm-i bed-encāmı inhizām ve bed-nām etmekle ilā-yevmi°l-ḳıyām nīk nāmlar ile berdevām oldılar.

Nazm:

Ḳıvāmı bozulup ḳavm-i caḫīmūñ

Yēdiler ḫarbını ceng-i elīmūñ

15.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Şanı yüce beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa, kendi kulları ve Sigetvar askerleri ile Sigetvar'dan harekete geçti. Padişahın hazinesini emin ve salimen Budin'e getirip teslim etti. Himmeti güzel, mutluluk sahibi paşa hazretleri oradan tekrar hareketle Seksar adlı müstahkem kalenin önüne geldiği sırada, feryatçılar yetişip, Torı Körük adlı lainin beş yüz kadar cehennemlik kötü işler işleyen adamları ile Şarviz adındaki nehrin kenarında ema an ahalinin yollarını basıp bir alay din ehlini perişan ettiğini haber verdiler. Çok tedbirli ve menzili güneş gibi olan Hasan Paşa bütün gayret ve hamiyyeti ile şahin gibi uçan atına binerek kötü yaradılışlı kâfirlerin ardı sıra savaş mahalline varıncaya kadar at koşturdu. Kendi hareketinden önce Şarviz Nehri'nin öte yakasına, mel'un kâfirlerin nehri geçecekleri mahallere, Hasan Voyvoda adındaki kumandanını iki yüz kadar yiğit dilaver ile gönderdi. Günah sahibi haydutlar Allah'ın yardımına mazhar gazilerin önünden kaçıp öte yakaya geçecek olurlarsa iki taraftan elbir edip yakalamak ve hezimete uğratmak için tedbir aldılar.

Yiğit beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa hazretleri kargılı gaziler ile at koşturup Aynvar adlı yere geldiler. Kötü yaratılışlı kâfirlerin izini sürerek ılgar ile gidip Aynavar yakınında iki tarafa geçişi zor bir derbend içinde mel'un haydutlarla karşılaştılar.

Hemen savaşa başlayan kudretli mir-miran hazretleri şecaat-şi'ar gazileri ile, o murdar kavmin gözümü açmaya fırsat vermeden üzerine yürüdü. Öte yakaya gönderilen iki yüz fedai gazi, oradan yürüdüler ve iki taraf arasında çk büyük cidal ve kıtal oldu. Savaş aletleri ve tüfenk seslerinden, mücahid gazilerin narasından âlem serseme döndü; dünyaları karardı.

Bu meydanda pek çok yarar ve namdar yiğit gazilerin hayatlarının parlak güneşleri sönüp şehadet mertebesine eriştiklerini bahtiyar paşa hazretleri gözleri ile görünce, hemen kılıcını sıyırıp bizzat savaş meydanına yürüdü. Herkesten ziyade gayret ve himmet eyledi. Hemen iki yüzden fazla tüfenk-endaz piyadeleri kılıçtan geçirdi. Kâfirler mağlub ve maksur olarak bir kilisenin içine sığındılar ve darmadağın oldular. İslam gazileri ise, bu encamı kötü kâfirleri hezimete uğratarak, namlarını daha da kötü eylediler ve kıyamete kadar güzel şöhretlerini devam ettirdiler.

Nazm:

Qıvāmı bozulup kavm-i cahīmūñ

Yédiler darbını ceng-i elīmūñ

(Cehennemlik kavmin birliğı bozuldu ve elim savaşın darbesini yediler.)

15.3.Sadeleştrime ve Değerlendirme

Hasan Paşa kendisine emanet edilen akçeleri ferman buyurulduğu gibi Budin'e teslim eder. Dönüş yolunda Seksar adlı kaleye vardığında, eman ile gelen yardım arayıcılar; Torı Kürek adındaki kâfirin Şarviz Nehri kenarında Müslümanlara eziyet ettiğini haber verirler.

Hasan Voyvoda'yı kâfirlerin geçecekleri yola gönderir. İslam askeri yolda revan iken Aynavar denen dar bir bölgede kâfirlerle karşılaşrlar. Hasan Voyvoda ile düşman çarpışır çokça şehit verilir. Hasan Paşa vardığında ise düşman askeri kaçar ve bir kiliseye sığınarak kurtulur.

Değerlendirme

Kendisine verilen görevi tastamam ifa eden cengâver Hasan Paşa; yardım talebi geldiği anda anında hareket etmeği düstur edinmiş olan inayet sever; burda da aynı tavırla hareket etmiş, biçarelere elini uzatmıştır.

Hasan Paşa'nın cevvalliğini bilmelerinin yanı sıra, ibadet evlerine duyduğu saygıyı da bilmekte olan düşman, stratejik bir hamle ile kiliseye sığınarak kurtuluvermiştir.

16.Meclis-i Sitte-^cAşer Muḥārebe-i Barbin Körek, Ḥasan Paşa Ṭamaşvara Tebdil Olduğudur

16.1.Barbin Kürek ile Savaş ve Hasan Paşa'nın Tamaşvar'a Gönderilmesi Transkripsiyonu

Ḥazret-i mīr-i mīrān-ı kāmran işbu fırsat u gānīmet ile Sigetvara müteveccih ü revān olduğdan soñra eyyām-ı şitā ve hengām-ı sermā erişüp ol kış Sigetvarda karar edüp тұrurken Erdel halkı bi'l-küllīye ^cişyān u hareket ve ^cumūmen re^cāyā tā'ifesiyle ittifāk u cem^ciyyet ve memālik-i İslāma mazarrat ^cyledükleri ecilden ḥazret-i sultān-ı ^cālī-şān ol mīr-i mīrān-ı zī-şān ḥazretlerine Ṭamaşvar beglerbegliğini ihsān edüp ^cale'l-isti^ccāl kaḫkup Ṭamaşvar diyārına irtiḥāl ^cylemek için emr ü fermān ^cyledi.Müşārun ileyh mīr-i mīrān-ı sa^cadet-ḥiṣāl ihmāl ^cetmeyüp mükemmel kapusu kulları ve şecā^cat-şi^cār adamları ile kaḫkup Ṭamaşvar beglerbegliğine teveccüh ü ^caẓīmet ^cyledi.

Ol hinde Erdel ^caskeri Çenad ḥiṣārın muḥāşara ^cylemiş iken ḥazret-i paşa-yı kişverkeşānuñ geldüğün istimā^c ^cyledükleri gibi cünūd-ı ḍalālet- mu^ctād Çenad kaḫ^casın birağup tekrār Felnaḫ ḥiṣārın muḥāşara ^cylediler ve mīr-i mīrān-ı ^cādil- dil Ṭamaşvar kaḫ^casına vāşıl u dāḥil olduğ zamān bir gün bir sā^cat ārām u karar ^cetmeyüp Ṭamaşvar ^caskeri ile Felnaḫ ḥiṣārı istiḥlāşına ılgar ^cyledi. Kuffār-ı füccār ol mīr-i mīrān-ı kāmkaruñ ılgar u tedārükünden ḥaberdār oldukları birle kaḫ^ca birağup her biri tār u mār olup Lepoh nām ḥiṣār-ı ḍalālet-medārlarına varınca bir yerde karar ^cetmeyüp firār ^cylediler.

Ol zamān cemi^c re^cāyā ^cişyān u tuğyān edüp Kemeş Ayak nām ehl-i nifāk bi'l ittifāk niçe biñ ehl-i şikāka baş ve buğ olup Ṭamaşvar vilāyetine ḥayli zarar u ziyānları olmuşıdi.Pes işbu intikām için ol mīr-i mirān benām ^caskeri İslām ile kendü kullarından Ḥasan Voyvoda nām gāzīyi re'īs-i guzāt ve enīs-i gumān edüp ^cişyān u tuğyān ^cyleyen re^cāyānuñ üstine ve memālik-i ḥüsrevānīye zarar u ziyān ^cyleyen bed-gümānlaruñ kaşdına irsāl ^cyledi.Mezkūr olan gāzīler daḥı gānīm ü sālīm varup gelürken mezkūr olan Kemeş Ayak ki nām ḍalālet-encāmı Berbir Körek ile meşhürdur,bir iki biñ bī-dīn ü bed-āyīn Ṭamaşvara karīb yerde Ordı köprisi kurbında puşuya girüp añsuzın guzāt-ı ehl-i dīnuñ üstine hücum ^cyledüklerinde ^casker-i mücāhidīne leşker-i müşrikīn bir miḫdar gālīb u kāhir gelüp Ṭamaşvarda olan kişver-güşā ceng-azmā Ḥasan Paşa ḥazretlerine guzātuñ fi'l-cümle şikest ü inhizām oldukları ḥaberin i^clām ^cyledükleri birle ol serv-i bülend-aḫter yalıñuz yüz nefer guzāt-ı hünerver ile süvār olup ^casker-i küffār-ı şekāvāt-āşāruñ ardlarınca ılgar ^cyledi.Fi'l-ḥāl ol nīk-ḥiṣāl küffār-ı ehl-i ḍalālī yetişüp daḥı aşla göz açdurmayup ḍarb-ı ḥarb ile ol server-i benām bi-^cināyetillahi'l-meliki'l- ^callām

küffar-ı bed-kirdāra kesr ü inhizām vérdükden şoñra haylī melā^cin-i rü-siyāh katl u tebāh olup bu fırsat u nuşrat ile ol gün yine Tamaşvar hisārına ^cazīmet eyledi. Dağı a^cdā-yı dīne rağmen serv-nümün bir niçe sütūna haddeden bīrūn niçe mel^cūnlarıñ başların tertīb ü tezyīn eyledi.

16.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bahtiyar beylerbeyi hazretleri bu başarıları kazandıktan ve pek çok ganimet aldıktan sonra, Sigetvar'a doğru yola koyuldu. Kış mevsimi yaklaştığı ve soğuklar başladığı için Sigetvar'da kışlamaya karar verdi. Tiryaki Hasan Paşa, Sigetvar'da kışın geçmesini beklerken bütün Erdel halkı isyan ederek harekete geçtiler. Bütün reâyâ taifesi birleşerek meydana getirdikleri ordu ile İslam memleketlerine zarar vermeye kasd ettiler. Bunun üzerine şanı yüce padişah hazretleri çok şerefli beylerbeyisine Tamaşvar Beylerbeyliği'ni ihsan etti ve kendisinin acele olarak Tamaşvar diyarına gitmesini emr ü ferman eyledi. Güzel huylu beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa ihmal etmeden, mükemmel kapısı kulları ve şeci yaradılışlı âdemleri ile kalkarak Tamaşvar Beylerbeyliği'ne müteveccihen azimet eyledi.

O vakitte Erdel askeri Çenad hisarını muhara eylemiş bulunuyordu. Ülkeler açan paşa hazretlerinin geldiğini duydukları gibi sapıklığa alışık askerleri Çenad Kalesi'ni bırakıp tekrar Felnak Kalesi'ni kuşattılar. Gönlü adaletle dolu olan beylerbeyi Hasan Paşa, Tamaşvar Kalesi'ne ulaşip şehre dâhil olduğu zaman bir gün ve bir saat bile dinlenmeyip Tamaşvar askeri ile Felnak Kalesi'nin kurtarılması için at koşturdu. Günahkâr kâfirler, mutlu beylerbeyinin ılgar ederek tedarikli bir şekilde geldiğinden haberdar olur olmaz kaleyi bırakarak, her biri tarumar olup Lepoh adlı sapıkların durağı hisarlarına ulaşmıncaya kadar bir yerde dinlenmeden kaçtılar.

O zaman bütün reaya isyan ve tuğyan ederek Kemeş Ayak adlı nifak ehlini başbuğ seçtiler. Binlerce haydut ile ittifak eden Kemeş Ayak, Tamaşvar vilayetine bir hayli zarar ve ziyanlar vermişti. Ancak, bunun intikamını almak için ünlü beylerbeyi İslam askeri ile kendi kullarından Hasan Voyvoda adındaki gaziye, gazilerin reisi ve dostu tayin edip isyan ve tuğyan eyleyen reyanın üstüne gönderdi. Padişaha ait memlekete zarar ve ziyan veren kötü sanlı kâfirlerin def' edilmesini emretti. Bu gaziler ganimetle ve salim olarak dönerlerken adı geçen Kemeş Ayak-ki sapıklığı Barbin Körek ile meşhurdur-iki bin kadar kötü işler işleyen dinsiz ile Tamaşvar'a yakın bir yerde, ordu köprüsü civarında pusuya girdiler. Bu pusudan din gazilerinin üzerine ansızın hücum eyleyen Allah'a ortaklık koşucu kâfirler, bir parça üstünlük sağlar gibi oldularsa da, kısa süre sonra hemen mağlup olup kırıldılar. Bu durumu ülkeler açıcı ve büyük

savaşçı Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine haber verdiler. Beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa yüz nefer marifetli gazileri ile atına süvar olup haydut kâfir askerlerinin ardı sıra ılgar eyledi. İyi huylu kumandan hemen sapık kâfirlere yetişerek, hiç göz açtırmadan harp u darp ederek o ünlü sunucu, âlemlerin maliki Allah'ın inayeti ile kötü yaradılışlı kâfirleri kırdı ve hezimete uğrattı. Sonra kara yüzlü kâfirlerden pek çoğunu katl etti. Bu zafer ve başarıdan sonra aynı gün zaferle Tamaşvar'a hareket etti. Aynı zamanda din düşmanlarına rağmen birçok mel'unun başını direklere dikerek tertip ve tezyin eyledi.

16.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

İsyan eden Erdel halkının tuğyanına karşı Hasan Paşa, Tamaşvar Beylerbeyliği'ne atanır. Hasan Paşa ivedilikle Tamaşvar'a gider. Çenad Kalesi'ni kuşatmış olan kâfirler bu bilgi üzerine bu kuşatmadan vazgeçerek Felnak Kalesi'ne saldırırlar. Hasan Paşa, Felnak'a hareket eder. Haberi duyan düşman buradan da Lepah Kalesi'ne varıncaya kadar kaçır. Böylece düşman bertaraf edilir.

Reaya Kemeş Ayak(Barbin Körek adıyla meşhurdur) adındaki kâfirin önderliğinde isyan halinde iken de, Hasan Paşa, Hasan Voyvoda'yı bu kâfirlerin üstüne gönderir. Bu kâfir üzerine gönderilen İslam askerini Ordu Köprüsü civarında pusuya düşürür. Öyle ki İslam askeri yenilmek üzere iken, Hasan Paşa yetişerek düşmanı burda da bozguna uğratar.

Değerlendirme

Burada Hasan Paşa'nın isyan eden Erdel halkının isyanının bastırılmasında da imdat kolu gibi, atamasının yapıldığını görmekteyiz ki ismini duyan kâfir güruh kuşatma altındaki kaleleri bırakıp kaçmaktadır. Buna mebni Kemeş Ayak adıyla meşhur isyancının da kurduğu pusuya düşen Hasan Voyvoda'ya yetişerek düşmanı yerle bir ettiğini görmekteyiz. Cesaret timsali Hasan Paşa'nın vazgeçilmezliğini görmekle birlikte düşmanın ondan çekince düzeyi de manidar.

17.Meclis-i Seb'a-ı Aşer Muḥārebe-i Evraş

17.1.Mürted Mezled Fela Adlı Kafir ile Yapılan Savaş Transkripsiyonu

Bu mā-beynde henüz bir kaç eyyām geçmedin şābıkan ehl-i imān ü müselmān iken Mezled Fela nām(mla) kallāş altı yüz miqdār eşkıya-yı ehl-i nār ile zuhūr edüp Tamaşvar kal'asınıñ kapusın açdurmaz ve ebnā-yı sebīli geçürtmez olmuşıdı.Ḥazret-i Paşa-yı ʿālī rütbet ol ehl-i dālāleti ele getürmek için bālāda mezkūr olan Ḥasan Voyvoda nām gāziyi serdār edüp beş yüz süvār-ı nāmdār ile ol kavm-i füccāruñ yatağı maḥalline irsāl eyledi.Ġuzāt-ı şīr-ḥaşā'il ol kavm-i bātıluñ mekān-ı neket-āşiyānına vāşıl olduklarında tarafeynden ʿazīm ceng ü kıtāl olduğdan soñra bi ʿināyetillahi'l-

melikü'l-müte'âl kavm-i bed-fi'âl münhezim ü pây-mâl olup envâc-ı nuşrat ve şevket ile gerü ol gün Tamaşvar kal'asına irtihâl eylediler ve bu fırsat u nuşrata hazret-i cenâb-ı 'izzete şükr ü şenâ eylediler.

17.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu arada henüz birkaç gün geçmeden, daha önce ema an ve iman ehli iken Mezled Fela adlı bir kafir, (mla) altı yüz kadar cehennemlik eşkıya ile ortaya çıktı. Tamaşvar Kalesi'nin kapısını açtırmaz ve yolcuları geçirtmez olmuştu. Derecesi yüce paşa hazretleri bu sapıkları ele geçirmek üzere, yukarıda adından bahsedilen Hasan Voyvoda adındaki gaziye kumandan tayin ederek beş yüz kadar süvari ile bunların yaşadıkları yer olan memlekete gönderdi. Arslan hasletli gaziler, uğursuz kâfirlerin, talihsiz memleketlerine ulaştıkları zaman, iki taraf arasında çok fazla ceng ve kıtal oldu. Sonunda yücelik sahibi Allah'ın inayeti ile kötü işler işleyen kâfirler hezimete uğrayarak mahf oldular. Gaziler çeşitli başarı ve zaferler kazanarak tekrar Tamaşvar Kalesi'ne döndüler. Zafer ve başarılarından dolayı cenabı Allah'a şükür ve sena eylediler.

17.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Evvelden Müslüman iken, birkaç gün içinde dinden dönen Mezled Fela adlı kâfirin, o kadar ki Tamaşvar Kalesi'nin kapısını açtırmaz olmuştu. Hasan Paşa, Hasan Voyvoda'yı beş yüz süvari le bu kâfirin derdesti için gönderir. Hasan Voyvoda konu kâfirleri bertaraf ederek Tamaşvar'a döner.

Değerlendirme

Dinden dönmüş Mezled Fela'nın dinden dönmesinden ziyade, Tamaşvar Kalesi'ne uyguladığı baskı ve kötü hareketleri nedeniyle Hasan Voyvoda tarafından devre dışı bırakıldığını görmekteyiz. Belli bir süredir bazı harekâtlara Hasan Voyvoda'nın gönderildiğini görmekteyiz.

Bu da bize Hasan Voyvoda'nın, Hasan Paşa'nın gözdesi olduğunu ve güvendiği en yakını olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

18.Meclis-i Şemâniye-^cAşar Ğaret-i Kacet

18.1.Kacet'in Yağmalanması Transkripsiyonu

Nazm:

İşbu hâle geçmedin çok rüzigâr

Gitdi kış âşârı geldi nev-bahâr

Ķuvvet-ihevâ-yırebî^c-ibedî^c nihâyet kemâlet

Ve te'sîr-i kuvvâ-yı tab^c-ı nihâd ğâyet

İtidâlde ilen Kacet nâm harbî kal'anuñ kaşdına ve işyân u tuğyân eyleyen bed-gümânlaruñ üstine ol hazret-i âli-menzelet kaşd u niyyet eyledi ve Tamaşvar asker-i ile kalkup Kacet vilâyetine azîmet eyledi. Ol bilâd-ı ehl-i inâdı gâret ü hasâret eyleyüp küllî ganâ'im ile gelürken Kemeş Ayak asker-i erbâb-ı şikâk ile hazret-i mîr-i mîrân-ı gerdün-tâkuñ yolına gelüp tufeng-i ejderhâ-şikâr ve âlât-ı kârzâr ile ol kadar muhârabe vü kıtâl eylediler ki kâbil-i ta'bir ve mümkün-i tahrîr degüldür.

Haq sübhânehu ve te'âlânuñ uluvv-ı inâyeti ve hazret-i server-i kâ'inât aleyhi efđalu's-salavatuñ mu'cizâtı berakâtı ile hazret-i paşa-yı pürçünbiş-i ihtirâm ol kavm-i bed-fercâmı inhizâm u bed-nâm edüp küllî asker-i ehl-i hezîmet nâr-ı cahîme rihlet edüp izz u rıfat ile ol âkıl u kâmil Tamaşvara gelüp vâsıl u dâhil oldu ve bi'l-cümle Tamaşvar diyârı bi-emrillâhi'l-meliki'l-mennân harâb u vîrân ve re'âyası tağlar başında evtân tutup bi'l-küllîye işyân u tuğyân eylemişiken darb-ı tîğ u harb-i belîğ ile ol şahib-sa'âdet ya'ni paşa-yı Âsaf-menzelet ekşerin itâ'at edürüp ra'ıyyet eyledi ve sâ'ir erbâb-ı imânı ri'âyet ü ihşanı ile şādân u handân edüp ol diyâr-ı celilü'l aqtâra tamâm nizâm u intizâm vermişidi Lakin hikmet-i rabbânî ve meşıyyet-i sübhânî ile Bosna vilâyetinde dağı yer yerin re'âyâ işyân u tuğyâna başlayup fitne vü fesadları varduğça izdiyâd bulmağın hazret-i pâdişâh-ı haşmet-penâh ol mîr-i mîrân-ı sa'âdet-destgâh hazretlerine Bosna beglerbegligin ihşân edüp enva'-ı ri'âyet-i celiyye-i sultânî ve eşnâf-ı inâyât-ı aliyye-i hâkânî ile ser-firâz u mümtaz eyleyicek ol şahib-i şadâret ve müşir-menzelet sene semânî ve elf târihinde vâki' olan mâh-ı cemâziye'l-evvelinüñ evâ'ilinde Bosna vilâyetine azîmet ü rihlet eyledi.

18.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Nazm:

İşbu hâle geçmedin çok rûzigâr

Gitdi kış âşârı geldi nev-bahâr

(Bu hal üzere çok zaman geçmeden, kışın izleri çekildi ve ilkbahar geldi.)

Ƙuvvet-ihevâ-yirebî-ibedî' ema an kemâlet

Ve te'sîr-i kuvvâ-yı tab'-ı nihâd gâyet

(Hava kuvvetlendi, baharın güzelliği çok arttı, günlerin tabii kuvveti tesirini göstermeye başladı.)

Menzili yüce olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri bir müddet itidal üzere olduktan sonra, Kaçet adlı kaleyi feth etmeye ve buralarda isyan edip taşkınlık gösteren kâfirlerin üzerine sefere çıkmaya niyet eyledi. Tamaşvar askerini yanına alıp Kacet vilâyetine doğru azîmet etti. Bu ülkede kâfirlerin kalelerini garet ederek korku saldıktan sonra, pek

çok ganimet ile dönerken Kemeş Ayak, eşkıyası ile dönen feleğin mirimiranı olan Tiryaki Hasan Paşa'nın yolunu kesti. Ejderha avlayan tüfenk ve savaş aletleri ile o derece savaş ve vuruşma oldu ki, tarif edilmesi ve yazılması mümkün değildir.

Yüce Allah'ın inayeti ve bereketi ile yiğitliği takdire değer, akıllı ve olgun paşa hazretleri, sonu iyi olmayan kâfirleri hezimete uğratıp, namlarını kötü ederek pek çok mağlup olmuş düşmanı cehennem ateşine havale eyledi. Sonra gurur ve rif'at ile Tamaşvar'a döndü. Çok ihsan sahibi olan Allah'ın emri ile Tamaşvar divarı baştan başa harap ve viran olmuş reayası dağ başlarında vatan tutmuşlardı. Hepsisi isyan ve tuğyan eylemiş iken kılıç darbesi ve savaş ile mutluluk sahibi tedbirli Tiryaki Hasan Paşa hazretleri pek çoğuna itaat ettirip raiyyet kıldı. Diğer iman sahiblerine de raiyyetler ve ihsanlar vererek şadan ve handan eyledi. Allah'ın bu diyarına tamamen nizam ve intizam verdi. Lakin Allah'ın irade ve hikmeti ile Bosna vilayetinde de yer yer reaya isyan ve tuğyana başlamış, fitne ve fesatları gittikçe ziyadeleşmişti. Haşmetine sığınılan padişah hazretleri, beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa'nın uğurlu ellerine Bosna Beylerbeyliği'ni ihsan ederek, pek çok inayet ve hakanlığının ikramları ile derecesini yükseltip mümtaz eyledi. Mutlu ve menzili yüce Tiryaki Hasan Paşa, 1008 yılının cemaziyel evvel ayının başlarında (Ekim 1599) Bosna vilayetine doğru yola koyuldu.

18.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa Kacet adındaki kaleyi almak üzere baharla birlikte Tamaşvar askeri refaketli ordusuyla yola çıkar. Kemeş Ayak adındaki kâfir, Hasan Paşa'nın yolunu keser. Burada cereyan eden ceng, anlatılmayacak kadar büyük olmuştur. Ama Hasan Paşa düşmanı mağlup ederek Tamaşvar'a döner. Tamaşvar'da bir miktar asi isyan ederek dağlara çıkmış iken Hasan Paşa bu asileri de itaat ettirir.

Bosna taraflarındaki isyan ve karışıklık üzerine, padişah Hasan Paşa'yı Bosna Beğlerbeyliği'ne gönderir.1599 da Hasan Paşa Bosna'ya gider.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın, Kacet adındaki kaleyi almaya gittiğinde Kemeş Ayak adındaki kâfirce yolunun kesildiğinin belirtilmesi, on altıncı mecliste anlatılan olayda öldürülmediğini göstermektedir.

Müellif burada cereyan eden savaşın, anlatılmayacak derecede büyük ve şiddetli olduğundan bahisle, Hasan Paşa'nın galibiyetini anlatmaktadır. Hasan Paşa buradaki asayişsizlikleri de bastırdıktan sonra, Bosna'daki isyanın daha önemli olduğundan hareketle padişah tarafından 1599 da Bosna Beylerbeyliği 'ne gönderilir.

19.Meclis-i Tıṣ'a-Ḳasar İcmāl-i Ahvāl-i Muḥārebe-i Vaḳ ve Muḥāṣara-i Ḳal'a-i Budin

19.1.Vaḳ Savaṣı Sonrası Budin Kalesi'nin Kuṣatılması Transkripsiyonu

El-ḥāṣılı'l-keḷām ve sene-i seniyye-i sa'ādet-encāmında Vaḳ seferi vāḳi° olup ṭabur-ı maḳhūr Vaḳ nām maḥalde zuḥūr ēylemegin serdār-ı kām̄kār Saṭırcı Meḥemmed Paṣa-yı nām̄dār ḥāzretleri ile ma'an müṣārūn ileyh mīr-i mīrān-ı sa'ādet °unvān Bosna °askeri ve ol diyāruñ serverleri ile Vaḳ ḡazāsına müteveccih ü revān oldı.Mīr-i mīrān müṣārūn ileyh Ḥasan Paṣa ḥāzretlerinüñ Vaḳ seferinde vāḳi° olan ḡazā vü cihādı cemī° ecnād-ı zafer-mu'ṭaduñ ma'lūmı olmağın bu °abd-i ṣadāḳatkār iḥtiṣār üzre iş'ār ēyledüm.Ol sefer-i maḡfıret-eṣeri tamām ēdüp °asker-i bī-pāyān ile kışlağa müteveccih ü revān oldı.Ol kış Bosna diyārında °adālet ve nehc-i istiḳāmet üzere bilād-ı İslāmı ḥıfz u ḥırāset ēyledi.Çün eyyām-ı ṣitā ve hengām-ı sermā gidüp evvel bahar-ı ḥuceste-āṣār gelüp āṣikār oldı.

Nazm:

Meḡer bir gün nesīm-i rūḥ perver

Cihāna vērmişidi zīb ü zīver

Ēriṣüp i'ṭidāl-ı faṣl-ı ezhār

Gelüp ṣevḳıla cūsa cümle enhār

Cihānda ṣādıluḳ ṣaçılmışıdı

Gül ü lāle gelüp açılmışıdı

Neṣr:İş bu mevsim-i rebī° ve maḳdem-i bedī°de ḥāzret-i mīr-i mīrān-ı ra'ıyyet-i server cihād-ı ekber için °asker-i rehber ve esbāb-ı sefer-zafer tedārük olunmasıçün her diyāra nāmeler ve mu'temedün °aleyh çavuşlar gönderüp müheyyā vü ḥāzır ve a'dānuñ ḥareket-i bī- bereketlerine müterāḳḳıb u nāzır iken Pojeğa ser-ḥaddinde °azīm idlāl vāḳi° olmağın °asker-i ehl-i ṣevket ile Pojeğa ṣaḥrāsında cem'ıyyet ve ḥıfz u ḥırāset-i memleket için teveccüh ü °azīmet ēyledi.°Asker-i ḥarrār ve leṣker-i °adū-ṣikār ile ḳanḡı ṭarafdan ḥavādiṣ-i rüzḡār-ı bedkār bedīd ü āṣikār ola dēyü intizāmında iken ḳral-ı bedfi'ālūñ ṭabur-ı maḳhūrı gelüp Bepirim ve Polata ḳal'aların alup zaḅt ēyledüklerinden ma'adā bu deñlü ṭabur-ı meksūr ve °asākir-i ehl-i fücūr Budin kal'asınıñ ḳaṣdına gelmekleri muḳarrerdür deyü Budin muḥāfazasında olan vüzerā-yı 'izām̄dan vükelā-yı °ālī-maḳām̄dam feryādçılar gelüp ḥāzret-i mīr-i mīrān-ı °ālī-ṣān Bedun ḳal'ası muḥāfazasına da'vet ēyledükleri ecilden ol sāḥib-i sa'ādet ve keṣirü'l-mürüvvet bir sā'at

istirāhat yüzin görmeyüp başda olan ʿasākīr-i benām ve leşker-i İslām ile ƙalkup Budin cāniblerine teveccüh ü ʿazīmet ʿyledi.

Ol ʿaƙıl u kāmīl Budin ƙalʿasına gelüp dāhīl olduƒı gibi yüz biñden ziyāde sūvār u piyāde ile ƙral-ı dālluñ ƙarındaşı olan Matyas Hersek nām kallāş u seg Budin ƙalʿasın muhāşara ʿdüp kırƙ iki ʿaded ƙalʿa-küp topar ƙurup dögmege başladuƒları gibi ol server-i ʿālī-tebār Budin hişārında oda ƙapusu ƙurbında tabur-ı maƒhūruñ muƒābelesinde sancağın ƙaldırup ve bedenler başında tabl-hānelerin ƙaldırup Bosna dil-āverleri ve kendü ƙulları ile kırƙ beş gün ʿaleʿd-devām top ve tufeng ve ālāt-ı cenge ƙarşu sīnesin siper ʿdüp ƙazāya ve seng-i cefāya muƒābil oldu. Rūz u şeb düşmen-i dīn ile gāh taşra ƙıƙup ceng ü cidāl ve gāh burc u bedenden ƙıtāl ʿdüp niçe biñ bed-fiʿālī pāy-māl ʿyledi. Ƙalışup cānıla gāzīler bedende durdılar.

Niçe defʿa düşmeni burc u bedenden sürdiler. Kırƙ beş gün ʿaleʿd-devām ol ālī-maƒkām tīg u siperin elinden bırakmayup gece ve gündüz ğuzāt-ı İslāma niʿmetler bişürüp ve māmalekin vērüp hasbeten lillāh fedā ʿyledüğinden māʿadā küffār-ı dālālet-endīşüñ yürişlerinde ve hareket ü revīşlerinde ʿyledüği hīdmet bu ʿabd-i bī-ʿilletüñ ƙalem-i bī-ƙarārı ile Engürüs tevārīhinde işʿār olunmağın taṭvīl-i kelām ve bāʿiş-ı şudāʿ-enām olmamak ecliçün ol şāhib-saʿādet ve keşirüʿl mürüvvet hāzretlerinüñ cihād-ı zafer-muʿtādından zerrevār ihtīşār üzre intihāb u işʿār olunmasın ihtiyār olındı.

El-ƙışsa düşmen-i hezimet-maƒrūn kırƙ beş gün tamām leyl ü eyyām top u tufeng ve ālāt-ı ceng ve tūr ü hadeng ile iƙdām u ihtimām ʿylediler ve ƙalʿanuñ eṭrāfın zīr ü zeber ve hāke beraber ʿdüp hāzreti paşa-yı dil-āver ve mīr-i mīrān-ı ʿadl-ğüster ƙulına envāʿ-ı hareket ü revīşler ve eşnāf u cūrʿet ve yürişler ʿylediler. Fe-emmā hāzret-i hābīb-i Hudā ve resul-i kibriyā *ʿaleyhi efđaluʿt-tahiyye fiʿş-subħi veʿl-mesāğūñ* āb-rūyı hūrmetine mīr-i mīrān-ı ʿālī şānuñ ƙolına ʿasker-i bed-sīret fırsat u nuşrat bulmayup her yürişlerinde yüzleri ƙara ʿavdet ü haclet ʿtdükleri ecilden sāʿir maşşūr olan ğuzāt-ı ehl-i mansūruñ gözleri açılıp her ƙarıfdan leşker-i ehl-i fücūrı maƒhūr u meksūr ʿyledükleri bāʿişden niçe biñ ʿasker-i rū-siyāh ve merdūd-ı ğüm-rāh ƙatıl u tebāh olmağın Budin ƙalʿasın cünūd-ı bed-hāh elinden hālāş ʿtdiler. Mūmā-ileyh mīr-i mīrān-ı şāhib-i saʿādet hıfz u hırāset-i memleketi ve dīn-i saʿādet-āyīne bu minvāl hīzmet ʿderken Bosna beglerbegliği Toğalı Aħmed Paşaya vērīlup ol server-i hūnerveri maʿzūl ʿtdiler kendü bünyād-ı devletlerine hālel vērüp ser-hādd-i İslāmı vīrān ʿtdiler.

Nitekim emr-i hāzret-i rabbüʿl ʿizzet ile bir şāhib-i ʿadālet ve kān-ı seħāvet zuhūr bulup ğün gibi nīk-nām ile şöhet-i tām mulsā zamānede erbāb-ı devlet ve aşhāb-ı

sa'adet olanlar şecâat ü sehâvetine ruşat vermeyüp rezil ü zelil eyedükleri 'âkıll u kâmil olanlara niçe vücüh le rüşen ve delıldür.

Nazm:

Yıkıldı mülk ü millet hikmet-i taqdîr imiş bildüm

Bu nikbet kâ'inâta hep zuhal-te'sir imiş bildüm

Hıyânet istiķâmet faẓl u cehl u nîk ü bed şimdi

Tefâvüt lafzan ancak ma'nide hep bir imiş bildüm

Niçe sa'y ile ey dil Ka'be-i maķsûda varılmaz

Ümîd-i kâim eden 'âlemde bî-tedbîr imiş bildüm

Muħaşşıl faẓl u dâniş mücib-i tâkdîm imiş evvel

Bu devr-i âhîr içre bâ'îş te'hîr imüş bildüm

Elüñ çek câmdan götür ayağı bezmden cānâ

Dêsünler âferin bir rind-i 'ârif pîr imiş bildüm

Neşr:ve bi'l-cümle niçe zamân ol zât-ı 'âlî-şân ma'zûl u maħzûn hâlık-ı kevn ü mekân ve râzık-ı ins ü cân ħazretlerine tevekkül ü tevessül üzre iken ol sene-i mubârekede Uyvar seferi vâki' olup ol şîr-pîşe-i heycâ ħazreti Ĥasan Paşa sefer-i mezbûrda serdar-ı 'âlî-miķdâr İbrâhim Paşa ħazretlerinüñ ħuzûr-ı sa'adet-mevfûrlarında eyedüğü ħidmet ve diķķatler ve a'dâ-yı dîne eyedüğü ihânet ü ħaķâretleri taħrîr ü taşîr olsa niçe kitâb-ı faşlu'l- ħiķâb ile beyân u 'ayân olınmak ķâbil ü imkân degül idi.Ol sefer-i maġfiret-eşerden 'avdet ve 'asâkir-i nuşrat ile Belğrada ric'at olınup evvel bahâr-ı behişt-âşâra dek ħazret-i cenâb-ı rabbü'l-izzetden ġayrı yere recâ vü ilticâ eylemedi Çün kış âsarı gidüp zînet-i bahâr ile cümle diyâr ârâste ve şöhret-i rûzgâr ile cemâl-i mürğ-zâr pîrâste olup rûy-ı 'âlem mânend-i bâğ-ı İrem oldı.

Nazm:

Olupdur rûy-ı 'âlem tâze vü ter

Şabâ kılmış çemen şahnın mu'atţar

Gülâbile ter étmiş jâle râhı

Ola tâ kim ġuzâtuñ seyr(an)ġâhı

Dem-ā dem hem şabā yiler yüpürür
Aķup şular yeri siler süpürür

Çemenler döşemiş sündüs sebātı
Çekerler yer yerin  ālī simātı

Çenār el kavşurup turmuş kıyāma
Aĝaçlar şaf şaf olmuşlar selāma

Çaĝırur dem-be-dem bülbül ki durma
Gözün aç dem be demdür az görme

Dolup mürĝile her şahrā vü vādī
Ĝazāya gel d yü olmuş münādī

Neşr:Ve bi'l-cümle işbu faşl-ı bedī ul- şār ve mevsim-i ezhārda  aniye seferi vāķi  olmaĝın hıfz u hırāset-i Budin ve zabt rabt-ı ĝuzāt-ı mücāhidīn için ol server-i sa adet-ķarīne merāħim-i celiyye-i sultānī ve meķārim-i  aliyye-i hāķānīden Budin beylerbegligi  ināyet ü iħsān olunup ol diyār-ı celīlü'l-aķtār-ĝuşā um r-ı cumh r-ı ol zāt-ı melikiyy muşaffāt ħazretlerin n rāy-ı  alem-ārālarına ve zamīr-i m nīr-i zamā'ir-ĝuşālarına ta vīz u ta yīn olunup,

Nazm:

Felek anuñ ki ķaddin dest-i z r ile kemān  yler
Ķatı ĝam çekmesün Hāķ anı bir şāħib-nişān  yler

Ķılup ĝāhī ħalīlin āteş-i hicrāna pervāne
Maķāmın ĝ l gibi vaşl ile yine ĝ lsitān  yler

Şalup bir niçe ĝ n zindān-ı ķahra māh-ı Ken ānı⁶⁸
Yine Mışr-ı sa adetde  azīz-i kāmran  yler

S leymānı ķılup āvāre taħtında niçe ĝ nler
Yine i zāz u ikrām ile şāh-ı ins ü cān  yler

⁶⁸ Hz. Yusuf kastedilmektedir.

Dil-i meksūra bāb-1 luṭf-1 Ḥaḫ meftūhdur çünki
Muḫarrer ref^c olan ^cazl ile naşbı imtiḫān éyler

Neşr:Çün ol mīr-i mīrān-1 sa^cādet-^cunvān ḥazretlerine Budin vilāyeti iḥsān olındı,biñ beş yüz mikdār şecā^cat-şî^cār tūr-keşbār ḫulları at şıçradup meydān-1 ğazāda eñ ednāsına muḫābil Ḳahramān-1 ḫātil ğarīm olmazıdı.

Naẓm:

Hadeng-efgen dil-āverler ki eñ ednāsınuñ tīri
Geçer almazdı biñ ḫat olsa çarḫuñ daḫı ḫalḫanı

Tufeng-endāz ğāzīler kim atdukça ḫaṭā étmez

Feleklerde nişāna atsalar Behrām u Keyvāna⁶⁹

Neşr:El-ḫāşıl mūmā ileyh mīr-i mīrān-1 ^cādil-dil Belġrad civārından ḫalḫup menzil-be-menzil tayy-1 merāḫil éyleyüp Budin şahrāsına vāşıl olıcaḫ a^cdā-yı dīne raġmen ğayret-i İslām ve şevket-i seyyidü'l-enām ^caleyhi's salavatu ve's- selām ḫaşdına zīnet ü şevket ve düşmen-i dīne dehşet ü heybet göstermek için kendü ḫulların sāfī āyīne gibi mücellā ve mücevher geyimler ile donadup kemān-keş Rüstemveş ḫullarınıñ reng-ā-reng bayraḫları ile ol şahrā lālezāra dönmüşıdı.

Naẓm:

Gülistāna şebīh olmuşdı şahrā
Çiçekler idi gündüzler ser-ā-pā

Tevekkül etdiler ^cavn-1 Ḥudāya

Revāne oldılar şavb-1 ğazāya

Neşr:Ḥuşūşan Budin ğāzīleri ve ol ucuñ serveri alay alay bölük bölük fevç fevc baḫr-i bī- pāyān gibi mevc urup yollu yolınca enva^c-1 zīnet ü şevket ile gelüp ol server-i nīk-ḫişāli istikbāl éylediler.Ol zamān ki ḫazret-i mīr-i mīrān işbu şevket ü ^cunvān ve ^casker-i bī-pāyān ile Budin şahrāsına revān oldu,ḫral-1 bed-fi^cāl ve küffār-1 ḫalālet-me^cāl cāsūslar irsāl éylemişdı ki ḫazret-i paşa-yı kāmḫaruñ hareket ü etvārın ve heybet ü āşārın görüp iḫbārın bilüp işitmege murād éylediler.Pes Budin şehrinde bu deñlü ^casker-i müslimīn ve ğuzāt-1 mücāhidīn ḫarşu çıḫup ol ḫazret-i ḫūrşīd menzeletüñ ve ^casākīr-i pūr-

⁶⁹ Doġan,M.a.g.e.,642 “Zuhal Satürn gezegeni.”

şalābetüñ esbāb-ı şevketin seyr ü temāşā ederlerdi. Hāzret-i paşa-yı devlet-rehīn geregi gibi tezyīn ile sene semāni ve elf muhārrem-i muhtereminüñ evārihinde sarāy-ı sa'ādetlerine vüsül bulup nüzül buyurdular. Ol diyārda daḥı ol 'ālī-nihād re'āyā-yı bī-dād olanlara 'adl u dādın icra vü 'āmme-i fuḡarāya şalāḥ u sedādın nidā etdürüp şer'-i resül-i şāhib-i uşūli ihyā eyledi ve ser-ḥadd-i küffār-ı fuccāruñ kıla'-ı hezimet-maḡrūnlarından Üstürḡon ve sā'ir huşūn-ı nāmdār- larına gün olmadı ki kendü bi'z-zāt ḡalkup ılḡar etmeye ve ḡāḥ ḡuzāt-ı nīzadārların irsāl edüp ehl-i nārı ḡāksār etmeye. Hāzret-i paşa-yı sa'ādetḡāḥ niçe eyyam u māḥ Budin ḡıfzında var maḡdūrın bezl etmişiken ol eḡnāda bi-ināyetillāhi melikü'l ḡadīr Ḳanije ḡal'ası fetḡ u teşḡire gelüp ḡüzīde-i ser-ḡadd-i cihān ve zübde-i aḡtār-ı ehl-i īmān olmaḡın zābḡ-ı bilād ve şiyānet-i 'ibād iḡün ol 'ālī-nihāda Ḳanije beglerbegligi Bereznice sancak ilḡāḡı ile īnāyet u iḡsān edüp fermān-ı pādīşāḡı ve emr-i şehensāḡı vārid oldı kim Budin eyāletinden ber-vech-i isti'cāl irtiḡāl eyleyüp Ḳanije beglerbegligine gitmesiḡün fermān olınmaḡın ol derya-nevāl u nīk-ḡişāl fermān-ı pādīşāḡıye imtişāl edüp Ḳanije vilāyetine isti'cāl ile irtiḡāl eyledi.

19.2. Günümüz Türkçesine Çevirisi

Sözün kıyası, Tiryaki Hasan Paşa'nın bu sene içerisinde üç seferi vaki oldu. Bu seferlerden birincisi Vaç mahallinde zuhura geldi. Mutlu kumandan, satırcı Mehmed Paşa hazretleri ile birlikte, Bosna askeri ve Vaç taraflarının yiğitleri, Vaç gazasına müteveccih yola revan oldular. Beylerbeyi Hasan Paşa'nın Vaç Seferi'nde vuku'a gelen gaza ve cihadı bütün zafere alışık askerlerin malumu olduğu için, bu sadakatkar fakir, çok kısa yazmaya gayret ettim. Tiryaki Hasan Paşa bu seferini tamamladıktan sonra, sayısız askeri ile kışlaḡına doḡru yola çıktı. O kışı Bosna'da, adalet ve doḡruluk üzere, İslam diyarını korumakla geçirdi. Kış günleri ve soḡuklar geçtikten sonra ilkbahar geldi.

Nazm:

Meḡer bir gün ema -i rūḡ perver

Cihāna vērmişidi zīb ü zīver

(Ruh besleyen rüzgār, meḡer bir gün dünyaya ḡüzellik ve tazelik vermişti.)

Érişüp i'tidāl-ı faşl-ı ezhār

Gelüp şevḡıla cūsa cümle enhār

(Çiçek mevsimin tatlı ve yumuşak havası erişti. Bütün nehirler şevk ile coştı.)

Cihānda şādılık saçılmışıdı

Gül ü lāle gelüp açılmışıdı

(Dünyaya sevinçlik saçılmış, güller ve laleler açılmış idi.)

Bu ilkbahar mevsiminde, halkın önderi olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, cihad-ı ekber için, asker, rehber ve sefer levazımının tedarik olunması hususunda bir çok yerlere mektuplar ve herkesin güvenini kazanmış çavuşlar gönderip hazırlanmalarını emretti. Düşmanın bereketi olmayan hareketlerini yakından takip edip gözler iken, Pojega serhaddinde, büyük karışıklıklar ortaya çıktı. Paşa hazretleri memleketin korunması ve beklenmesi için İslam askerini şevket ile Pojega Ovası'nda topladı ve sonra düşman üzerine hareket eyledi. Arsız kâfirler ile düşman avlayan askerler, hangi taraftan haber gelecek diye beklemekte idiler. Bu sırada yaptığı işler kötü olan kralın kahrolmuş taburu gelip Bespirim vilayetinin kalelerini ele geçirip zaptetmişlerdi. Bunun üzerine, bu kadar kalabalık ve günah sahibi asker, Budin'i almaya gelmişlerdir, diyerek Budin muhafazasında bulunan büyük vezir ve makamı yüce valilerden Tiryaki Hasan Paşa'ya feryatçılar ulaştı. Bunlar, şanı yüce paşa hazretlerini Budin Kalesi muhafazasına devet ettiler. İyiliği pek çok olan bahtiyar paşa hazretleri bir saat bile istirahat etmeden, yanında bulunan ünlü askerleri ve İslam gazileri ile harekete geçti. Budin'e doğru harekete etti.

Akıllı ve tedbirli Paşa, Budin Kalesi'ne gelip dâhil oldu. 100.000'den fazla piyade ve süvariye maiyetine alan ve sapık kralın kardeşi olan Matyas Hersek'in köpekleri, Budin Kalesi'ni muhasara ettiler ve 42 adet kale-küp top kurarak surları dövmeye başladılar. Yüce soylu kumandan Budin Kalesi'nin ova kapısı yakınlarında kralın taburu karşısında sancağını dikti. Burçlarda da mehter çaldırdı.

Bosna yiğitleri ve kendi kulları ile kırk beş gün devamlı, top tüfenk ve diğer savaş aletlerine karşı, sinesini gererek kaza topuna ve cefa ateşine karşı durdu. Gece ve gündüz din düşmanları ile bazan dışarıya çıkıp savaş ve bazan da burç bedenlerinde kıtal ederek nice bin bed-fialı payimal eyledi. Gaziler surların üzerinde canla başla çalışıp gayret ettiler. Düşmanı kaç kere burç bedenlerinden geri attılar. Makamı yüce kumandan kırk beş gün devamlı kılıcı elinden bırakmadı. Gece ve gündüz İslam gazilerine yemekler pişirtti. Elde nesi var nesi yok, hepsini verip Allah yolunda hibe eyledi. Ayrıca sapık kâfirlerin hareketlerinde, gidiş ve gelişlerinde yaptığı hizmet benim naçiz kalemim, kararım ve Macaristan tarihlerinde geniş tafsilatla işaret olunmamaktadır. Bundan maksat insanların rahatsız olmalarına sebebiyet verir endişesiyle, o mutluluk sahibi ve iyiliği çok paşa hazretlerinin, alışılmış zaferlerinden çok kısa bir şekilde, seçilerek kaydedilmesi ciheti idi.

Kısaca hezimete akraba olan düşman, kırk beş gün gece ve gündüz top, tüfenk ve savaş aletleri vs.ile ihtimam ve gayret eylediler. Kalenin çevresini toprakla bir

seviyeye getirerek adalet gösteren dilaver beylerbeyi Hasan Paşa hazretlerinin askerlerine karşı türlü hareket ve manevralar ile bölük bölük yürüyüşler gösterdiler.

Lakin Allah'ın sevgilisi ve Resul-ı kibriyası (*Akşam ve sabah ona pek çok selam olsun.*)'nın yüzü suyu hürmetine şanı yüce beylerbeyinin kullarına kötü yüzlü düşman fırsat ve ruhsat bulamadı. Her hücumlarında yüzleri kara olarak geri döndüler. Şaşkınlıkları dolayısıyla diğer mahsur kalmış olup Allah'ın yardımına kavuşan gazilerin gözleri açılınca, hep birlikte bu günahkâr kâfirleri mağlub ettiler ve kılıçtan geçirdiler. Böylelikle nice bin kara yüzlü ve doğru yoldan sapmış kâfiri katl ve mahv eylediler. Budin Kalesi'ni, fenalık isteyen askerlerden kurtardılar. Dine mutluluk veren ve memleketi koruyup gözeten, bahtiyar beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa yukarıda anlatıldığı gibi hizmet ederken, Bosna Beylerbeyliği Togalı Ahmed Paşa'ya verildi. Hüner ehlinin serveri olan paşa hazretleri azledilmiş oldu. Böylece kendileri devletlerinin binasını bozarak serhad emaları kalbini viran eylediler.

Nitekim Cenab-ı Allah hazretlerinin emri ile bir adalet sahibi ve cömertlik menba'ı ortaya çıkıp gün gibi iyi adı ile tam şöret bulsa, o zamanın devlet erbabı ve ashabı olanlar onun şeca'at ve cesaretine ruhsat vermeyerek rezil ve zelil eylerler. Ancak akıllı ve kâmil kişiler nice çehrelerde açık ve delildir.

Nazm:

Yıkıldı mülk ü millet hikmet-i takdîr imiş bildüm

Bu nikbet kâ'inâta hep zuhal-te'sir imiş bildüm

(Mülk ve milletin yıkılışının Allah'ın takdiri, kâinatın felaketininse Zühal yıldızının tesiri olduğunu bildim.)

Hıyânet istikâmet fazl u cehl u nîk ü bed şimdi

Tefâvüt lafzan ancak ma'vide hep bir imiş bildüm

(Korumak, doğruluk, faziletlik, cahillik, iyilik ve kötülüğün farkı sadece sözde imiş, manada hepsinin aynı olduğunu şimdi bildim.)

Niçe sa'y ile ey dil Ka'be-i maksûda varılmaz

Ümîd-i kâim eden âlemde bî-tebdîr imiş bildüm

(Ey gönül, ne kadar gayret etsen, maksat kabesine varamazsın. İnsanı, âlemde ümid-i kam eden bu tedbir imiş bildim.)

Muhaşşıl fazl u dâniş mücib-i tâkdîm imiş evvel

Bu devr-i âhir içre bâ'is te'hîr imüş bildüm

(Fazilet ve bilgelik elde etme, önceleri öne geçmeye sebep imiş. Ancak bu ahir zaman içinde geride kalmaya sebep oluyormuş, bildim.)

Elüñ çek cāmdan götür ema bezmden cānā

Dēsünler āferin bir rind-i  arif p r imiş bildüm

(Ey sevgili, i kiden elini çek, kadehi meclisten uzak tut, bildim ki, ariflerin dostu pir imiş aferin desinler.)

şanı yüce olan Tiryaki Hasan Paşa uzun müddet mazul ve mahzun olarak yeri ve göğü yaratan insanlara ve cinlere rızık veren Cenab-ı Allah hazretlerine tevekkül üzere idi. Bu halde iken, aynı yıl içinde Uyvar Seferi vaki' oldu. Arslan gibi savaşa en önde giden Tiryaki Hasan'ın bu Uyvar Seferi'nde kadri yüce kumandan İbrahim Paşa hazretlerinin mutluluk dolu huzurlarında yaptığı hizmetler ve din düşmanlarına karşı eylediğı ihanet ve hakaretler pek çok kitaba satır satır yazılsa sığmaz ve sözle de beyan ve ayanına çalışılsa kabil-i imkân olmaz idi. Mağrifet eseri olan bu seferden, Allah'ın yardımına mazhar olmuş askerlerle Belgrad'a döndükten sonra, cennet bahçelerine benzeyen ilkbahara kadar, izzeti çok olan Cenab-ı Allah'tan başka hiçbir kimseye rica ve hiçbir yere iltica etmedi. Kışın soğukları çekildi. Baharın güzelliğı ile her taraf süslendi ve güzel günler, güneşin parlaklığı ile donandı. Yer- yüzü İrem Bağı gibi oldu.

Nazm:

Olupdur rüy-ı  alem t ze vü ter

řabā kılmış emen şahnın mu attar

(Yeryüzü terütaze oldu. Saba rüzg rı imenliğı güzel kokularla donattı.)

Gül bile ter  tmiş j le r hı

Ola t  kim  uz tuñ seyr(an)g hı

(iekler gül kokan terlerini yollara serpiştirmiş ki gazilere seyrangah olsun.)

Dem-  dem hem şab  yiler y p r r

Aķup şular yeri siler süpürür

( şıklar telaşla oraya buraya durmadan koşarlar. Sular akar yeri siler süpürür.)

emenler döşemiş sündüs seb tı

ekerler yer ema   l  sim tı

(Kıpkırmızı ciğer alameti gibi ipek işlemeli çimenler döşenmiş)

ınar el kavuşup durmuş kıyama

Ağ lar saf saf olmuşlar selama

(ınar elini bağlamış, ayağa kalkmış, ağ lar saf selama durmuş.)

ağırur dem-be-dem bülbül ki durma

G z n a dem be demdür az görme

(Zaman zaman bülbül öter ve durma, gözünü aç, utanma, dem bu demdir der, az görme.)

Dolup mürgile her şahrâ vü vādī
Gazāya gel dēyü olmuş ema a

(Her ova ve vadilere kuşlar doluşmuş, “gazaya gel” diye çağurmaktadırlar.)

Bu güzel baharda ve çiçek mevsiminde Kanije Seferi vuku' buldu. Budin'i muhafaza etmek ve mücahidleri zapt u rapt altında tutmak için bahtiyar kumandan Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine, hakanlığının yüce ikram ve saltanatının yakışır merhameti ile Budin Beylerbeyliği yeniden inayet ve ihsan olundu. Bu diyarın bütün işleri melek sıfatlı Tiryaki Hasan Paşa hazretlerinin yüceliklerle süslenmiş iradelerine ve kendilerinin açık ve nurlu vicdanlarına havale ve tayin olundu.

Nazm:

Felek anuñ ki kıaddin dest-i zūr ile ema eyler
Kıatı ğam çekmesün Hıağ anı bir şāhib-nişān eyler

(Melik, birinin boyunu kudret eli ile yay gibi bükerse, çok üzülmesin; zira Allah onu nişan sahibi kılar.)

Kılup gāhī hālīlin āteş-i ema an ema an
Maķāmın gül gibi vaşl ile yine gülsitān eyler

(Sonunda Hz İbrahim'in hicran ateşine pervane kılar ve makamını gül bahçesine döndürür.)

Şalup bir niçe gün ema a-ı kıahra māh-ı Ken^eānı⁷⁰

Yine Mışr-ı sa^eādetde ^eazīz-i kāmran eyler

(Nice zaman Ken'an ülkesinin kahr zindanına salar, fakat yine Mısır ülkesinin bahtiyar Aziz'i eyler.)

Süleymānı kılup āvāre tahtında niçe günler

Yine i^ezāz u ema ile şāh-ı ins ü cān eyler

(Süleyman'ı nice günler tahtında avare kıldıktan sonra yine izzet ve ikram ile insanların ve cinlerin şahı eyler.)

Dil-i meksūra bāb-ı luţf-ı Hıađ meftūhdur çünkü

Muķarrer ref^e olan ^eazl ile naşbı imtiħān eyler

(Gönlü kırık olanlara Allah'ın lütuf kapısı açıktır. Çünkü bilinir ki, yüceltir, sonra azl eder, böylece nasbı imtihan eyler.)

⁷⁰ Hz. Yusuf kastedilmektedir.

Beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine Budin vilayeti ihsan olunduktan sonra hemen atlarına bindirdiği bin beş yüz kadar şecaat-şiar okçu kullarının en kötüsüne karşı gaza meydanlarında, kâfirlerin en büyük kahramanları rakib olamaz idi.

Nazm:

Hadeng-efgen dil-âverler ki eñ ednâsınıñ tîri

Geçer almazdı biñ kat olsa çarhuñ dahı kalkanı

(Ok atıcı dilaverlerinin en kötüsünün oku, bin kat bile olsa, feleğin kalkanını deler geri dönmezdi.)

Ṭufeng-endâz gâzîler kim atdukça ḥaṭâ etmez

Feleklerde ema a atsalar Behrâm u Keyvâna⁷¹

(Tüfenk atıcı gaziler attıklarında hata etmezler ve gökyüzünde Behram ve Keyvan yıldızlarına nişan alsalar, vururlardı.)

Velhasıl gönlü adaletle dolu beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, Belgrad civarından kalkıp, menzilleri merhale merhale geçerek Budin Ovası'na ulaştı. Burada din düşmanlarına rağmen, İslamın gayretini ve cümlenin efendisi Hz.Muhammed'in şevketini artırmak gayesiyle, din düşmanlarına dehşet ve heybet vermek üzere kendi askerlerini süslü ve tantanalı göstermeye çalışarak onları safir ayna gibi parlak ve mücevherli elbiseler ile donattı. Rüstem'i andıran kemankeş kullarının renkli güzel bayrakları ile sahra, lale bahçesine döndü.

Nazm:

Gülistâna şebîh olmuşdı şahrâ

Çiçekler idi gündüzler ser-â-pâ

(Ova, gülbahçesine dönmüş, gönderler baştan başa çiçeklerle donanmıştı.)

Tevekkül etdiler °avn-ı Ḥudâya

Revâne oldılar şavb-ı gâzâya

(Allah'ın yardımına tevekkül ederek gaza cihetine doğru yola çıktılar.)

Hususiyle Budin gazileri ve bu ucun komutanları alay alay, bölük bölük, dalga dalga sonu olmayan deniz gibi dalgalanıp yol boyunca türlü ziynet ve şevket ile gelip, hasletleri güzel olan serdar Tiryaki Hasan Paşa hazretlerini karşıladılar. Beylerbeyi hazretleri bu şekilde şatafatlı halde, şevket ve sayısız asker ile Budin ovasına geldi. Kötü işler işleyen kral ve sapık kâfirler, bahtiyar paşa hazretlerinin tavırlarını, hareketlerini, heybet ve asarını görüp anlamaya çalışmaları ve haber getirmeleri için

⁷¹ DOĞAN,M.,a.g.e.,s.642. "Zuhal Satürn gezegeni."

casuslar göndermişti. Ancak Budin şehrinde bu kadar İslam askeri ve mücahid gaziler, karşılamaya çıkararak menzili güneş gibi yüce olan paşa hazretlerinin şevketini ve diğer tarafta bulunan sapık askerleri seyr ü temaşa ederlerdi. Devlet koruyucusu olan paşa hazretleri, şatafatlı bir merasim ile bin sekiz senesi muharrem ayının ortalarında (Temmuz Ortası, 1599) güzel saraylarına vasıl oldular. İstirahate başladılar. Yaratılışı güzel olan paşa hazretleri bu diyarda da, reayadan gadre uğrayanlara adaletini gösterip bütün fukaraya sulh ve doğruluğu nida ettirerek, hazreti resulün şeriatini ve güzel usulini yeniden diriltti. Macar kafirlerinin serhad kalelerinden hezimetini yakınlaşmış Estergon ve diğer şöhretli hisarlarına, gün olmadı ki, bizzat kendisi kalkıp ılgar etmeye ve bazan da kargılı gazilerini gönderip cehennem ehlini hakisar kılmaya. Mutluluk sığınağı olan paşa hazretleri nice gün ve ay Budin'in muhafazasında var gücünü sarf etmiş iken, bu esnada kudret sahibi Allah'ın inayeti ile cihan serhaddinin güzide ve iman ehli ema anların topraklarının özü olan Kanije Kalesi'ni feth ve teshire gelerek, beldeyi zabt edip kâfirlerin saldırılarından korumak için, uhdelere Kanije Beylerbeyliği, Bereznice Sancağı ile birlikte inayet ve ihsan olundu. Gönlü derya gibi engin ve güzel huylu olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri mutadı olduğu gibi yine acele hareket ederek, Kanije Beylerbeyliği'ne gitmek için padişahın fermanına imtisal edip vilayetine doğru hızla yola çıktı.

19.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Bosna Beylerbeyliği ve Satırcı Mehmet Paşa o sene Vaç Seferi'ne beraber giderler. Döndüklerinde kış mevsimi gelmiş olup, bu mevsimde de Bosna'yı kâfirlere karşı korurlar. Bahar geldiğinde Hasan Paşa her tarafa mektup gönderir. Asker hazırlanır, düşman takibine çıkılır.

Bu esnada Pojega sınırında karışıklar çıkar. Hasan Paşa önce o bölgeye gider. Burada düşmanı beklerken, kralın Bespirim ve Polata Kaleleri'ni aldığı ve Budin'e doğru ilerleyişte olduğu haberi ulaşır.

Hasan Paşa direk Budin'e gider. Kralın kardeşi Matyas Hersek yüz bin asker ve kırk iki adet büyük topla hücum eder. Hasan Paşa ve askerleri Budin Kalesi'ni kırk beş gün korurlar. Düşman Budin'i alamaz. Hasan Paşa Budin'de bu mücadeleyi verirken, Bosna Beylerbeyliği Toga Ahmed Paşa'ya verilir.

Hasan Paşa azledilip bir köşede beklerken o yıl Uyvar Seferi olur. O seferde Hasan Paşa'nın yaptığı hizmetler kelimele sığmayacak kadar çoktur. Hasan Paşa kışı Belgrad'da geçirir. Baharda Kanije Seferi olur. Hasan Paşa Budin Beylerbeyliği'ne getirilir. Kanije'nin alınması üzerine Kanije Beylerbeyliği'ne getirilir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın Bosna Beylerbeyliği görevi sırasında ordularını hazırlatıp düşmanı takibe başladığı sırada Pojega sınırındaki karışıklıkları önlemek amacıyla yönelmesi esnasında; Bespirim, Polata Kaleleri'nin kaybedilmesinin yanı sıra düşman askerinin Budin'e doğru ilerlemesine mebni; az daha Budin'in düşecek olması hadiseleri kanaatimizce Hasan Paşa'nın Bosna Beylerbeyliği'nden alınmasına sebep olmuştur.

Şunu da burada belirtmek gerekir ki; bu kaleler (Bespirim ve Polata) stratejik öneme sahip olduğundan dolayı on dördüncü mecliste anlatıldığı üzere Hasan Paşa'nın feth ettiği kalelerdir.

III. Mehmed'in tahta cülusundan sonra on dokuz kardeşinin ölüm fermanını verebilecek yapıda oluşunun, tahammülsüz bir kişiliğe sahip olduğu da düşünülebilir.

Düşman askerinin aldığı da göz ardı edilmemesi gerektiğini de belirtmek gerekir.

Ancak Hasan Paşa tamamen bir kenara itilmemiştir. Uyvar Seferi'nde gösterdiği yararlılıkları gözönünde bulundurularak önce Budin, akabinde Kanije Beylerbeyliği'ne getirilmiştir.

20.Meclis-i 'İşrin Muharebe-i Baluğ Petre ve Şemotorna

20.1.Baluğ Petre'nin Hasan Paşa'ya Pusu Kurması Transkripsiyonu

Zübde-i merām ve netīce-i kelām ol server-i benām Kanije kal'asına teveccüh ü 'azīmet ederken Şemotorna hişārına gelecegi gün ne deñlü kulları ve ademileri var ise kendüden muḳaddem ḳaṭār ve ağırılıkları ile illerüye irsāl étdükden şoñra kendüleri yetmiş seksan nefer kulları ile dümdārda ḳalup giderken meger ḳral-ı bed-fi'ālūñ begleri cümle Hersekleri ile ittifāḳ u tedbīr éylediler ki iki yüz fedāyi-i serden geçdi eşḳıyāy ol mīr-i mīrān-ı 'ālī-şānuñ yolına gönderüp añsuzın şekāvet ü şikest édüp bir hālet ile mazarrat éyleyeler.Pes ol ḳavm-i melā'in ü bed-āyīn ikiyüz fedāyi-i bī-dīne Baluğ Petre nām hezīmet-ḳarīni baş ve buğ éyleyüp işbu fesāduñ niyyetine ve ol şāhib-i sa'ādetūñ ḳaşdına irsāl éylediler.Melā'in-i mezbūrīn daḳı Şemotorna hişārına ḳārib yerde iki cebel ve ḳullenūñ mā-beyninde kendülerin pinhān étdiler ve ol zāt-ı 'alinūñ yolına kemend-i ḫīle ḳurdılar Çün ḫazret-i mīr-i mīrān-ı zīşān guzāt-ı bīr-beyān ile şahrāda giderek ve şayd u şikār édereḳ añsuzın puşudan iki yüz ehl-i nār u fuccār-ı ḫāksār ol 'ālī-tebāra toḒrı ılıḒar éyleyüp duruşdılar ve göz açdurmayup birbirine girişdiler.Hemān-dem ol 'ālī-himem yerinde s̄abit-ḳadem olup ṭablḫānesinin çaldırup ve tuḒ u 'alemlerin ḳaldırup a'cādā-yı dīne ḳarşu yürüdi.Lakin bunca zamāndan berü kendü uğurına cān ve başların

fedā èylemek cânlarına minnet bilen kulları ol hazret-i bārif[°]atūñ yanında bulunmaduğı ğāyet elem ü kaşāvet çekdi.Fe-emmā kişiyeye soñ nedāmet aşşı ètmez ve te'essūf ü kaşāvet fā'ide vèrmez.Fi'l-hāl hazret-i cenāb-ı izzete tevekkül-i tām̄m èyleyüp yanında bulunan birkaç ğāziler ile sell-i şemşir-i düşmen-gir èyleyüp tarafeynden āteş-i kıtāl ü cidāl tamām iştiğāl bulup şirāne cür'etler ve dilirāne hareketler ètdiler.

Hamle-i ulāda melā'in-i hāsirīn fi'l cümle cânib-i İslāma galebe-i şūrīnlerin göstericek hazret-i paşa-yı şāhib unvān ol zamān cümle kullarından illerüye hamle èyleyüp cidāl u kıtāl èyledügin sâ'ir kulları aynen muşāhade ètdüklerinde her biri hayātlarından ümīdin kaç èdüp ğayret ü hammiyet ile kurd koyun sürisine girer gibi şamīmü'l-fu'ād ğazā vü cihād ecliçün ol bed-nihādlaruñ üstine yürüş ètdiler.

İki taraftan birbirbirne çok iş ètdiler.Āķıbetü'l-merām ol server-i benām bu mertebe ikdām u ihtimām ètdüğü gibi melā'in-i mezbūrīn bi-ināyetillāhi'l melikü'l-mu'in yat u yaraqların u mu'allā bayraqların birağup firār ve her biri bir kenār ihtiyār èdüp tār u mār oldılar.Yarar ve nāmdār diller alınup ve hayli kallāşlaruñ başları kesilüp işbu fırsat u nuşrat ile ol şir-ṭal'at ya'ni Hasan Paşa-yı Uṭarid-fitnat⁷² Şemoṭorna kal'asına karīb gelicek a'dā-yı dīne rağmen ve cânib-i İslāma terğiben ol kallāşlardan kesilen başların şimşir üzerine dizüp giriftār olan hāksāruñ ellerine vaz' èylediler ki keşān-berkeşān alınan bayrak ve sancakları ile nigün-ser ve hāke berāber ol server-i ğazā-güster hazretlerinüñ önince müteveccih ü revān olalar. İşbu şalābet ü şevket üzre Şemoṭorna kal'asına gelüp vāşıl u dāhil olup andan Kaniye câniblerine toğru tayy-ı merāhil ve kaç-ı menāzil èyledi.

Nazm:

°Adü cündi ne deñlü olsa bisyār

Yüzin döndürmedi hergiz °Ālīvār

Hasan Paşa ki èylerdi cihādı

Ki söylenür kamu dillerde adı

⁷² Doğan,Mehmet.,a.g.e.,s.1098 Utarid:Merkür.s.378. "Fitnat:Zihin açıklığı anlayış ve kavrayış çabukluğu."

20.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Sözün neticesi ve maksadın özü, ünlü kumandan Kaniye Kalesi'ne doğru giderken Şemotorna hisarına varacağı gün, ne kadar kulları ve adamları var ise, hepsini kendisinden önce katar ve ağırlıkları ile ileriye irsal etti. Sonra yetmiş seksen kadar asker kullarını yanına alarak arkada kaldı. Yürüyüşe devam ederken, meğer kötü işler işleyen kralın beyleri bütün Hersekliler ile birleşerek iki yüz kadar fedai haydudu, şanı yüce beylerbeyinin yoluna gönderdiler. Ansızın eşkıyalıkla kırıp geçirmek düşüncesiyle

ema an gazilere zarar vermeyi kararlaştırdılar. Ancak mel'unlar ve kötü iş sahipleri iki yüz kadar dinsiz serdengeçtiye Baluğ Petre adlı hezimete yakın kişiyi başbuğ tayin eylediler ve tertip ettikleri fesat niyeti ile o mutluluk sahibi kumandanın öldürülmesi kasdına gönderdiler. Bu mel'unlar kendilerini Şemotorna hisarına yakın yerde iki dağ ve bir kalenin arasına gizlediler. Zatı yüce Hasan Paşa'nın yoluna kemendçiler koydular. Çünkü beylerbeyi hazretleri gaziler ile ovada giderlerken ve saydu şikâr ederlerken ansızın pusudan iki yüz cehennemlik ve yerle bir olası Macar kâfirleri, asıl serdara doğru ilgar eyleyip karşı karşıya durdular. Göz açtırmadan birbirlerini giriştiler. Hemen gayreti çok olan paşa hazretleri yerinde sabit-kadem oldu ve tablhanesini çaldırmaya başladı. Tuğ ve âlemlerini de kaldırarak din düşmanlarının üzerine yürüdü. Fakat bu kadar zamandan beri kendi uğruna can ve başlarını feda eylemeği canına minnet sayan kulları o kadri yüce kumandanın yanında bulunmadı. Kendisi gayet elem ve sıkıntı çekti. Ancak kişiye son pişmanlık fayda vermez. Esef ve sıkıntı fayda etmez. Hemen cenab-ı izzet hazretlerine bütün kalbi ile tevekkül eyledi. Yanında bulunan kılıç sahibi gaziler ile düşman tutan kılıcını sıyırdı. Her iki tarafta da ceng ateşi ve vuruşma isteği ortalığı iyice sardı. Arslan gibi cür'etkar ve yiğitçe hareketlerde bulundular. İlk hamlede mel'unlar ve zarar ve ziyana uğramış olan kâfirler bütün ema an cephelerine karşı üstünlük kazandılar. Unvan sahibi paşa hazretleri o zaman bütün kullarından ileriye hamle kıldı. Kumandanlarının savaş ve kıtalde en önde bulunduğunu gözleri ile gören diyer gazilerin herbirisi hayatlarından ümidini keserek gayret ve hamiyet ile koyun sürüsüne dalan kurt gibi gaza ve cihad sevabı kazanmak için o kötü yaratılışlıların üzerine yürüyüşe geçtiler.

İki taraftan birbirlerine çok iş ettiler. Nihayetinde o ünlü kumandan bu derece gayret ve ihtimam ettiği gibi adı geçen mel'unlar Yüce Allah'ın inayeti ile yat ve yaraklarını yüksek bayraklarını bırakarak her birisi bir kenara kaçmaya başladılar. Tamamıyla tar u mar oldular. İşe yarar ve ünlü esirler alındı. Birçok kallaşların başları

kesildi. Bu fırsat ve zafer ile yüzü arslan gibi olan Utarid fitnatlı⁷³ Tiryaki Hasan Paşa hazretleri Şemotorna Kalesi'ne yaklaşınca, din düşmanlarına rağmen ve İslam tarafını savaşa karşı coşturmak için, kâfirlerden kesilen başları sırtlar üzerine dizdirdi. Yakalanmış olan kallaşların ellerini bağlattı. Bunlar ile birlikte tersine dönmüş ve toza bulanmış bayrak ve sancakları, gaza dağıtan paşa hazretlerinin önü sıra yürütmeye başladılar. Bu heybet ve şevket üzere Şemotorna Kalesi'ne gelip vasıl ve dâhil oldular. Oradan Kanije taraflarına doğru, merhaleleri aşarak ve menzilleri geçerek yürüdüler.

Naẓm:

°Adü cümdi ne deñlü olsa bisyâr

Yüzin döndürmedi hergiz °Ālīvār

(Düşman askeri ne kadar çok olsa da, yüce kumandan yüzünü döndürmedi.)

Hasan Paşa ki eýlerdi ema a

Ki söylenür kamu dillerde adı

(Hasan Paşa cihadı yaptığı için, onun adı bütün dillerde dolaşır.)

20.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Hasan Paşa askeriyle Kanije Kalesi'ne giderken Şemotorna hisarına geleceği gün asker ve ağırlıkları önceden gönderir ve kendisi geride kalır. Bunu haber alan kral, Petre adındaki kâfire pusu kurdurtur. Düşman ile karşılaşan Hasan Paşa az sayıdaki gazi ile çarpışır ancak hayatlarından da pek ümitli değildir. Buna rağmen Allah'ın inayeti ile gözlerini karartarak düşmana dalarlar birçoğunu öldürürler geri kalanları da kaçarlar. Hasan Paşa öldürülen kâfirlerin başlarını mızraklara geçirerek Şemotorna hisarına asar.

Değerlendirme

“**Tedbirli**” olarak ün salan ve düşmanların korkulu rüyası olan ve bolca hasım sahibi Hasan Paşa'nın; ağırlıklarını önden göndererek az gazi ile geride kalarak gelmesi düşündürücü bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yine de Allah'ın inayeti ile başarılı olarak çarpışmadan çıkmıştır. Hiddetini kâfirlerin başlarını mızraklara takıp Şemotorna Kalesi'ne asarak dostu düşmana göstermiştir.

⁷³ Doğan, a.g.e., s.1098 Utarid: Merkür s.378. “Fitnat: Zihin açıklığı anlayış ve kavrayış çabukluğu.”

21.Meclis-i Ahdî ve ‘İşrîn Muḥāşara-i Kanije ve İnhizām-ı ‘Asker-i Kıral-ı Bed-fi‘āl ve Amed-i Vezāret Be Ḥazret-i Ḥasan Paşa

21.1.Kanije Mudafaası Transkripsiyonu

El-ḥāşıl ḥazret-i paşa-yı ‘ākıl u ‘ādil sene tıs‘a ve elf şaferinüñ on yedinci güninde Kanije kal‘asına vāşıl u dāḥil olup umūr-ı mühimme-i dīniyye ve ḥidemāt ve levāzımāt-ı sultāniyyeye mübāşeret eyledi ve ālāt-ı kār-zāra ve cānib-i küffār-ı ḥāksāra göz kulağ dutup müheyyā vü ḥāzır iken kıral-ı bed-fi‘āl memālik-i hezimet-maḥrūnında Pojun nām maḥalde rimpapanuñ uluların ve āyīn-i fāsıdlerince fetvā vērür reh-nümāların cem‘ edüp meşveret ü tedvīn eylediler ki:

“Ehl-i İslāma muttaşıl inhizām vērüp kaşd-ı intikām eylediler ki ehl-i Kanije gibi ḥışn-ı nāmdār ve ḥişār-ı üstüvārumızı ḍarb u ḳahren elümüzden aldıkları cümlemüze ‘ār ve ümmet-i İsevīye ḡayret-i bisyār degül midür cümlemüz el bir ve ḥüsn-i tedbīr edüp gerü Kanije kal‘asın feth u teşḥīr eylemek gerekdür.” deyü Fireng-i bī-ferhengüñ kıralına ve Portuḳal-ı ehl-i ḍalāluñ banlarına elçiler ile nāmları varup mu‘āvenet ü muzāheret recā vü ‘asker-i ehl-i ḍalālet ile dīn-i fāsıdelerine taḳviyet eylemeleri bābında istid‘ā vü ilticā eyledüklerin bā‘ışden cem‘ Firengüñ banları ve Portuḳal-ı bed-fi‘ālüñ fanları olan kıralları ḡayret ü hamıyyet edüp kimi otuz biñ ve kimisi yigirmi biñ ‘asker mu‘āvenet ve dīn-i İsevīye taḳviyet için gönderüp bunca asākır ü ḥazā’in Beç kıralı olan bed-āyīn cānibine irsāl eylediler ve rimpapa la‘īn kendü karındaşı olan bed-ma‘āşı altmış biñ ‘asker-i şeytānet-rehber ile gönderüp cüz‘ī zamānuñ içinde kıral-ı bed-fi‘āl yüz atılmış biñden ziyāde suvār u piyāde ḥāzır u āmāde eyleyüp altmış biñ ‘asker-i hezimet-eşer ile bir serdār-ı nā-hemvārun gönderüp İstolni Belḡrad kal‘asın muḥāşara eylediler ve Kanije kal‘asınıñ ḳam‘u kal‘ına ve Ḥasan Paşa-yı kāmḳāruñ kaşdına yüz biñ Nemçe⁷⁴ ve Macar ve Hırvat ‘askeri ta‘yīn ü irsāl eyledi ve āsker-i bed-aḥterine kendü karındaşı olan Hersek-i bed-ma‘āşı leh ve Çek banları ve ‘umūmen boy begleri ile ḳalkup kırık sekiz ‘aded kal‘a-küp topların vērüp Kanije kal‘asınıñ üstine ve ol dilāverüñ kaşdına irsāl eyledi.

Ḥazret-i Ḥasan Paşa-yı nāmdār küffār-ı ba-inkāruñ işbu ḥareket ü mazarratlarından ḥaberdār olıcaḳ fi’l ḥāl ol şīr-ḥışāl kal‘a bedenlerine ‘azīm toplar ve cā-be-cā ejderīn ḍarb-zenler çıkarup ve cānib-i erba‘ade toraḳdan ḳulleler peydā vü İcād eyledi ki Kanije şahrāsın ḥıfz u ḥırāset ve a‘dā-yı dīne ḳahr u hezīmet vēre ve Peçuy ve Sigetvar ‘askerin yanına getürüp muḥkem müheyyā vü ḥāzır ve a‘dā-yı dīnüñ

⁷⁴ Doḡan,M.,a.g.e.,s.839. “Osmanlılar’ın Avusturya’ya verdikleri ad.”

gelmeklerine müterakkib u nâzır iken müddet-i eyyâm ile asker-i kral-ı hezîmet meâl serdâr-ı bed-fiâlleri ile sene tis^a ve elf rebî^ü'l-evvelinüñ on ikinci günü işneyn gecesini vilâyeti yıka yıka Kaniye şahrâsına çıka gelüp hıyâm-ı nühüset-kıyâmların kurup tabur-ı mağhûrların bağladuqları gibi dilîr-i arşa-i veğâ hazret-i Hasan Paşa guzât-ı ehl-i gâzâ ile kalâdan taşra çıkup ahsama degin muttaşıl ceng ü kıtâl ve harb ü cidâl eylediler.Ol rûz-ı pîrûz ki hazret-i sultân-ı dîn ya^eni resul-i rabbü'l-âlemîn şallallâhu aleyhi ve sellemün kudûm-ı saâdet-rüsûmları dünyâyı rûşen ü münevver eyledüğü gece tabur-ı mağhûrların zuhûrî vâkı^c olduğına cemî^c guzât-ı ehl-i dîn şādān u hândān olup envā^c-ı fırsat u nuşrata dāl ve eşnāf-ı gānā'im ü şevkete fāl edindiler ve bi'l-cümle üç gün ale'd-devām ol server-i benām küffār-ı dālâlet-penāhuñ metrislerin kurdurmayup ve kalānuñ etrāfına ugratmayup haylî küffār-ı nāpāk top u tufeng darbından helāk olıcak akıbetü'l-emr küffār-ı bed-kirdāruñ serdār-ı nābe-kārı kırk biñden ziyāde tufeng-endāz piyādelerin önüne katup ol cünüd-ı ehl-i fücür mānend-i kubûr metrislerin kazup girdiler ve metrislerin kalānuñ muqābelesine vaz^c eddiler.Bir seher nā-gehān kırk sekiz aded şā^cika-kirdār ve kıyāmet-āşār balyemez⁷⁵ toplara āteş verilüp niçe yüz biñ tufeng ve ālāt-ı cenge āheng eddüklerinde gāvğā-yı ceng-āşüb ve feryād-ı gurîv-i darb-zen top zemîn ü āsmānı ve kevn ü mekānı harekete getürüp güyā ki bî-illet alāmet-i kıyāmet zuhûr eylemişidi.

Nazm:

Şanasın kim kopardı haşr uruldı şūr
Zulmet-i maşer olur dūr oldı nūr

Neşr: Huşuşan kim kalā-i mezbûre bedenlerinde şıyt u şādā-yı tabl u kūs çarh-ı berîne velvele ve hāy u hūy-ı nüfûs rûy-ı zemîne zelzele şalup dūd-ı duhān cihānı bürümüşidi. Hazret-i mîr-i mîrān-ı ālî-şān ol zamān emr ü fermān eyledi ki yeñiçeri Yūsuf Ağa ile Arslan Ağa nām gāzîler üç yüzden ziyāde tufeng-endāz piyāde ile kalādan taşra vâkı^c olan toprak kullenün hıfzına gideler ve guzât-ı dilîrānuñ durağı Peçuy sancağı askeri ile ümerā-yı ālî-mikdārdan Fetüs Muşlı Begi cānib-i şarkîye ve dil-āverān-ı şecāat-āşārdan Komar Begi olan Hüseyin Begi dört yüz nefer-i bahādurān-ı kārgüzār ile cānib-i yesāra ta^yin eyledi ve cānib-i şimāle yeñiçeri kethüdāsı olan ser-cezîre-i küberā Sefer Kethüdā ile yeñiçeriyān-ı beden-nişānı ve Bektaşiyān-ı zafer-unvānı gönderüp kendüleri izz u saâdetile gece meşaleler ile beden başında ve gündüz kalānuñ etrāfında olan guzāt-ı müslümîne bahşîşler ve envā^c-ı istimāletler vèrmekde idi.Küffār-ı

⁷⁵ Meydan Larousse, C.5,S.305. "İtalyanca menzil topu"

dalâlet-şi'ârûñ süvâr u piyâdeleri leyl ü eyyâm niçe sa'ý u ikdâm ile ol hişâr-ı üstüvârûñ etrâfında olan batağına ve řu yatağına envâ'ı şan'at-ı üstâd ve bünyâd-ı Şeddâd ile köprüler peydâ vü icâd èylediler.

Bu köprünüñ her iki zira' miqdârı maħallerine siper ve toprak ile metrisler èyleyüp dağı her metrislerine bir niçe tufeng-endâz piyâdelerin koyup ol kavm-i ehl-i dalâl ğuzât-ı erbâb-ı kıtâl ile otuz toköz ğün tamâm muħârebe vü cidâl èylediler ve burc u bârûların ol kavm-i ehl-i nîrân vîrân èyleyicek kırkıncı ğün asker-i hezîmet-maĳrûn niçe hareket ü revîş ile yürîş kaşdın èyledükleri gibi ĳikmet-i ĳudâ-yı yezdân ile iki nefer Fireng kâfiri müselmân ve ehl-i îmân olmaĳ kaşdına ol zamân ĳal'aya gelip dâĳil olmuşidi ve yarınki ğün vaĳt-i temcîdde asker-i şüm umûm üzre hücûm édüp ĳal'aya yürîş èdeceklerin haber-i ĳaĳikat ile bildürmüşler idi.Ol ğece ğâzîler şerbet-i şehâdete tâlib ü râĳıblar birbirleri ile esenleşüp **“acaba ale's-seħer nuşrat ğüneşi ĳanĳı cānibüñ askerine toĳar”** deyü şabâħa dek kâğıu'l-ħâcât ĳabline münâcât ètdiler. Dağı her biri yerlü yerince ve ĳollu ĳolunca ĳâzır ve a'dâ-yı dînüñ hareketlerine müteraĳķıb u nâzır olduklarından ĳayrı ol ĳişver-ĳüşâ-yı alem-ârâ anî ĳasan Paşa ĳazretleri livâ-yı nuşrat-âsâların ĳal'anuñ burc u bedenlerine diküp tuĳ u alemleri ve taĳl-ħâneleri ile ĳâzır u âmâde olup şabâħa dek burc u bârûda olan ğuzât-ı mücâhidînüñ ĳollı ĳolına varup her birine istimâletler ve ri'âyet ü baĳşışler èyleyüp kelâm-ı gevher-nişarların îşâr kıilup eyitdi ki:

“Bunca müddet-i medîd ve zamân-ı ba'iddeden berü dîn-i mefîn ĳayretine ĳuşuşan ĳazret-i pâdişâh-ı sa'âdet-âyîn ĳamiyetine cān u başuñuz fedâ èylemiş ğâzîlersiz. Asker-i küffâr-ı bed-râ ve leşker-i füccâr-ı nâ-sezâ aĳzâ-yı âsmâni ve belâ-yı nâ-gehânî gibi üzerümüze nâzil olmuşdur. ĳün taĳdîr-i ĳudâ ve tedbîr-i kibriyâdan şabr u taħammül èdelüm. Dağı tîr-i ĳazâya siper sînemüz dutalum.”

Nazm:

ĳün ĳader tîrin ata ĳavs-i ĳazâ

Siper olmaz aña illâ ki rızâ

Neşr: İmdi sizüñle burc u bedende çalışup duruşalum ve düşmen-i dîn ile dilîrâne döĳüşelüm. Ya küllîmüzi dîn-i İslâm ĳayretine ĳaltân ve yâĳûd ĳulle-i şehâdetle kendimüzi miyân-ı ravza-i rıdvân èdelüm.

Nazm:

Emr-i sultān-ı cihāndur edelüm ‘azm-i gazā

Kereminden umaruz feth u zafer vère Hudā

Neşr: dèyü her birine niçe pend ü naşihat ve gereğince istimālet vèrdüğinden soñra kendü sancağı olduğı maħalle varup qarār ve küffār-ı nābe-kāruñ etvār-i dālālet-āşārları neye müncer ola dèyü intizārda iken nāgāh Leh ü Çek hānları nāmında olan banları ve kavm-i naşarānuñ begleri ve Fireng-i bī-ferhengüñ Hersekleri leşker-i düşmen-i bedgümānuñ öñince yayan olup yat u yarağları ve mükemmel bayrağları ile yürüş ètdiler. Anlaruñ ‘akabınca on biñden ziyāde ħarbe-perdāz u tufeng-endāz Fireng ‘askeri şāfi āhen ü pülāda müstağrağ olup alay alay fevc fevc baħr-i zulümāt gibi mevc urup temcīd vaqtinde

Nazm:

Kerem ser-çeşmesi ehl-i ‘ināyet

Mürüvvet ma‘deni sāhib-sa‘ādet

ħazretlerinüñ kolına toğru toğru yürüşler èylediler. Ħafeze-i ħavza-i İslām u dīn olan paşa-yı devlet-ħarīn guzāt-ı mücāhidīn ile ħatarāt-ı emtārdan ziyāde düşmen-i dīnüñ piyādelerine karşı karşı turup top u tufeng ve tīr u hadeng-i seng ile ceng èderken kılıç kılıca nacağ nacağa söyleyüp yağa yakaya olunca niçe zamān duħānuñ içinde müstağrağ olup tufeng ‘askeri birbirinden fark olınmazdı.

Nazm:

Çekildi rü’yet-i naşrun minallāh

Dénildi her taraftan Allāh Allāh

Yürüdi burc u bārū üzre küffār

Yarağlandı şavaşa çār u nā-çār

Atıldı ħal‘adan toplar tufengler

Cigerler yağdı ve doldı yürekler

Neşr: ve bi’l-cümle dil-āverlerüñ sīne-geri siper gibi pāre pāre ve tenleri cevşen-mişāl yāre yāre olup niçe başlar ayaga düşmüşidi.

Nazm:

Niçeler oldu ol demde kırbân

Kelleler oldu hâkile yeksân

Vardı şol mertebeye harb u kıtâl

Felegüñ hâtırına êrdi melâl

Neşr: Ol Erdşîr-şalâbet a°nî sâhib-i sa°âdet gûzât-ı şecâ°ate gâyet ü hamîyyet için kendü bi'z-zât kalkanın kolına ve kendü kulların sağ ve şolına alup illerüye yürüyicek tufeng-endâz şecâ°at-karîn kal°a bedenlerinden **“yevme te'fî's-semâu bi-duhânın mubîn”**⁷⁶ mazmûnın ol °asker-i bed-âyîne gösterüp ol dem iki biñden ziyâde piyâdeleri helâk olup melâ°în ve ehl-i dâlâlet ol şâhib-i sa°âdet kulına fırsat u ruşat bulmayıcak gerü °avdet êdüp dilâverân-ı Bektâşiyân ve dilîrân-ı yeñiçeriyân kolına °umûm üzre hücum êyleyüp yürüş êylediler.

°Asker-i bed-sîretüñ bu deñlü kuvvet ü keşretinden hazret-i paşa-yı °âlî rütbet yeñiçeri gâzîlerinde nev°an za°f u °illet müşâhede êylemegin fi'l-hâl kendü kolında olan gûzât-ı nîzedâr ve kümât-ı şeca°ât-şî°ardan üç yüz miqdârı dil-âverleri yeñiçeri gâzîlerine kalb-i kuvvet ü takvîyet için irsâl êylemekle üç sâ°at miqdârı zamân mâ-beynlerinde ceng ü cidâl ve muhârebe vü kıtâl olup ol kolda dañı biñden mütecâviz ehl-i dâlâl katl u pây-mâl olmağla ol kolda dañı dermân u imkân êdemedükleri ecilden ol kavm-i rezil hor u hacîl dönüp kal°adan taşra vâki° olan toprak kullenüñ üstine yürüş êdüp envâ°-ı ikdâm u ihtimâm êylediler.Lakin kulle-i mezbûre muhâfazasıçün konılan gûzât-ı ehl-i dîn qarşu gelüp bî-pervâ a°dâ-yı bed-râ ile muqâbele vü muqâtele eylediler ve her yañadan şâiqa kirdâr ve berq-âşâr toplar ile ve **“ce°alnâhâ rucûmen li'ş-şeyâfîn”**⁷⁷medlûlınca ol kavm-i füccârı sengsâr u hâksâr êyledükleri bâ'ışden ol kolda dañı bî-hadd ü bî-pâyân küffâr-ı bed-°unvân nâr-ı cañime revân olduñdan soñra hor u haqâretle °asker-i ehl-i şekâvet metrisleri tarafına °avdet êylediler.Tekrâr ol kavm-i bed-kirdâr cevânib-i erba°adan balyemez toplar ile hişâr-ı nâmdâr-ı döğmege başlayup evvelki şekâvet ü dâlâletlerinden ziyâde cür°et ve şekâvet êylediler ve kal°a-i mezbûra muhâşara olduğı zamân hazret-i mîr-i mîrân-ı şeca°ât-°unvân südde-i süded-mişâle ve hazret-i sa°âdet-me°âle ulaqlar irsâl êdüp °asker-i hezîmet-°unvânüñ hareketlerin ve

⁷⁶ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.495. Duhan 44/10“Göğün açık bir duman getireceğı günü bekle.”

⁷⁷ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.561. Mülk 67/5 “...Onları şeytana atılan taşlar yaptık ve (ahirette de)onlara alevli ateş azabını hazırladık.”

Çanije kal'asınıñ muhāsara-sın bildürmişidi ve ecnād-ı zafer-mu'cād ile imdād olunmasıçün murād èylemişdi.Lakin küffār-ı bed-nihād İstolni Belğrad kal'asın dañı muhāsara èylemegin Çanije kal'asınıñ kemāl-i şu'ümetine i'ikād u metānet ü hışānetine i'timād olınmağıla serdār-ı ekrem ve vezīr-i a'zam Yemişçi Hasan Paşa hazretleri 'asākīr-i 'Osmāniyān ve leşker-i erbāb-ı imān ile İstolni Belğrad kal'asınıñ istihlāsına müteveccih u revān olmağın Çanije kal'asında maşşūr olan guzāt-ı gayūra hazret-i Hudādan gayrı kimseden çāre olmaduğı sebebeden sürmez⁷⁸ bu yerde maşşūr olan guzāt-ı mansūrenüñ her biri nā-çār av olmayın ihtiyār édüp cān u başları ile çalışıp ceng-i bisyār ederlerdi.Huşuşan serdār-ı 'ālī-miğdār ve vezīr-i 'azam-ı kāmkar ol mīr-i mīrān-ı nāmdāra irsāl ètdüğü mektüb-ı dürer-bārında taħrīr ü iş'ār èylemişidi ki:

“Şimdiki hālde 'asker-i küffār-i şeķāvet-mu'cād İstolni Belğrad kal'asın muhāsara èylemeğle 'asker-i İslām naşşarahumullāhu te'ālā ilā-yevmi'l-ķiyām ile ol kal'a-i āsmān-ķiyāmuñ istihlāsına teveccüh ü 'azīmet olunmuşdur.Zikr olunan hışār-ı üstüvāruñ aħvāli mādām ki ber-ṭaraf olmayup ṭabur-ı maḥhūr meksūr olmayınca size imdāda dermān u imkān yoğdur.Hemān kemer-i gayreti miyānuñuza muḥkem bend édüp Çanije gibi hışār-ı gerdūn-vaķārı küffār-ı ḥāksār yedine vèrmeyesiz.” deyü cevāb vèrmegin hazret-i paşa-yı kişver-güşā 'asker-i İslāmdan kaṭ'-ı recā édüp dergāh-ı Hudādan mu'āvenet ü istikāmet ṭaleb èylediler.

El-ḥāsıl-ı kelām hazret-i serdār-ı benām 'asker-i İslām ile varup yetişmedin leşker-i dālālet-nihād İstolni Belğrad kal'asına fırsat bulup alup zabṭ u aḥz èyledüklerinden mā'adā kal'a-i mezbūrede maşşūr olan guzāt-ı ehl-i dīni ol kavm-i hezīmet-encām bi't-tamām katl-i 'āmm èyledükleri ḥaberi serdār-ı mu'ceber ve vezīr-i hünerver hazretlerine vāşıl olduğı gibi Çanije hışārına bakmayup sür'at u iğdām üzre 'asker-i İslām ile İstolni Belğrad şahrāsına gelüp vāşıl u dāḥil olduklarında hışār-ı mezbūr 'asker-i ehl-i fücūr elinde bulunmağıla kral-ı bed-fi'ālūñ ṭabur-ı maḥhūrī ile bir niçe eyyām ceng-i tām ve iğdām u ihtimām èylediler.Ol maḥalde Bedun beglerbegisi olan vāşıl-ı raḥmet-i rabb-i Hudā Meḥammed Paşa ile serdār-ı şābık ve vezīr-i a'zam-ı 'atık İbrāhim Paşanuñ keṭhudāsı olan Meḥammed Keṭhudāya niçe guzāt-ı ehl-i şeca'at ile şeḥādet sa'ādeti müyesser olmağın kilīd-i fetḥ u nuşrat yed-i hazret-i rabbū'l-'izzet olduğı bā'ışden ol sefer-i mağrifet-eşerde hazret-i serdār-ı benām 'asker-i İslām ile 'avdet édüp Çanije kal'asınıñ istihlāsı niyyetine giderken ḥikmet-i Hudā ile bürüdet-i

⁷⁸ Cümle bütünlüğünde bir eksik sözkonusu gibi görünüyor.

hevā ve şiddet-i şitā zāhir olmağınan şiddet-i berd °asker-i ehl-i neberdüñ yolların sedd etmekle Kanije kal°asınun istihlāsı kaşdına hazret-i serdār-ı celilü'l-°unvān °asker-i bī-pāyān ile gitmege dermān u imkānları olmamağın Kanije kal°asında mahşūr olan erbāb-ı imānuñ ahvāl-i pür-melālleri hazret-i rabbü'l-°izzetün °ināyetine kalmışdı.

El-kışsa, küffār-ı ehl-i hezīmetün Kanije kal°asınun yürüşine ruḥṣat u fırsat bulmayıcağ gayret-i cāhiliyye ve ḥamiyyet-i bātılaları üzre günden güne ya°ni şevketlerin ziyāde édüp evvelki şekāvet ü dālāletlerinden bisyār tekrār altmış sekiz gün tamām top ve tuḥfeng ve ālāt-ı ceng ile melā°ın-i hezīmet-peyām işbu ikdām-ı tām ile uğraşa ve yürüşe ihtimām éyledüklerinden gayrı °asker-i melā°ın şalābet qarın guzāt-ı mücāhidñün muḳābelesinde kal°a-i mezbürenün muḥāşarasında kışlayup mekīn olmağıçün zīr-i zemīnler ve mükemmel ḥāneler peydā édüp zaḥīrelerin dahı ihzār éylemekle bā-vücūd Kanije ḥiṣārında mahşūr guzāt-ı mücāhidñün kıllat-i zaḥīre ve zarūret-i sā°irelerinden mā°adā yigirmi vaḳıyye miḳdārı barutdan gayrı barutları kalmayup ḥāl-i pür-melālleri diger gün ve her biri yolda zebūn kalmışlardı. °Ale'l ḥuṣūş °asker-i merdūd ve leşker-i mertūduñ ol ḥiṣār-ı üstüvāruñ etrāfından kışlaruz dēyü ḥamiyyet-ı bātılaları ile nev°an gayret ve şevketlerin izdiyād üzre gösterdikleri sebebden guzāt-ı mücāhidñün kalblerine ḥaylī fütūr zuḥūr éyledüğinden kaç°ı nazar İstolni Belgrad sahrāsında °asker-i ehl-i imān ile ceng ü kıtāl éyleyen leşker-i bed-gümāndan otuz biñ °asker-i hezimet-eşerlerin tekrār Nedajdı nām begleri ile Kanije muḥāşarasında olan leşker-i ehl-i dālālete taḳviyet için irsāl éylemişler idi.

Melā°ın-i mezbürenün işbu vefret ü keşretinden ve der-°aḳab tekrār otuz biñ ehl-i nār ol kavm-i murdāra imdād için geldüklerinden herkes ümīd ü recāları kaç° édüp birbirler ile ḥelālleşüp esenleşmek üzre oldukların hazret-i paşa-yı kāmkar ḥaberdār olduğı gibi mücerred erbāb-ı imāna kuvvet ve cānib-i a°dāya ḳahr u ḥakāret için beş yüz miḳdārı bahādur serden geçdi gāzīler intihāb édüp mahfīce kal°adan taşra çıkarup ve bunlara kendü yarar ve nāmdār adamlarından Kara °Ömer Begi baş ve buğ édüp irsāl éyledi ki düşmen-i dññ ve a°dā-yı müşrikñün metrislerin başup ḥakāret ve ḳahr u hezīmet éyleyeler. Çün ol bahādur gāzīler añsuzun °asker-i bed-āyññ metrislerine yürüş étdiler, beş altı biñ ehl-i nār-ı dālālet-medār birbirlerine bakmayup firār éderken biñden ziyāde piyādeleri kılıçdan geçüp ve niçe benām ḳapudanları ve güzīde begleri guzāt-ı ebrāra esīr ü giriftār oldu. Tabur-ı maḳhūrlarından °asker-i ehl-i fücūr gelüp erişince guzāt-ı ehl-i başiret envā°-ı şevket ü nuşrat ile gerü Kanije kal°asına °avdet étdiler ve alınan bayrağların nigün-ser ve ḥāke berāber édüp ol bed-ma°aşlardan kesilen

başları ile ma'an burc u bedende a'dā-yı dīne karşı vaz'e etdiler. Ol mīr-i mīrān-ı devletkarīn ve serdār-ı muvaḥḥidīn a'dā-yı bed-āyīne bu deñlü ḥaḳāret ve ihānet etdüricek ğuzāt-ı müslimīnūñ tamām gözleri açılıp her birine ḳalb-ı ḳuvvet vāşıl fetḥ-i fütūḥa yakīnler ḥāşıl olmağın cān u dilden birbirine ğazā vü cihādı taḥrīş ü taḥrik ederlerdi.

Ḳıṭ'a:

Merd-i meydān-ı ğazā anlara dēr 'āḳıl kim

Gireler kāfir ele dest-i giribān olalar

Ya ğazā èyleyeler 'avn ola Ḥakdan yāḥūd

Vèreler cānı Ḥudā yolına ḳurban olalar

Nesr: Ḥazret-i paşa-yı 'ālī-tāḳ mūmā ileyh Ḳara 'Ömer Bege Peçuy eyāletin sancak vèrüp zümre-i ümerā-yı vācibü'l-iḥtirāma ḳayd u ilḥāk etdi ve bu yolda dil-āverlik ve serverlik èyleyen dilīrāna envā'-ı baḥşişler ve teraḳḳīler ile ri'āyet ve iḥsān etdi. 'Asker-i ehl-i ḳalālet bu minvāl ḳuvvet ü keşret ve tamām şevketde ve maḥşūr olan ğuzāt-ı ehl-i şalābet za'f u ḳilletde ḥāl-i pūr-melālümüz niçe ola dèyü ḥayretde iken 'asker-i füccār dahı seksan beşinci gün olıcak tekrār ol ḥişār-ı üstüvāruñ üstine yüriş ètmege ḳaşd u niyyet èylediler ve cümlesi helāk olınca çalışup ḥişār-ı mezbūrı ḳabza-i teseḥḥüre getürmege el bir ve tedbīr èyledükleri gibi ğazā meydānlarında nīzedār-ı Ḥudāvend mücāhidler ve ğazī ya'ni rüşen-zamīr-i aşḫāb-ı ğazā ḥazret-i Ḥasan Paşa (*ḥaffazallāhu te'ālā mimmā necātu ve yahşā*) bildi kim sūr-ı mezkūrda maḥşūr olan ğuzāt-ı ehl-i manşūra dermān u çāre gèrü ḥālīḳ-ı kevn ü mekān ve rāzıḳ-ı ins ü cāndan olur. Fi'l-ḥāl ḥazret-i paşa-yı nīk-ḥişāl hezār 'aciz u niyāz ve sūz u güdāz ile bārgāh-ı kār-sāza elin du'ā vü niyāza dutup istilāb-ı ḥün-āb ile eyitdi:

"İlāhī cemī' ibāduñ mu'īn u dest-geri sensin ve mübtelā-yı derd ü belā olanlaruñ a'raż-pezīri sensin. Senüñ rahmetüñ ziyāde ve ḥān-ı ni'metüñ küşādedür. Ḥazret-i server-i enbiyā salavatullāhi 'aleyhi fi's-şubḥi ve'l-mesā 'izzetine ve cenāb-ı ḥazretüñe yüz dutan muḥlişīnūñ tāb-ı sīneleri ve āb-ı dīdeleri ḥurmetine bir bölük erbāb-ı fücūr ve aşḫāb-ı ğurūr elinde maḥşūr olan ümmet-i Muḥammed 'aleyhi's-selāmi maḳḥūr u meksūr èyleme. Ḥān-ı lutfuñ ile anları şādān ve dil-i vīrānelerin nesīm-i nuşrat ile ḥandān èyle." dèyü münācāt èyledüğinden ğayrı sūr-ı mezbūrda maḥşūr olan ecnād-ı

ehl-i cihāduñ saġir ü kebiri daġı yüzlerin yere sürüp cenāb-ı ġazret-i rabbü'l izzetden nuşrat u imdād ve fırsat u istimdād eylediler.

Nazm:

Sürdi herkes yerlere rüy-ı niyāz

Dédiler ey ʿacizine çāre-sāz

Ey kamu müşkilleri āsān eden

Ey kamu derd ehline dermān eden

Bir alay bī-dīnleri bir arada

Niçe bir sanā şerīk isnād ede

Ol ġabībūñ ġürmetiçün yā ilāh

ġālını aʿda-yı dīnūñ kıl tebāh

Raġm édüp ġullarına ol müsteʿan

Buldılar ġuvvet olanlar nā-tevān

Neşr: ġazret-i ġürşīd-ġaşlet paşa-yı Müşterī-rütbet ġazret-i ġādiu'l-ġacāt dergāhına münācāt eyleyicek ġikmet-i ġudā-yı müteʿāl ve irādet-i İzed-i bī-zevāl ile fi'l-ġāl duʿaları tīr-i āh-ı şādīķān gibi maġbūl ve recāları nişāne-i ġuşūle mevşūl bulup merāġim-i raġmānī ve meķārim-i subġānīden ʿināyet-i ġazret-i rabbül-ʿizzet ile ġaķ celle ve ʿalā ceyš-i şitā ve cünd-i berf-i belāyı ol ġavm-i nā-sezāya musallaṭ édüp hevā ictidāl üzre iken nā-ġehān bir tūfān-ı ʿaṭabe vāķiʿ oldı ki zemīn ü āsmān ve kevn ü meķān durıldan berü ne bu deñlü şiddet-i şitāyı kimse ġörmüşdür ve ne bu mertebe bürüdet-i hevāyı bir kes işitmişdür.

Nazm:

Duʿā ile olur naşr-ı ilāhī

Duʿādur şehlerüñ cünd ü sipāhı

Anuñla érđi maķşūda érenler

Demişler bu sözi rezme girenler

Duʿādur bedreķa ehl-i cihāda

Duʿāyı ġıl vesīle ictihāda

Nesr: Meselen ol kavm-i bed-kirdār tekrār yürüş étmege kaçd u niyyet éyledükleri gece yedi sekiz biñ pelid ü °anid gayet-i şiddet-i şitadan doñup kadid oldukların melâin-i hezimet-karın °aynen müşâhede éyledükleri ecilden Hağ celle ve °alâ hazretlerinün °uluvv-ı °inâyeti ve hazret-i resül-i Ekrem şallallâhu °aleyhi ve sellemün mu°cizâtı feyzü'l-berekâtı ile °asker-i vesvâs ve leşker-i hannâsa havf u hırâs ve ru°b-ı bî-kıyâs düşüp bir gecenün içinde serdâr-ı bî-°arları ve °asker-i hezimet-şic°arları birbirlerine bakmayup firâr éylediler. Râviyân-ı aħbâr ve nâkilân-ı râst-güftâr böyle rivâyet ve hikâyet éderler ki: °Asker-i küffâr-ı hâksâr ol dem ki firâr étmege başladıkları hazret-i Hudânun °uluvv-ı °inâyeti ile hâtif-i gaybdan bir şadâ ve cânib-i semâdan bir nidâ gelür kim:

“Ey ğuzât-ı ehl-i dîn ve ey kümât-ı muvaħhidîn” °asker-i müşrikîn firâr éylediler deyü şavt-ı a°lâyı ednâ vü a°lâ istimâ° éylemişleridi.Çün bu nidâyı ve şavt-ı a°lâyı hazret-i paşa istimâ° éyledi, bildi kim °inâyet-i Hağ ve refik-i mu°cize-i hazret-i resül muḥlak günehkâr-ı bî-mikdâr ümmet-i Muhammed °aleyhi's-selâmuñ hakkında zuhûr u şudûr éylemiş. Hemân ol gece vaḫti-i temcîdde kal°a kapusın açup daḫı °asker-i müslimîn ve ğuzât-ı ehl-i dîn ile leşker-i bed-âyînün ardınca taşra çıkup ılğar éyledi ve °asker-i hezimet kârini Kanije şahrâsında yétişüp érişicek °asker-i küffâr-ı füccâr hişârdan ılğar éyleyen ğuzât-ı şacâ°at-şic°arı ve paşa-yı düşmen-şikârı gördükleri birle Türkün °askeri gelüp érişdi deyü birbirlerine bakmayup cemî° topların ve hıyâm-ı nühüset-kıyâmların birağup firâr éylediler. Hazret-i paşa-yı sa°adet-destgâh tığ-i zafer-belîğın eline alup ol cünüd-ı bed-hâhuñ üstine yürüyüp erbâb-ı kerâmete ve ğuzât-ı ehl-i dîne eyitdi:

“Lâ hayra fi'l-ıyş ba°de hâ'ulâi.”⁷⁹Ya°ni bunlardan soñra ki şağ u şâlim gideler, biza hayâtdan lezzet görmek olmaz ve bunları katl u tebâh étmeyince ğâziler merâtibine vuşûl bulunmaz.” deyü ol sa°adet-encâm bu ibrâm u ikdâm ile kavm-i dalâlet peyâmuñ üstine at şalup yürüyicek ğuzât-ı müslimîn göz açdurmayup yer yerin yürüş éylediler. Fi'l-hâl yedi biñ bed-fi°âl bir anuñ içinde yere düşürüp pây-mâl étdiler. Ma°reke-i mezbûrede bile bulunan şikât-ı müslimîn ve a°yân-ı muvaħhidîn rivâyet ve hikâyet éderler ki:

“Meydân-ı ğazâ ve maħall-i heycâda bir nefer müselmân yüz kâfir-i bed-ğümânı katl perişân éyledügin ve bir nefer müselmân-ı hidâyet-°unvân kırk elli

⁷⁹ “Onlardan sonra yaşamak hayır getirmez.”

küffâr-ı dâlâlet-nişânı keşân-ber-keşân dutup getürdüklerin ‘aynen görüp müşâhede ‘yledük.” deyişü rivâyet ve şehâdet ‘ylediler ve bi’l cümle küffâr-ı hâksârûñ yüz biñ ‘asker-i şeqâvet-eşerinden iki üç biñ miqdâr süvâr-ı bed-kirdâr ile serdâr-ı bî-‘arları Mekomorya vilâyetine firâr ‘düp hezâr zür-ı bisyâr ile halâş bulmuşdur. Sâ’ir ‘asker-i bed-âyîn mihmân-sarây-ı siccîn olup kimi berd-i şedîdin kadîd ve kimi tîğ-i İslâm ile katl u nâ-bedîd olduğdan soñra Eşpanya kralı ve Portuğal-ı bed-fi‘âlûñ hânı nâmında olan ehl-i dâlâli dîn-i fâsidedlerine takviyet ü mu‘avenet içün gördükleri kırk sekiz zîbâ vü zî-bahâ kal‘a-küp topları ile bî-hadd ü bî-pâyân mücevher eşbâb u eşkâlleri ve bi’t-tamâm cebe-hânelerinden gayrı tabur-ı maḫhûrlarında vaḫi‘ olan cümle ḫıyâm u oḫakları alınup sâlimîn ü ḡanimîn ‘amme-i ḡuzât-ı mücâhidîn ile ol ‘âlî-himmet a‘nî ḫâzret-i paşa-yı şîr-pençe-i şeca‘ât Ḳanije kal‘asına gelüp dâḫil oldukları gibi işbu fırsat u nuşrat ḫaberi ile tabur-ı meksûruñ maḫhûr olduğın ḫâzret-i paşa-yı Cem-câh ve şehensâh-ı zıll-i ilâh ḫâzretlerinüñ âsitâne-i sa‘âdet destḡahlarına ulaḫ gönderüp i‘lâm ‘yledi.

Nazm:

Yazıldı nâmeler zıll-i Ḥudâya

‘İyân oldı fetih bay u gedâya

Neşr: ḫâzret-i pâdişâh-ı şâhib-kırân ve şehensâh-ı cihân Şultân Meḫmed Ḥân-ı Ġâzî ol mîr-i mîrân-ı kişver-güşâ ve paşa-yı ceng-âzmâ ḫâzretlerinüñ ‘dduğu cihâd u ḡazâsın istimâ‘ ‘düp iz‘an-ı şerîfleri olduğından mâ‘adâ kifâyet-i ‘aḫl-ı yakînlere girîh-güşâ-yı bend-i mühimmât ve mümâşil-i rây-ı rüşen bînişleri engüşt-nümâ-yı ḫall-i müşkilât idüğü ma‘lûm-ı hümayunları olduğı sebebden ḫaḫkında mezîd ‘inâyet-i şâhâne ve vefûr merḫamet-i pâdişâhânesin zuhûra getürüp ve ***rafa‘nâlehum mülken azîme***⁸⁰ ni‘meti ile muḫallâ ve vezâret ḫil‘atıyla âyine-i ḫalbin mücellâ ‘düp mesned-nişîn-i şadr-ı mu‘allâ kılup maḫâm-ı vezâreti kendüye teslîm ve Ḳanije ve Sigetvar ve Peçuy eyâletleri ile ta‘zîm ü tekrîm ‘dükden soñra iki kat ḫil‘at ve bir muraşsa‘ ḫançer ve şemşîr ol vezîr-i mu‘teber-i ‘adl-güster ḫâzretlerinüñ ‘izz-i ḫuzûrlarına irsâl ‘yledi. Ḥâzret-i sultân-ı selâḫîn-i cihân ve ḫâḫân-ı devrân ol müşîr-i ‘âlî-şâna terḡiben ve tekrîmen gönderdüğü ḫükm-i vezâret ve emr-i şadâretüñ şüretidür ki şerḫ u beyân ve naḫl ü ‘ıyân kılınur.

⁸⁰ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.86. Nisa 4/54 “Onlara büyük bir hükümranlık da verdik.” Ayetin orjinalinde -ve ateynehum-dur.

Süret-i Hükm-i Şerif-i 'Alî-şân

Düstür-ı mükerrem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem müdebbiru umûru'l-cumbür bi'l-fikri's şâkıbu'l-müşeyyed erkânu's sa'âdet ve'l-iclâlu'l mahfûf bi-sunûfi 'avâtıfi'l-melikü'l-fa'âlün lemmâ yeşâ' Kanije eyâleti ile vezîrüm olan Hasan Paşa edânullâhi te'âlâ iclâlehu ve bellağa kemâ yeşâ'u tevķî-i refî-i hümayün vâşıl olıcak ma'âm ola ki bundan aķdem merhûm babam Hudâvendigâr rahmetullâhi 'aleyhi ilâ yevmi'l-ķarârũ zamân-ı saltanatından berü ol diyâr-ı celilü'l-aķtârda küffâr-ı fuccâr ile ğazâ-yı bisyâr ve cihâd-ı bi-şümâr èyledüğünden mâ'adâ melâ'în düzah-ķarârũ niçe memâlik-i dâlâlet-medâr-ların darb-ı şemşîr-i 'âlem-gîrüm ile târ u mâr êdüp ve bu def'a Kanije nâm hisâr-ı üstüvârum kaçdına ve bilâd-ı ma'mûr âbâdum üstine gelen yüz otuz biñ bîdîn ü bed-âyîne muķâbele durup seksen beş gün 'ale'd-devâm ceng-i tâmm ile şabur-ı maķhûrların inhizâm u bed-nâm èyledüğün serîr-i sa'âdetüme 'arz u i'âm olundu. İmdi iki cihânda ni'emetüm saña helâl olup yüzün aķ ve kılucun keskin ve berrâķ olsun.Senün râ-yı dil-pezîrüne ve tedbîr-i rüşen-zamîrüne hüsni i'tikâd-ı şerîfüm ve i'timâd-ı lafîfüm olmağın ben dahı senün hakkında mezîd 'inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getirüp işbu sene tis'a ve elf cemâziye'l evvelinün on üçüncü gününde seni kendü zât-ı şerîfûme ve 'unşur-ı lafîfûme müşîr-i rüşen-zamîr ve vezîr-i şâhib-tedbîr èyledüm. Kendü şemşîr-i hâşşadumdan bir muraşşâc şemşîr ve şesper ve iki kat hil'at-ı mu'teber saña lâyıķ görüp irsâl èyledüm ve yine Kanije eyâletin Sigetvar ve Peçuy ve Pojeğa sancaķları ile vezâretüne ilhâķ èyleyüp vêrdüm ve bu yurdum ki: Hükm-i şerîf-i 'âlî-şânım varduķda bundan böyle kendüni vüzera-yı i'zâmum ve vükela-yı vâcibü'l ihtirâmumdan bilüp gönderdiğüm hil'at-i hâşî beyne'n-nâs giyüp libâs êdinesin ve şemşîr ü şesperüm daķınup dîn ü devletüme lâyıķ olduğı üzre dilîrâne hareket-i şîrâne cür'etler èyleyesün ve ol diyârũ umûr-ı cumhûrın saña tevfiż u tevcih èyledüm. Re'ayâ fuķarâsı ki bir bölük zu'afâdan dâ'imâ zalemeden şıyânet ü himâyet ve serhadde olan ķullaruma ri'âyet èylemeğı kendüne 'âdet èyleyesin ve işbu naşîhat-ı şerîfüm ile 'ibret-pezîr oldup devlet-i dünyâya mesrur u mağrûr olmayup tevekkül ve tevessülün dâ'imâ hâzret-i kibriyâya olsun ve her ne cânibe 'azm u cezm êdersin, hâzret-i Hâķ mu'în u zahîrũ olup du'â-yı hayrum senünle biledür. Şöyle ma'lûmun ola.

21.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Velhasıl adalet sahibi akıllı Hasan Paşa hazretleri 1007 yılının safer ayının onbirinci gününde (22 Ağustos 1600) Kanije Kalesi'ne ulaştı ve dâhil oldu. Burada

hemen dinin önemli işlerini, padişaha ait hizmet ve levazımı yerine getirmeye başladı. Ceng aletlerine ve hali perişan kâfirlerin mıntikasına göz kulak olduğu gibi hazır bir şekilde de beklemeye başladı. Diğer taraftan yaptığı işler kötü olan kral, hezimete yaklaşmış ülkesinin Pojun adlı mahalinde Roma papalarının büyüklerini ve işleri fesat çıkarmak olan fetva sahibi ruhbanları biraraya toplayarak meşveret tertip eylediler. Meşverette;

“ Müslümanlar devamlı bizi hezimete uğratıp intikamlarını alıyorlar. Kanije gibi ünlü ve sağlam kalemizi, harp ile bizi kahrederek elimizden almaları, hepimize bir utanç vesilesi ve İsa milletine pek çok gayret ve hamiyete sebep değil midir? Hepimizin el birliği ederek ve iyi tedbir düşünerek, tekrar Kanije Kalesi’ni feth ve teshir eylememiz gerektir.” Diye karar aldılar. Frenk⁸¹ krallarına ve sapık Portekiz ban⁸²larına elçiler ile mektuplar gönderip yardım ve destek rice ettiler. Sapıklık ehli askerleri ile fesatlık dolu dinlerini takviye etmeleri hususunda yalvararak sığındıkları için, bütün Frenk beyleri ve yaptığı işler kötü olan Portekiz banları, gayret ve hamiyet ederek, Hristiyanlığı kuvvetlendirmek gayesiyle, kimisi otuz bin ve kimisi yirmi bin yardımcı asker hazırladılar. Asker ve hazinelerini kötü işler işleyen Avusturya (Beç) kralının ülkesine göndermeye başladılar. Roma’daki papa da, şeytana rehberlik eden kardeşini altmış bin asker ile gönderdi. Az zaman içinde yaptığı işler kötü olan kral yüz altmış binden fazla süvari ve piyade hazır ve amade eyleyerek, altmış bin hezimete uğramış askeri ile sapık bir kumandan irsal eyledi. Bütün bu askerler İstolni-Belgrad Kalesi’ni muhasara eylediler. Ayrıca Kanije Kalesi’nin yakılarak yıkılması ve bahtiyar Hasan Paşa’nın öldürülmesi için yüz bin Avusturya-Macar askeri tayin edip gönderdi. Yıldızı uğursuz olan askerler kendisi ve kardeşi kötü işler işleyen Hersek, Leh ve Çek banları ile bütün boy beyleri, kalkıp 48 adet kale-küp topu vererek Kanije Kalesi üzerine ve Tiryaki Hasan Paşa’nın katledilmesi emrine gönderildiler.

Arsлана yakışır hasletleri olan ünlü Tiryaki Hasan Paşa hazretleri işe yaramaz kâfirlerin bu şekilde hareket ve mazarratlarından haberdar olunca, hemen kale bedenlerine büyük toplar ve yer yer ejderha misali kale döven savaş aletleri çıkardı. Kanije Ovası’nı korumak ve din düşmanlarını kahr ve hezimete uğratmak için, kalenin dört yanına da toprak kazdırarak yığma kuleler yaptırdı. Peçuy ve Sigetvar askerlerini

⁸¹ Kırkıl,Emin,Namık Kemal Kanije Muhasarası,Babıali Kültür Yay.,İstanbul 2010,s.58. “Doğu dillerinde,Haçlı Seferleri’nden beri Hristiyan Avrupalı anlamında kullanılmıştır.”

⁸² Doğan,M.,a.g.e.,s.109. “Osmanlı Devleti’nde Macaristan taraflarındaki beylere bu unvan verilmiştir.”

yanına çağırıldı. Çok sağlam şekilde hazır ve amade olarak din düşmanlarının gelmelerini bekler ve gözler iken, birçok gün geçtikten sonra hezimete alışık kralın askerleri, kötü işler yapan kumandanları ile 1009 rebiül evvelinin on ikinci pazartesi (21 Eylül 1600) gecesini ülkeyi baştanbaşa yaka yaka Kanije Ovası'na çıkıp geldiler; hemen uğursuz çadırlarını diktiler. Kahredilmiş taburlarını saf saf bağladılar. Bunun üzerine savaş meydanlarının yiğidi Tiryaki Hasan Paşa hazretleri gaza ehli gaziler ile Kanije Kalesi'nden dışarı çıkararak kâfirlerle akşama kadar ceng ve kıtal eyledi. Bu uğurlu günü, dinimizin sultanı, yani âlemlerin rabbi olan hazreti Allah'ın resulünün dünyanı ema ve münevver eyledikleri mes'ud doğum gecesini olması dolayısıyla perişan olmuş kâfir taburlarının ortaya çıkışı ve savaşa cesaret etmelerini bütün ema an lar neş'yle sevinerek türlü zafer ve nusrete işaret saydılar. Pek çok ganimet ve şevkete vesile bildiler. Üç gün müddetince devamlı o ünlü kumandan, sapıklığa sığınmış kâfirlerin metrislerini kurdarmayarak onları kalenin çevresine yaklaştırmadı. Birçok murdar kâfir top ve tüfenk darbesinden murdar olduğu gibi, işin sonunda kötü huylu kâfirlerin işe yaramaz kumandanları kırk binden fazla tüfenkçi piyade askerlerini önüne kattı. Bu cehennem ehli askerler, kendi kabirlerini kazar gibi, metrislerini kazıp içine girdiler. Bu metrisleri kalenin tam karşısına yerleştirdiler. Bir seher vakti ansızın, kırk sekiz adet yıldırıma benzer ve kıyamet encamını andıran balyemez⁸³ toplarına ateş verdiler. Nice yüz bin tüfenk ve savaş aletleri cenge başlayınca cengi ve mücadeleyi kızıştırıp, top darbelerinden ve kâfirlerin feryadından yer ve gök, herşeyi harekete getirdi. Sanki bir kıyamet alameti ortaya çıktı.

Nazm:

Şanasın kim koptu haşır uruldu şür

Zulmet-i mahşer olur dūr oldu nūr

(Sanasın ki, sur üfürüldü ve kıyamet koptu. Tur, mahşer karanlığı haline gelip uzaklaştı.)

Bilhassa Kanije Kalesi'nin bedenlerinde, mehterin davul ve kös⁸⁴ sadası, gökyüzüne velvele ve çarpışan kalabalığın hay u huyundan yeryüzüne zelzele saldı. Çıkan toz duman dünyayı bürüdü. Şanı yüce beylerbeyi hazretleri ozaman yeniçeri ağası olan Yusuf Aga ile Arslan Ağa adındaki gazileri üç yüzden fazla tüfenk-endaz piyade ile kalenin dışında bulunan toprak kulenin muhafazalarına gitmelerini emr u

⁸³ Doğan, M., a.g.e., s.108. "Ekseriye kale dövmeğe kullanılan orta çaplı uzun menzillibir top çeşidi."

⁸⁴ Doğan, M., a.g.e., s.682. "Büyük, tek taraflı deve veya araba üzerinde taşınan nöbet vurmakta ve işaret vermekte kullanılan büyük davul, kös."

ferman eyledi. Kahraman gazilerin durağı olan Peçuy Sancağı askeri ile kadri yüce komutanlarından Fetuş Muşlı Bey'i doğu tarafına, cesareti ile tanınmış yiğitlerden Komar Bey'i olan Hüseyin Bey'i dört yüz kadar becerikli bahadır asker ile sol tarafa tayin eyledi. Kuzey tarafına yeniçeri kethüdası olan Büyük Odabaşı Sefer Kethüda ile yeniçerileri ve zafer sahibi Bektaşileri gönderdi. Kendileri de izzet ve saadetle geceleyin meşaleler ile burçların başında, gündüz ise kalenin çevresinde bulunan ema an gazilere bahşişler ve türlü istimaletler vermekte idi. Şiarı sapıklık olan kâfirlerin süvari ve piyadeleri, gece gündüz pek çok gayret ve ihtimam ile müstahkem Kanije Kalesi'nin çevresinde bulunan bataklık ve sazlıklara doğru türlü hüner sahibi ustaların san'atları ve Şedda⁸⁵ gibi köprüler bina ve icad eylediler.

Bu köprülerin her iki zira'ı kadarı yerlerinde seped ve toprakla metris yapıldı ve her metrise de birçok tüfenk-endaz piyadeler konuldu. Sapık kâfirler savaş erbabı gaziler ile tam otuz dokuz gün muharebe ve mücadele eylediler. Kalenin burç ve barularını, cehennemlik kâfirler, harabe haline getirdikten sonra, kırkıncı gün, hezimete yakınlaşmış askerleri ile pek çok hareketler yaparak yürüyüşe kast ettiler. Tam bu sırada Yüce Allah'ın hikmeti ile iki Frenk kâfiri, iman sahibi ema an lar arasına katılmak niyetiyle, kaleye gelip içeri girmiş idi. Ertesi gün sabah namazından önce, uğursuz askerler, umumi hücumu geçip ve kalenin üzerine yürüyüş yapacakları haberini, hakikat olarak bildirdiler. O gece gaziler şehitlik şerbetine talip olup isteklendiler. Birbirleri ile şakalaşarak *“Acaba sabahleyin zafer güneşi hangi tarafın askerine doğar.”* Diye sabaha kadar münacaat ettiler. Sonra her biri kendi yerinde kaim ve din düşmanlarının hareketlerine nazır oldular. Diğer taraftan ülkeler açarak âlemi süsleyen Tiryaki Hasan Paşa hazretleri zafer-eseri olan bayraklarını kalenin burçlarına ve bedenlerine dikip tuğ ve âlemleri ile mehter hanelerini hazır ve amade eyledi. Sabaha kadar burç ve surların üzerinde duran mücahid gazilerin bölüklerine varıp, her birine istimaletler riayetler ve bahşişler verdi. Cevher saçan sözleri ile ikramda bulundu ve dedi ki:

“ Bu kadar uzun müddetten beri, muhkem dininizin gayretine ve bilhassa, merasimleri saadet üzere olan padişah hazretlerinin hamiyyeti uğruna can ve başımızı feda eylemiş gazilersiniz. Gittiği yol kötü olan kâfir askerleri ve liyakatsız Macar leşkeri, semavi bir kaza ve ansızın gelen bir bela gibi üzerimize gelmiştir.

⁸⁵ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.20.s.443. *“Kur’nda sözü edilen bir kabilenin veya yerleşim yerinin adı olan İrem’i; Hadramut ile Sana arasında inşa ettirdiği rivayet edilen kişi.”*

Çünkü Allah'ın takdiri ve büyüklerin tedbiri ile sabır ve tahammül edelim kaza okuna sinemizi karşı tutalım.

Nazm:

Çün kader tîrin ata kavş-i kazâ

Siper olmaz aña ema ki rızâ

(Kaza yayı kader okunu atınca Allah'ın rızası olmaz ise ona siper dayanmaz.)

Şimdi sizinle surların burçlarında çalışalım ve döğüşelim. Din düşmanları ile yiğitçe kapışalım. Ya başarılarımızı İslam dini gayreti için yuvarlayalım veyahut da şehadet elbisesi ile kendimizi cennet bahçesinin ortasına koyalım.

Nazm:

Emr-i sultân-ı cihândur edelüm °azm-i ema

Kereminden umaruz feth u zafer ema Hudâ

(Cihan sultanının emridir, gazaya azm edelim. Allah'ın kereminden fetih ve zafer vermesini umarız.)

Diye her birine öğüt ve nasihat, hatta gereğince istimalet verdikten sonra, kendi sancağının bulunduğu mahalle vardı. İşe yaramaz kâfirlerin kararları ve tavr u hareketleri neye müncer olacak diye beklemekte iken, ansızın Leh ve Çek banları ve hanları ile Hristiyan milletin beyleri, akılsız Frenkler, Hersekliler ve kötü fikirli düşman askerleri, o gece gizlice, yat ve yaraları ve mükemmel bayrakları ile yürüyüş ettiler. Onların ardı sıra, on binden ziyade mızrak atan ve tüfenk-endaz Frenk askeri tamamen demir ve çeliğe bürünmüş alay alay, dalga dalga, karanlıklar denizi gibi dalgalanıp sabah namazından evvel:

Nazm:

Kerem ser-çeşmesi ehl-i °ināyet

Mürüvvet ma°deni sāhib-sa°adet

(İnayet ehillerinin cömertlik çeşmesi ve saadet sahiplerinin iyilik madeni.)

Hazretlerinin üzerine doğru yürüyüşe başladılar. Müslümanların ve dinin koruyucusu olan devlete yakın paşa hazretleri, mücahid gaziler ile yağmur damlalarından ziyade olan din düşmanlarının piyadelerine karşı durup top, tüfenk, ok ve taş ile ceng ederken, kılıç kılıca, bıçak bıçağa sürdüler. Yaka yakaya gelerek uzun müddet dumanların içinde garg oldular. İki tarafın askerleri birbirinden fark edilmez oldu.

Nazm:

Çekildi rü'yet-i naşrun minallāh

Dénildi her taraftan Allāh Allāh

(Nasr'un min Allah bayrağı çekildi. Her taraftan Allah Allah denildi.)

Yürüdi ema u bārū üzre ema a

Yaraqlandı şavaşa çār u nā-çār

(Kâfirler burç ve baru üzerine yığıldı. Çar-naçar savaşa hazırlandı.)

Atıldı kal'adan toplar tufengler

Ciğerler yakdı ve doldı yürekler

(Kaleden toplar ve tüfenkler atıldı. Ateşleri ciğerleri yakdı ve yürekleri kanla doldurdu.)

Neşr: ve bi'l-cümle dil-āverlerüñ sīne-geri siper gibi ema ema ve tenleri
cevşen-mişāl ema ema olup niçe başlar ema düşmüşidi.

(Bütün dilaverlerin sineleri, siper gibi parça parça oldu ve derileri zırh gibi parçalandı, birçok başlar ayağa düştü.)

Nazm:

Niçeler oldı ol demde kurbān

Kelleler oldı hākile ema a

(O sırada pek çoğu kurban oldu. Kafalar yerle bir oldu.)

Vardı şol mertebeye harb u kıtāl

Felegüñ hātırına érdi ema

(O derece savaş ve kıtal vardı ki, feleklerin hatırına usanç geldi.)

Mutluluk sahibi sapıklığın üzerine kükremiş ceng arslanı olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, şecaat sahibi gazilere gayret ve hamiyet vermek için, bizzat kendisi, kalkanını koluna takarak, askerlerini sağına ve soluna alıp ileriye yürüdü. Şecaat sahibi tüfenk- endazlar kalenin bedenlerinden **“Semanın apaşikar bir duman getireceği günü gözetle” (Kur'an-Duhan 44/10)** mazmununu düşmana gösterdi. O sırada düşmanın iki binden ziyade piyadeleri helak oldu. Mel'unlar ve sapıklar, bahtiyar Tiryaki Hasan Paşa'nın askerlerine fırsat ve ruhsat bulamayıp, geri döndüler. Bektaşî yiğitleri ve yeniçeri dilaverleri üzerine umumi bir hücum yaptılar. Ani yürüyüşe geçtiler.

İşleri kötü düşman askerlerinin bu denli çok olmasından ve fazlalığından rütbesi yüce paşa hazretleri, gazi yeniçerilerde zaaf ve gevşeklik gördüğü için, hemen kendi tarafında olan mızraklı gazilerden ve yiğit askerlerden üç yüz kadar dilaveri, yeniçerilerin kalbine kuvvet ve takviye olmak üzere gönderdi.

Üç saate yakın bir zaman, aralarında ceng ve cidal, muharebe ve kıtal oldu. Bu tarafta da binden fazla sapık kâfir katl edildi ve payimal oldu. Kâfirler bu tarafta da zaman bulup yardım edemediklerinden dolayı, rezilce, horlanmış ve utançla kaleden dışarı çıkarak, orada yaptıkları toprak kulenin üzerine hücumla geçtiler. Çeşitli saldırı gayretlerinde bulundular. Lakin bu toprak kulenin muhafazası için din gazileri karşı durup, korkusuzca, reyleri kötü olan din düşmanları ile mukabele ve mukatele eylediler. Her taraftan, yıldırım gibi ve şimşek çaktıran toplarıyla **“Bunları şeytanlara atış daneleri yaptık.”**(Kur’an-Mülk-67/5) medlulünce, bu günahkâr kavmi taşladılar ve hakisar eylediler. Bundan dolayı o cephe de hadsiz hesapsız ünvanı kötü olan kâfirler cehennem ateşine revan olduktan sonra, horlanarak ve hakarete uğrayarak, haydutluk yapan askerlerin metrislerine döndüler. Kötü işler yapan kâfirler, yeniden dört taraftan balyemez topları ile ünlü Kanije Kalesi’ni döğmeye başladılar. Önceki haydutluk ve sapıklıklarından daha ziyade cür’et ve taşkınlık yaptılar. Kanije Kalesi’nin kuşatılması üzerine yiğit ünvanlı beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, bahtiyar padişah hazretlerine haberciler gönderip, mağlup olmaya alışık düşman askerinin hareketlerini ve Kanije Kalesi’ni muhasara eylediklerini bildirmişti. Zaferi mutad edinen askerleri ile yardım edilmesini rica etmişti. Lakin kötü yaratılışlı olan kâfirler İstolni-Belgrad Kalesi’ni aynı şekilde muhasara eyleyince, Kanije Kalesi’nin güç zapt olunacağına inandığı, metanet ve sağlamlığına güvendiği için, serdar-ı ekrem vezir-i azam Yemişçi Hasan Paşa hazretleri Osmanlı askeri ve iman erbabı leşkari ile İstolni-Belgrad Kalesi’nin kurtarılması gayesiyle oraya müteveccihen revan oldu. Kanije Kalesi’nde kurtarılmış bulunan gayret sahibi gazilere, Hazreti Allah’tan başka kimseden çare olmadı. Dolayısıyla surlar içinde mahsur kalan, Allah’ın yardım ettiği gazilerin her birisi naçar ölmeyi isteyerek can ve başları ile çalışıp çok ceng ederler idi. Hususiyle, kadri yüce serdar ve mes’ud veziriazam, ünlü beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa’ya gönderdiği inci saçan mektubunda;

“Şimdiki halde haydutluğu mutad edinmiş küffar askeri, İstolni-Belgrad Kalesi’ni muhasara eylediği için, Allah’ın yardımı ile kıyamet gününe kadar muzaffer olan İslam askeri, göğe yükselmiş olan o kalenin kurtarılmasına müteveccih olarak hareket etmiş bulunmaktadır. Zikir olunan müstahkem İstolni-Belgrad Kalesi’nin durumu madem ki bertaraf olmayınca ve kahrolacak olan taburları kurulamayınca size yardıma, derman ve imkân yoktur. Hemen gayret kemerini belinize sıkıca bağlayınız. Kanije gibi gerdun-vakar hisarı hakisar kafirlerin eline vermiyesiniz.” Diye tahrir ve işaret olunmuştu. Veziriazam ve serdar-ı ekrem Yemişçi

Hasan Paşa'nın bu mektubu üzerine, ülkeler açan paşa hazretleri, İslam askerinden ümidini kesip, dergâh-ı Huda'dan yardım ve doğru yol talep ve niyaz eyledi.

Sözün kısası, ünlü serdar (Yemişçi Hasan Paşa hazretleri), İslam askerleri ile yetişmeden sapıklık üzerine yaratılmış olan kâfirler İstolni-Belgrad Kalesi'ni ele geçirmeye muvaffak oldular ve içeri girdiler. Bundan başka bu kalede mahsur olan din gazilerini, sonu hezimet olan bu millet, tamamiyle kılıçtan geçirdiler. Bu haber itibarı çok olan serdar ve maharetli veziriazam hazretlerine vasıl olduğu gibi Kanije Kalesi'ne bakmayıp sürat ve gayret üzere emen askerleri ile İstolni-Belgrad ovasına geldi. Ovaya girdikleri sırada adı geçen İstolni- Belgrad Kalesi, cehennemlik askerlerin elinde bulunması dolayısıyla, yaptığı kötü olan kralın kahrolacak taburları ile bir nice gün cenge gayret ve ihtimam eylediler. Bu savaşta Budin Beylerbeyi'si olan ve Allah'ın rahmetine kavuşmuş bulunan Mehmed Paşa ile serdar ve veziriazam İbrahim Paşa'nın kethüdası olan Mehmet Kethüda'ya ayrıca diğer pek çok cesur gaziye şehidlik müyesser oldu. Yüce Allah'ın inayeti ile kale feth olduğu için onun yer aldığı bu seferde ünlü serdar hazretleri İslam askeri ile dönmeye başladı. Kanije Kalesi'nin kurtarılması niyyeti ile hareket edilirken hikmet-i hüda havalar soğudu ve kış şiddetini arttırdı. Şiddetli soğuklar, savaş ehli askerlerin yolları kapadığı için Kanije Kalesi'nin kurtarılması kasdına, ünvanı yüce serdar hazretlerinin sayısız askerleri ile gitmeye derman ve imkânları olmadı. Kanije Kalesi'nde kuşatılmış bulunan imam erbabının melal dolu ahvalleri Cenab-ı Allah'ın inayetine kalmış idi.

Nihayet hezimet ehli kâfirlerin Kanije Kalesi'ne yürüyüş fırsat ve ruhsatları olmadı. Cahilce gayretleri ve batıl hamiyetleri üzere günden güne, yani şanlarını arttırıp evvelki haydutluk ve sapıklıklarından çok, tekrar altmış sekiz gün boyunca top, tüfek ve savaş aletleri ile hezimetten haberdar olan mel'unlar, bu şekilde tam bir gayretle savaşa ve yürüyüşe devam ettiler. Bundan gayri, sapıklığa yakın mel'un askerler, mücahid gazilerin karşısında yani Kanije Kalesi'nin muhasarasında kışlamak ve ikamet etmek için, yer altlarında mükemmel evler yaptıkları gibi, zahirelerininide hazırladılar. Yalnız vücutları ile Kanije Kalesi'nde mahsur kalan mücahid gazilerin zahirelerinin azlığı ve sair zaruri ihtiyaçlarının yanı sıra ancak yirmi okka⁸⁶ kadar baruttan başka barutları kalmamıştı. Keder dolu halleri zikrolunan gazirlerin her biri, bu yolda zebun kalmışlardı. Hususiyetle kovulmuş ve atılmış askerlerin bu müstahkem kalenin etrafında kışladıklarından dolayı batıl hamiyetleri ile adeta gayret ve

⁸⁶ Doğan,M.,a.g.e.,s.857. "Dört yüz dirhemlik (1285 gram)ağırlık ölçüsü"

şevketlerini fazla göstermeye çalışmalarından dolayı, mücahid gazilerin kalplerinde bir hayli fütur zuhura geldi. İstolni- Belgrad Ovası'nda iman sahibi askerler ile ceng ve kıtal eyleyen kötü zanlı düşmandan hazimete uğramış otuz bin asker, tekrar Nedajdi adlı beyleri ile Kanije kuşatmasında olan sapık kâfirlere takviye için irsal olunmuşlardı.

Bu mel'un kâfirlerin bu derece çokluğundan ve hemen akabinde tekrar otuz bin cehennemlik askerlerin, bu murdarlara yardım için geldikleri zaman herkes ümid ve ricalarını kesip birbirleri helalleşerek esenleşmekte idiler. Bu keyfiyetten bahtiyar Tiryaki Hasan Paşa hazretleri haberdar olduğu gibi, sadece iman erbabı askerlerine kuvvet ve düşman tarafına kahr u hakaret eylemek için beş-yüz kadar bahadır serdengeçti gazileri seçerek, gizlice kaleden dışarı çıkardı. Bunlara kendi yararlı ve namlı adamlarından Kara Ömer Bey'i başbuğ tayin etti ve din düşmanı müşriklerin metrislerini basıp onlara hakaret ederek, hezimete uğratmalarını, kahretmelerini emr ve irsal eyledi. Bu Bahadır gaziler ansızın töreleri kötü olan düşmanın metrislerine saldırıya geçtiler. Beş altı bin kadr cehenneme layık sapık, birbirlerine bakmadan firar ederken, binden fazlası kılıçtan geçirildi. Pek çok ünlü kapudanları ve seçkin beyleri, hayır işleyen gazilere esir oldular ve yakalandılar. Bozguna uğratılmış olan taburlarından günah ehli askerler, firar edince bütün gaziler, hesapsız zafer ve şevket kazandıklarını sezerek, yeniden Kanije Kalesi'ne avdet ettiler. Ele geçirilen Alman bayraklarını baş- aşağı edip yerle bir tuttular. Bu bayrakları bed-maaslardan kesilen başlarla birlikte, kale bedenlerindeki burçların üzerine, din düşmanlarına karşı yerleştirdiler. Devlet ikbaline yakın ve din yolunda birleşenlerin serdarı olan beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa'nın tuttukları yol kötü olan din düşmanlarına, bu kadar hakaret ve kötülük yaptırması, bütün emanan gazilerin gözlerini açtı ve her birinin kalbine kuvvet geldi. Fütuhata bu kadar yakınlık hâsıl ettikleri için, can ü gönülden gaza ve cihadı tahrik edip hırslandırıldılar.

Қытқа:

Merd-i emana-ı gaza anlara dër âkıl kim

Gireler kâfir êle dest-i giribân olalar

(Gaza beylerbeyi der ki, akıllı olan kimse kâfir içine girip onlarla savaşsın.)

Ya gaza eyleyeler avn ola Hâkdan yâhüd

Vêreler cânı Hudâ yolına kurban olalar

(Onlar, Allah'ın yardımı ile ya gaza eyleyeler veyahut Allah yolunda canlarını verip kurban olalar.)

Kadri yüce Tiryaki Hasan Paşa hazretleri Kara Ömer Bey'e Peçuy vilayetini sancak olarak verdi ve onu, diğer bütün saygıdeğer kumandanlar arasına yükseltti. Bu yolda dilaverlik ve serverlik eyleyen yiğitlere türlü bahşişler ve terakkiler ile riayet ve ihsanlar etti. Sapıklık üzere olan düşman askerleri bu şekilde kuvvet, kalabalık ve muazzam heybet ile mahsur, buna mukabil manevi kuvvetle dolu olan gaziler, azlık ve yokluk içinde melal dolu halimiz nasıl olacak diye hayrette idi. Diğer taraftan günahkâr askerler de, seksen beşinci gün olunca, yeniden müstahkem Kaniye Kalesi'nin üzerine hücum etmeye karar verdiler. Hepsi birlik olarak bütün güçleriyle çalışıp bu kaleyi feth edip almaya çare aradılar. Buna mukabil gaza meydanlarında, mızrak sahibi mücahidler ve gaziler gaza hakikatlerini bilen Hasan Paşa hazretleri *(Allahü Teâla korkulan ve kendisinden hayret duyulan şeylerden korusun!)* Kaniye Kalesi'nin surları içinde mahsur olan galib gelmiş gazilere derman ve çarenin ancak kâinatı yaratan insanlara ve cinlere rızık veren Allah'tan geleceğine inandı ve kani oldular. Yaratılışı ve huyları güzel olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, binlerce acz ve ihtiram dolu sözlerle, herşeyi yarata Allah'a karşı dua ve niyaz için elini açıp kanlı gözyaşları ile yalvardı:

“İlahi bütün kullarının yardımcısı ve elinden tutucusu sensin. Derd ve belalara tutulanlara deva veren sensin. Rahmetin çok, nimetlerinin sofrası açıktır. Enbiyaların serveri Hz. Muhammed (Sabah ve akşam Allah'ın selamı üzerine olsun) izzetine ve cenab-ı hazretine yüz tutan, birliğine inanan, kullarının yanan sinelerinin ateşine ve göz yaşlarının hürmetine, bir bölük günahkâr ve gurur sahibi düşmanın elinde mahsur olan Muhammed Aleyhisselamın ümmetini, makhur ve meksur eyleme. Lütf ve ikramın ile onları şadan, virane olmuş gönüllerini zafer rüzgarı ile handan eyle” diye dua ve münacaat eyledikten başka, Kaniye Kalesi surları arasında mahsur olan mücahid gazilerin küçük ve büyükleri dahi yüzlerini yere sürüp, izzet sahibi Cenab-ı Allah hazretlerinden imdat, zafer ve fırsat dileğinde bulundular.

Nazm:

Sürdi herkes ema an rüy-ı ema

Dédiler ey °acizîne ema-sâz

(Herkes yüzünü niyaz için yerlere sürdü ve ey acizlerin derdlerine çare-saz olan dediler.)

Ey kamu müşkilleri âsân eden

Ey kamu derd ehline ema a eden

(Ey bütün müşkilleri kolaylaştıran, ey bütün derd sahiplerine derman olan...)

Bir alay bî-dînleri bir arada

Niçe bir sanâ ema isnâd êde

(Bir alay dînsizler bir arada, nasıl sana ortaklık isnad ederler.)

Ol habîbüñ hürmetiçün yâ ilâh

Hâlini a°da-yı dînüñ kıl tebâh

(Ya ilahi, o sevgilin Muhammed'in hürmeti için, din düşmanlarının halini harap eyle.)

Rahm êdüp kullarına ol müste°an

Buldılar kuvvet olanlar nâ-tevân

(O yardım edici Allah, kullarına merhamet etti ve takatsız olanlar kuvvet buldu.)

Müşteri rütbeli ve güneş gibi yüce hasletli paşa hazretleri, herkesin dilediklerini ve isteklerini yerine getiren Allah'ın dergâhına münacaat eyleyince, yüce Allah'ın hikmeti ve onun zevali olmayan onun iradesi ile hemen duaları hakiki tiryak gibi makbul ve ricaları ulaşacağı nişana vardı. Rahman olan Cenab-ı Allah'ın hazretlerinin merhamet, ikram ve inayeti ile kış ve kar belasını liyakatsız bu kavmin askerlerinin üzerine musallat olup, havalar ılımlı geçmekte iken, ansızın büyük bir tufan vaki oldu ki, yer, gök ve kâinat devrildi. Şimdiye kadar kimse bu denli şiddetli kış görmemiş ve bu derece havayı bir kimse işitmemişti.

Nazm:

Du°a ile olur naşr-ı ilâhî

Du°adur şehlerüñ cünd ü sipâhı

(Allah'ın yardımı dua ile olur. Şehlerin askerleri ve ordusu duadır.)

Anuñla êrdi maqşûda êrenler

Demişler bu sözi rezme girenler

(Onunla, yani dua ile erdi, maksatlarına kavuşanlar, savaşa girenler bu sözü böyle söylemişlerdir.)

Du°adur bedreka ehl-i ema a

Du°âyı kıl ema a ema an

(Cihad ehlini yola salan duadır. Dolayısıyla içtihad için dua et.)

İşleri kötü olan bu kafir kavmin, Kanije Kalesi üzerine yeniden yürüyüş yapmaya kast ve niyyet eyledikleri gece, yedi sekiz bin murdar ve inatçının, çok şiddetli olan kış soğğundan donup kadid olduklarını aynen gören, hezimete yakın mel'unların, Hakk Celle ve Ala hazretlerinin ulu inayeti ve Resul-ı Ekrem hazretlerinin (S.A.V) mucizelerinin bereketi ile, savaşa gelmiş askerleri ve hassa leşkerleri, kabil-i kıyas

olmayacak derecede bir korku ve haşyete düşüp, bir gece içinde, utanmaz kumandanları ve işleri hezimet olan banları, birbirine bakmadan firar ettiler. Kâfirlere rast gelenler ve haberleri rivayet edenler, şu şekilde rivayet ve hikâye eylediler ki, perişan olmuş olan kâfir askerleri, o zaman firar etmeye başladıkları gibi, Hazret-i Hüdavendigâr'ın yüce inayeti ile gayibten bir ses ve seda, göküzü tarafından bir nida geldi:

“Ey din ehli gaziler, ey Allah'ın birliğine inananlar,” iyiler ve kötüler hepsi işitmişler idi. Çünkü bu nida ve ulu sesi, beylerbeyi paşa hazretleri de işitti. Tiryaki Hasan Paşa hakkın inayeti ve peygamber olduğuna şüphe bulunmayan resul hazretlerinin mucizesinin yardımını ile bir miktar günahkâr olan, Hz.Muhammed asleyhisselamın ümmeti hakkında zuhur ve sudur eylediğine kani oldu. Hemen gece, sabah namazından evvel kale kapısını açtı. **ema an** askerler ve din ehli gaziler ile töreleri kötü olan kâfirlerin ardı-sıra dışarı çıkıp at koşturdu. Hezimete yaklaşmış olan kâfir askerlerine Kaniye Ovası'nda yetişti. Günahkâr kâfir askerleri, kaleden ılgar eyleyen cesaret sahibi gazileri ve düşman avlayan paşa hazretlerini görür görmez, Türk askeri gelip yetişti diye birbirlerine bakmadan, bütün topraklarını ve uğursuz kurulu çadırlarını bırakarak firar ettiler. Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, güzel zaferleri kazanan kılıcını eline alıp, o bedbaht askerlerin üzerine yürüdü; din ehli gazilere ve keramet erbabına:

“ Bunlardan sonra yaşamaya dair haber yok, yani, bunlardan sonra, sağ ve salim, yani bunları katl edip öldürmeyince, bize hayatta lezzet kalmaz” dedi.

Müslüman gaziler göz açtırmayıp her taraftan saldırıya geçtiler. Hemen yedi bin kadar işleri kötü olan kâfiri bir an içinde yere düşürdüler. Hepsini payimal eylediler. Bu savaş meydanında gazilerle beraber bulunan Allah'ın birliğine inanmış büyükler ve sözüne inanılır Müslümanlar;

“ Gaza meydanında ve savaş sahasında bir **ema an nefer, yüz kötü zanlı kâfiri katl ve perişan eylemiştir ve bir hidayet yolundaki asker kırk elli sapık mel'unu çeke çeke, döverek getirmişlerdir.”** Diye aynen görüp müşahade eyledikleri keyfiyeti rivayet ve hikâye etmişlerdir.Sayıları yüz bin adet olan bütün hakisar kâfirlerden ancak, iki bin miktarı kadar kötü yaradılışlı süvarileri ile utanmaz kumandanları Mekomorya vilayetine firar ederek, bin bir güçlülükle canını kurtarmışlardır. Adetleri kötü olan diğer askerler, cehennem sarayına misafir oldular. Bu kâfirlerin kimisi şiddetli kış soğuşundan iskelete döndü. Kimisi İslam kılıcı ile katl edilip ortadan yok oldu. İspanya kralı ile işleri kötü olan sapık Portekiz hanlarının fesat yayarak dinlerini güçlendirmek ve yardım için getirdikleri kırk sekiz adet güzel ve pahası olmayan kale-küp topraklarını,

hadd ve hesabı olmayan mücevher, elbise ve ağır yükleri ile bütün cephanelerinden başka, kahredilmiş taburlarında bulunan çadır ve otağların hepsi alınmıştır. Bunlar bütün mücahid gaziler ile o gayreti yüce, cesaretle arslanların önüne geçen Tiryaki Hasan Paşa hazretleri Kanije Kalesi'ne gelip dâhil oldular. Hasan Paşa bu zafer ve emâ a haberi ile düşman taburunun tamamen kırıldığını, makamı Cem gibi yüce olan serdar İbrahim Paşa'ya ve Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olan şahlar şahı padişah hazretlerinin bahtiyar eşiklerine ulak göndererek bildirdi.

Nazm:

Yazıldı emâ an zıll-i Hudāya

°İyān oldu fetih bay u emâ a

(Allah'ın gölgesi mektuplar yazıldı. Fetih haberi zengin yoksul herkese ayan oldu.)

Sahip-kıran padişah hazretleri ve cihan şahlarının şahı olan Sultan Mehmed Han Gazi, ülkeler açan beylerbeyi ve savaş tecrübe etmiş paşa hazretlerinin yaptığı cihad ve gazasını işittikten ve düşündükten sonra, paşanın mühim mes'eleleri halledeceğine ve müşkülleri çözmek hususunda parmakla gösterilebilecek parlak fikir sahibi olduğuna yakinen inandı. Bunun için onun hakkında şimdiye kadar başkasına öylesi yapılmamış şahane inayet ve derecesiz merhameti zuhura geldi. “ **Onları büyük bir mülkle yükselttik.**” Nimeti ile mahalli ve vezaret hil'ati ile kalbinin aynasını parlattı. Kendisini sadr-ı muallaya mesned-nişin kıldı. Vezirlik tevcih ederek, Kanije, Sigetvar ve Peçuy eyaletleri ile tazim etti ve mükerrem kıldı. İki kat hil'at, bir murassa hançer ve kılıcı, itibarı çok ve herkese adalet gösteren vezirin huzuruna irsal eyledi. Cihan padişahlarının sultanı ve dünyanın hakanı padişah hazretleri, şanı yüce paşaya tergi ve ikram olarak gönderdiği vezirlik hükmü ve sadaretine dair emrin sureti beyan olunur:

Kadri Yüce Padişah Hazretlerinin Hükmü'nün Sureti

Düstur-ı mükerrem müşir-i mufahham, nizamü'l-âlem, müdebbir umur'ul-cumhur bil'l-fikr'üş-şakbü'l-meşiyet, Erkanü'l-saadet ve'l-iclal el mahfuft avatifü'l-melikü'l-fial lima yeşa Kanije eyaleti ile vezirim olan Hasan Paşa, yüce tevki-i hümayunum vasıl olunca, bilesin ki, bundan önce merhum baban Hüdavendigâr (Allah kıyamet gününe kadar rahmet eylesin)ın padişahlığı zamanında o ulu diyarda günahkâr kâfirlerle pek çok gaza ve sayısız belli olmayan cihad eylemiş olduğundan başka, cehennemde karar kılan mel'unları, nice sapık tehlikelerine kılıncınla karşı durmuş, savaşta tarumar etmiş idin. Bu def'a Kanije adlı müstahkem hisarın ele geçirmeye ve mamur, abad beldelerin üzerine gelen yüz tuz bin, merasimleri kötü dinsizlere karşı koyup, seksen beş gün devamlı ceng ile

kahrolmuş taburlarını hezimete uğratıp adlarını kötüye çıkardığın mutlu tahtımın basamağına arz ve ilam olundu. Şimdi iki cihanda nimetim sana helal olsun. Yüzün ak ve kılıcın keskin, berrak olsun. Senin gönle hoş gelen rey ve parlak tedbirin, hüsn-i itikadına ve güzel itimadına vesile olduğu için, ben dahi senin hakkında padişahlığıma layık pek çok inayetimi zuhura getirdim. Bu 1009 senesi cemaziyevvelinin on üçüncü günü (20 Kasım 1600)'nde seni kendi zat-ı şerifime ve latif unsurlarıma gönül aydınlık dolu müşir ve tedbir sahibi vezir tayin eyledim. Kendi has emal n bir murassa kılıç, topuz ve iki kat itibarlı hi'atı sana layık görüp irsal öyledim. Ve yine Kanije eyaletini, Sigetvar, Peçuy ve Pojega Sancakları ile vezaretine ilhak olarak verdim. Buyurdum ki, şanı yüce hüküm-i şerifim varınca, bundan böyle kendini büyük vezirlerimden ve saygı değer vekillerimden bilip, gönderdiğim has hil'atleri insanlar arasında giyersin; kılıç ve topuzumu takınıp din ve devletime layık olduğu üzere yiğitçe, arslan gibi hareketler ve cüret eylesin. Ol diyarın halkına ait işlerde seni görevlendirdim ve seni tercih ettim. Reaya fukarasını ki bir bölük zayıflardan ibarettir. Daima zalimlerden korumayı ve himaye etmeyi, aynen serhadde bulunan kullarıma riayet eylemeyi kendine adet eylesin. İş bu nasihatim ile beğenilesin. Herkese ibret olup devletine sevinesin, mağrur olmayasın; tevekkül ve tevessülün daima yüce Allah'a olsun ve her ne tarafa yürüyüp gitsen Hazret-i Allah yardımcın ve mu'inin olsun. Benim daima hayrım seninledir. Malumun ola..."

21.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Hasan Paşa 1600 yılında Kanije Kalesi'ne gelir. Kral da divanını Pojun denen yerde toplar. Kanije'nin geri alınması gerektiğini Fransızlar'a ve Portekizliler'e gönderdiği elçilerle bildirir. Kimi yirmi bin, kimi otuz bin asker gönderir. Papanın kardeşi de altmış bin asker gönderir. Kısa sürede yüz altmış binden fazla asker toplanır.

Altmış bin askeri, bir komutan ile İstolni Kalesi'ni kuşatmaya gönderirler. Kanije'ye de yüzbin Avusturya, Macar, Hırvat askeri ile Leh, Çek karakolu ve kırk sekiz topla saldırı hazırlığına girişirler.

Hasan Paşa'da kale surlarına büyük topları çıkarır, dört tarafa da topraktan kuleler yapar. Kralın ordusu şehirleri toza dumana katarak gelir ve çadırını Kanije'nin karşısına kurar. O gün Hasan Paşa askeri ile kaleden çıkarak düşmanla savaşır. Üç gün

boyunca düşmanı kaleye yaklaştırmazlar. Düşman kırk bin civarındaki askeri önde tutarak ancak metris⁸⁷ kazar. Bir sabah kırk sekiz adet top birden ateşlenir.

Hasan Paşa topraktan yaptırdığı kulelerin korunması için komutanları nezaretinde askeri gönderir. Düşman kale etrafındaki bataklık ve suyu geçmek için geçit ve köprüler yapar. Bu süreç otuz dokuz gün sürer. Kırkıncı gün düşman yürüyüşe niyetlenir. Bu haber Allah'ın takdiri ilahisi ile iki Fransız askeri Müslüman olmak niyetiyle kaleye gelir ve düşman askerinin büyük bir hücum planladığını İslam askerine iletir.

Gaziler birbirleriyle helalleşerek sabaha kadar dua ederler. Sabah olduğunda düşman gerçekten de getirilen bilgi üzere yürüyüşe geçer. Düşman ilk olarak Hasan Paşa'nı olduğu kola saldırır. Hasan Paşa kalkınını koluna takarak bizzat ilerler. Bu ilk yürüyüşlerinde iki bin piyade kaybeden düşman askeri diğer kola yönelir. Bu koldaki askerlere destek gönderen Hasan Paşa bu koldada başarı gösterir. Bu şekilde başarılı olamayacağını anlayan düşman geri çekilerek topla kaleyi dövmeye başlar.

Hasan Paşa vaziyeti anlatan bir mektubu vezire gönderir. Büyük Vezir Yemişçi Hasan Paşa, Kanije'nin dayanabileceğini düşünerek kuşatmadaki İstonni-Belgrad Kalesi'ne desteğe gitmişti. Ancak büyük vezir yetişmeden kale düşer. Yine de kuşatır ve kaleyi geri alır. Daha sonra Kanije'ye yardım etmek üzere hazırlık yaparken havalar birden soğur. Askerin yolu kapanır. Altmış sekiz gün daha topa tutulan kalede Müslümanların erzak ve barutu gittikçe tükenmektedir.

Düşmanın kış hazırlığını da yaptığını gören gazilerin içini korku kaplar. Ayrıca taze güç de düşmana katılmıştır. Hasan Paşa kırılan moralin düzelmesi için bir miktar askeri kale dışına göndererek başları kesilen düşman askerinin başlarını kalede sallandırarak ümit var olmalarını sağlamıştır.

Seksen beşinci gün düşman yeniden Kanije'ye yürümeye karar verir. Cevval, cesur, korkusuz, hiddetli Hasan Paşa; gözyaşları içinde Allah'a yakarır. Öyle ki dualar kabul edilir. Hava ılık iken birden düşmana soğuk düşer. Yedi sekiz bin asker donarak ölür. Bunu gören bir kısım asker firar eder. Olayı anlatanlar düşmanın kaçtığını gaipten gelen bir ses ile Hasan Paşa'nın duyduğunu ve bunun üzerine askeri ile kaleden çıkıp düşmanı kovalar, yedi binini kılıçtan geçirir. Yüzbin askerden iki, üç bini kalır. Bunlar da Mekomorya'ya doğru kaçarlar.

⁸⁷ Doğan, M., a.g.e., s.766. "Askerin çarpışma sırasında korunması için yapılan siper veya istihkam."

İslam askerleri kırk sekiz değerli topu, ağırlıkları, cephaneyi, çadırları alıp Kanije'ye getirirler. Müjdeyi alan Sultan Mehmed; Hasan Paşa'ya Vezirlik ünvanı ile beraber Kanije, Sigetvar ve Peçuy vilayetlerini verir. İki değerli kaftan, hançer ve bir kılıç gönderir.

Değerlendirme

Tiryaki Hasan Paşa'nın ismini tarihe altın harflerle yazılmasına sebep, en önemli askeri savunması olan Kanije, Osmanlı'nın en batıdaki kalesi konumunda olması nedeniyle önemli bir hudut kalesidir. Kral ve kâfir yandaşları buranın artık geri alınması gerektiği fikri temelli, tabiri caiz ise bir Haçlı ordusu vücuda getirirler ki Papa'nın kardeşinin de ciddi bir askeri destek verdiği görülmektedir.

Hasan Paşa'nın bu tarihe mal olmuş savunmasındaki stratejilerine baktığımız zaman şunları görmekteyiz.

Hasan Paşa realiteleri göz ardı etmemekle birlikte hiçbir zaman umudunu yitirmeyen bir komutan profili çizmektedir. Tamamen mağlup olunabileceği emarelerinin ortaya çıkması esnasında bile, o sırtını dayadığı adına cihat yürüttüğü, inandığı Yüce Allah'tan inayet dilemesi manevi gücün, inancın nelere kadar olabileceğini ortaya çıkarması açısından önemlidir.

Zira kuşatmaya gelen asker miktarı ve ağırlık güçleri dikkat-i nazara alındığında Kanije'yi kaybetmemek elden bile değildi.

Diğer bir husus ise kalenin dört tarafına topraktan yaptırdığı kaleleriyle; bir nevi psikolojik üstünlük sağlama gayreti olduğu, söylenebilir. Zaman zaman kale dışına çıkılarak gerçekleştirilen kısa çarpışmalar neticesinde öldürülen kâfirlerin başlarının kale bedenlerine asılarak gazilerin cesaretlendirilmeye çalışılması da ayrı bir cüret olduğu ortadadır.

Büyük vezirden yardım talebine mukabil, Hasan Paşa'nın başının çaresine bakabileceği düşüncesi ile büyük vezin Kanije'ye değil de, sıkıntı içinde olan İstolni'ye desteğe gitmesi, Hasan Paşa'ya duyulan aşırı güvenin bir göstergesidir.

Dile kolay seksen beş gün savunma halinde kalıp, düşmanı kalenin içine almamak ve nicelik bakımından kat be kat üstün olan düşmanın yenilerek tüm varlıklarını bırakarak kaçması İslam askerinin Allah'ına ve kendisine duyduğu güvenin belirtilerindedir.

Düşmanın son hamlesi öncesi; kaleye gelen iki kâfirin müslüman olarak, düşmanın ertesi gün son harekâta geçeceğini iletmesi de not düşülmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hasan Paşa'nın ağlayarak yakarışlarının ardından, düşmana çöken çok soğuk hava ile birlikte donarak ölmeleri, büyük bir kısmının kaçması, gaybten geldiği söylenen ve **“düşmanın kaçmakta olduğunu bildiren haber”** inin üzerine tüm gücüyle Hasan Paşa'nın askerleriyle birlikte kaleden çıkararak kalan kâfirleri öldürmeleri ve zaferle savunmayı tamamlamaları önemlidir.

Tiryaki Hasan Paşa, karargâhın düşmandan tamamen temizlendiğini haber alınca Arşidük'ün otağına doğru gitti. Otağın içerisinde etrafı altın ve gümüş parmaklıklı başları mücevherli ve direklerinin başı elmaslı bir taht vardı. Tahtın iki tarafında kadife örtülü sırma saçaklı on iki koltuk bulunuyordu. Tahtın önünde tahminen dört metre uzunluğunda yemek masası konmuştu. Arşidük'ün otağına girince bunları gören Hasan Paşa iki rek'at şükür namazı kıldı ve dua edip ağladı.⁸⁸

Bu unutulmaz başarı padişaha, Reisülküttap İlyas Efendi'nin kaleme aldığı bir raporla bildirildi. Padişah sadrazamın Kanije muhafızlarına ilişkin atamalarını uygun gördü. Ayrıca övgü dolu bir mektup göndererek Tiryaki Hasan Paşa'yı takdir etmiş ve onunla birlikte Kanije'yi savunan kahramanları da övmüştür.⁸⁹ Bu zaferden sonra 1603'te İtolni-Belgrad ve Estergon geri alındı.⁹⁰

Hasan Paşa bu başarısının ardında çok önemli bir makam olarak Vezirlik makamına getirilmiştir. Hediyelerle taltif edilmiştir.

A.c.ÜÇÜNCÜ BAB

A.c.1.Üçüncü Bâb'ın ,Transkripsiyonu

Ol Şâhib-i Sa'âdet ve Lâyık-ı Şadâret A'nî Paşa-yı Müşterî Menzelet Hâzretlerinin Zamân-ı Vezâretinde Vâkı' Olan Ğazası ve İcmâl-i Aḥvâl-i Sa'âdet-Me'allerin Bildürür

İşbu fermân-ı sa'âdet-ı unvân ve hüküm-i hümayûn-ı sultân ol vezîr-i 'âlî-şânuñ huşûrlarına vâsıl olup murâd-ı fevâ'idi ḥâşıl olduğına ḥâzret-i cenâb-ı kirbriyâya ḥamd u şenâ eyledi ve ol diyârda ne deñlü fuḳarâ vü zu'afâ var ise ednâ vü a'lâ in'âm-ı tâmmı ile mesrûr u ḥandân ve ma'mûr u şadân oldılar ve ol rûz-ı pîrûzda 'âlî simâtlar ve envâc-ı

⁸⁸ Türkiye Gazatesi, *Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İhlas Yay., C.4, s.49.

⁸⁹ Hammer, J.V., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Kumsaati yay., İstanbul 2008, s.376.

⁹⁰ Gezici, A., a.g.e., s.258.

ni°metler çekilüp sağır u kebîr bernâ vü pîr ol vezîr-i bî-nazîrûñ ni°met-i bî-illet ile seyr oldılar.

Nazm:

Şu deñlü bezl oldı nüzl-i ni°met

Kim éderleridi yiyene minnet

İçilür şehd ü şerbet kâse kâse

Yänen ni°met ne mümkindür kıyâsa

Neşr: Ve Kaniye muhâşarasında yararlık éden güzâta ve dilâverlık éden kümâta kimine sancağ ve kimin bölük halkına kayd u ilhâk éyledi. Kaniye kal°asında yarar ve nâmdâr kâ'im maqâmın koyup kendüleri devlet ü sa°adetle vezâret hükmini icrâ ve şadâret emrini kazâ éylemek için Sigetvar nâm hişâr-ı üstüvâra varup karar éyledi ve ser-hadd-i İslâma müte°allık umûr-ı cumhûruñ taşşil ü tekmîl bâbında tamâm bir yıl sa°y-ı cemîl ve ihtimâm-ı cezîl éyledi.

Hulâşa-i kelâm hazret-i paşa-yı benâm ve vezir-i sa°adet-encâm ser-hadd-i İslâma tamâm nizâm u intizâm vèrmekde ve rûz şeb uğur-ı dîn-i mübînde ikdâm u ihtimâm étmekde iken hazret-i pâdişâh-ı âlî-nihâd Sultân Mehemmed bin Sultân Murâd ferman-ı hazret-i Hudâ ve emr-i kibriyâ ile saltanat-ı fânîden hilâfeti bâkıye rihlet ve cânib-i behişte °azîmet buyurup saltanat u hilâfet sultân-ı cihan-baht ve pâdişâh-ı hürşîd rif°at sultân-ı mücâhid ü gâzî ebû fetħu'l megâzî mazhar-ı te'yîd-i rabbu's-şamed Husrev-i şâhib-kırân Sultân Ahmed Allâhümme eyedde ve ebbedehu fî mesnedi'l hilâfeti halledehu hazretlerinüñ kudûm-ı meymîninde rüsûmî ile sene şeleşü °aşer ve elf recebinüñ on sekizinci günü serîr-i saltanatı zîb ü zînet ve âvâze-i taht-ı hilâfeti heft-iklîme şeref ü behcet vèricek hazret-i sultân-ı Husrev-nihâd ecdâd-ı sa°adet emcedleri gibi dahı gâzâ vü cihâdı murâd éyledi.

Nazm:

İn-çe şâhîst der-serîr-i hüdâ

Halladllâhu zılluhu ebedâ

Neşr: ve memâlik-i küffâr-ı bed-kirdârı ber-bâd éylemek için hazret-i sultân-ı heftkişver ol vezîr-i dil-âver a°nî Hasan Paşa-yı hünerver hazretlerinüñ zâtı sûtüde hişâllerine mezkûr olan şeca°at ve istikâmeti muqâbelesinde merâhim-i celiyye-i hâkânî

ve mekârim-i ‘aliyye-i sultâniden kendü vezâreti şadâretine Rümeli beglerbegligin ilhâk edüp beyne’l-vüzerâ ‘azîmü’ş-şân envâc-ı inâyet-i celiyye-i sultânî ile müşârun ileyh bi’l-benân olduktan soñra Kaniye eyaleti mîr-i miran-ı sa‘âdet-ârâ Boşnağ Muştafâ Paşaya verilüp müşârun ileyh vezîr-i dilîr ve müşîr-i şâhib-i şemşîre kabl-i sultâniden emr ü fermân olındı kim Rümeli begleri ve ‘askeri ile kâküp serdâr-ı sa‘âdet-me‘âlden muqaddemce Budin muhâfazasına teveccüh ü ‘azîmet eyleye ve serdâr-ı kâmkâr ‘asker-i ‘adû-şikâr ile ser-ğadd-i İslâmı gelince cemî‘ mühimmât-ı sefer ve levâzımât-ı ceng-i muqarreri hâzır eyleye. Mümâ ileyh hazret-i vezîr-i ‘âlî-miğdâr Rümeline vaqî‘ olan ümera-yı nâmdâra ve ‘asâkir-i şecâat-şî‘âr ile Sigetvar ser-ğaddinde kâküp Budin kal‘asına ılgâr eyledi. Ol târîh-i mübârekede küffâr-ı hâksâr Peşte vü Hatvan hisârına fırsat bulup kabza-i teshîre getürmüşler idi ve bir yıl tamâm cünd-i küffâr-ı bed-encâm ol iki kal‘a-i benâmı envâc-ı istihkâm üzre metin birer hışn-ı haşîn eylemişleridi. Peşte hisârında olan melâ’in-i hezimet-ğarîn ile Budinüñ mücâhid olan muvaħhidini birbirlerinin muqâbelesine gelüp şeb ü leyâl muttaşıl ceng ü cidâl ve birbirlerine hıyel ü al ederlerdi.

Ol zamân hazret-i sultân-ı ‘âlî-şân ve hâkân-ı cihân vüzerâ-yı iczâmdan ve vükela-yı vâcibü’l-ihtirâmdan düstür-ı ekrem ve müşîr-i a‘zam vezîr Mehemmed Paşa (*haffazahullâhu te‘âlâ ‘ani’l-hatâyâ*) hazretlerine mühr-i vezâreti ve erkân-ı sa‘âdeti teslim edüp vezîr-i a‘zamlık şadı ile ‘asker-i İslâma serdâr ve vekîl-i muhtâr eyleyüp Engürüs seferine irsâl eylemişidi ve Budin eyaleti emîr-ü-ümerâ ve mîr-i mîrân-ı merdân-ı ğazâ Bektaş Paşa hazretlerine verilüp Rümelinüñ ba‘z müteferriğ ‘askeri ile bir miğdâr ‘asker-i zafer-peyker intiğâb olınuş müşârun ileyh Bektaş Paşa hazretleri ile Budin muhâfazasıçün illerüye gönderilen vezîr-i ‘âlî-nihâda mühimmât-ı seferüñ imdâdına mu‘âvenet ve takvîyet eyleyeler dëyü irsâl eylemişleridi.

Mezkûr olan mîr-i mîrân-ı şecâat dişâr yanınca koşılan ‘asker-i zafer-medâr ile Budin cânibinde olan Vezîr Hasan Paşa ve müşîr-i kişver ğüşâ hazretlerine gelüp vâşıl u dâhîl olmadın Peşte vü Hatvan hisârın feth ü teshîre getürmek için ol vezîr-i rüşen-zamîr böyle rây u bîr eyledi ki:

“Mümâ ileyh Bektaş Paşa yanında olan ‘asker-i ehl-i ğazâyı Kadvar nâm maħalde nehr-i Tunanuñ öte yağasına geçüreler ve hıyâm-ı âsmân kıyâmların Peşte şahrâsına toğru geçürüp iki cânibden a‘dâ-yı dîne mehâbet ve cür’et göstereler. Ola ki cünüd-ı vesvâsa havf u hîrâs düşüp zîkr olınan Hatvan ve Peşte hisârlarına zafer ve

feth u teshîre müyesser ola.” dèyü mûmâ-ileyh Bektaş Paşaya mu‘temedün ‘aleyh çavuşların gönderüp i‘lâm u ikdâm èyledi ve kendüleri dağı ‘izz u sa‘âdetle Budin muhâfazasına olan üç biñden ziyâde tufeng-endâz yeñiçeri piyâdeleri ve üç biñ ‘asker-i nîzedâr ile sefâ’in-i bisyâra süvâr olup leyl ü nehâr Peşte hisârında vâki‘ olan küffâr-ı bed-kirdârûñ muqâbelesinde şevket üzre cem‘iyyet ü gayret ü hamîyyet ile cür‘et gösterdi ve bi’l cümle ol vezîr-i kişver-güşâ Budin ‘askeri ile bir yañadan ve Bektaş Paşa cânib-i şarkıyyeden ‘asker-i ehl-i gâzâ ile yürüyüp a‘dâ-yı dîne karşı heybet ü şevket gösterdikleri birle hazret-i Haq celle celâluhu ve ‘amm nevâlenüñ ‘inayet-i ezeliyyesi ve hazret-i mu‘izz-i kâ’inât ‘aleyhi ef‘dalu’s-şalavâtuñ mu‘cizât-ı celiyyesi berekâtıyla Pešta ve Haţvan hisârlarında vâki‘ olan ‘asker-i ehl-i dâlâlete havf u haşyet ru‘b u dehşet düşüp bir gece nâ-gehân ol kavm-i bed gümân Peşte vü Haţvan hisârların birağup fırâr èylediler.Fi’l hâl hazret-i müşîr-i müşârun ileyh Hasan Paşa (*edâmallâhu te‘âlâ iclâlehu ebeden*) serdâr-ı ‘âlî-mikdâr hazretlerine ulaqlar gönderüp işbu fütühât-ı cemîlenüñ haberin ‘arz u i‘lâm ètdükden soñra Haţvan ve Peşte hisârlarına istikâmet-şi‘âr dizdâr ve kifayet-mikdâr guzât-ı zafer-medâr ta‘yîn èyleyüp hazret-i serdâr-ı dîn ve leşker keş-i müslimîn Budin şahrâsına gelince cemî‘e âlât-ı kârzârın ve mühimmat-ı esfârın ihzâr èdüp fermân-ı hazret-i pâdişâh-ı gerdün vaqâr ne yüzdaen zâhir ü âşikâr ola dèyü habere müterakķıb u intizârda iken hazret-i serdâr-ı güzîn ‘asker-i muvaħħidiñ ile Budin şahrâsına gelüp vâşıl u dâhil olduqda muqaddemen tekmîl-i mühimmât-ı sefer ve taħşîl-i levazımat-ı ser-ħadd-i nuşrat-eser için gönderilen vezîr-i dâna ve müşîr-i tevânâ Vezîr Hasan Paşa hazretleri kifayet kadar qal‘a-küp toplar ve darb-zenler hâzır u tekmîl ve âlât-ı cenge müte‘allık mühimmâtı tedârük ü taħşîl èyleyüp sene işnâ ‘aşer ve elf târiħinde Üstürgön qal‘asınıñ üstine ol vezir-i nâmdâr hazret-i serdar-ı ‘âlî mikdâr ile ma‘an teveccüh ü ‘azîmet èyledi.

Ol sene-i mübârekede Üstürgön qal‘asınıñ etrâf u eknâf muhâşara olinup burc u bârûların vîrân olup bî-pâyân ehl-i nîrân nâr-ı caħîme revân olduqdan soñra bi-emrillâhi’l melikü’l-mücîb eyyâm-ı şitâ qarîb olmağın hazret-i serdâr-ı tab‘-ı halîm Üstürgön kıtâlınden Peşte vü Haţvan hisârınıñ ta‘mîr u termimin taqđim ü taħrîb-i bilâd-ı küffâr-ı dâlâlet-nihâdı cümleden mühimm bilmegin ‘asker-i ehl-i cidâl ile Budin şahrâsına irtihâl èyledi ve Peşte vü Haţvan qal‘alarınıñ küffâr-ı bed-gümânı vîrân èyledüğü mahallerine bir cânibde hazret-i serdâr-ı celîlü’l iktidâr ‘asker-i encüm-şümâr ile varup sa‘y u ikdâm ètdiler ve bir cânibden vezîr-i rüşen-zamîr Hasan Paşa-i Müşterî-tedbîr ittifâk ve el bir èdüp gece ve gündüz çalışup ihtimâm-ı tamm ile qal‘a-yı

mezbürenüñ vîrân olan yerlerin tamâm istiḥkâm üzre ta'cîr ü itmâm étdükleri on beş gün 'ale'd devâm gâh tahrîb-i memleket-i a'câ-yı bed-sîret ve gâh tekmîl-i mühimmât-ı ser-ḥadd-i nuşrat için diḳḳat étdiler.

A.c.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu bölüm saadete sahip ve sadarete layık menzili müşteri gibi yüce olan Hasan Paşa Hazretleri'nin vezirliği zamanında vuku' bulan gazalarını ve mutluluk üzere devam ahvalini icmalen beyan eder.

Ünvanı mutluluk olan bu ferman ve padişahının hükm-i hümayunu, şanı yüce vezirin huzurlarına vasıl oldu. Vezir Hasan Paşa'nın kalbinde istediği yerine geldiği için, Yüce Allah'a hamd ü sena eyledi. O diyarda ne kadar fakir ve zayıf var ise, iyi kötü hepsi onun in'amı ile mesrur ve handan, beldeleri de mamur ve şadan oldu. O hayırlı günde, yüce ziyafetler ve türlü ni'metler çekildi. Büyük küçük, genç, ihtiyar, benzeri olmayan vezirin pak nimetleri ile doydular.

Nazm:

Şu deñlü bezl oldu nüzl-i ni'met

Kim éderleridi yiyene minnet

(Misafir yemeği o denli çok olmuştu ki, yiyene dua ederlerdi.)

İçilür şehd ü şerbet kâse kâse

Yenen ni'met ne mümkündür kıyâsa

(Bal ve şerbetler kâse kase içilir. Yenen yemekleri kıyas etmek mümkün değildir.)

Kaniye muhasarasında yararlık gösteren gazilerin ve yiğitlik yapan savaşçıların, kimisine sancak verdi ve kimisi bölük halkına kayd ve ilhak eyledi. Kaniye Kalesi'nde yarar ve namdar kaim-makamını koyarak, kendileri devlet ve saadete vezaret hükmünü icra ve sadaret emrini kaza eylemek için müstahkem bir kale olan Sigetvar'a varıp yerleşti. İslam serhaddine dair, halkın işlerini tahsil ve tekmil hususunda tam bir yıl, güzel bir çalışma ve pek fazla gayret gösterdi.

Sözün kısası, ünlü paşa sonu bahtiyarlık olan vezir hazretleri, İslam serhaddine düzen ve intizam vermekte, gece gündüz İslam dininin ihtimamı üzere gayret göstermekte iken, yüce yaradılışlı Sultan Murad Han oğlu, Sultan Mehmed Han hazretleri, cenab-ı Allah'ın fermanı ile fani dünya saltanatından, baki ahiret halifeliğine göçüp, cennet tarafına azimet eyledi. Saltanat ve hilafette, talihli fetih ve gazalarda bulunan mücahid ve gazilerin menzili güneş gibi yüksek sultanı, ulu Allah'ın yardımına mazhar olmuş olan Sultan Ahmed Han hazretlerinin uğurlu kudümlerinin merasim ile

1013 senesi Recep Ayı'nın sekizinci günü (10 Aralık 1604) saltanat tahtına zib ü ziyet verdi ve yüksek halifelik tahtında yedi iklimle şeref ve sevinç bahşetti. Husrev huylu padişah hazretleri mutlu, ata ve dedeleri gibi gaza ve cihad yapmaya niyyet eyledi.

Nazm:

İn-çe şāhīst der-serīr-i hüdā

Ḥalladllāhu zıllahu ebedā

(Dğru yol gösterme tahtında oturan ne şaktır. Allah onun gölgesini ebedi olarak devamlı kılsın.)

Kötülük üzere yaratılmış olan kâfirlerin memleketlerini berbat eylemek için yedi iklimin padişahı Sultan Ahmed Han hazretleri, yiğit ve marifetli vezir Hasan Paşa hazretlerinin, övülmüş güzel huylarında, mezkûr olan şeca'at ve doğruluğu derecesinde, hakanlığının ulu merhamet ve saltanatının yüce ikramlarından, kendi sadaret vezirliğine Rumeli Beylerbeyliği'ni ilhak eyledi. Şanı yüce vezirler arasında ulu saltanatın türlü inayetleri ile Hasan Paşa hazretleri parmakla gösterilir olduktan sonra, Kanije eyaleti saadetli beylerbeyi Boşnak Mustafa Paşa'ya verildi. Yiğit vezir ve kılıç sahibi müşir Hasan Paşa, önce padişah'tan ferman alır almaz, Rumeli Beylerbeyi ve askeri ile harekete geçerek, serdardan önce Budin muhafazasına teveccüh ve azimet eyledi. Bahtiyar serdar hazretleri, düşman avlayan asker ile İslam serhaddine gelince, bütün sefer mühimmatını ve savaş levazımını hazırlayan kadri yüce vezir Hasan Paşa, Rumeli'nde vaki olan namılı kumandanlar ve şeca'at-şiar askerlerle Sigetvar serhaddinden kalkıp Budin Kalesi'ne ılgar eyledi. Bu mübarek tarihte hakisar kâfirler Peşte ve Hatvan Kaleleri'ne fırsat bulup ellerine geçirmeye muvaffak olmuşlardı. Bir yıl boyunca, encamı kötü olan küffar askeri, bu iki ünlü kaleyi türlü istihkâmlarla metin ve ele geçirilmesi imkânsız birer kale haline getirmişlerdi. Peşte hisarında bulunan sonları hezimete yakın mel'unlar ile Budin'in tevhide inanan mücahidleri, birbirlerinin karşısına gelip gece ve gündüz devamlı ceng ve cidal ederek, birbirlerine pek çok hile yapar, laf atarlardı.

O zaman şanı yüce sultan ve cihan hakanı olan padişah hazretlerinin büyük vezirlerinden ve saygıdeğer vekillerinden Düstur-ı ekrem ve müşir-i azam Vezir Mehmed Paşa (***Allah onu hatalardan hıfz eylesin***) hazretlerini, muhasır, vezareti ve erkân-ı saadeti teslim edip veziriazamlık sadrı ile İslam askerine serdar, kendisine mümtaz vekil tayin eyleyip Macaristan Seferi'ne irsal eylemiştir. Budin eyaleti, eminü'l-ümera ve gaza yiğitlerinin mir-miranı olan Bektaş Paşa hazretlerine verildi. Rumeli'nin bazı müteferrik askeri ile bir miktar zafer yüzlü gazi seçip, adı geçen Bektaş

Paşa hazretlerinin emrine vererek, Budin muhafazası için ileriye gönderilmiş olan yüce yaratılışlı vezire, sefer mühimmatı hususunda yardım ve takviye eylemeleri emriyle irsal eylemişler idi.

Adı geçen şeca'at sahibi mir-miran Bektaş Paşa, yanında beraber gönderilern zafere layık asker ile Budin canibinde bulunan ülkeler açıcı Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine gelip vasıl ve şehre dâhil oldu. Peşte ve Hatvan Kaleleri'ni feth etmek ve ele geçirmek için gönlü aydınlık vezir, güzel bir rey ve tedbir eyledi; buna göre

“ Beylerbeyi Bektaş Paşa, yanında bulunan gaza ehli asker ile Kadvar aslı yerde Tuna nehrinin öte yakasına geçeler ve göge yükselen çadırlarını dikeler. Peşte Ovası'na doğru asker geçirip iki taraftan din düşmanlarına heybet ve cesaret göstereler. Ola ki, vesvese dolu düşman askeri, korkuya düşüp adı geçen Hatvan ve Peşte hisarlarına zafer ve fetih müyesser olup ele geçe.” Diye Bektaş Paşa'ya itimad edilir çavuşlarından birisini gönderdi ve bu hususu ilam eyledi.

Kendileri de izzet ve saadetle Budin muhafazasında bulunan üç binden ziyade tüfenk- endaz yeniçeri piyadeleri ve üç bin mızraklı asker ile bir çok gemiye binerek, gece ve gündüz Peşte hisarında bulunan kötü yaratılışlı kafirlerin karşısında şevket ve heybet üzere, kalabalık, gayret ve hamiiyet dolu cesaret gösterisinde bulundu.

O ülkeler açan vezir, bütün Budin askeri ile bir yandan ve Bektaş Paşa da şark tarafından gaza ehli askerleri ile yürüyüşe geçerek din düşmanları karşısında heybet ve şevket gösterdikleri gibi, ululuğu yüce ve herkesin rızkını veren Cenab-ı Hakk hazretlerinin ezeli inayetleri ve kainatın fahrı ve bütün insanların efdalı peygamber hazretlerinin aşikâr mucizeleri berakatiyle Peşte ve Hatvan Kaleleri'nde bulunan kötü zanlı sapıklık ehli küffar askerleri, havf ve haşyete, korku ve dehşete düşüp bir gece ansızın bu iki hisarı bıraktılar ve firar eylediler. Hemen Müşir Tiryaki Hasan Paşa, kadri yüce serdar hazretlerine **(Allah kudretini ebediyete kadar devam ettirsin.)** ulaklar gönderip bu güzel fütuhat haberini arz ve ilam ettikten sonra, Hatvan ve Peşte hisarlarına dürüstlüğüne güvenilir kale kumandanı ve yeteri kadar zafere layık gaziler tayin eyledi.

Müslüman askerlerinin dinin serdarı olan paşa hazretleri Budin Ovası'na gelince bütün savaş aletlerini ve sefer mühimmatını ihzar ettikten sonra gerdun-vekar padişah hazretlerinin fermanı ne yüzden zahir ve aşikâr olur diye haberini beklemekte iken serdar hazretleri tevhide inanan gazilerin seçkinleri ile Budin Ovası'na geldi. Dâhil ve vasıl olduktan sonra, önce serhaddin bütün sefer mühimmatını ve levazımını tahsil için gönderilen bilgili vezir ve kudretli müşir, Vezir Hasan Paşa hazretleri yeteri kadar kale-

küp toplar ve darbzenler hazır ve tekmil ceng aletlerine dair mühimmatı tedarik ve tahsil eyleyip 1012 (1603) senesinde Estergon Kalesi'nin üzerine kadri yüce vezir ve serdar hazretleri ile birlikte teveccüh ve azimet eyledi.

Bu mübarek senede, Estergon Kalesi'nin çevresi ve nahiyeleri muhasara olunup, burç ve surları tahrip edildi. Sayısı belli olmayan cehennemlik kâfir, cehennem ateşine revan olduktan sonra, cenab-ı Allah'ın emri ile kış günleri yakınlığı ve yumuşak huylu serdar hazretleri Estergon Savaşı'ndan, Peşte ve Hatvan Kalesi'nin tamir ve termimine gayret ve sapıklık üzere yaratılmış bulunan kâfirlerin memleketlerini tahribi, hepsinden önce anladığı için, mücadele sahibi askerler ile varıp sa'y ve gayret eylediler. Diğer taraftan ise gönlü aydınlık dolu olan müşteri-tedbir vezir Hasan Paşa hazretleri, bütün maiyeti ile el-bir edip gece ve gündüz çalışarak son gayreti ile bu kalenin harap olan yerlerini tamamiyle istihkâm üzere tamir ve itmam ettiler. On beş gün devamlı bazan kötü yüzlü düşmanlarının memleketlerini tahrip ettiler, bazan da serhad zaferi için lazım olan mühimmatı ikmal etmeye gayret gösterdiler.

A.c.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Hasan Paşa'ya Vezirlik verilditen sonraki olayları anlatan bölümdür. Vezirlik makamından sonra Hasan Paşa Sigetvar Kalesi'ne yerleşir. Bu esnada III. Mehmet vefat eder.(1604).Tahta I.Ahmed geçer.

Sultan ilk iş olarak yapacağı harekâtlar öncesi Hasan Paşa'yı Rumeli Beylerbeyliği'ne getirir. Kaniye vilayeti, Boşnak Mustafa'ya bırakılır. Bu arada Peşte ve Hatvan Kaleleri düşman eline geçmiştir. Bu kaledeki kâfirler ile Budin Müslümanları sık sık cedelleşmekte iken, padişah Mehmet Paşa'yı büyük vezirliğe getirerek Macar Seferi öncesi hazırlıkları sürdürür. Budin, Bektaş Paşa'ya verilir.

Hasan Paşa Peşte ve Hatvan Kaleleri'ni almak için düşmana korku salmak amacıyla öncelikle bir güç gösterisi yapma babında bir harekâta girişir. Bektaş Paşa ile birlikte ciddi miktarda askerle güç gösterisinde bulunduktan sonra birkaç gün içinde kâfirler kaleleri terk eyleyip firar etti.

Hasan Paşa askeriyle beraber Estergon Kalesi'ne gelir, kuşatır. Peşte ve Hatvan Kaleleri'nin stratejik önemi daha fazla olduğundan o iki kalenin tamirini öncelerler.

22.Meclis-i İsnâ ve 'İşrîn Muḥārebe-i Depedelen ve Feth-i Üstürğon

22.1.Depedelen Savaşı ve Estergon'un Fethi Transkripsiyonu

Ol zamān müşīr-i müşārun ileyh Ḥasan Paşa ḥazretlerine fermān-ı şerīf-i pādīšāhī ve emr-i laṭīf-i şehensāhī vārid olup maẓmūn-ı hümayunlarında: *“Sen ki müşīr-i şāḥib-tedbrūm ve vezīr-i dil-peẓrūm Ḥasan Paşasın. İşbu sene-i seniyyede Budin*

kal'ası muhāfazasında olmañ emrüm olmuşdur. Buyurdum ki hükm-i şerîfüm var olduḡda evvel bahār-ı huçeste-āşāra dek Budin kavmini a'dā-yı dīnden hıfz u himāyet ve ser-hadd-i zafer-encāmı hısūret ü şiyānet ēyleyesin ve ol diyārda olan sancaḡlaruñ ve münāsib sā'irenüñ 'azl u naşb senüñ rāy-ı rüşen zamīrūñe tevftz ēyledüm." dēyü fermān olunmaḡın emr-i şerîf-i 'ālī-şān ol vezīr-i şāhib-^ounvāna vāşıl olduḡı gibi cānıla Budin-i sa'ādet āyīn hidmetin ḡabūl ēdüp Budinüñ himāyet ü şiyāneti ve ḡılā^o-ı sā'irenüñ hıfz u hırāseti iḡün ol vezīr-i kāmrān bīr-beyān olan ḡulları ve şīr-i jiyān ^oaskeri ile Budin ḡal'asına varup mekān ēdindi.

Bu eḡnāda ^oināyet-i ḡazret-i rabbū'l-^oizzet ile küffār-ı ḡāksāruñ mā-beynlerinde ^oazīm iḡtilāl ve birbirleriyle ḡıtāl ü cidāl vaḡi^o olmaḡın küffār-ı füccāruñ ḡüzīde beglerinden Boḡḡayı İştuvan ^oatabe-i ^oaliyye-i ḡazret-i sultān-ı cihana gelüp itā^oat ve ^oubūdiyet ēylemekle ḡazret-i pādīşāh-ı zıllullāh ol emīr-i ḡayrḡāhuñ rū-siyāhlıḡına bakmayup cūrm ü ^oişyānın mezīd ^oināyetine tebdīl ü taḡvīl ēdüp Engürüs vilāyetine müstākil ḡral ēdüp sancaḡ ile ḡil'atler irsāl ēyledi ve a'dā-yı dīne raḡmen kendüye müstevfī ^oasker ü ḡazā'in ile imdād ēdüp ri'āyet ü ^oināyet-i sultānīye maḡzar olmaḡın Budin muhāfazasında olan vezīr-i dilīr ve müşīr-i şāhib-tedbīr Boḡḡayı ḡral cānibine Budin ve Egre ^oaskerin ve kendü ḡulların imdāda gönderüp mu^oāvenet ve muzāheret ve a'dā-yı dīn olan melā^oīn bed-āyīne küllī ḡāḡāret ü ḡaşāretler ētdürmeḡle Boḡḡayı ḡral Beḡ ḡralına zafer bulup ḡaşa ve ḡokay vilāyetlerinden ḡayrı ekşer vilāyetlerin ve ḡüzīde ma^oden olan memleketlerin alup ḡüsn-i tedbīr ile fetḡ u teşḡīr ēylediler ve bi'l-cümle ḡazret-i paşa-yı 'ālī-miḡdār diyār-ı celīlü'l-^oıtiyāda ḡuşūşan ser-hadd-i zafer-şī'āra bir mertebe hidmet ve bir derece taḡviyet vērmişidi ki ^oasker-i müslimīn ve ḡuzāt-ı mücāhidīn her ḡanḡı ḡarafa teveccūh ve ^oazīmet ētseler ol vezīr-i sa'ādet-derḡāhuñ zaman-ı sa'ādetlerinde manşūr ve bi'avnillāh olup herḡız a'dā-yı bed-īmān memālik-i İslāma ḡazar u ziyān ērişdürmeḡe dermān u imkānları olmamışidi.

ḡün ki tāriḡ-ī hicret-i nübūvetehu (**'aleyhi efḡalu't-taḡiyyat**) sene erba'a ^oaşer ve elfe taḡvīl ü dāḡīl oldı, tekrār serdār-ı 'ālī-miḡdār ḡazret-i paşa-yı kāmkār cemī^o ^oasker-i ^oadū-şikār ile Üstürḡon ḡal'asınuñ ḡaşdına ve ol ḡişār-ı ḡerdün-^ourūcuñ üstine yürimeḡe mūmā ileyh vezīr-i nāmdār ḡasan Paşa-yı celīlü'l-^oıktidār Rūmeli ^oaskeri ile ḡalkup ma^oıyyet ile Üstürḡon ḡal'asına gelüp nüzūl ve saḡ ve şol zer-baft oḡaḡlar ve zerrīn saye-bānlar ḡurup ^oamme-i ümera-yı devlet-ārā ve ḡāffe-i dilīrān-ı ehl-i ḡazā ol ḡalem-i ḡerdün-āsā-yı kemāli ile muḡāşara ēylediler ve etrāf u eknāfa ḡal'a-küp

Badloşka topların kırup leyl ü nehāran ve *emṭernā ‘aleyhim ḥicāreten*⁹¹mazmūnınca cehennemilerūn başlarına ol vāşi° ḥiṣārı teng ü tār ēylediler.

Üstürğon ḳal°ası metānet ü ḥiṣānetde bilād-ı Engürüs-i menḥūsuñ kilidi olup muḳaddemen ehl-i imān elinden ḍarb u ḳahren alınduğında ol vezīr-i ‘ālī himmet a°nī Ḥasan Paşa-yı ḥūrşīd-ṭal°at ḥazretlerine ‘ar u ğayret lā-ḥaḳ olmağın oḳ meydānı tarafından kendü bi’z-zāt metrise girüp leyl ü eyyām ol server-i ‘ālī maḳām ḥāb-ı rāḥatı kendüye ḥarām ēyleyüp sa°y u iḳdām ētmeğle cüz’i zamānuñ içinde küffār-ı ḥāksār ḳal°alarından ḥāric peydā vü icād ēyledükleri Depedelen nām mevzi° metrisleri ki ḥiṣārlarına muttaşıl bir seng-i bālānuñ ḳullesinde ve bir cebel-i ‘azīmūñ kellesinde maṭla°-ı şems berāber mürūr ēdicek mevzi°-i mu°teberleri idi ki ol derbend-i şedīde gelmeyince düşmen-i ‘anīd bir yerden daḥı geçüp āşikār u bedīd olmaḳ mecāle muḥāl idi.

İşbu tavşīf ile mevşūf olan metrisleri muḳābelesinde ol vezīr-i ‘ālī-şān kendü ḳulları ve sipāh-ı ‘askeri ile girüp şeb ü leyāl birbirleriyle cidāl u ḳıtāl ētdüklerinden soñra ‘asker-i ḳral-ı bed fi°āl ve “*Zannū ennehum māni° atuhum ḥuṣūnuhum*”⁹² mişdāḳınca ḥiṣār ve metrislerūn metānet ve ḥiṣānetine mesrūr u mağrūr iken bir seher ol vezīr-i dil-āver Ḥasan Paşa-yı ğazā-ğüster leşker-i nuşrat-eşer ile ol ḳulle-i ḳāf-miṣāl olan mehīb ü ‘acīb ehl-i ḍalāletūñ metrislerine toğru yürüş ü iḳdām ēyleyicek bi-‘avnillāhi te°ālā ve bi-himmet-i mu°cize-i resūl-i kibriyā (*‘aleyhi efḍalu’t-taḥiyyā*) yēdi biñden ziyāde ‘asker-i bed-nihāduñ piyādelerin ḳılıcdan geçüp Depedelen nām ile mezḳūr olan metīn mekānları fetḥ u teşḫire geldiği gibi ol mekān-ı ‘ālī-nāmdan ejder-miṣāl top ve ḍarbzenler ḥavāle olımp a°dā-yı bed-rānuñ başlarına seng-i belā ve her yañadan top-ı ḳazā ile ḥāllerin diğēr-gün ve zebūn u maḥzūn ēylediler.

El-ḥāşıl müşārun ileyh vezīr-i ‘ādil-dil ve müşīr-i ‘āḳıl ol ḳal°anuñ ḳal°u ḳam°ına şol ḳadar sa°y-ı cemīl ēyledi ki yigirmi yēdi gün tamām ekl ü şürbi kendüye ḥarām ēdüp gece ve gündüz düşmen-i dīnūñ muḳābil ve muḳātelesinden yüzün döndürmeyüp ḍarb-i ḥarb-i ḳal°a-küp toplar ile melā°ın ehl-i sa°irūñ ḳal°aların mānend-i kef-gīr ētdiler. ‘Āḳıbetü’l-emr ol şerīrlerūn yerlerin be’sü’l-maşīr ēdüp ḳal°aların fetḥ ü teşḫir ētdiler.

⁹¹ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.230. Hud 11/82 “Üzerine de Rabbinin katında işaretleymiş pişirilmiş balçıktan taşlar yağdırdık...”

⁹² Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay.,Ankara 2012,s.544. Haşr 59/2 “...Onlar da kalelerinin kendilerini Allah’tan koruyacağını sanmışlardı....”

22.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Bu sırada müşir Hasan Paşa hazretlerine şahlar şahı padişahın ferman-ı şerifi ve emr-i latifi varid oldu. Ferman-ı Hümayunda “ *Sen ki tedbir sahibi bir müşirimsin ve gönlümün beğendiği vezirim Hasan Paşasın. İşbu yüce senede Budin Kalesi muhafazasında bulunman emrim olmuştur. Buyurdum ki, hükm-i şerifim sana ulaşınca, uğurlarla dolu ilkbahara kadar Budin halkını, din düşmanlarından hıfz ve himaye edesin. Encamı zafer alan serhaddi koruyup gözetesin. Ve o diyarda bulunan sancakların ve diğer mansıpların azl ve nasbını senin parlak reyine tevfiz eyledim*” diye emr olundu. Bu şanı yüce emr-i şerif, o unvan sahibi vezire vasil olduğu gibi, canla başla, bu saadet-ayın din ve devlet hizmetini kabul edip Budin şehrinin himayesi ve korunması, sair kalelerin hıfz ve hırsreti için bahtiyar vezir hazretleri sayısız kulları ve kükremiş arslan gibi, askerleri ile Budin Kalesi’ne varıp, burasını mekân edindi.

Bu esnada izzet sahibi cenab-ı Allah hazretlerinin inayeti ile hakisar kâfirlerin kendi taraflarında, pek çok ve büyük karışıklıklar oldu. Birbirleri ile aralarında kıtal ve cidal vuku’ bulunduğu için günahkâr kâfirlerin seçkin beylerinden Bockayı İştuvan, cihan sultanı padişahın yüce eşiklerine gelip, itaat ve kulluk eylemeyi kabul etti. Allah’ın yeryüzündeki gölgesi olan padişah hazretleri, iyilik isteyen bu kumandanın yüzünün karalığına bakmayarak, bütün isyanlarını, had ve hesabı bulunmayan inayetine tebdil ve tahvil eyleyip Macaristan ülkesine müstakil kral tayin etti. Sancak ile hil’atler gönderdi. Din düşmanlarına rağmen kendisine kâfi derecede asker ve hazine yardımı yapıp, saltanatının riayet ve inayetine mazhar ve manzar eyledi. Bundan dolayı Budin muhafazasında bulunan yiğit vezir ve tedbir sahibi müşir Hasan Paşa, kral Boçkayı tarafına Budin ve Eğri askerini ve kendi kullarını yardıma gönderdi. Kral Boçkayı’a yardım ve muavenetlerden başka, din düşmanı olan mel’unlara ve merasimleri kötü olan kâfirlere külli hakaret ve hisaretler ettirmekle, Macaristan Kralı Bockay İştuvan, Avusturya kralına karşı zafer kazandı ve Kaşa ve Tokay vilayetlerinden başka, birçok vilayetlerini ve madeni bol olan memleketlerini aldı. Güzel tedbir ile feth ve teshir eyledi. Kadri yüce paşa hazretleri, itibarı çok olan bu diyara, hususiyle zafer-şiar serhadde o derece hizmette ve o kadar çok takviye eylemiştir ki, emam askerler ve mücahid gaziler herhangi teveccüh ve azimet etseler saadetli vezir hazretlerinin, mes’ud zamanlarında, Allah’ın yardımı ile mansur olup, her defasında imanı kötü düşmanlar, İslam memleketine zarar ve ziyan erıştirmeye derman ve imkân bulamamışlardır.

Çünkü peygamberin (*Allah faziletlerini artırsun*) hicret tarihi, 1014 (1604/1605) yılına girdi. Kadri yüce ve kamuran serdar Mehmed Paşa hazretleri, düşman avlayan bütün askeri ile Estergon Kalesi'nin fethine ve o göğe yükselen hisarın üzerine yürümekle, adı geçen muktedir ünlü Hasan Paşa, Rumeli askeri ve maiyyeti ile kalkıp Estergon Kalesi'ne geldi. İner inmez, sağ ve sola altın işlemeli otaklar ve zerrin sayebanlar kurdu. Devletin bütün kumandanları ve gaza ehlinin bütün yiğitleri, büyüklüğü felek gibi olan bu kaleyi muhasara eylediler. Çevresine ve nahiyelerine kale-küp Badloşka⁹³ toplarını kurup gece ve gündüz yağmur gibi *taş yağdırarak*, o geniş hisarı cehennemlik kâfirlerin başlarına dar eylediler.

Estergon Kalesi, sağlamlık ve korunma imkânı bakımından uğursuz Macaristan ülkesinin kilidi olup, daha önce emellanlar n elinden harp ve kahr ile alındığı için, himmeti ulu ve güneş gibi parlayan vezir Hasan Paşa hazretleri, utanarak gayret edip, ok meydanı tarafına ulaşarak bizzat metrise girdi. Makamı yüce olan server, gece ve gündüz uykuyu ve rahatı kendisine haram ederek sa'y ve gayret göstermekle, az zaman içinde kafirleri kalelerinden dışarı çıkardı. İcad ve peyda eyledikleri Depedelen adlı mevzi'e metrisleri olup, hisarlarına bitişik bir yüksek taşın tepesinde ve büyük bir dağın üzerinde güneş doğar doğmaz hemen yürüyecek değerli bir mevzi idi. Bu şiddetli derbend girişinde, inatçı düşmanın bir yerden geçit bulduğu aşikâr ve meydanda bir mücadele mahalli idi.

Bu şekilde, tarif edildiği sıfatları haiz olan metrislerinin karşısında bulunan şanı yüce büyük vezir, kendi kulları ve diğer askerleri ile girerek, gece ve gündüz birbirleriyle cidal ve kıtal ettiklerinden başka, kötü işler işleyen kralın askerleri ve “ *Onlar da kalelerinin Allah'ın azabına hakikaten mani olduğunu zannettilerdi.*”(Kuran-Haşr,59/2) misdakınca hisar ve metrislerinin sağlamlık ve ele geçirilmezliğine sevinir ve mağrur olurlardı. Bir seher vaktinde gaza dağıtan dilaver vezir Hasan Paşa, zafer eseri ile olan askerleri ile, devlet ehli heybetli ve Kaf Kalesi'ne benzeyen acayib hisarının üzerine ve metrislerine doğru yürüyüşe geçtikleri sırada, Yüce Allah'ın inayeti ve Resül-i Kibriyanın (*Güzel selamlar onun üzerine olsun.*) güzel mucizesi ile yedi binden fazla kötü yaradılışlı düşman askerinin piyadeleri kılıçtan geçirildi. Depedelen namı ile anılan müstahkem mevkileri feth olunup ele geçirildiği gibi, bu adı yüce mevkiden ejderha misali top ve darpenler havale olunarak, kötü fikirli

⁹³ Türkiye Diyanet Vakfı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.41,s.241. “En popüler ve yaygın Osmanlı kuşatma ve kale topu.”

düşmanın, başlarına bela taşları yağdırıp kaza topları atarak birliklerini bozdular. Zebun ve mahzun eylediler.

Velhasıl adı geçen gönlü adaletli vezir ve akıllı müşir bu kalenin yıkılmasına ve yerle bir edilmesine o kadar çok gayret sarfetti ki, yirmi yedi gün tamamen yemeği ve içmeği kendisine haram eyledi; gece gündüz din düşmanlarının karşısında durup, mücadeleden yüzünü döndürmedi. Savaş darbesi olan kale-küp toplar ile ehl-i sair'in mel'unların kalelerini delik deşik ettiler. İşin sonunda, o şerirlerin pirlelerini yeis içinde bırakıp kalelerini feth ve teshir eylediler.

22.3.Sadeleştirme ve Değerlendirme

Padişahın emriyle Budin Kalesi'ni korumakla görevlendirilen Hasan Paşa'nın buraya gelmesiyle kâfirlerin arasında karışıklıklar baş gösterir. Kâfir beylerinden Boçkayı Aştuvan Osmanlı'ya sığınır. Padişah da bu beyi Macar Kralı ilan eder.

Avusturya kralına karşı mücadeleye girişen Bockayı'ya asker desteği sağlanır. Kaşa, Tokay vilayetlerini alır.

Büyük vezir ve Hasan Bey nihayetinde Estergon Kalesi'nin önüne gelerek çadır kurar ve kale toplarla dövülmeye başlanır. Kalenin dışında inşa edilen metrisler sayesinde kale korunaklıydı. Hasan Paşa Allah'ın inayetiyle bir sabah askeriyle harekete geçerek Depedelen'i fetheder ve kale alınır. Estergon Kalesi'nin alınması hususu Hasan Paşa'nın içinde bir ukde olarak kalmıştı.

Değerlendirme

Estergon Kalesi, padişahın da almak istediği kalelerden biri olmasının yanı sıra Tiryaki Hasan Paşa'nın içinde ukde kalan bir yerdi. Büyük vezirin desteği ile birlikte Hasan Paşa'nın içinde ukde ve utanç olarak kalan bu kâfir kalesi de alınır.

23.Meclis-i Şelâsete ve İşrîn Polata al'asınun Feth u Teshîrin Bildirür

23.1.Polata Kalesi'nin Fethi Transkripsiyonu

Küffâr-ı hâksârün hişâr-ı nâmdârlarından Polata al'asında vâki^c olan cünüd-ı küffâr-ı bed-^cunvân memâlik-i ehl-i imâna huşuşan ^casker-i İslâmdan zahîre vü mühimmât-ı sâ'ire için giden guzât-ı bi-pâyân haylî zarar u ziyân erşidüklerinden mâ'adâ melâ'în bed-âyinün âyin-i fâsidederince ol kilâb-ı ^caķûr ve aşhâb-ı ehl-i fücür dîn-i ^cİsevînüñ müttaķileri belki ^câbid ü zâhid gâzîleri geçinürler di ve bi'l cümle ol hişâr-ı dalâlet-medârün fethi için ^casker-i İslâm ile vezîr-i benâm Hasan Paşa-yı sa'âdet-encâm teveccüh ü ^cazîmet eylemeleri bâbında fermân-ı hazret-i pâdişâh-ı zıllullâh şadır u zâhir olduğdan soñra müşârün ileyh düstür-i nîk-hişâl emr-i şerîf-i sultânîye imtişâl

édüp Rümeli askerî ve kendü kulları ile Üstürğon şahrāsından kalkıp sene erba ve elf cemāziye'l-āhirinüñ evāsıtında İstolni Belgrad kal'asına gelüp nüzül étdiler.

Yarındası Polata kal'asınıñ altına hazret-i düştür-ı kavıyyu'l maqdür asker-i mansür ile vāşıl u dāhil olmak lāzım gelmeğin ālāt-ı ceng ü cidāl ve mühimmāt-ı kıtāl hāzır u müheyyā olunca ol maħalde bir gün oturağ eyleyüp cemī tufeng-endāz ve harbe-perdāz olan askerî ve kendü kulların yerlü yerinde ve kollu kolınca tertib ü tanzim édüp ejder-şayha ve ra'd-na'ra topların önine katup envā-ı heybet ü şevket üzre İstolni Belgrad şahrāsından dağı kalkıp ol gün vaqt-i zühürda Polata kal'asınıñ sağ ve solına asker-i erbāb-ı uqul nüzül éyledükden soñra ol sancağlar ve envā-ı reng-ā-rang bayrağlar ve hıyām-ı gün-ā-gün ile ol deşt ü hümāyūndan gerdün gibi gülgün olmuşıdı.

Nazm:

Yollar üzre çeri gürüh gürüh

Lālezāra dönmüşıdi dāmen-ı küh

Nesr: Kable'l-kıtāl teklif-i İslām-ı hidayet-encām sünnet-i hazret-i seyyidü'l-enām (*aleyhi's-şalavātu ve's-selām*) olmağın hazret-i vezir-i dilir ve müşir-i şahib-i şemşir sür-ı mezbürda mahşür olan ehl-i fücürüñ re'islerine mektüb-ı naşihat-mergüb tahrir ü irsāl éyledi ki cidāl u kıtālî terk édüp itāat ve ubüdiyyet eyleyeler ve hazret-i padişah-ı alem-penāh-ı zıllullāh saltanatına (*ilā-yevmi'l intibāhuñ*) āsitāne-i sa'adet destgāhların mesned ü penāh edinüp kal'ayı vērüp teslim eyleyeler.

Lakin ol kavm-i dalālet nihād inād u fesādlarından rücū eylemeyüp asker-i İslām ile muhārebe vü mukāteleye cür'et ü ikdām gösterdikleri ecilden hazret-i paşa-yı āli-himem hemān-dem def'i iğtimām ve kaşd-ı intikām için cān u dilden Hağka itimām édüp asker-i nuşrat-şirāra ve leşker-i gayret dişāra emr éyledi ki hişār-ı mezbürda olan a'dā-yı tağaz-ı pişe-zārı āteş-i mihnt-güzār ile hücum ve ol melā'in ü bed-āyīn mişhāb-ı sihām ve āteş-i hişām ile rücū edeler. Asker-i düşmen-şikār dağı fermān-ı vezir-i āli-şān ile şevāıķ-ı nār ve bevāriķ-ı āteş-bār olan top ve tufengler ile ol kal'a-i gerdünāsāyı muhāşara éylediler. Kal'a-i mezbüre asākir-i mansüre elinde üç gün üç gece dögilip burc u bāruları vīrān ve hākile yeksān olduğdan soñra hazret-i paşa-yı sa'adet-unvān asker-i bī-pāyāna fermān éyledi ki hişār-ı mezbūra yürüş eyleyeler ve küffār-ı füccāra aman ve zamān vērilmeyüp çok işler edeler. Asker-i hayr-hāh ol kavm-i rū-siyāhuñ üstine üç koldan yürüş éylediler ve şaf şaf mu'allā sancağların ve zībā bayrağların açup tabl-hānelerin çaldırıp ol hişār-ı nāmdāruñ buru u bedenlerine umūm ile hücum étdiler.

Çünkü gūzāt-ı ehl-i dīn ve gumān-ı muvaḥḥidīn ol ḥiṣār-ı üstüvāruñ karşısunā şaflar ve alaylar yığılup yürüş èylediler, küffār-ı ehl-i saḡar ‘iṣyān u şekāvetin yedi başlu ejderhāya hem-ser ve tuḡyān u şeytānetde su‘bān-ı Mūsāya berāber iken her biri mūr-miḡdāra dönüp muḡārebeye kuvvet ü kudretler olduḡı sebebden ol ḡavm-i rū-siyāḡ **“fe-men ‘afā ve aṣlaḡa fe-ecruhu ‘alallāḡ”**⁹⁴ āyetin şefi‘ ü penāḡ ve mu‘terif-i günāḡ olduḡların bildürüp tūḡ-i İslāmdan aman u zamān ve ḡazret-i paṣa-yı sa‘ādet ‘unvāndan ‘uluvv-ı iḡsān ricā vü istad‘ā èylediler. ḡazret-i paṣa-yı ‘ālī-himmet fırḡa-i ḡalāletūñ cürm ü ‘iṣyānlarına ḡalem ü ‘avf u merḡamet çeküp raḡam-ı şevḡat ile bunlaruñ seyyi’atı defter-i ḡasenāta taḡvīl ü tebdīl èyledi ve cān u başlarına aman u zamān vèrüp ḡayret-i İslām ve himmet-i ḡazret-i pādīşāḡ-ı benām içün her birine ta‘zīm ü tekrīm èyledi.

Budurur āyīn-i ehl-i mekremet

Düşmenine daḡı èder merḡamet

ve ol melā‘in-i ehl-i caḡīm ḡal‘anuñ miftāḡların getürüp müṣīr-i ḡab‘-ı selīme teslīm ètdiler. ḡazret-i vezīr-i ‘ādil Polata ḡal‘asunuñ cemi‘ mühimmātın ve levāzımātın tedārük ü tekmīl èdüp ‘asker-i zafer-eṣer ile mesrūr u ḡandān Rümeli vilāyetine müteveccih ü revān oldu ve maḡarr-ı sa‘ādeti olan maḡmiyye-i Şofya ḡırset-i ‘ani’l-beliyye cānibine varup ḡarār èyledi ve etrāf-ı ‘aleme ‘adl u dādın izḡār u āṣikār èyleyüp zālīm-i şūm olanlardan mazlūmlaruñ ḡakkın edā ve mā-beynlerin ḡükm-i ilāḡi ve ḡānūn-ı pādīşāḡi muḡtezāsınca icrā vü ḡazā èyledüḡinden mā‘adā zaleme-i sā’ire naṣīḡat ü pend içün niḡe zālīmleri ‘azl-i ebed èdüp redd ètmekle gündən güne ‘amme-i re‘āyā ve kāffe-i berāyā ol server-i dü-devlet-ārānuñ istimālet ü müdārāsı sebep ile refāhiyyet ve ḡuzūr-ı ḡalb ile du‘ā-yı devām-ı devlet-i sultāniyye müdāvet ü mülāzet èylediler. ḡazret-i pādīşāḡ-ı devrān ve şehensāḡ-ı gerdün niṣān ol vezīr-i dil-peziye ekṣer ezmān ḡil‘at-ı fāḡire irsāl èdüp sā’ir vüzera-yı ‘izāmndan ve vükelā-yı vācibü’l iḡtirāmından ziyāde ‘uluvv-ı ‘ināyet-i pādīşāḡi ile mümtāz èyledi. ḡazret-i ḡaḡāmenna ve şaddaḡa zıll-ı zālīl-ı pādīşāḡi ve sāye-i ḡümāyūn-ı bārgāḡi mādāmet rüz-ı ḡiyām dā’ire-i ḡāffe-i enām üzre mesbūt u merbūt èdüp a‘dā-yı dīnūñ ü-zerine manşūr u mesrūr èylemekden ‘ale’t-tevālī bir ān ḡālī ètmeye.

⁹⁴ Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an-ı Kerim Meali*, Diyanet Yay., Ankara 2012, s.486. Şura 42/40 “...Ama kim affeder ve arayı düzeltirse onun mukafatı Allah’a aittir...”

Nazm:

Yā ilāhi  der m senden rec 
Lutfu  ile bu Şeh-i kişver-guŐ 

Sal anat taŐtında olup- ber-dev m
Feth  de iŐl m-i k ff r  tam m

Ola  skender gibi  akerleri
Hidmetin  de bu Ca fer kemteri

23.2.Günümüz Türkçesine  evirisi

Yerle bir olan k firlerin namdar hisarlarından sayılan Polata Kalesi'nde bulunan  nvanı kötü k fir askerleri, emamların memleketlerine, bilhassa  slam ordusundan zahire, mühimmat ve saire için giden sayısız gazilere hayli zarar ve ziyan eriŐtiriyorlardı. Bundan başka, adetleri kötü olan k firlerin fesat dolu ayinlerine göre, o kuduz köpekler,  sa dininin müttefikleri ve günah sahipleri, belki Allah'a ibadet eden zühd sahibi gazileri geçerlerdi. Bütünüyle, sapıklık üzere olan hisarın fethi için,  slam askeri ile encamı bahtiyarlık olan  nl  Vezir Hasan Paşa hazretleri teveccüh ve azimet eylemeleri hususunda, Allah'ın yery zindeki gölgesi olan padişah hazretlerinin fermanı sadır ve zahir olduktan sonra, iyi hasletli vezir, padişahın emr-i Şerifine imtisal ederek Rumeli askeri ve kendi kulları ile Estergon Ovası'ndan kalkıp 1014 senesi cemaziyel ahirinin ortalarında (Ekim Ortaları, 1605)  stolni-Belgrad Kalesi'ne gelip nüzul eylediler.

Ertesi günü Polata Kalesi'nin altına, iktidarı çok olan vezir hazretleri, zafere ulaşmış askeri ile vasıl ve dahil oldu. Lazım olan savaş aletleri ve mücadele mühimmatı hazır ve müheyya olunca, o mahalde bir gün oturak eyleyip bütün tüfenk-endaz ve harbe-perdaz olan askerini ve kendi kullarını yerli yerinde ve kollu kolunda tertip ve tanzim etti. Ejderha gibi ses çıkaran ve gök gürültüsünü andıran toplarını önüne katıp türlü heybet ve Şevket ile  stolni- Belgrad Ovası'ndan da kalkıp aynı gün, ögle vaktinde Polata Kalesi'nin sağına ve soluna akıllı adamları ile n z l eyledi. Sonra kırmızı sancaklar ve çeŐit çeŐit, renk renk bayraklar ile türlü türlü çadırlar bu ovayı padişahın feleği gibi g lg n eylemiŐti.

Nazm:

Yollar üzre  eri ema ema
L lez ra d nmuŐidi d men-ı k h

(Yollar gurup gurup askerle dolmuş, dağ eteği lale bahçesine dönmüştü.)

Savaş başlamadan önce, kılıç sahibi müşir ve yiğit vezir Tiryaki Hasan Paşa, bütün halkın efendisi olan Hz.Muhammed'in **(Salat ve selam onun üzerine olsun.)** hidayet dini olan İslama girmeleri ve kaleyi teslim etmeleri için, surların arkasında kuşatılmış bulunan günahkâr düşmanların reislerine nasihat yollu bir mektup yazarak gönderdi. Mektupta, savaşı ve karşı koymayı terk ederek, itaat ve kulluk eylemelerini, bütün insanların sığındığı padişah hazretlerinin **(Allah saltanatını kıyamete kadar daim eylesin)** asitane-i saadetlerini dayanak ve sığınak kabul edip, kaleyi teslim eylemelerini bildirdi.

Lakin sapıklık üzere yaratılmış olan düşmanlar, inad ve fesatlarından dönmediler. İslam askeri ile muharebe ve mukateleye cür'et edip gayret gösterdiklerinden dolayı himmeti yüce olan paşa hazretleri hemen o anda, kederlerini def etmek ve intikam almak için, can gönülden Allah'a tutunup, zafer-şiar ve gayret sahibi olan askerlerine, Polata Kalesi'nde bulunan ve sivrisinek gibi vızıldayan düşmanlara keder veren ateş ile hücum edip ayinleri kötü olan mel'unlara, kıvılcım okları ve ateş gibi keskin kılıcı ile saldırmalarını emretti. Düşman avlayan askerler de, şanı yüce ferman ile cehennem yıldırımları ve ateş saçan şimşekler gibi top ve tüfekleri ile göğe yükselen Polata Kalesi'ni muhasara eylediler. Kuşatılan kale, zafere ulaşmış askerler tarafından üç gün üç gece döğülerek, burç ve baruları harabe haline geldi ve yerle bir oldu. Bundan snra, ünvanı saadet olan Tiryaki Hasan Paşa hazretleri, sayısı belli olmayan askerlerine, Polata Kalesi'nin surlarına yürüyüşe geçmelerini ferman eyledi. Günahkâr kâfirlere, aman ve zaman verilmeyip çok iş etmelerini de tembihledi. Hayır, işleyen İslam askerleri, yüzü kara kavmin üzerine üç koldan hücum eylediler. Saf saf yüksek sancaklarını ve süslerle bezenmiş bayraklarını açıp, mehter hanelerini çaldırdılar. Bu namlı kalenin burçlarına ve bedenlerine hep birlikte hücum ettiler. Din gazileri ve tevhide inanan savaşçılar müstahkem Polata Kalesi'nin karşısında saf ve alaylar bağladılar.

Yürüyüşe geçmeleri üzerine, cehennem ehli kâfirler, isyan ve haydutluklarını yedi başlı ejderhaya benzer, taşkınlık ve şeytanlıkta, Musa'nın ejderhasına denk iken, her birisi karıncaya dönüp muhabereye kuvvet ve kudretleri olduğu sebepten o yüzü kara millet **"Fakat kim affeder, barışı sağlarsa mükâfatı Allah'a aittir."** (Kur'an-Şura 42/40) ayetinin şefaatinin sağınıp günaha yakın olduklarını bildirerek, aman ve zaman ile saadet ünvanlı Tiryaki Hasan Paşa hazretlerinden yüce ihsanını rica ettiler ve dilekte bulundular. Himmeti yüce olan paşa hazretleri, bu sapık firkanın günah ve isyanlarına

afv ve merhamet kalemi ile bir çizgi çekip, şevkat rakamı ile bunların günahlarını, hasenat defterine tebdil ve tahvil eyledi. Canlarına ve başlarına aman ve zaman verip İslam gayreti ve namılı padişah hazretlerinin hamiyeti için her birine tazim ve ikram eyledi.

Budurur āyīn-i ehl-i mekremet

Düşmenine dahı eder merhamet

(Kerem sahiplerinin geleneği üzr, düşmanına dahi hürmet gösterdi.)

Bu cehennemlik mel'unlar, kalenin anahtarlarını getirip müşir Tiryaki Hasan Paşa hazretlerine teslim ettiler. Adaletli vezir hazretleri, Polata Kalesi'nin bütün mühimmatı ve levazımını tedarik ve tekmil edip zafer yüzlü askerleri ile sevinçli ve mesrar olup Rumeli vilayetine müteveccih olarak yola çıktı. Saadetli makarrı olan muhafaza olunmuş Sofya şehrine varıp karar kıldı. Çevresinde bulunan herkese adalet ve hüsni-niyetini izhar ve aşıkareyleyip, zalimlerin elinden zulüm gören mazlumların hakkını ödedi ve aralarında ilahi hükümlerin ve padişah kanunlarının gerekli gördüğü şekilde karar ve icrada bulundu. Bundan başka diğer zalimlere tenbih ve nasihat için, pek çok zalimleri görevlerinden azl ve redd etmekle günden güne bütün halk ve insanlar iki cihan devletini süsleyen o serverin istimalet ve dost görünmesi sebebi ile refaha erdiler ve kalplerinin huzuru ile padişahın devletine devamlı dua eylemeye müdavemet ve mülazemet eylediler. Zamanın padişahı ve dünya şahlarının şahı Sultan Ahmed Han hazretleri, gönle hoş gelen o vezirini, çoğu zaman, fazla fazla hil'atler irsal edip, diğer bütün vezirlerinden ve saygıdeğer vekillerinden ziyade padişahlılığın yüksek inayetleri ile mümtaz eyledi. Hazreti Allah'ın koyu gölgesi olan padişahın saye-i hümayunlarında, bu dünyada kıyamet gününe kadar, daire-i zafe-i enam üzere sabit edip bağlayarak din düşmanlarının üzerine devamlı mansur ve mesrur eylemekten bir an dahi geri bırakmaya:

Nazm:

Yā ilāhi ederüm senden recā

Lutfuñ ile bu şeh-i kişver-güşā

(Ya ilahi, senden, lütfin ile bu ülkeler fetheden şah için reca ediyorum)

Salṭanat tahtında olup- ber-devām

Feth ede iklīm-i ema an ema

(Saltanat tahtında devamlı kala ve kâfirlerin ülkelerini tamamen feth ede.)

Ola İskender gibi ema an

Hidmetin ede bu Ca'fer kemteri

(İskender gibi köleleri ola. Allah bu biçare Cafer'i metin ede.)

23.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Polata Kalesi'ndeki kâfirlerin etraflarındaki Müslümanlara sürekli olarak zarar vermekte eziyet etmekteydiler. Padişah, Hasan Paşa'ya burayı almasını emreder. Hasan Paşa maiyetiyle birlikte gelip kaleyi kuşatır. Üç gün top gülleleriyle dövülen kale nihayetinde, meskûnlarının eman dilemesi ve kale anahtarlarını teslim etmeleriyle fetih gerçekleşir. Hasan Paşa bundan sonra Sofya'ya yerleşir. Burada vazifesini ifa ederken Sultan Ahmed'in en sevdiği vezirlerden biri olur.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın tamamıyla bir görev adamı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aldığı emri yerine getirme adına vakit geçirmeden hemen harekete geçen bir kumandan olup, padişahın emri alır almaz yerine getirmek için canını ortaya koymaktan çekinmeyen bir bey, bir vezir.

Polata Kalesi'ni aldıktan sonra yerleştiği Sofya'da padişahın en gözde vezirleri arasına girdiğini görmekteyiz.

24.Meclis-i Erba'ate ve 'İşrin Müşir-i Müşarun İleyh Hasan Paşa Engürüs Vilâyetine Serdâr Olduğudur

24.1.Hasan Paşa'nın Macar Vilayeti'ne Serdar Olması Transkripsiyonu

El-ḥaşıl-ı kelâm ḥazret-i paşa-yı benâm (*edāmallāhi salṭanatuhu ilā-yevmi'l-kıyām*) vezir-i a'zam ve serdâr-ı ekrem olan Meḥemmed Paşa ḥazretlerine isti'âne-i sa'âdet medârlarına da'vet edüp fermân-ı sulṭân-ı cihân ve emr-i ḥazret-i sulṭân Ahmed Ḥân ile vezir-i a'zam ve müşir-i ekrem mûmâ-ileyh Meḥemmed Paşa (*ḥaffazallāhu te'âlâ*) mimmâ yehâfu ve yaḥşâ isti'âne-i sa'âdet-ârâ cānibine teveccüh ü 'azîmet èylemek lâzım gelmegin ḥazret-i sulṭân-ı 'âdil ve ḥâḳân-ı 'aḳıl u kâmil ol cenâb-ı dîn ü devlet ve yemîn-i mülk ü millet nāmûs-ı esrâr-ı salṭanat ve me'nûs-ı erkân-ı ḥilâfet müretteb meşâliḥ-i 'asâkir-i cumhûr ya'ni düstûr-ı ḳaviyyu'l maḳdûr Hasan Paşa (*edāmallāhi te'âlâ*) eceluhu ḥazretlerini 'ämme-i bilâd-ı ehl-i imāna ve kâffe-i cünûd-ı hidâyet 'unvāna ḳâ'im maḳâm ve vaz'-ı ḥavâş u 'avām edüp vezir-i a'zamı ve müşir-i ekremi yerine serdâr u vekil muhtâr èyledi.

Çün emānet ve emāret-i vedī'at-ı memleket ol 'ālī-ḥazret ve ḥürşid-menzelet ḥazretlerine iḥsân ve envā'-ı teşrifât-ı celiyye-i sulṭânî ile mesrûr u ḥandân oldı, 'inân u 'azîmetin ve teveccüh-i raḡbetin dâru'l-cihād maḥrûsa-i Belğrad cānibine şarf edüp bilâ-ihmâl u imhâl ol nîk-ḥişâl emr-i şerîf-i pâdişāhiye imtişâl edüp kendü yarar ḳulları ve

şecâat-şiâr adamları ile mahmiyye-i Şofyadan kalkıp sene erba'a aşer ve elf evâ'il-i şevvâl-i hüceste-hışâlde ricâlü'l-ğayb gibi ser-ğadd-i İslâm cānibine teveccüh-i tām̄m  yledi ve Belğrad-ı behişt- b da qar b geldiği gibi Belğradda v ki  olan ecn d-ı zafermu tad huşuşan şağ ve şollu kapu kulı ve bölük ağaları sip h-ı h zret-pen h ile qarşu çıkup  zzet   İcl l ile ol vez r-i derya-nev li istiķb l  d p env -ı z net   şevket ve eşn f-ı şal bet ile Belğradda v ki  olan sar y-ı serverlerine getirüp n z l etd rdiler.

Nazm:

şimdi oldur ser- med-i v zer 

Mazhar-ı luşf-ı h zret-i mevl 

ş ni-i milket-i cih n-b n 

 Adl u d dile a na yoğ ş n 

H yrdadur niyyeti  unki her g h

İşini hçyr ede anu  All h

S ye şalup h l ş-ı niyyetile

Geldi d ru'l-cih da devletile

Neşr:  un ol server-i  al -himem şadr-ı sa adeti olan Belğrada  adem başdı,  y n-i sel f n-i devlet  arin üzre serd r-ı sipeh-s l rl k şadrında muķ m olup h fz u h r set-i  ib dull h ve z bt u rab -ı memleket-i zıllull hdan bezl-i maķd r ve sa y-i mevf r  yled ğinden ğayrı c nibde düşmen-i d n ve a d -y  m temerrid n  aşd-ı bil d-ı m slim n  yleseler fi'l-h l ol derya-nev l  asker-i erb b-ı kıt li irs l  d p ol bed-fi alleri semm-i semend-i ğuz ta p y-m l  td rdi ve her  ang  tarafta bir z lim-i ş m vey  bir c bir-i mezm m işitse fuķar nu  aĥv l-i zar ret-me allerin istim   ylemek içun h z r-ı şer f-i sa adet rediflerine getirüp hükm-i il h  ve şer i res l-pen h  m cibince h aķların icr  v   az   yley p zaman-ı sa adetlerinde  amme-i fuķar  ve k ffe-i zu af  mesr ru'l-h l ve m reffeh 'l b l olup bi'l-ğıddu'l-aş l du a-y  dev m-ı devlet-i sult n ye m d vemet ve iştiğ li g stermişleridi. Huşuşan  adl u istiķ mete m 'il olan ümera-y   adil n ekşerine h l'at-i f hire ve mer m-ı s 'ire ile ri ayet   iĥs n  d p devletinde ümera-y   iz m ve ulema-y  v cib 'l-iĥtir m ri ayet-i t mm ile muĥařřılı'l-mer m oldukları cem   mmet-i seyyidü'l-en m  amm h zretlerin n ma l m  olmaĝın bu efķaru'l-fuķar  maĥzan sebab-i du a ve b 'iş-i medĥ   şen  içun ol vez r-i dil r ve

müşîr-i bî-nazîrûñ ğazâ vü cihâdından deryâdan bir kaçre ve güneşden zerresin intihâb u tahîrîr èyledüm. Hâķ sübhânehu ve teâlâ celle celâluhu ve °amme nevâluhu ve lâ ilâhe ğayruhu ol şâhib-i sa°adet ve °âlî-himmet a°nî hazret-i vezîr-i °âlî-mertebenüñ °izz ü sa°adetlerin ziyâde ve baht-ı firûzların küşâde édüp a°dâ-yı dîn kefare-i düzah-ķarîñüñ üzerine mansûr u muzaffer ve livâ-i devletlerin tāk-ı âsmâna berâber èylemek müyeseser ve muķadder èyle.Bi-ķaķķ-ı ğatmü'l-enbiyâi Muĥammedin (a.m.) Allâhu fî-küllî meşhedin

Nazm:

°Asker-i İslâmı Hâķ mansûr ède
Düşmen-i dîni ebed maķhûr ède

°Azm-i râh èyleyüp Aĥmed Hânıla
Şaĝ ve şolı cünd-i bî-pâyân ile

°İzz ü rif°atle Hâsan Paşayı hem
°Asker içre dâ'im èyle muĥterem

Her kaçan kim èyleye °azm-i ğazâ
Feth u nuşrat ola aña reh-nümâ

Ola destinde anuñ feth u zafer
Èyleye imdâd aña ğayru'l-beşer

Devletile ķanda kim ède sefer
Nuşrat ola dâ'imâ aña maķar

Ķahr ola küllî °adû-yı bed-ma°aş
Şöyle kim göstermeye bir yerde baş

Ķral-ı bî-dîn boynı baĝlu ķul ola
Ķızıl elmaya ķulavuz ol ola

Beçden ü Pragdan geçüp éde firār
Ehl-i İslām édeler anda qarār

Cümle küffār èllerin talan éde
Ehl-i küfri hākile yeksān éde

Budurur yā rab du°āmuz her zamān
Bulmayalar tīg-ı qahrından amān

Her belādan hem anı éyle emīn
Müstecāb éyle du°āmuz ya mu°īn

Dağı ehl-i arz ile ehl-i semā
El açup āmīn diye yā rabbenā

24.2.Günümüz Türkçesine Çevirisi

Sözün kısası cihan sultanının fermanı ve padişah Sultan Ahmed Han (*Allah ününü ve saltanatını kıyamete kadar devamlı eylesin*)'ın emri ile veziriazam ve müşir-i ekrem Mehmed Paşa (*Yüce Allah onu hıfz eylesin.*)'nın bahtiyarlıkla süslü olan eşiği canibine teveccüh ve azimet eylemek lazım gelmesiyle kendilerini saadetli eşiklerine davet edip, kâmil ve akıllı hakan, adaletli sultan hazretleri, Veziriazam Mehmet Paşa'nın yerine vekil olarak din ve devletin büyüğü, millet ve memleketin mutemedi, saltanat sırlarının namusu, halkın ve askerlerin maslahatını tertip etmeye alışık hilafet erkânı olan, yani muktedir vezir Hasan Paşa (*Allah eclini devam ettirsin.*) hazretlerini iman ehli beldelerin ve hidayet ünvanlı askerlerin tamamına kaim-makam, avam ve havasa veziriazam ve müşiri ekremi yerine serdar ve övünçlü vekil tayin eyledi.

Kumandanlık ve ülkenin emanetleri, güneş gibi mertebesi yüce olan paşa hazretlerine ihsan olundu ve kendileri yüce padişahın türlü teşrifatı ile mesrur ve handan kılındı. Azimet dizginini cihad diyarı olan Belgrad canibine çevirerek, ihmal etmeden iyi hasletli padişahın emr-i şerifine uyarak kendi yarar kulları ve şecaat-şiar âdemleri ile Mahmiyye-i Sofya'dan kalkıp 1014 yılının tabiatı uğurlu olan şevval ayı başlarında(Şubat Ortası 1606) İslam serhaddi tarafına kayıp olurcasına teveccüh eyledi. Cennet gibi abad olan Belgrad şehrine yakın geldiği zaman, burada da vaki' mutadı zafer olan askerler, bilhassa sağ ve sol kapıkulu ve bölük ağaları padişah hazretlerinin sipahileri ile karşı çıkıp izzet ve ema ile bahşişi deniz gibi bol olan veziri istikbal

eylediler. Türlü ziynet, şevket ve dayanıklı esnaf ile Belgrad şehrinde bulunan saadet dolu saraylarına getirip vasıl eylediler.

Nazm:

Şimdi oldur ser-âmed-i ema a

Mazhar-ı luḫf-ı ḫâzret-i mevlâ

(Yüce Allah'ın lütuf ve mazharı ile şimdi vezirlerin veziri oldu.)

Şâni-i milket-i ema -bâni

°Adl u dâdile aña yok şânî

(Devletin ikinci derecede gözetleyicisini, adalette bir ikinci benzeri yoktur.)

Ḫayrdadur niyyeti çünki her gâh

İşini ḫayr ede anuñ Allâh

(Onun niyeti her zaman hayır üzerinedir. Allah onun bütün işini hayırlı kılsın.)

Sâye şalup ḫulûş-ı niyyetile

Geldi dâru'l-cihâda devletile

(Temiz ve saf niyetle gölge sardı ve cihad meydanına devletle geldi.)

Himmet yüce o kumandan mes'ud sadaretinin makarrı olan Belgrad şehrine ayakbastı. Yükselmeye yakın olan saltanat ayini üzere ordu komutanlığı sadaretinde mukim oldu. Allah'a ibadet eden kulların korunup gözetlenmesinde ve Allah'ın gölgesi olan memleketin zabt u raptında pek çok güç ve gayret sarfetti. Diğer taraftan din düşmanları ve dik kafalılık eden kâfirler, İslam beldelerine kasd eyleseler hemen o bahşîşi derya gibi çok olan serdar hazretleri, savaş erbabı askerlerini irsal ederek, yaptığı işleri kötü olanları gazilerin kılıçları altında payimal ettirdi. Herhangi bir taraftan uğursuz bir zalim veya beğenilmemiş bir zorba türese, fukaranın sıkıntı içindeki hallerini işitmek için, huzur-ı şeriflerinde saadet-rediflerine getirip Allah'ın hükmü ve iltica edilecek Hazreti Resül'un şeriatı mucibince, haklarını icra ve kaza eylerdi. Mes'ud zamanlarında bütün fukara ve zayıflar, hallerinden memnun ve gönülleri rahat oldu. Padişahın devletine her zaman duaya devam edip gayret göstermişlerdir. Bilhassa adalet ve doğruluğa meyilli olan hak sever kumandanların çoğunu, hil'at-i fahire ve diğer isteklerini riayet ve ihsanlar ile karşılardı. İktidarı zamanında büyük kumandanlar ve saygıdeğer âlimler tam riayet ile gönüllerini hoş eylemiştir. İnsanların efendisi olan peygamber hazretlerinin bütün ümmeti ma'lulu olarak, bu fakirlerin fakiri, dua sebebi ve medh ü sena eylemek için, o yiğit vezir ve benzeri olmayan müşirin gaza ve cihadından deryada bir katre ve güneşten bir zerre kadarını seçerek yazdım. Hakk sübhanehu ve teala hazretleri, o himmeti yüce ve saadet sahibi, ulu mertabeli vezir

hazretlerinin izzet ve mutluluklarını ziyade, uğurlu talihlerini küşade ederek, din düşmanlarının ve cehenneme yakın kâfirlerin üzerine mansur ve muzaffer, devletlerinin bayraklarını, gökyüzü takına kadar yüceltilmesine muvaffak ve mukadder eylesin.

Nazm:

°Asker-i İslâmı Hâk manşür êde

Düşmen-i dîni ebed maḫhūr êde

(Allah İslam askerlerini mansur ede, din düşmanlarını ebedi kahr eyleye.)

°Azm-i rāh eyleyüp Aḫmed Hānıla

Şağ ve şolı cünd-i bî-pāyān ile

(Sultan Ahmed Han sağ ve solda sayısız askerlerle yola çıkmaya azm eyleye.)

°İzz ü rif̄atle Ḥasan Paşayı hem

°Asker içre dā'im eyle muḫterem

(Ya ilahi izzet ve rif̄at ile Hasan Paşa'yı da asker içinde daima muhterem eyle.)

Her kaçan kim eyleye °azm-i ğazā

Feth u nuşrat ola aña reh-nümā

(Eğer kendisi gaza yoluna azm ederse fetih ve ema a onun yol göstericisi olsun)

Ola destinde anuñ feth u zafer

Ëyleye imdād aña ḫayru'l-beşer

(Onun elinde fetih ve zafer olsun. Kendisine insanların en hayırlısı olan yardım eylesin)

Devletile ḫanda kim êde sefer

Nuşrat ola dā'imā aña maḫar

(Devlet ile sefere çıkan kimsenin durağı daima ema a olsun.)

Ḫahr ola ema °adū-yı bed-ma°aş

Şöyle kim göstermeye bir ema baş

(Kötü huylu bütün kâfirler kahr ola, öyle ki onlar hiçbir yerde baş göstermeyeler.)

Ḫral-ı bî-dîn boynı bağlu ḫul ola

Ḫızıl Elma⁹⁵'ya ḫulavuz ol ola

(Dinsiz kral boynu bükük kul ola; o aynı zamanda Kızıl Elma'ya kılavuz ola.)

Beçden ü Pragdan geçüp êde ema

Ehl-i İslām êdeler anda ḫarār

⁹⁵ Doğan,M.,a.g.e.,s.655. "Ulaşılmaması gereken,varılmak istenen hedef,büyük ülkü ,yüce ideal.Eskiden Bizans(İstanbul) ve İstanbul'un fethinden sonra Roma şehri."

(Avusturya'dan ve Prag'dan geçerek firar edeler ve emâanlar buralarda karar kılarlar.)

Cümle emâa e'lerin talan êde

Ehl-i küfri hâkile emâa êde

(Bütün kâfir ülkelerini yağma, küfür ehlini yerle bir edeler.)

Budurur yâ rab du'âmuz her emâ

Bulmayalar tîğ-ı kahrından amân

(Ya Rabbi her zaman bizim duamız,onların kahr kılıcından aman bulmamalarıdır.)

Her emâan hem anı eyle emîn

Müstecâb eyle du'âmuz ya mu'în

(Ya Rabbi bütün belalardan onu ve emin, ve dualarımızı kabul eyle.)

Dağı ehl-i arz ile ehl-i emâ

El açup âmîn diye yâ rabbenâ

(Ey Rabbimiz dünya ehli ile sema ehli de el açarak "Amin" diye.)

24.3.Sadeleştirme ve Değerlendirilmesi

Sultan Ahmed Han, Büyük Vezir Mehmet Paşa İstanbul'a dönerken onun yerine Hasan Paşa'yı vekil tayin eder. Hasan Paşa'da askeriyle Sofya'dan Belgrad'a doğru yola koyulur. Devlet erkânı tarafından karşılanan Hasan Paşa bu görevi müddetince de İslam beldelerini en güzel şekilde koruma kollama görevini olması gerektiği gibi yerine getirmiştir.

Değerlendirme

Hasan Paşa'nın Macar vilayetine atanması ve buradaki görevi süresince de görevi en iyi şekilde ifa ettiği görülmektedir. Hasan Paşa kendisine verilen hiçbir görevden, mevkiden; hiçbir sebep, mani öne sürerek çekince göstermeyen bir komutandır. Kendisine tevdi edilen görevi de en iyi şekilde canı pahasına yapma gayretinde olan bir serdar olduğunu söylemek yersiz olmaz.

Müellif yukarıdaki meclislerin en sonunda kendisinden bahsederek; burada yazılanların sadece denizden bir damla olabileceği teşbihinde bulunmaktadır. En sonda da Ahmed ve Hasan Paşa'ya methiye ve dua ile eseri sonlandırır.

II. BÖLÜM

B.METNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun şa'şaalı dönemlerinin, son bulmaya başladığı, klasik tabiri ile duraklama dönemine yavaş yavaş girildiği, bir süreç yaşanırken; Osmanlı-Avusturya Savaşları'nın dönüm noktalarından biri olan Kanije Mudafaası'nın kahramanı, Tiryaki Hasan Paşa'nın, XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyıl başlarına denk gelen mücadelelerinin anlatıldığı bu metin, giriş bölümünde de belirttiğimiz üzere tek nüsha olarak İstanbul Millet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Müellif Cafer İyani Bey; bu eserini üç bab, yirmi dört mecliste toplamış olup;birinci babda;Hasan Paşa'nın Sancak Beyliği'nden, Beylerbeği oluncaya kadar ki dönemini;ikinci babda;Beylerbeyliği'nden Vezirlik makamına geçinceye kadar ki dönemini;üçüncü babda ise Hasan Paşa'nın Vezirlik dönemini anlatmıştır.

Tiryaki Hasan Paşa'nın muharebelerinin anlatıldığı metnin, en dikkat çeken ve ilerde müdafaası için büyük mücadele vereceği, tarihe mal olmasına müsebbib muhkem yerde meskûn, Kanije Kalesi Mudaafası; olarak karşımıza çıkmaktadır.Buna mebni diğer muhasara, mücadele ve savaşlarında da, yaptığı hamlelerin her biri, ayrı bir askeri taktik-stratejik açılarından, önemi kesinlikle gözardı edilemez.Metnin tüm meclislerinde, Tiryaki Hasan Paşa'nın en önemli özelliğinin ise “Tedbirli”oluşunun sarfı nazar edilmeden görülmesi gerektiği kanaati bizde hâsıl olmuştur.Mezkûr şahsiyetin askeri stratejik dehası, cesareti, cüreti, İslam inancına olan bağlılığı, sadakati ve Allah'ın inayetine olan sonsuz ve şüphesiz inancı özellikle dikkatimizi çekmiştir.Müellifin Hasan Paşa'ya olan hayranlığı ve duyduğu üstün güveni ise bir başka nokta-i nazar olarak metinde kendini hissettirmektedir.

Hasan Paşa'nın keskin askeri zekâsı ve olağanüstü harp hileleri ve askeri stratejik taktikleri ile güçlü karakterinin her mecliste ön plana çıktığı görülmekte olup; uzun süren Avusturya-Osmanlı Savaşları'nın, konu gazinin cesaretinden pek bir şey götürmediğine de şahit olduk.Türk Tarihi'nde önemli bir şahsiyet olan Tiryaki Hasan Paşa'nın gazalarının aktarıldığı eserin müellifi Cafer İyani Bey'in; olayları sadece bir vaka olarak anlatmaktan ziyade, olayların bizatihi içinde yaşarcasına neşrettiğine tanık olduk.Çalışmamızda üzerinde durduğumuz hususlardan biri de, Cafer İyani Bey'in Tiryaki Hasan Paşa'nın adını hiçbir şekilde methetmeden, vasıflarına atıflarda bulunmadan geçmemesinin sebepleri olmuştur ki;müellif, Tevarih-i Cedid-i Vilayet-i Üngürüs adlı eserinden bahisle; bu eseri inşa sebebini “Hasan Paşa'nın

kahramanlıklarını, askerlere bir teşvik olması ” olarak belirtmesi, eserin tüm meclislerinin başında ve de Tiryaki Hasan Paşa'nın adının zikredildiği yâda atıf yapıldığı tüm yerlerde, müellifin iltifatsız geçmemesi, eserin yazılış sebebinin, zikredildiği üzere askeri cesaretlendirme olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Eserin yazılış döneminin XVI-XVII yüzyıl, Osmanlı-Avusturya Savaşları'nın cereyan ettiği döneme denk gelmesi ve metinde Tiryaki Hasan Paşa'nın sürekli medhiyeler dizilerek övülmesi, eserin inşa sebebinin gerçektende “cesaretlendirme”olabileceği şüphe götürmeyecek bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz ki yaşanmakta olan uzun Osmanlı-Avusturya Savaşları; ihtiyaç duyulan askeri moral gücünü sağlamak amacıyla bu eserin yazılmış olma ihtimalini güçlendirmektedir ki; Avusturya ile yapılan uzun savaşlar neticesinde 1606 ‘da imzalanan Zitvatoruk Anlaşması ile Osmanlı'nın; Avusturya Arşidükü'nü protokol açısından Osmanlı padişahı ile eşit saymayı kabul edecek duruma gelmiş olması, ayrıca 1533 İstanbul Anlaşması ile elde edilen protokol ve hukuksal üstünlüğün sona ermesi, buna dayanak gösterilebilir.

Metnin inşa gerekçesi, Avusturya savaşlarında askere moral sağlama amaçlı yazılmış olma ihtimalini güçlü kılmakla birlikte bu; vukubulan savaş ve muharebelerin ve özellikle Kaniye Mudaffası'nın tarihe kazındığı, Türk Tarihi açısından bir destan olduğu, askeri dehaların hep var olduğu, gerçeğini değiştirmemektedir. Müellif Cafer İyani Bey'in eserini; her şeyden evvel konu şahsiyet hayatta iken inşa etmiş olması, eserine tarihi bir vesika-evrak niteliği sağlamaktadır. Cafer İyani Bey'in Defterdarlık ve Defter Eminliği yapmış olmasının bir neticesi olarak da eserini sağlam ve edebi bir cümle tarzıyla ortaya koymuştur. Edebi unsurlardan olan seci ve nesirlerin kullanılış şekli, edebiyat alanında da yetkin olduğunu göstermektedir. Bu yönleriyle de döneminin önemli edebi şahsiyetlerden olduğunu söylemek, hakkını teslim etmek yerinde olacaktır.

Eserin yazılma gayesi zikredildiği gibi, Avusturya Savaşları'nda Osmanlı askerine cesaret ve moral verme ise de; eserin, Tiryaki Hasan Paşa'nın hayatta iken yazılmış olması, anlatılanların gerçekliğine tümüyle helal getirmeği önlemekle birlikte; metnin inşa şekli ve oluşturuluş biçimi ayrı bir edebi değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Hulasa, yaptığımız bu çalışma ile Türk Tarihi'nde önemli bir yer edinmiş olan Tiryaki Hasan Paşa'nın meşhur Kaniye Savunması ruhunu ve Rumeli'de bizzat içinde yer aldığı fetih ve muharebelerdeki cevvalliğini, meydanlardaki askeri hamlelerini, Cafer İyani Bey'in edebi anlatımı ile yüzyıllar öncesinden günümüze; her meclisin çevirisini yaparken ortamdaymışçasına, dönemin havasını teneffüs ederek

taşıymış olduk.Hiç şüphesiz ki; okuyucular ve bu çalışmadan istifade edecekler de ,metinleri okuduklarında bir anda yüzyıllar öncesine giderek ,savaş meydanlarında kendilerini hissedebilecekleri bir sade anlatımımızla karşılaşacaklardır. Ayrıca son olarak şu hususu belirtmekte fayda görüyoruz. Metin; üzerinde yeniden ve yeniden, farklı yönlerle durulabilecek bir nüve olarak araştırmacılarımızı beklemektedir.

C.SONUÇ

İlk olarak 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Saim İŞILDAK tarafından, bir mezuniyet tezine, dar çerçevede ve sadece Arap harfleriyle istinsah edilerek incelemeye konu olduğunu tesbit ettiğimiz metin; daha sonra 1978 yılında Vahit ÇABUK tarafından “Tiryaki Hasan Paşa'nın Gazaları ve Kanije Savunması” adlı yüzeysel bir sadeleştirme çalışmasına konu olmuş olan çalışmada ise mezkûr metinlerin orijinali ve transkripti mevcut olmamakla birlikte tam anlamıyla bir sadeleştirmeden söz edilemediği gibi yanlış okumaların varlığı da söz konusudur.

Biz ise bu çalışma ile; tek nüsha olan metnin hassas bir transkripsiyonunu ve Türkçe tercümesinin yansıra mezkûr kumandan -ki asıl lakabının “Tedbirli” olması gerektiğine kanaat getirdiğimiz-Tiryaki Hasan Paşa'nın Kanije destansı savunmasını, keskin askeri zekâsı ve olağanüstü harp hileleri ve askeri stratejik taktikleri ile güçlü karakterinin tahlilini içerik incelemesi değerlendirmesiyle ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışma ile ayrıca Türk Tarihi'nde önemli bir yeri olan Tiryaki Hasan Paşa'nın gazalarını aktarmadan ziyade; yaşadığı dönemin savaş meydanlarındaki manevi ruhunu, askeri bir deha olarak cesaretini, ölüme hırçınca gidişini, şehadeti arzulayışını, İslam inancının gazilerdeki tezahürü ve imanlarının güçlülüğünü hissederek aktarmaya çalıştık.

Netice itibariyle Cafer İyani Bey tarafından inşa edilen eserin sadece bir vaka tarihi olmadığını, müellifin eseri yaşaya yaşaya; hissede hissede yazdığını gördük. Müellifin Tiryaki Hasan Paşa ile daha önce birlikte çalışmış olmanın, dolayısıyla konu şahsiyeti iyi tanımanın getirdiği avantajı da kullanarak yaşanılanları gözler önüne sermiştir. Bu unsurun bir artı olarak görülmesinin yanısıra; Tiryaki Hasan Paşa hayatta iken yazılmış bir eser olması nedeniyle de aşırı bir iltifata müsebbib olmuş olabileceğini de söylememiz gerekir.

Tarihi perspektiften ele aldığımız metin; ayrıca edebi açıdan da incelemeye değer bir eser olarak araştırmacıları beklemektedir. Bu çerçevede metni inceleyecek araştırmacıların yüzyıllar ötesinden nazım ve nesrin karışımından ortaya çıkan lezzeti, günümüze haz duya duya taşıyacaklarından eminiz.

حسد انكاف وسته بورد و پيا و انكار است. نچند اول اول سادات ائمه شريعت
 شهادت توغرى پروپ و نياز موزموش ايكه باده شويوك بوسه سكره بركت
 و انهم ام واقع اولهون كفاصل شفاوت جاها كرت و صحت اوله پيا
 مفرضه سوا سى و باست سوا سى اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 شوه و صوم اوله جويان و مغزنا و بويجه و موزموش و نچند اوله اوله اوله اوله
 موقد و مشتر اولهون حسرت شويك بازم باكتا كات و كاسه و مشرت
 انز اوله ك جمع شويك بويك شويك جويك اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 اعظم و باقانا كبر و ايشه ملك كيداد حاد موزموش اوله اوله اوله اوله
 سلطان مراد زاده سلطانله بركه الا و ناه حسرت باكتا كات ايشه بويك
 مابور لى و جويك موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 ان عيب و تقويم اولهون كوتور و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 عطا موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 كور لكه باكتا كيداد اولهون كيداد و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 وانا و دهرين ناسان باكتا كيداد موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 عطار اوله پيا و ناسان موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 نامر و دفع ضاره قاندر موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 ايكه ك جمع و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 انز ك موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 كسه موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 و انكار سادات حسرت شهادت ايكه كيداد موزموش و موزموش و موزموش و موزموش

انكار

انكار انكاف وسته بورد و پيا و انكار است. نچند اول اول سادات ائمه شريعت
 شهادت توغرى پروپ و نياز موزموش ايكه باده شويوك بوسه سكره بركت
 و انهم ام واقع اولهون كفاصل شفاوت جاها كرت و صحت اوله پيا
 مفرضه سوا سى و باست سوا سى اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 شوه و صوم اوله جويان و مغزنا و بويجه و موزموش و نچند اوله اوله اوله اوله
 موقد و مشتر اولهون حسرت شويك بازم باكتا كات و كاسه و مشرت
 انز اوله ك جمع شويك بويك شويك جويك اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 اعظم و باقانا كبر و ايشه ملك كيداد حاد موزموش اوله اوله اوله اوله
 سلطان مراد زاده سلطانله بركه الا و ناه حسرت باكتا كات ايشه بويك
 مابور لى و جويك موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 ان عيب و تقويم اولهون كوتور و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 عطا موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 كور لكه باكتا كيداد اولهون كيداد و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 وانا و دهرين ناسان باكتا كيداد موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 عطار اوله پيا و ناسان موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 نامر و دفع ضاره قاندر موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 ايكه ك جمع و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 انز ك موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 كسه موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش و موزموش
 و انكار سادات حسرت شهادت ايكه كيداد موزموش و موزموش و موزموش و موزموش

19
 انكار انكاف وسته بورد و پيا و انكار است.

عبارت بود که در آن کتب

و بلاد و وسایل اختراست و آوار و بیاد او سالیان ایام الیوم و چون با او صحبت
و صحبت بسیار را دیدم و بسیار گفتار شنیدم و در آن روز و وقت که او را
از راه استخوان در آن وقت که من در آن راه بودم و او را دیدم و او را
آنکه در آن راه بودم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
کورت نام همین شهر بود که این جهت که این شهر را در آن وقت که
سپهسالاری را در آن وقت که این شهر را در آن وقت که این شهر را در آن
کجا و آن وقت که این شهر را در آن وقت که این شهر را در آن وقت که
تا همین روز است و در آن شهر است و او را دیدم و او را دیدم و او را
عزیز و از پدرش انار را دیدم و گفت و در آن وقت که این شهر را در آن
ماده من می بود که این شهر را در آن وقت که این شهر را در آن وقت که
نزد او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
حضرت می بود که این شهر را در آن وقت که این شهر را در آن وقت که
در آن شهر است و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
بچه ما دیده که او را شنیدم و در آن وقت که این شهر را در آن وقت که
مهران عالی قدر است و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
آید و می بود که این شهر را در آن وقت که این شهر را در آن وقت که
او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
جنگ بسیار شد و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
و بیاد قرآن و در آن وقت که این شهر را در آن وقت که این شهر را در آن
انبارهای کرب و سختی است و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
باشای کاظمی است و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را

لحم

زاده و اقدام و مقام آنکس که در آن راه بودم و او را دیدم و او را
طهارت کجاست و معلوم است که در آن راه بودم و او را دیدم و او را
آدم از آن راه بودم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
طوس عشرت در آن راه بودم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
کشتی از آن راه بودم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
و عمو را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
اطاعت حضرت سلطان عالی شاه را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
طهرت کجاست و معلوم است که در آن راه بودم و او را دیدم و او را
الجهون امر و فرمان الیوم است و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
کامل و قوی است و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
توجه و عزیمت الیوم او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
آکن حضرت با آن کشتی که در آن راه بودم و او را دیدم و او را دیدم و او را
خداوند قوی است و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
طشواران کشته و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
اشهرت کجاست و معلوم است که در آن راه بودم و او را دیدم و او را دیدم و او را
او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
صورتی دارد و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
فرمان اجتناب فرمایند و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
کشتی از آن راه بودم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
طشواران کشته و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را
آن راه بودم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را دیدم و او را

22

عبارت بود که در آن کتب
سخن کجاست و معلوم است که در آن راه بودم و او را دیدم و او را

ع

الهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية
 صدرت له الهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية والهداية
 ثانی وکتابت حیات ما فی عدل وادب الکریم تالی
 خطبه وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته
 سابعها الی غیر ذلک کما فی کتابه الکریم وادب الکریم وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته وخطبته
 چون او را بر سر مقام هم رسید و حادق اولی را از آن کوه بیدار کرد پس با ایشان دولت
 قرب را از دره سرخ را رسید و سالی اولی در شهر روزه و عقیقه او بود و حفظ و مرآت عباد الله
 و مستطاب و مطابعت کمال الکریم و از آن کوه و منور و نورانی که در کوه خطبه و خطبته و خطبته و خطبته
 درین زمان و عباد و عتیق و عتیق و عتیق و عتیق و عتیق و عتیق و عتیق و عتیق و عتیق و عتیق و عتیق
 قالی و رسال الکریم و از آن کوه که در کوه خطبه و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته
 بر مقام شوم و در آن روز هم از کوه خطبه و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته
 آنچه را حسرت و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم
 حقانیت حق و خطبه الکریم و از آن کوه که در کوه خطبه و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته
 آلبان و لوب الکریم و از آن کوه که در کوه خطبه و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته
 مشایخ و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه
 فارغ و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم و شوم
 و احب الکریم و در عبادت تمام الکریم و از آن کوه که در کوه خطبه و خطبته و خطبته و خطبته و خطبته
 مستطاب او و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه
 بر خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه
 هر چه از خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه
 اصح و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه
 ابدی و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه
 تالی و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه و خطبه

سید

تسلم
 حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 عزیر را از بیوت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 عزیر را از بیوت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 هر چه که از بیوت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 او از کوه سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 و در سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 نهاده که از کوه سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 قرآن الکریم و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 بحدی و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 حدیث کفر الکریم و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 بود و در کوه سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 هر چه از کوه سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 و از کوه سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه
 آن چه از کوه سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه و حکمت سلطه

39

E.KAYNAKLAR

E.1.Yazma Eser

CAFER I(A)YANİ BEY, Cihadname-i Hasan Paşa, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısmı No:190,(39 v.)

E.2.Sözlükler

DOĞAN,Mehmet.Büyük Türkçe Sözlük,Bahar Yay.,İstanbul 1996

SAMİ,Şemseddin,Kamus-ı Türki,Çağrı Yay.,İstanbul 1995

_____,SAMİ,Kamusu'l-Alam,Meb İA.,C.11

E.3.İlahi Kutsal Kitaplar

TÜRKİYE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet Yay.,Ankara 2012

E.4.Ansiklopediler, Kitaplar, Dergiler, Makaleler.

AFYONCU,Erhan,Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi,Yeditepe Yay.,İstanbul 2014,s.29

AHMET VEFİK PAŞA, Lehçe-i Osmani

ATAULLAH ATAİ, Nevizade, Hadaiü'l-Hakayık Fi Tekmiletü's-Şakaik, Devlet Matbaası Baskısı, 1268 C.1,s.539

AYDOĞARLI,DERYA,Namık Kemal,www.ege-edebiyat.org.tr.

BÜYÜK LAROUSSE Sözlük ve Ansiklopedisi,Gelişim Yay.,İstanbul 1985,C.19,s.11555

ÇABUK,Vahit,Tiryaki Hasan Paşa'nın Gazaları ve Kanije Savunması,Kervan Yay.,İstanbul 1978,s.14

GEZİCİ,Aytekin,Osmanlı Tarihi,Tutku Yay.,Ankara 2013,s.257

GÜNDÜZ, Tufan, Osmanlı Tarihi El Kitabı, Grafiker Yay. Ankara 2016 s.233

HAMMER, J.Von, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II, Kumsaati yay. İstanbul 2008,s.368-376

İNALCIK,Halil,Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar II,Kültür Yay.,İstanbul 2009,s.30

KALE,Gül,Osmanlı Mimarlık Tarihi Yazımında Risale-i Mimariyye,Türkiye Araştırmaları Litaretür Dergisi,İstanbul 2009,C.7,S.13,s.410,412

KARATAY,Fehmi Edhem, Türkçe Yazmalar Kataloğu, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi,İstanbul 1961,C.1

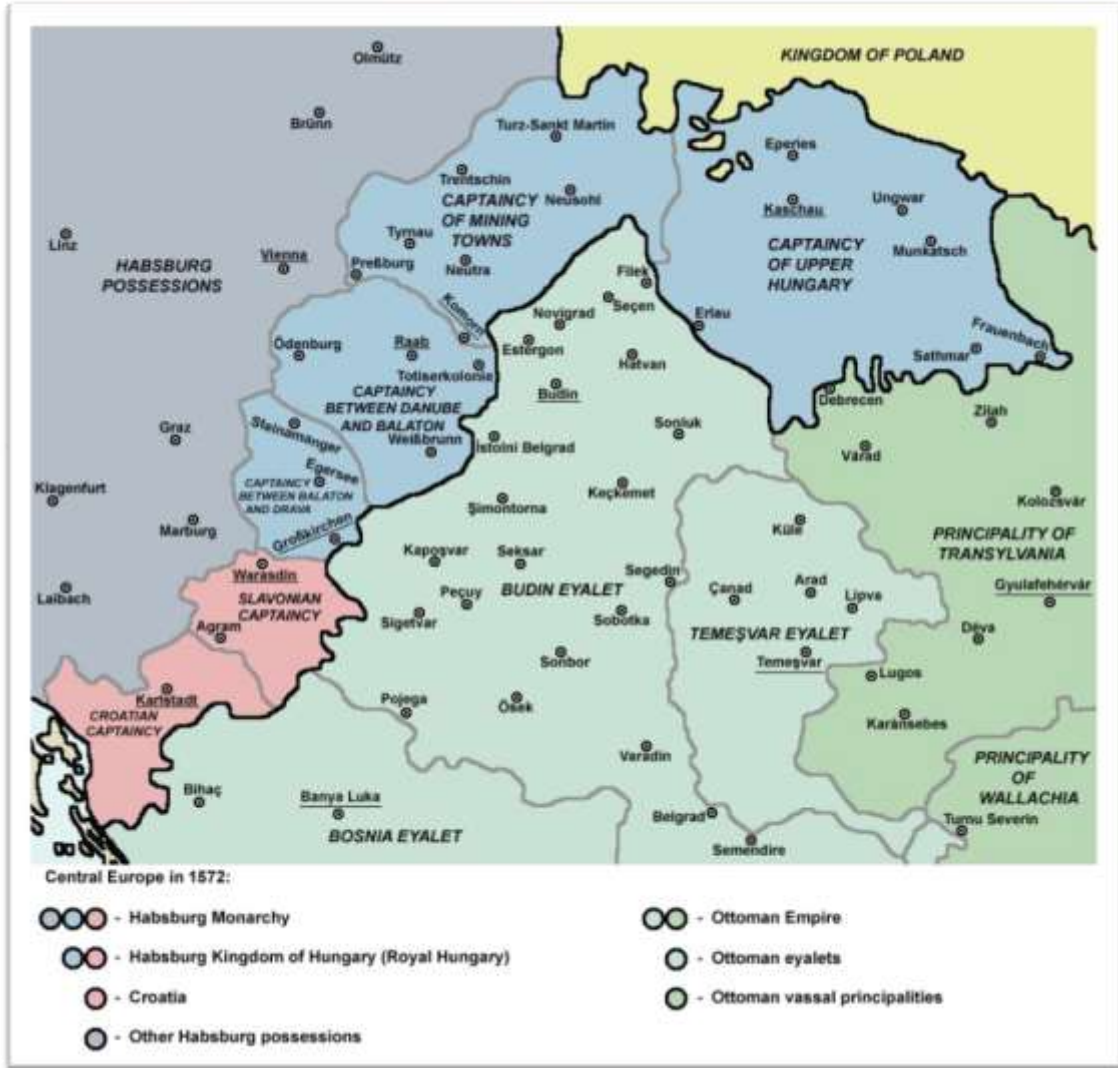
KATIP ÇELEBİ, Cihannuma, Mardin Artuklu Üniversitesi,TTK,Ankara 2009

- KILIÇ, Abdullah, Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, Hasan Paşa(Tiryaki),Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul 1999 C.1.s.546
- KIRKIL,Emin, Namık Kemal Kanije Muhasarası,Babıali Kültür Yay.,İstanbul 2010,s.7
- MEYDAN LAROUSSE,C.5,S.305
- MÜNECCİMBAŞI Ahmet Efendi,Camiü'd-Düvel,Umumi Kütüphane, Numara 5020/121 C.2
- _____, MÜNECCİMBAŞI, ,Sahaifu'l-Ahbar, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, 1285, C.3,s.603
- NAİMA, Naima Tarihi, Nur-ı Osmaniye Kütüphanesi, Numara 3160-3161,C.1,s.249,250
- ÖZCAN, Abdulkadir, Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış, Fatih Sultan Mehmet İlmî araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi -1, İstanbul 2013-Bahar, ,s.279
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet, Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu,Manisa Genel Kütüphanesi, Ankara 1952,s.32-33
- PEÇEVİ İbrahim, Peçevi Tarihi, Mardin Artuklu Üniversitesi,C.2,s.213,215,224.
- _____,PEÇEVİ,Peçevi Tarihi,1283, Devlet Matbaası Baskısı, C.2,S.213
- SÜREYYA,Mehmed,Sicill-iOsmani,TarihVakfıYurtYay.İstanbul 1996,C.II, s.129-130,
- ŞİMŞİRGİL,Ahmet,Kayı-V O.Tarihi Azamet Yılları,Timaş Yay.,İstanbul 2016,s.207
- _____,ŞİMŞİRGİL, Gazilik ve Alplik,www.ahmetsimsirgil.com
- ŞAHİN,Kürşat Şamil,Gazavatnameler Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/2 Spring 2012, p.997-1022 , Ankara/Turkey
- TÜRKİYE DİYANET VAKFI,Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,Vakıf Yay., C.5,İstanbul 1992
- _____,DİA,C.6,İstanbul 1992
- _____,DİA,C.20,İstanbul 1999
- _____,DİA,C.41,İstanbul 2012
- TÜRKİYE GAZETESİ,Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi,İhlas Yay.,İstanbul 1984 C.4.s.49
- UZUNÇARŞILI,İsmail Hakkı,Osmanlı Tarihi,Türk Tarih Kurumu Yay.,C.3.s.88
- ÜNLÜ,Osman,Kanije Mudafaası ve Cihadnamei Hasan Paşa,Ofis Yay.,İstanbul 2015,s.32
- YENİ CUMHURİYET Ansiklopedisi,Arkın Yay.,İstanbul,C.9,s.1553

F.EKLER

F.1.Haritalar

F.1.1.ZİGETVAR BEYLERBEYLİĞİ -BUDİN EYALETİ-MACARİSTAN

Şekil-1 Zigetvar Beylerbeyliği-Budin Eyaleti -Macaristan

F.1.2.MACARİSTAN-BUDAPEŞTE

Şekil-2 Macaristan-Budapeşte

G.ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Saltuk Seyhan ÖZTEKİN
 Uyruğu : T.C.
 Doğum Yeri ve Tarihi : Hasankeyf / 15.05.1974
 Telefon : 0 (505) 236 67 61
 Faks : -
 e-mail : seyhancembeyazit@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	: Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Batman Endüstri Meslek Lisesi-Batman	1991
Üniversite	: 100. Yıl Üniv.-Eğt. Fak.-Tarih Öğr.-Van(Birincilikle)	1999
Yüksek Lisans	: -	
Doktora	: -	

İŞ DEYİMLERİ

1999-2003	Hasankeyf 60.Yıl İ.Ö.O.	Müdür
2003-2012	Batman Gazi Lisesi	Müdür Yrd/Müdür Bşyrd./Müdür
2012-2014	Batman Turgut Özal And.L.	Müdür Yard.
2014-.....	Batman M.Akif E.A.L.	Müdür Yard.

UZMANLIK ALANI

Osmanlıca

YABANCI DİLLER

İngilizce-Arapça

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER

Arapça dilini, anadili ölçüsünde konuşabilmektedir.

YAYINLAR

-Açık Hava Müzesi “Hasankeyf Tarihi ve Tarihi Eserleri” Lisans Bitirme Tez